

MUZEUL JUDEȚEAN
„AURELIAN SACERDOȚEANU” VÂLCEA

BURIDAVA

studii și materiale

XIV

Râmnicu Vâlcea, 2020

MUZEUL JUDEȚEAN
„AURELIAN SACERDOȚEANU” VÂLCEA

BURIDAVA

XIV

Râmnicu Vâlcea
2020

MUZEUL JUDEȚEAN
„AURELIAN SACERDOȚEANU” VÂLCEA

BURIDAVA

Studii și materiale
XIV

Râmnicu Vâlcea
2020

Colegiul științific / Scientific Board:

Dr. Nikolaus Boroffka, *Deutsches Archäologisches Institut*, Berlin
Dr. Sabin Adrian Luca, *Brukenthal National Museum*, Sibiu
Dr. Cristian Schuster, *Vasile Pârvan Institute of Archaeology*, Bucharest
Dr. Silviu Purece, *Lucian Blaga University*, Sibiu

Colegiul de redacție / Editorial Board:

Dr. Claudiu Aurel Tulugea – redactor șef/chief editor
Dr. Ion Tuțulescu
Dr. Ionuț Dumitrescu
Dr. Carol Terteci
Elena Mitrana

Tehnoredactare / Computer editing: Carol Terteci

Coperta / Cover design: Carol Terteci, Marius Drăghicean

Traduceri / Translations: Ana Maria Tulugea

Responsabilitatea legală pentru conținutul științific al articolelor le revine în totalitate autorilor / The legal responsibility for the content of articles lies with the authors

Revista a fost acreditată de CNCS la categoria C (2012), cod CNCS: PN-II-ACRED-AR-2012-0172 / The Journal has been established by The National Research Council (CNCS) at C category (2012), code: PN-II-ACRED-AR-2012-0172

ISSN 0258-140X

MUZEUL JUDEȚEAN “AURELIAN SACERDOȚEANU” VÂLCEA

Adresa / Address: Calea lui Traian, nr.143, Râmnicu Vâlcea,
ROMÂNIA

Tel./fax: 004/ 0250 738121

E-mail: muzeuljudeteanvalcea@gmail.com

Tipar executat de / Printed by: PCPrint

www.pcprint.ro

Cuprins / Contents

Arheologie / Archaeology

Claudiu TULUGEA

Statuetă antropomorvă din os din colecțiile Muzeului Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea //

Anthropomorphic bone statuette from the collections of the "Aurelian Sacerdoțeanu" History Museum of Vâlcea County

9

Ion TUȚULESCU, Carol TERTECI, Andrei HEROIU

Contribuții la sfârșitul epocii bronzului în nord-estul Olteniei. Așezarea de la Zătreni, punct La Peșceana //

Contributions to the End of the Bronze Age in Northeastern Oltenia

17

Cătălin BORANGIC

Pumnalul de tip sica de la Brăneț, Olt //

The sica-type dagger from Brăneț, Olt

61

Istorie / History

Dragoș-Ionuț ECATERINESCU

Istoria cărții vâlcene. Centrul de la Govora //

The History of Vâlcea Book. Govora Center

74

Sorin OANE

Țărănimea vâlceană în politica românească interbelică //

Valcea peasantry in Romanian Interwar Policy

92

Liliana BEU

Ștefan Drăghicescu – ostaș credincios al partidului național liberal și deputat al țăranilor //

Ștefan Drăghicescu – faithful soldier of the national liberal party and deputy of the peasants

121

Dan MOROIANU

Crucea Roșie Română între 1876-1947 //

The Romanian Red Cross between 1876-1947

142

Mioara BURLUȘEANU

Date despre minoritatea evreiască din Pitești //
Data about the Jewish minority in Pitești **153**

Rodica Gabriela HERBEL

Biserica de lemn din satul Cioponești, comuna Stănești //
The wooden church from Cioponești village, Stănești commune **161**

Sabin LUNGOI

Casa memorială „Elena Farago” //
„Elena Farago” Memorial House **170**

Ionuț SĂRARU

Conacul Bălceștilor – Arc peste timp (1828-1948) //
Bălceștilor Mansion – Arch over time (1828-1948) **179**

*Numismatică și Sigilografie / Numismatics and Sigilography***Valentin DOLFI**

Un antoninian din tezaurul de la Ioneștii Govorii, jud. Vâlcea //
One Antoninian from the hoard from Ioneștii Govorii, Vâlcea County **189**

Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS

Sigilii ale domnitorului Constantin Brâncoveanu (1688-1714) //
Seaux du souverain Constantin Brâncoveanu (1688-1714) **195**

*Artă / Art***Diana MIREA, Dragoș-Ionuț ECATERINESCU**

„Un zugrav” transilvănean în custodia Muzeului de Arheologie și Artă Religioasă „pr. Gheorghe I. Petre-Govora” //
„A painter” from Transylvania in the Custody of the Museum of Archeology and Religious Art “Priest Gheorghe I. Petre-Govora” **220**

Adela BARBU-MAIER

Mobilierul pirogravat și pictat de la Conacul Bălceștilor //
Pyrographed and painted furniture from Bălceștilor Mansion **226**

Etnografie / Ethnography

Ionuț-Gabriel DUMITRESCU

Vetre de civilizație românească. Țara Loviștei: patrimoniu și valorizare muzeală //

Hearts of Romanian civilization. Loviștei Country: heritage and museum enhancement

235

Oana Ștefana FLORESCU

Valori ale portului popular vâlcean //

Values of the Vâlcea Folk Costume

245

Alexandru ZAMFIR

Sărbători și obiceiuri de primăvară în Vâlcea //

Holidays and Spring Customs in Vâlcea

258

Restaurare-Conservare / Restoration-Conservation

Diana MIREA

Restaurarea Icoanei Maica Domnului cu Pruncul – Studiu de caz //

The Restoration of the Icon of the Mother of God with the Baby - Case study

263

Daniela BEU

Restaurarea unei ii din colecția Muzeul Satului Vâlcean //

The Restoration of a Romanian blouse from the collection of the Village Museum of Vâlcea

270

Rodica ROTARU

Protejarea patrimoniului muzeal – expoziția de bază a Muzeului de Artă „Casa Simian” //

The Protection of the Museum Heritage - Main Exhibition of Simian House Art Museum

275

Omagiu / Tribute

Claudiu TULUGEA

In Memoriam Petre Purcărescu //

In Memoriam Petre Purcărescu

281

Statuetă antropomorfă din os din colecțiile Muzeului Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea

Claudiu Tulugea*

Keywords: *idol, statuette, bone, anthropomorph, figurine, area, Gumelnița, Sălcuța, Eneolithic, culture.*

Abstract: *Anthropomorphic bone statuette from the collections of the "Aurelian Sacerdoțeanu" History Museum of Vâlcea County. Through this study, we try to describe in as much details as possible one of the reference pieces which is under the administration of the History Museum. It is about an anthropomorphic bone statuette, which belongs to the Neolithic collection, and has similarities to those discovered in the North and South of the Danube, more precisely to those in Oltenia, Muntenia, Dobrogea and Northern Bulgaria. The archeological cultures that produced such artifacts are Gumelnița, Sălcuța, Cernavodă (Romania), Karonovo and Krivodol (Bulgaria). The article captures the identification elements of the piece, according to the Inventory Register, description, method of production, categorization of similar pieces, typology, analogies with pieces discovered in the country or abroad, meanings, conclusions and bibliography. What is certain is that the piece subject to our study is part of a well-defined cultural area, with its own artistic-religious creation, which clearly differentiates it among the Balkan archaeological cultures.*

Piesa (**Pl. I/1-4**) supusă studiului nostru face parte din patrimoniul cultural al județului Vâlcea și este dată în administrarea Muzeului de Istorie. Conform Registrului pentru evidența analitică a bunurilor culturale, artefactul aparține colecției Arheologie - Neolitic, cu număr de inventar A282, și are următoarele elemente de identificare:

- Denumire: amuletă os;
- Descriere: os cioplit și șlefuit ce redă o figurină umană cu perforații marginale;

---

* **Dr. Claudiu Tulugea**, Muzeul Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea, e-mail: claudiutulugea@yahoo.com.

- Descoperitor: Nicolin Constantin;
- Cultura: Gumelnița;
- Starea de conservare: bună;
- Proveniența: necunoscută, achiziționată pentru cercetare;
- Documentul de intrare în instituție: P.V. nr. 15/11.02.1976, N.C. 203/16.10.1976;
- Valoarea de intrare conform Contract Vânzare-Cumpărare: 900 lei.

Piesa a fost achiziționată în anul 1976 de la Nicolin Constantin din Rm. Vâlcea care nu a specificat de unde provine artefactul, deci nu se cunoaște contextul descoperirii.

La o cercetare mai atentă, s-au constatat următoarele dimensiuni:

- Lungime: 7,7 cm;
- Lățimea maximă: 2,1 cm;
- Grosimea maximă: 0,3 cm;
- Greutate: 9,17 grame.

Descriere: piesa este lucrată din os, prin cioplire, șlefuire și perforare. Tipologic, intră în categoria statuetelor plate, cea mai numeroasă, de altfel. Pe față are redat capul, trunchiul și picioarele, acestea nefiind separate efectiv. Capul este de formă relativ hexagonală, cu câte două perforații laterale, ochii redați prin două puncte adâncite iar gura printr-o linie dreaptă orizontală și trei puncte în semicerc. Trunchiul este de formă bicorp (bust și restul trunchiului, până în zona inghinală). Bustul este romboidal, reprezentând umerii și brațele, cu câte o perforație laterală și câte un punct adâncit. Restul compune un tot cu picioarele, de aceeași formă romboidală. Pântecul și bazinul sunt evidențiate printr-un așa-zis triunghi sexual, observabil prin linii incizate. Picioarele nu sunt separate prin cioplire ci doar printr-o linie adâncită. Acest triunghi este dublat de un șir de puncte incizate. De-a lungul picioarelor până la mijlocul lor există alte două șiruri de puncte incizate, plasate orizontal. Spatele statuetei, mai fin, mai bine șlefuit, are un singur decor ce constă într-o linie orizontală și două puncte incizate în zona bazinului.

Mod de realizare: prima operațiune consta în desprinderea unor plachete de os, din tibie, prin lovire cu corpuri dure. Acestea, variabile ca mărime, se șlefuiau pe spate, folosindu-se unelte de piatră și nisip, până când deveneau plate. Unele plachete osoase erau șlefuite pe ambele părți. La unele piese, la cap, prin șlefuire, se obținea o muchie mediană care reprezenta nasul. Se delimitau apoi, prin creștături laterale, părțile componente ale statuetei: capul, trunchiul și partea inferioară.

În unele cazuri, picioarele erau despărțite efectiv prin creștături. Cele mai multe au picioarele separate virtual, pe față și pe spate, prin incizii verticale. Ultima operațiune consta în decorarea statuetelor. Perforațiile erau obținute astfel: cu ajutorul unui vârf de silex se începea perforarea pe ambele fețe ale plachetei; uneori axele celor două găuri nu corespundeau, situație în care perforația apare oblică¹.

Unii cercetători care s-au ocupat de cercetarea unor piese similare în Oltenia le atribuie culturii Sălcuța și împart aceste statuete antropomorfe în două categorii:

A. Corp uman, realizat prin tratarea distinctă a celor trei mari părți anatomice: cap, trunchi și brațe, picioare;

a. Cu picioarele lipite;

b. Cu picioarele marcate distinct, prin incizii ori decupate.

B. Corp uman, realizat prin tratarea părții mediane și inferioare ca un tot unitar, iar capul distinct².

Statueta supusă studiului nostru s-ar încadra în categoria A.b., mai ales că se observă similitudinea cu piesa descoperită în situl de la Drăgănești-Olt, punctul Corboaică³. Alți idoli din os descoperiți în Oltenia, cu o abordare schematică sau realistă diferită au fost descoperiți în situl de la Sălcuța, județul Dolj, și situl de la Brebeni, județul Olt⁴.

Alți cercetători, având la dispoziție un lot numeros de piese din os, au elaborat o tipologie care păstrează cele trei mari tipuri de statuete, fiecare însă cu mai multe variante, în funcție de morfologia și decorul lor:

I. Primul tip este reprezentat de statuetele prismatice, împărțite în două variante, în funcție de prezența sau absența la cap a perforațiilor laterale.

II. Al doilea tip, cel mai numeros, cuprinde statuetele plate și are mai multe variante: statuete cu picioarele separate efectiv; statuete cu partea inferioară decorată; statuete cu partea inferioară nedecorată; statuete schematizate, fără detalii anatomice sau decor.

---

¹ Andreescu 2002, p 66-67.

² Pătroi 2015b, p. 391. Pătroi 2015a.

³ Pătroi 2015b, p. 393, fig. 370 3a-3b.

⁴ Pătroi 2015b, p. 393, fig. 368, 369, 370.

III. Al treilea tip este reprezentat de statuetele convexe și are două variante, în funcție de prezența sau absența la cap a prelungirilor laterale ascuțite⁵.

Piesa supusă studiului nostru se încadrează în cel de-al doilea tip și are analogii cu piesele aparținând culturii Gumelnița, specifică zonei încadrate în spațiul de sud al Munteniei. Asemănările cu piesa noastră sunt izbitoare pentru cele descoperite în siturile de la Căscioarele și Sultana⁶, încadrate de autor în faza Gumelnița A2. Alte piese descoperite la Sultana și Vidra sunt încadrate în faza Gumelnița B1⁷. Similitudini izbitoare au și cele descoperite la Oltenița, Potcoava, Tangâru, Șeinoiu, Vidra, Gumelnița, Măgureni⁸.

O altă categorisire a acestor idoli antropomorfi este făcută de arheologul Eugen Comșa, care împarte aceste figurine în trei grupuri:

- Figurine plate;
- Figurine prismatice;
- Figurine „*en violon*”⁹;

Piesa cercetată de noi se încadrează în statuetele plate, reprezentând un idol feminin, dovedit de „*triunghiul sexual*”. Asemănări izbitoare între idolul supus atenției de noi și cele descoperite în arealul culturii Gumelnița sunt în siturile de la Cunești, Vidra, Jilava¹⁰.

Majoritatea pieselor cercetate aparțin culturii Gumelnița. Dar, sunt piese care aparțin și altor perioade distincte, cum ar fi culturile arheologice Sălcuța și Cernavodă I. Arealul acoperit de aceste descoperiri se întinde la nord până în Ialomița, iar la sud nu trece de râul Marița (Bulgaria)¹¹.

O altă caracteristică care particularizează plastica gumelnițeană este diversitatea materialului în care a fost transpusă. Majoritatea pieselor sunt modelate din lut, fapt obișnuit pentru toate civilizațiile neo-eneolitice. În schimb, figurinele de os reprezintă o trăsătură originală a civilizației gumelnițene și, chiar dacă piese de os se întâlnesc și în alte culturi – Cucuteni – (și purtătorii culturii Sălcuța spunem noi), ele sunt departe de numărul și diversitatea tipologică a

---

⁵ Andreescu 2002, p. 58.

⁶ Andreescu 2002, Pl. 43.

⁷ Andreescu 2002, Pl. 46, fig. 2, 5, 6.

⁸ Andreescu 2002, Pl. 49.

⁹ Comșa 1995, p. 53-66.

¹⁰ Comșa 1995, fig. 60.

¹¹ Comșa 1995, p. 64.

celor gumelnițene¹². Prelucrarea lor se făcea chiar în locuință, lângă cuptor. Se mai remarcă specializarea unei persoane care se ocupa cu confecționarea acestor figurine. La Hotnița, din întregul complex arheologic (peste 20 locuințe), doar într-una a fost identificat un astfel de „atelier”¹³, putându-se vorbi astfel de teoria „locuințelor atelier”.

Similitudini interesante cu piesa noastră noastră găsim în nordul Bulgariei, cu precădere în centrul și estul zonei amintite mai sus.

Astfel, avem analogii cu purtătorii culturii Karanovo VI, în siturile cercetate la Russe, Kubrat, Varna, Hotnica, Gabarevo, Lovec, Bikovo¹⁴ etc. Ultimele cercetări arheologice din zona amintită au fost făcute la Lîga, de unde a rezultat o piesă antropomorfă, încadrată de cercetătorul I. Merkyte în grupul Krivodol, faza evolutivă Lîga I¹⁵.

Semnificații: pentru acest decor au fost propuse ipotezele tatuajului și veșmintelor, dar și o valoare simbolică în sine, și nu ceva concret, ca vestimentație sau însemne corporale. Câteva statuete aveau podoabe din cupru de genul verigilor, la glezne, brâu și gât dar și posibili cercei. În legătură cu semnificația generală a statuetelor de os au fost avansate diverse ipoteze. Astfel, statuetele plate au fost interpretate ca figurând copii, fiind purtate de fete în legătură cu un cult al fertilității¹⁶. Alt autor le asimilează unor divinități ale morții și regenerării¹⁷.

Concluzii: necunoscându-se locul descoperirii, este greu de precizat cărui grup cultural aparține idolul supus studiului nostru, dimensiunile sale făcându-ne să credem că scopul producerii sale este unul intim, ușor de purtat și păstrat. Numărul mare de piese gumelnițene ne face să credem că, cel mai probabil, piesa aparține culturii Gumelnița, contemporană culturii Cucuteni din Moldova, culturii Karanovo VI și grupului Krivodol din Bulgaria de Nord. Din cauza necunoașterii contextului descoperirii, nu este exclus să aparțină culturii Sălcuța din Oltenia. Ca datare, o putem încadra în faza B a purtătorilor civilizației gumelnițene, chiar B1 (cu rezervele de mai sus, între anii 3900 – 3500/3400 a Chr.).

---

¹² Andreescu 2001.

¹³ Comșa 1995, p. 65.

¹⁴ Comșa 1979, p. 74, fig. 6.

¹⁵ Pătroi 2015b, p. 396, fig. 374. Pătroi 2015a.

¹⁶ Comșa 1995, p. 53-66.

¹⁷ Gimbutas 1997, p.48-50.

Referitor la arealul din care au rezultat aceste descoperiri (**Pl. II**), similare cu piesa noastră, constatăm că atât pe teritoriul României, cât și în Bulgaria, se poate vorbi de un fenomen cultural identic, atât ca mod de producere cât și ca formă și decor.

În general, putem afirma că plastica de os reprezintă o creație originală a civilizației gumelnițene, care fie transpune în acest material teme cultice deja existente (specific plasticii de lut), fie reprezintă teme noi, apărute la un anumit nivel de dezvoltare a civilizației gumelnițene. Influențele acestei plastici asupra celor din arealul culturilor arheologice Sălcuța și Cernavodă sunt evidente, fapt dovedit de cronologie, dar și de numărul mare de piese descoperite în arealul gumelnițean.

BIBLIOGRAFIE

Andreescu 2001 – Andreescu Radian-Romus, *Plastica antropomorfă și zoomorfă gumelnițeană*.

[<http://www.cimec.ro/arheologie/gumelnita/5plastica/plastica.htm>, accesat la 20.02.2020].

Andreescu 2002 – Andreescu Radian-Romus, *Plastica antropomorfă gumelnițeană (Analiză primară)*, București, 2002.

Comșa 1979 – Comșa Eugen, *Les figurines en os appartenent a la phase moyenne de la culture Gumelnița în Dacia XXIII*, p. 69-77, București, 1979.

Comșa 1995 – Comșa Eugen, *Figurinele antropomorfe din epoca neolitică pe teritoriul României*, București, 1995.

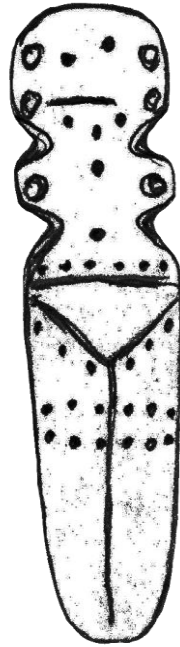
Gimbutas 1997 – Gimbutas Maria, *Civilizația Marii zeițe și sosirea cavalerilor războinici*, București, 1997.

Pătroi 2015a – Pătroi Cătălin Nicolae, *Studiu comparativ privind variantele de decor surprinse pe figurinele antropomorfe de os din cultura eneolitică Sălcuța în raport cu mediul cultural Gumelnița-faza evolutivă B1 din Muntenia*, în *LITUA Studii și cercetări XVII*, p. 15-38, Tg. Jiu, 2015.

Pătroi 2015b – Pătroi Cătălin Nicolae, *Cultura Sălcuța în Oltenia*, Craiova, 2015.

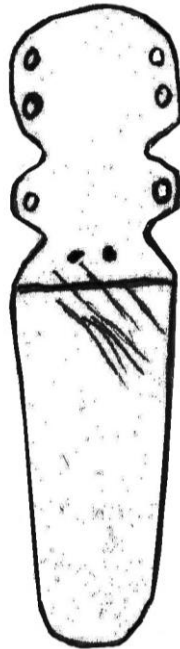
1

2

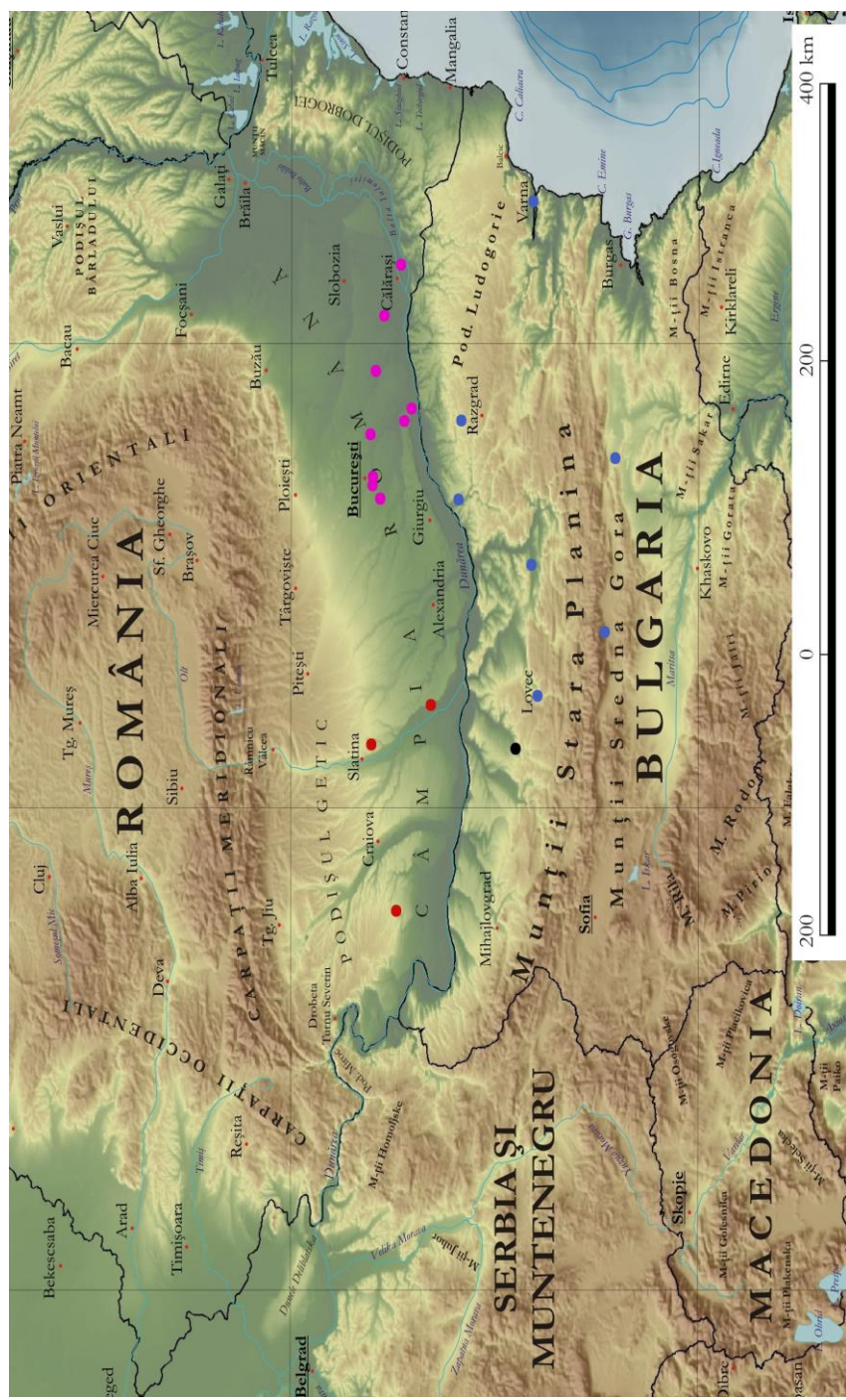
3

4

Pl. I

Pl. II – Harta descoperirilor similare din arealul Sălcuța (●), Krivodol (●), Gumelnița (●), Karanovo VI (●).

Contribuții la sfârșitul epocii bronzului în nord-estul Olteniei. Așezarea de la Zătreni, punct *La Peșceana*

Ion Tuțulescu*, *Carol Terteci***
Andrei Heroiu***

Keywords: *settlement, pottery, features, Bronze Age, Early Iron Age.*

Abstract: *Contributions to the End of the Bronze Age in Northeastern Oltenia. The settlement from Zătreni, La Peșceana point. The present article presents the archaeological research carried out by the specialists of the Aurelian Sacerdoțeanu History Museum of Vâlcea County in collaboration with those within SC Gauss SRL / SC Banat Archaeosave SRL¹ in La Peșceana point, research occasioned by the BRUA international project. Five complexes belonging to the Verbicioara culture and the Govora-Fundeni group were researched on this occasion.*

Cadrul natural

Situl arheologic se află într-un loc foarte izolat din punct de vedere al accesului la el, la 4 km vest de DJ 67B din capătul sudic al localității Dealu Văleni. Ca poziționare, situl se află la vest de pâraul Peșceana (la cca. 120 m vest de el) și Dealul Văleni și la est de Dealul Muierii.

Din punct de vedere al hidrografiei, zona este caracterizată de văile înguste ale pâraurilor cu curs dinpre nord spre sud, între văile largi ale râurilor Amaradia și Olteț. Foarte probabil aceste văi, azi izolate, au fost intens locuite în epoca bronzului, comunitățile folosind amplasamentele de pe primele terase ale pâraurilor.

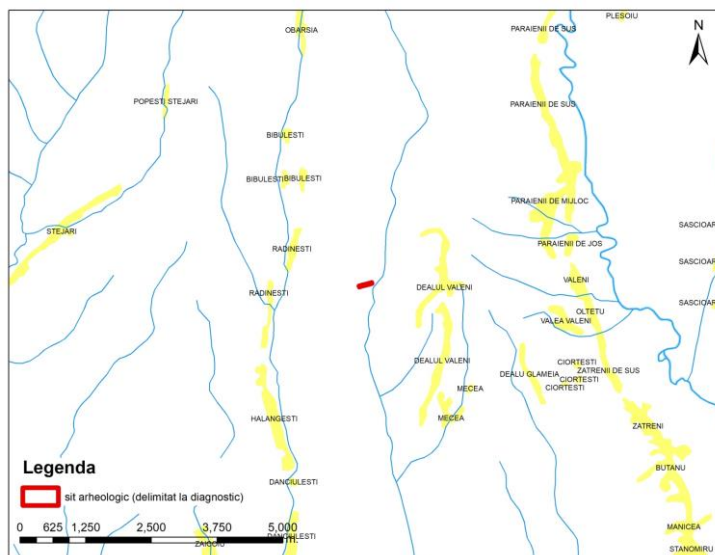
* **Dr. Ion Tuțulescu**, arheolog, Muzeul Județean *Aurelian Sacerdoțeanu* Vâlcea, e-mail: iontuțulescu@yahoo.com.

** **Dr. Carol Terteci**, arheolog, Muzeul Județean *Aurelian Sacerdoțeanu* Vâlcea, e-mail: caroltc@tutanota.com.

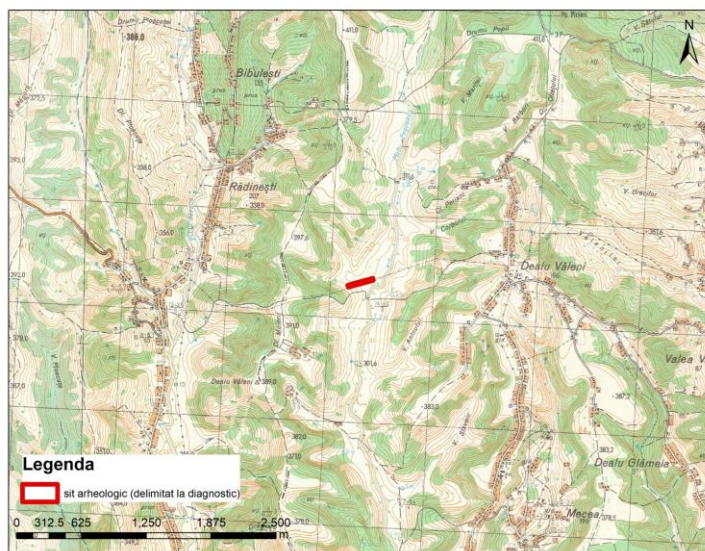
*** **Andrei Heroiu**, arheolog, SC Banat Archaeosave SRL.

¹ Din partea societății amintite au participat Andrei Heroiu și Sorin Costea. Din colectivul de cercetare a făcut parte și Robert Ghindele de la muzeul din Satu Mare.

Situl cercetat de noi se întinde pe terasa vestică a pârâului Peșceana, la confluența acestuia cu un pârâu mai mic. Amplasamentul este străbătut de o cale de circulație vest-est, care leagă văile râurilor Amaradia și Olteț. Acest drum figurează pe toate hărțile militare austriece din sec. XVIII-XIX, existând probabil și în vremurile istorice anterioare surselor documentare cartografice.

Plan de încadrare în zonă 1:50.000

Plan de încadrare în zonă 1:25.000

Istoricul cercetărilor

Din literatura de specialitate, pentru comuna Zătreni, este menționat un tezaur monetar republican descoperit la începutul secolului XX. Această descoperire nu poate fi legată de identificarea în zonă a unei așezări din perioada respectivă.

În localitatea Valea Văleni, la 2 km vest de DN, pe valea Văleni, în Repertoriul Arheologic Național este menționată o așezare hallstattiană, așezare care în perioada diagnozei de teren realizată de colectivul coordonat de Mihai Gligor nu a fost identificată.

Tot în zona Zătreni, profesorul de istorie a predat Muzeului Județean Vâlcea, în urmă cu mai bine de 20 de ani, fragmente ceramice aparținând neoliticului timpuriu, materiale de tip Starčevo-Criș². Până la această dată așezarea nu a fost identificată în teren.

Cu prilejul aceluiași proiect internațional, în localitate, în punctul "La Porcărie" a fost indentificată și cercetată o așezare aparținând epocii medievale și cu o depunere aluvionară din perioada epocii bronzului timpuriu³.

În urma cercetărilor de teren, în această zonă au mai fost descoperite două puncte cu material arheologic:

- Punctul "La Primar" aflat la vest de pârâul Șasa din satul Săscioara, materialul arheologic aparținând epocii medievale;

- în grădina familiei Cobrescu din satul Săscioara, în arătură, a fost descoperită o toartă supraînălțată specifică culturii Verbicioara din epoca bronzului.

Metodă și tehnici folosite

Cercetarea arheologică preventivă s-a efectuat pe o suprafață cu lățimea de aprox 2,2 m, pe care se va face săpătură pentru instalarea conductei, așa cum ne-a fost pusă la dispoziție, contractual, de către Beneficiar.

Cercetarea arheologică preventivă a avut loc înainte de realizarea lucrărilor de construire propriu-zise.

Ea a constat în verificarea riguroasă a suprafeței afectate, prin tehnici specifice de răzuire și conturare a complexelor arheologice

---

² Informație Mariana Iosifaru.

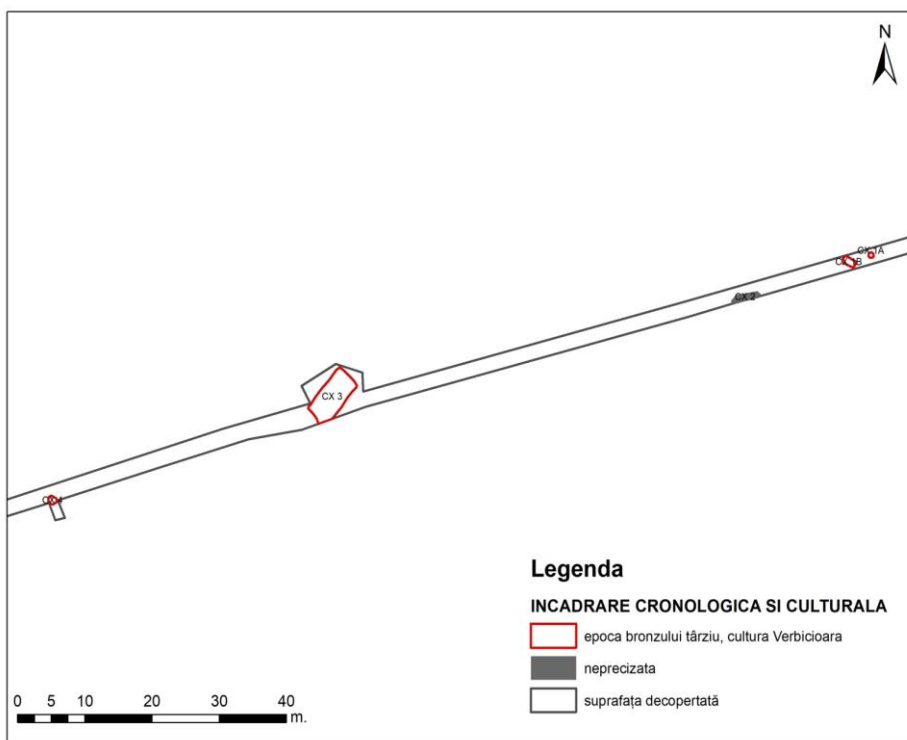
³ Cercetarea arheologică din acest punct va fi subiectul unui viitor studiu.

care au fost analizate atât în momentul identificării și determinării stratigrafiei generale a zonei, cât și la urmărirea eventualelor anomalii de natură antropică modernă, distrugerii datorate agriculturii intensive din perioada comunistă.

Ațiunea noastră s-a concentrat să înregistreze eventualele anomalii ale solului (diferențe de culoare, amenajări antropice etc.) sau prezența unor materiale arheologice (ceramică, piese litice sau din metal, resturi de materiale de construcție etc.)

Rezultate

Pe parcursul cercetării arheologice preventive au fost identificate structuri și materiale arheologice aparținând epocii bronzului, cultura Verbicioara. Au fost cercetate 5 complexe arheologice.

Plan general al săpăturilor arheologice

Stratigrafia generală a perimetrului cercetat

Pe întregul traseu cercetat nu a fost descoperit strat de cultură. Cel mai probabil, zona cercetată se află la limita de nord a așezării de aici.

Din punct de vedere stratigrafic s-au putut observa următoarele:

- 0,00 – 0,15/0,20 m, strat vegetal/pășune;
- 0,15/0,20 – 1/1,10 m, strat galben, depunere de pe panta de vest. În acest nivel au fost descoperite cele cinci complexe.

Descrierea complexelor arheologice cercetate

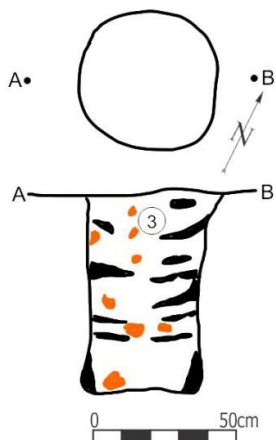
Cx.1

La procesul de decopertare mecanică, în plan a fost descoperit un complex, care ulterior a fost împărțit în două complexe:

Cx. 1A:

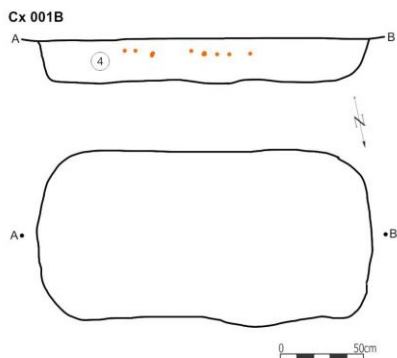
- de formă circulară;
- dimensiuni: 0,42 x 0,45 m;
- a fost descoperit la adâncimea de - 0,60 m față de nivelul actual de călcare;
- adâncimea maximă surprinsă în săpătură este de 0,68 m;
- în umplutura de culoare maronie au fost descoperite fragmente de chirpici cu urme de pari, scânduri sau nuiete, dar și câteva fragmente ceramice.

Cx 001 A

Cx. 1B:

- de formă alungită;
- dimensiuni: 1,96 x 0,98 m;
- a fost descoperit la 2,40 m est față de Cx. 1A și la adâncimea de - 0,90 m de la nivelul actual de călcare.
- în umplutura de culoare cenușie au fost descoperite fragmente ceramice, cărbune și bucăți de chirpici;
- adâncimea maximă a complexului surprinsă în săpătură este de 0,28 m.

Cx.2:

- a apărut la adâncimea de - 0,40 m;
- adâncimea maximă este de 0,40 m;
- culoare cenușiu deschis, pigmentat cu cărbune și puține fragmente ceramice.

Complexul reprezintă de fapt o scurgere de mal cu fragmente ceramice dinspre partea de nord-est a sitului. Aici, cel mai probabil,

a existat o mică viroagă care cu timpul s-a colmatat cu pământul adus de pe panta mai sus menționată.

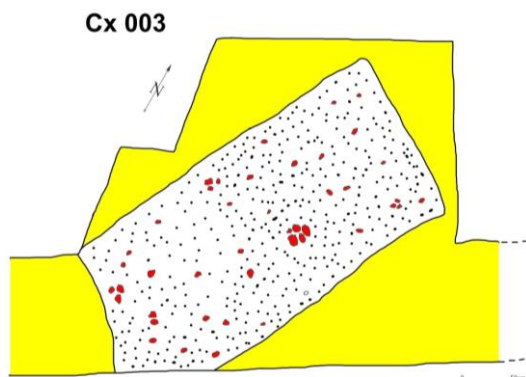
Cx. 3:

- a fost descoperit în punctul care face legătura între prima terasă și a doua a pârauului Peșceana.
- complexul a apărut la adâncimea de - 0,60 m față de nivelul actual de călcare;
- de formă alungită, complexul de culoare brun cenușie deține o lungime de 5 m est-vest și 7 m nord-sud.
- adâncimea maximă surprinsă în săpătură este de 0,74 m;

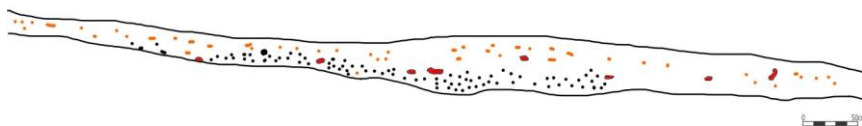

- din umplutură au fost recuperate fragmente ceramice aparținând epocii bronzului, respectiv cultura Verbicioara. Alături de fragmentele ceramice a fost au fost descoperite și: o fusaiolă, o roată miniaturală de la un car cultic și o așchie din silex.

- complexul reprezintă o groapă de împrumut care, după pierderea utilității sale, a fost transformată în groapă menajeră.

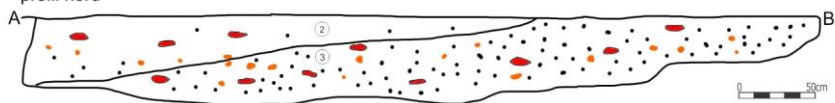

Cx 003
profil vest

Cx 003

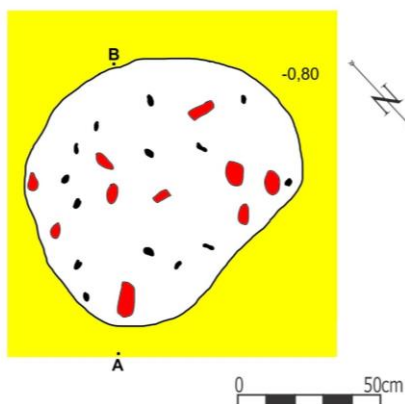
profil nord

Cx.4:

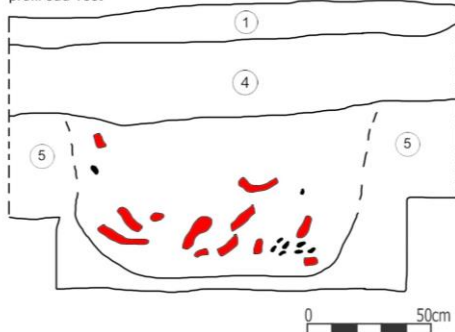
- a putut fi delimitat la adâncimea de - 0,80 m;
- de formă circulară;
- dimensiuni: 0,85 x 0,90 m;
- în umplutura de culoare cenușie au fost descoperite fragmente ceramice, cărbune și chirpici.

Cx 004

Cx 004

profil sud-vest

Materialul arheologic

Materialul arheologic descoperit în situl 1 de la Zătreni este împărțit în următoarele categorii:

- litic;
- ceramic.

Obiecte litice

- așchie de silex (Pl. XIV/5-Cx.3) de culoare crem deschis cu flecuri albe.

Ceramica

Materia primă (pasta)

Din acest punct de vedere, materialul arheologic descoperit în acest sit poate fi împărțit în trei categorii:

- ceramică grosieră. Este modelată dintr-o pastă puțin frământată, cu multe impurități în compoziție: pietricele cu granulație mare, nisip, mică, calcar, cioburi pisate. Piesele de acest gen nu dețin slip (angobă).

- ceramică semifină sau semigrosieră. Procentul de impurități este mai mic în raport cu prima categorie. Modalitatea principală de diferențiere față de ceramica grosieră constă în faptul că la această categorie este prezentă angoba pe partea exterioară a vaselor.

- ceramica fină. La această categorie se observă o atenție sporită acordată lutului. Suprafața exterioară este acoperită cu o angobă șlefuită. La această categorie predomină decorul adâncit.

Pentru situl de aici s-a putut observa că, în cazul ceramicii semifine, angoba s-a exfoliat și din cauza acidității solului.

Arderea

Specific epocii bronzului se observă o ardere foarte slabă în cazul ceramicii grosiere, o atenție mai mare acordându-se ultimelor două categorii.

Paleta coloristică

Culoarea recipientelor se datorează în special arderii oxidante sau reducătoare. Astfel, în cele patru complexe descoperite în urma cercetărilor arheologice, sunt prezente următoarele culori: cărămiziu, negru, maroniu și cenușiu.

Repertoriul formelor

- vase sac (vase tronconice) cu pereții ușor curbați și cu gura câteodată în formă de pâlnie (Pl. I/3-Cx. 3; Pl. III/2-Cx.3; Pl. V/3-Cx.3; Pl. VI/3-Cx.3; Pl. VII/2-Cx.3; Pl. VIII/1-Cx.3; Pl. IX/1-3-Cx.3;

Pl. X/3-5-Cx.3; Pl. XI/1-6-Cx.3; Pl. XII/1,3, 4-5-Cx.3; Pl. XIII/1, 3, 6-Cx.3; Pl. XIV/2-Cx.3; Pl. XV/2-3-Cx.4; Pl. XVII/2-Cx.2).

- vase borcan (vase bitronconice) cu pereții în formă de S, cu gura larg deschisă (Pl. III/1, 3-Cx. 3; Pl. IV/1-3-Cx.3; Pl. VII/1,3-Cx.3; Pl. VIII/2-Cx.3; Pl. XII/2, 6-9-Cx.3; Pl. XVII/1-Cx.2).

- vase globulare: Pl. XIII/3-Cx. 4.

- castroane: Pl. I/1-2-Cx.3; Pl. V/1-2-Cx.3; Pl. VI/2-Cx.3; Pl. VIII/3-Cx.3; Pl. X/1-Cx.3.

- pahare: Pl. VI/1-Cx.3.

- cești (Khantaros): Pl. X/2-Cx.3; Pl. XI/7-Cx.3; Pl. XIII/2, 4, 8-Cx.3; Pl. XIV/4-Cx.3.

Toarte

Din punct de vedere al utilizării, toartele descoperite în situl 1 de la Zătreni aparțin majoritatea categoriei de apucat (Pl. X/2-Cx.3; Pl. XI/7-Cx.3; Pl. XIII/2, 4, 8-Cx.3; Pl. XIV/4-Cx.3). Un caz aparte îl deține paharul de la planșa VI/1, a cărui toartă aparține categoriei de agățat.

Apucători

După tehnica de realizare, acestea sunt organice, trase din peretele vaselor.

Din punct de vedere al locului de amplasare sunt:

- pe marginea vaselor (Pl. III/2-Cx.3; Pl. VII/2-Cx.3);

- pe mijlocul vaselor (Pl. I/2- Cx.3; Pl. VIII/3-Cx.3);

- pe gâtul vaselor (Pl. II/2-Cx.3; Pl. III/3-Cx.3).

Ornamentarea

Din punct de vedere al tehnicii, observăm următoarele:

A) Decor incizat:

- șiruri de găuri⁴ realizate prin presare din exterior spre interior (Pl. I/3-Cx. 3; Pl. IV/1-Cx.3; Pl. XII/7-Cx.3);

- șir de puncte pe gâtul vaselor (Pl.II/2-Cx.3; Pl. III/2-Cx.3; Pl. IV/2-Cx.3; Pl. VII/1-2-Cx.3);

- alveole realizate cu degetul (Pl. XI/4-Cx.3; Pl.PI. XII/3, 7-8-Cx.3);

- motivul spiralei: Pl. X/2-Cx.3.

B) Decor în relief. Cel mai întâlnit decor este brâul alveolat (Pl. I/1 - Cx.3; Pl. III/1, 3 - Cx.3; Pl. IV/3 - Cx.3; Pl. VI/3 - Cx.3;

---

⁴ Tehnica este realizată în pasta moale, fără a străpunge peretele vaselor ca în cazul culturilor din perioada bronzului timpuriu.

Pl. VIII/1-3-Cx.3; Pl. IX/1-2-Cx.3; Pl. X/1, 3, 5-Cx.3; Pl. XI/1, 3-4-Cx.3; Pl. XII/1, 3, 5-6-Cx.3; Pl. XIII/1, 3, 6-Cx.3; Pl. XIV/2-Cx.3; Pl. XV/2-3-Cx.4; Pl. XVII/1-2-Cx.2) care, după tehnica de realizare, este organic (tras din peretele vasului).

Un motiv care aparține acestei tehnici, cu apariția în faza a V-a culturii Verbicioara (sau grupul Govora-Fundeni) și care este prezent în așezarea de la Peșceana/Zătreni îl reprezintă pliseurile: Pl. XVII/2-Cx.2.

Alături de vasele ceramice descoperite în cadrul cercetărilor arheologice au mai fost descoperite: o fusaiolă (Pl. XI/8-Cx.3) și o rotiță de car cultic miniatural (Pl. XIV/3-Cx.3). În umplutura complexelor, alături de ceramică și utilaj litic au fost descoperite și bucăți de chirpici cu urme de nuiele împletite, pari sau scândură (Pl. XIX/1, 2-Cx.1; Pl. XVIII/2-Cx.2; Pl. XVI/4-Cx.4).

Repertoriul așezărilor Verbicioara și Govora-Fundeni din nord-estul Olteniei

B

1. Bârsești, com. Mihăești

Punctul „Biserică”

Complexul arheologic este situat la cca. 200 m nord-vest de biserica satului, pe un dâmb a cărui pantă se termină în marginea șoselei Gara Govora- Băile Govora.

Stratigrafic, s-a descoperit următoarea continuitate: Coțofeni faza târzie, Glina și Verbicioara. Din stratul aparținând culturii Verbicioara s-a recoltat material arheologic care indică prin decor, tehnică și forme procesul de formare al acestei culturi din primele două faze. Ceramica de uz comun se apropie foarte mult de cea a culturii Glina, cea fină este prelucrată îngrijit, pasta având în amestec nisip fin și paie de mică. Decorul este realizat din una sau mai multe linii incizate paralele și dispuse circular pe umăr, asociate cu șiruri de creștături adânci.

Stratul Verbicioara suprapune nivelul Glina, apărut între 0,40-0,80 m.

Bibliografie: Petre-Govora 1976, p. 14; Petre-Govora 1995, p. 47.

2. Berbești, com. Berbești

În 1973, în partea de S-V a satului Berbești, comuna Mateești (la acea vreme), cu ocazia lucrărilor agricole, s-a descoperit un topor de bronz de tip Izvoarele sau Pătulele, atribuit culturii Verbicioara.

Bibliografie: Ghelmez 1976, p. 35-36.

3. Bercioiu-Ruda, com. Budești

S-au găsit materiale arheologice de tip Verbicioara.

Bibliografie: Petre-Govora 1982, p. 12.

4. Bogdănești, com. Tomșani

În martie 2011, cu ocazia săpării unei fântâni în curtea unui localnic, s-au descoperit fragmente ceramice Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V).

Bibliografie: cercetări personale.

5. Bălcești, com. Valea Mare

De pe teritoriul localității provin materiale Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V) iar în zona comunelor Bălcești-Valea Mare s-a găsit o spadă de bronz.

Bibliografie: Petre-Govora 1980, p. 23 Iosifaru et al. 2008, p. 75-80.

6. Bugiulești, com. Tetoiu

Din localitate provin materiale arheologice de tip Verbicioara.

Bibliografie: Nica 1996, fig. 1.

7. Bujoreni

Pe partea de nord a Muzeului Satului din Bujoreni s-au descoperit fragmente ceramice Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V).

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 51.

8. Bunești, com. Bunești

De pe teritoriul localității provin materiale Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V).

Bibliografie: Petre-Govora 1980, p. 23.

C

1. Călina, com. Prundeni

Punctul „Dealul Protești”

Pe un bot de deal, situat la circa 300-400 de metri de biserica satului, Petre Govora a identificat, în 1965, o așezare Glina III, suprapusă de o locuire Verbicioara. Ultima se întinde mult spre nord, până în dealul Zăvoianu, până la 0,60 m adâncime. S-au recoltat fragmente ceramice.

Bibliografie: Petre-Govora 1976, p. 14.

2. Căzănești, mun. Rm. Vâlcea

a. Punctul „Cărămidărie”

Situl arheologic se găsește pe o terasă înclinată, de la nord-vest către sud-est, la dreapta DN 67, între Km 186-187. S-au identificat vestigii din Paleoliticul Superior, Coțofeni, Glina și s-au recoltat și fragmente ceramice Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V).

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 27.

b. Punctul „Săveasca”

Așezarea de la Căzănești-Săveasca este o așezare întinsă pe cca. trei hectare, aici fiind atestate cele cinci faze ale culturii Verbicioara (în opinia lui Gh. Petre-Govora). În faza a treia decorul se îmbogățește, iar dispunerea lui pe suprafața vasului se înscrie într-o serie de registre orizontale secționare în metope hașurate și încadrate de linii paralele impuse de tehnica Furckenstick. Apar motive incizate ca triunghiuri și romburi, „dintele de lup”, o serie de cești sunt decorate cu S-uri culcate, roata solară cu încadrare de triunghiuri hașurate etc. Pe marginea stângă a drumului ce duce la Biserica din Dobrușa comuna Ștefănești s-au descoperit, în anul 1966, în urma unei ploii torențiale, fragmente ceramice specifice fazei a treia a acestei culturi.

Bibliografie: Berciu 1972, p. 14-15; Morintz 1978, p. 68; Petre-Govora 1995, p. 48-51.

3. Copăcelu, oraș Rm. Vâlcea

În anul 1969, au fost efectuate cercetări de salvare de către Institutul de Arheologie din București și Muzeul din Râmnicu Vâlcea.

A fost degajată parțial o colibă ovală, cu vatră interioară, din zona căreia s-a recoltat material ceramic cu elemente specifice Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V). S-a mai descoperit și un celt de bronz, varianta A₂, după M. Rusu.

În 2008, a fost descoperită parțial o locuință Sălcuța în fața locuinței cu nr. 62, resturile unei locuințe Verbicioara I, la 30 m est de pârâul Valea Goruneilor și două locuințe cu material Verbicioara I și Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V) situate la cca. 6 vest de locuința amintită anterior.

Bibliografie: Berciu 1976, p. 175-176; Morintz 1978, p. 66, 68; Informație Cristinel Fântâneau, Mariana Iosifaru; CCA 2009, nr. 145, <http://cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2009/cd/index.htm>; Tuțulescu, Terteci 2019.

4. Costești, com. Costești

Punctul „Ferigile” (astăzi, satul respectiv a fost desființat administrativ)

Localitatea este menționată de D. Berciu ca punct Verbicioara, fără a se oferi și alte amănunte.

Bibliografie: Berciu 1972, p.14.

D

1. Dobrușa, com. Ștefănești

În vara anului 1966, în urma unei cercetări de teren, Gh. Petre-Govora a descoperit pe vatra satului Dobrușa o așezare Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V), de unde a recoltat materiale ceramice specifice.

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 49, 53.

2. Drăgășani, municipiu

Punctul „Capul Dealului”

La cca. 1 km de gara Drăgășani, în punctul „Capul Dealului”, pe partea dreaptă a șoselei ce duce la Sutești, s-a descoperit o așezare aparținând fazei a III-a a acestei culturi.

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 49.

3. Drăgoești, com. Drăgoești

De pe teritoriul localității provin materiale Verbicioara.

Bibliografie: Petre-Govora 1982, p. 12.

G

1. Gătejești, oraș Băile Govora

Cu ocazia descoperirii unor morminte de la începutul perioadei Latène, în zona cimitirului, s-au găsit și materiale Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V). Se remarcă ceștile cu corpul bombat, fără gât, cu toarta supraînălțată, ornamentate cu triunghiuri și semicercuri concentrice sau romburi și cârlige, decor realizat în tehnica împunsăturilor succesive.

Bibliografie: Morintz 1978, p. 68.

2. Govora sat, com. Mihăești

a. Punctul Mănăstirea Govora

În 1958, în apropierea Mănăstirii Govora, s-a descoperit întâmplător un depozit de 17 vase, compus inițial din 23 de vase. Au fost recuperate 12 vase aparținând grupului Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V), dintre care 11 sunt la Muzeul Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea iar unul în posesia domnului dr. Romulus Popescu.

Din punct de vedere al pastei ceramicii, aceste vase aparțin categoriei fine, pasta este bine preparată, ardere puternică, pereții bine slipuiți, de culoare neagră cenușie, cu nuanțe brune, cu corpul globular și baza inelară. Toartele sunt supraînălțate și reprezintă trei variante: de formă arcuită, ascuțite în unghi și ușor unghiulare cu buton. Cele mai frecvente motive decorative sunt triunghiurile, benzile hașurate, cârligul spiralic, ghirlanda combinată, motivul „dinte de lup”, soarele cu raze și meandrul (influență a culturii Gârla Mare).

Cercetările au fost efectuate de Gh. Petre Govora împreună cu studentul Petre Roman, trimis la fața locului de Dumitru Berciu. Ulterior, s-a identificat și locul așezării de aici, situată între curtea mănăstirii și locul unde a fost găsit depozitul, pe ambele părți ale drumului de acces la mănăstire. S-a făcut un sondaj în curtea locuitorului Ioachim Constantinescu, fiind descoperite o seceră cu cârlig și o lamă de cuțit, ambele din bronz.

În aceeași zonă, în 1967, cetățeanul Gh. Mihai a găsit fragmente ceramice aparținând culturii Verbicioara.

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 49-50; Morintz 1978, p. 68-69.

b. Punctul „Huidu I”

Așezarea de aici aparținând grupului Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V) și situată pe o terasă a fost descoperită în 1982. Se află pe partea dreaptă a șoselei Gara Govora-Băile Govora și a râului Govora, în linie dreaptă cu mănăstirea, se întinde pe aproape 3 ha în spatele caselor locuitorilor Huidu Barbu și Bălan Dumitru.

Cercetările arheologice au descoperit un singur nivel de locuire în grosime de 0,40-0,80m, pe alocuri. La tehnica de prelucrare a ceramicii cunoscute deja se adaugă categoria ceramicii de factură neagră cu luciu metalic iar din categoria formelor apare castronul cu buza arcuită spre exterior și decorat cu canelură. Ca elemente decorative, se mențin cercul solar și meandrul, executate neglijent, precum și motivele geometrice.

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 51.

c. Punctul „Runcuri-Dealul Săpunarului”

Pe stânga râului Govora, pe panta dealului Săpunarului, s-au descoperit materiale aparținând culturii Verbicioara.

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 19.

3. Greblești, com. Boișoara

Punctul „În delușel”

În locul respectiv, s-a descoperit întâmplător o seceră de bronz cu cârlig, atribuită epocii târzii a bronzului. Ea aparține tipului Cristian-Drajna, după Petrescu-Dâmbovița.

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 54.

I

1. Ionești, com. Ionești

Localitatea este menționată de D. Berciu ca punct Verbicioara, fără a oferi și alte amănunte. Așezarea se află situată pe terasa a treia a râului Olt, în preajma bisericii din satul Fișcălia. A fost reidentificată cu prilejul Proiectului de inventariere a siturilor arheologice din județul Vâlcea. Materialul arheologic provenit din acest punct a fost cercetat de noi cu prilejul reamenjării depozitului muzeului din Băile Govora.

Bibliografie: Berciu 1972, p.14; cercetări personale.

L

1. Lungești, com. Lungești

În expoziția din școala din localitatea Fumureni, am putut observa materiale ceramice Verbicioara specifice fazei III.

Bibliografie: cercetări personale.

M

1. Măgura, com. Mihăești

Punctul „Biserică”

La sud-vest de biserica de aici, pe partea dreaptă a drumului, se află o așezare Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V).

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 51.

2. Milostea, com. Slătioara

De pe teritoriul localității provin materiale Verbicioara.

Bibliografie: Petre-Govora 1982, p. 12.

O

1. Ocnele Mari, oraș

a. Punctul „Ștrand”

În 1968, preotul Gheorghe Petre-Govora a efectuat săpături de salvare trasând trei șanțuri perpendicular pe axul drumului. Zona astfel denumită este situată deasupra ștrandului din Ocnele Mari, în unghiul format de un șanț adânc cu drumul și se întinde până la Pârâul Sărat. Așezarea Verbicioara este despărțită de ștrand de o așezare Coțofeni și de încă una, Gornea-Orlești.

Stratul de cultură este gros de 0,65 m și apare la 0,60 m, având un nivel Glina târziu urmat de nivelul Verbicioara, fazele I și II.

S-a recoltat mult material ceramic de factură fină și grosieră: cești, cănițe, vase mari cu gâtul scurt etc. De asemenea, s-au descoperit și piese de bronz, precum un ac cu urechi și o secure de tipul ”cu bordură”, încadrată în faza I.

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 45-47.

b. Punctul ”Zdup”

Formează același complex arheologic împreună cu punctul Ștrand. Materialele Verbicioara de aici aparțin ultimei faze.

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 45-47.

c. *Punctul „Cărpiniș”*

Cu ocazia exploatării lutului necesar unei cărămidării, s-au descoperit materiale Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V).

Bibliografie: Berciu 1976, p. 176-177; Morintz 1978, p. 68.

d. *Punctul Biserica „Adormirea Maicii Domnului”*

În perioada cercetărilor arheologice preventive prilejuite de restaurarea sfântului lăcaș, în interiorul pridvorului a fost descoperit un complex adâncit cu mult material arheologic încadrabil în perioada bronzului târziu.

Bibliografie: cercetări personale.

2. Ocnița

Punctul „Țeica”

În unghiul format de pârâul ce coboară pe latura de vest a bisericii din Țeica cu drumul Rm.Vâlcea-Ocnița, pe terenul familiei Stăpânoiu, se întinde o așezare Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V).

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 51.

3. Olteanca, com. Glăvile

a. *Punctul „La Chituci”*

În 1929, s-a descoperit și donat de către pr. St. Mărgăritescu un topor perforat din piatră, atribuit grupului Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V).

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 51; Crăciunescu 2004, p. 41.

4. Orlești, com. Orlești

Punctul „Bălți-Valea Bisericii”

În locul unde a funcționat fosta fabrică de cărămidă, au fost descoperite fragmente ceramice și o ceașcă Govora-Fundeni (Verbicioara V). Ele se află în muzeul din Băile Govora.

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 51.

P

1. Prundeni, jud. Vâlcea

Punctul „La Plutonier”

În timpul unor lucrări de irigare, au fost descoperite fragmente ceramice și un vas mic cu fund inelar fără toartă.

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 51.

R

1. Râmnicu Vâlcea

a. Punctul „Cetățuia”

Într-un mormânt descoperit în oraș, s-au găsit 3 (inițial au fost publicate doar 2) vase Govora-Fundeni (Verbicioara V). Cu prilejul ridicării bazinului de apă din punctul menționat a fost distrusă o așezare aparținând fazelor târzii.

Bibliografie: Morintz 1978, p. 70; Terteci, Tulugea 2013, Pl. 3; Terteci 2016, p. 127.

b. Punctul „Liceul Economic”

Cu ocazia săpării temeliei acestui liceu, la cca. 250 m nord de punctul Glina III, Petre-Govora a descoperit material ceramic Verbicioara dintr-o fază incipientă, precum și din Hallstatt.

Bibliografie: Petre-Govora 1976, p. 15.

c. Punctul „Liceul Industrial”

Tot cu ocazia săpării fundațiilor acestui liceu, la circa 200 m sud de acesta, Petre-Govora a descoperit fragmente ceramice decorate cu măturica, din faza incipientă a culturii Verbicioara.

Bibliografie: Petre-Govora 1976, p. 15.

S

1. Sâlea, com. Orlești

Pe latura de nord a bisericii se află o așezare Govora-Fundeni (Verbicioara V).

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 51.

V

1. Vlădești, com. Vlădești

La circa 200 m vest-nord-vest de granița cu municipiul Rm. Vâlcea, pe stânga șoselei ce merge spre Băile Olănești, în curtea fostei ferme de stat din Vlădești, a fost identificată o așezare Verbicioara, având un strat de cultură de max. 0,60 m.

Ceramica de factură fină are culoarea neagră-cenușie. Forma cea mai frecventă este ceașca cu 2 torți supraînălțate, cu corpul puternic bombat, gâtul scurt, cilindric și fundul sub forma unui pedestal circular. Toartele au, uneori, o prelungire sub formă de buton.

Alte forme: cupa cu picior, vasul bitronconic cu partea mijlocie bombată și gât înalt, cilindric, capacul cu mâner cilindric și suportul cilindric.

Ornamentarea este realizată în tehnica inciziei sau a împunsăturilor succesive și a încrustației cu alb iar, pe lângă motivele specifice fazei III, sesizăm apariția meandrului, a motivului solar, a benzii de cercuri concentrice unite prin linii tangente, în tehnica împunsăturilor succesive.

Ceramica de factură grosieră este destul de bogată iar forma predominantă este vasul-borcan cu pereții groși, având sub margine un brâu în relief, crestat sau alveolat, iar suprafața decorată cu măturica.

Așezarea de la Vlădești a fost încadrată, în ansamblu, fazei Verbicioara IV (grupul Govora-Fundeni).

Bibliografie: Morintz 1978, p. 68, 70; Berciu 1972, p. 14-15.

Z

1. Zăvideni, com. Prundeni

Pe Dealul Zăvoiașu, din săpături cauzate de plantarea viței de vie, Gh. Petre-Govora a cules fragmente ceramice Govora-Fundeni (Verbicioara V).

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 51.

2. Zlătărei, oraș Drăgășani

În curtea bisericii, s-a găsit o ceașcă atribuită de Petre-Govora fazei a III-a a culturii Verbicioara.

Bibliografie: Petre-Govora 1995, p. 49.

Câteva concluzii

Cercetarea arheologică prilejuită de proiectul BRUA, deși pe un perimetru mic, a condus la obținerea unor informații importante legate de evoluția comunităților umane aflate la pragul celor două epocii ale metalelor. Cercetarea este cu atât mai importantă și datorită faptului că pentru sud-vestul județului informațiile legate de evoluția culturală în zonă erau lacunare.

Din cele cinci complexe cercetate cu acest prilej putem să afirmăm că:

- Cx. 1A - reprezintă o groapă de stâlp;
- Cx. 2 - o scurgere de mal cu material arheologic;
- Cx.3 - groapă de împrumut pentru lutuirea locuințelor și pentru ceramică. După pierderea utilității, funcția va fi cea de groapă menajeră;
- Cx.4 - groapă menajeră.

Din punct de vedere al decorului, pentru materialul arheologic descoperit în așezarea de la Zătreni - *La Peșceana* observăm o atenție scăzută acordată esteticii ceramicii, procedeu specific și sesizabil în ultima fază a culturii Verbicioara, respectiv faza a V-a (grupul Govora-Fundeni). Specifice perioadei sunt decorul canelat, prezent pe un fragment ceramic, dar și spiralele din S-uri îmbinate, realizate stângaci. Alte caracteristici pentru încadrarea așezării de la Zătreni în faza a V-a a culturii Verbicioara (grupul Govora-Fundeni) sunt paharele prezente în sit dar și apariția apucătorilor plasate în dreptul decorului organic (linia brâului).

Cel mai probabil, cercetarea arheologică realizată aici se află la limita de nord a sitului, așezarea fiind extinsă către sud.

În stadiul actual al cercetărilor, în urma studierii literaturii de specialitate, cât și în urma cercetărilor personale de teren, am reușit să repertoriem un număr de 32 de localități, în care se află un număr de 40 de situri Verbicioara și Govora-Fundeni (Verbicioara IV-V).

Cercetări de suprafață	Cercetări preventive/sondaje arheologice	Total
31	9	40

Din cele 40 de situri prezentate în repertoriul descoperirilor doar un număr de 9 au fost supuse unor cercetări arheologice de mică amploare sau sondaje stratigrafice. Procentual, predomină cercetările de suprafață în detrimentul celor preventive.

Se impune, pe viitor, realizarea unor cercetări de amploare în situri cu o stratigrafie clară, dar aceste cercetări țin din păcate și de ordin economic.

ABREVIERI

SCIV(A)	Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
Litua	Litua, Târgu Jiu
Buridava	Buridava. Studii și materiale, Râmnicu Vâlcea
Drobeta	Drobeta, Turnu Severin
BAM	Brukenthal Acta Musei, Sibiu
Oltenia	Oltenia, Studii și comunicări, istorie-arheologie, Craiova
Studii Vâlcene	Studii Vâlcene, Râmnicu Vâlcea

BIBLIOGRAFIE

Băjenaru 2014 – R. Băjenaru, *Sfârșitul bronzului timpuriu în regiunea dintre Carpați și Dunăre*, Cluj-Napoca, 2014.

Berciu 1972 - D. Berciu, *Cercetări privind preistoricul județului Vâlcea*, în *Buridava*, I, 1972, p. 11-27.

Berciu 1976 – D. Berciu, *Date noi privind sfârșitul culturii Verbicioara*, în *SCIVA*, 27, 2, 1976, p. 171-180.

Crăciunescu 2004 – G. Crăciunescu, *Cultura Verbicioara în jumătatea vestică a Olteniei*, Craiova, 2004.

Hänsel 1976 – B. Hänsel, *Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung der älteren Hallstattzeit an den unteren Donau*, Bonn, 1976.

Iosifaru et al. 2008 – M. Iosifaru, I. Tuțulescu, C. Tulugea, *Câteva considerații asupra celor două spade de bronz aflate în colecția Muzeului Județean Vâlcea*, în *BAM*, III.1, 2008, p. 75-80.

Lazăr 2011 – S. Lazăr, *Sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului în sud-vestul României*, Craiova, 2011.

Morintz 1978 – S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, I, București, 1978.

Motzoi-Chicideanu 2004 – I. Motzoi-Chicideanu, *Cu privire la descoperirile funerare ale grupei Verbicioara, în European Archaeology online*, 2004, [http://www.archaeology.ro/imc_verb.htm].

Nica 1996 - M. Nica, *Date noi cu privire la geneza și evoluția culturii Verbicioara*, în *Drobeta*, VII, 1996, p. 18-34.

Petre-Govora 1976 – Gh. Petre-Govora, *Aspecte ale începutului epocii bronzului în nord-estul Olteniei*, în *Buridava*, 2, 1976, p. 7-33.

Petre-Govora 1982 – Gh. Petre-Govora, *Vâlcea, vatră de viațuire multimilenară a patriei noastre*, în *Studii Vâlcene*, 5, 1982, p. 9-17.

Petre-Govora 1995 – Gh. Petre-Govora, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Rm. Vâlcea, 1995.

Ridiche 2001 – F. Ridiche, *Noi date privind cunoașterea culturii Verbicioara (partea a II-a)*, în *Oltenia. Studii și comunicări, arheologie-istorie*, XIII, Craiova, 2001, p. 33-63.

Ștefan 2005 – Cr. Ed. Ștefan, *Cultura Verbicioara, Câteva observații*, în *Argesis. Studii și comunicări*, XIV, Pitești, 2005, p. 89-100.

Terteci 2016 – C. Terteci, *Din nou despre cultura Verbicioara pe teritoriul orașului Râmnicu Vâlcea și un nou sit de Epoca Bronzului*, în *Litua*, XVIII, 2016, p. 126-138.

Terteci, Tulugea 2013 – C. Terteci, C. Tulugea, *Materiale ceramice Verbicioara din colecțiile Muzeului Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea*, în *Litua*, XV, 2013, p. 109-116.

Tuțulescu, Terteci 2019 – I. Tuțulescu, C. Terteci, *Locuirile sitului arheologic de la Copăcelu, județul Vâlcea*, în volumul *In honorem prof. univ. dr. Sabin Adrian Luca. Istorie și destin. Bibliotheca Brvkenthal LXXIII*, 2019, p. 119-122.

1

2

3

Pl. I

1

2

3

Pl. II

1

2

3

Pl. III

1

2

3

Pl. IV

1

2

3

Pl. V

Pl. VI

1

2

3

PL. VII

1

2

3

Pl. VIII

1

2

3

Pl. IX

1

2

3

4

5

Pl. X

1

2

3

4

5

6

7

8

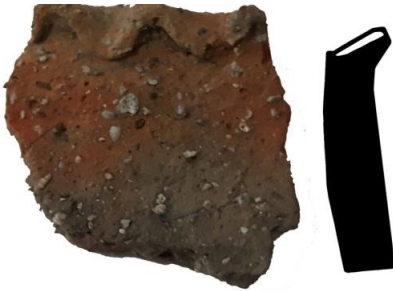
Pl. XI

1

2

3

4

5

6

7

8

Pl. XII

1

2

3

4

5

6

7

8

Pl. XIII

1

2

3

4

5

6

Pl. XIV

1

2

3

Pl. XV

1

3

4

5

Pl. XVI

1

2

3

Pl. XVII

1

2

Pl. XVIII

1

2

Pl. XIX

1

2

3

Pl. XX

Pumnalul de tip *sica* de la Brăneț, Olt

Cătălin Borangic*

Keywords: *dacians, sica dagger, poaching.*

Abstract: *The sica-type dagger from Brăneț, Olt county. This paper brings into the attention of the specialists and of the wide public, a rediscovery in a museum deposit of a curved sica-type dagger, from Brănești village, Olt County, and discusses, starting from this case, the real dimension of the military phenomenon that had in the center such daggers. The paradigms of the Dacian kingdom is permanently modified with each artifact of this type found, either in the deposits and exhibitions of the museums, either on the specialized sites for illicit traffic with artifacts, or from other sources. The conclusion drawn from this case and from others presented here, or another data found in the public space, is that we are still far away from the point where we can say that we know all about the military elites who made the foundations of the Dacian kingdom in the Orăștie mountains.*

Considerat, pe drept cuvânt, o armă-simbol a elitelor militare traco-celtice de la Dunărea Mijlocie și de Jos și, ulterior, a celor dacice, pumnalul curb de tip *sica* a suscitât permanent atenția istoricilor, cu atât mai mult cu cât acesta a jalonat permanent istoria acestor elite. Interesul cercetătorilor s-a concretizat în numeroase articole de specialitate și chiar în două lucrări ample¹ care au strâns la un loc toate informațiile disponibile la un moment dat despre aceste pumnale, acoperind vaste teritorii din Bulgaria, Serbia, România, R. Moldova și Ucraina.

Povestea acestor teribile și, în același timp, frumoase arme nu s-a terminat cu publicarea acestor monografii. A devenit un loc comun faptul că aproape constant apar noi puncte de descoperiri și noi piese care modifică, aproape din mers, peisajul determinat de pumnalele *sica*.

Căile de alimentare ale hărții distribuției geografice sunt însă mai multe și nu întotdeauna cele mai dorite.

---

* Dr. Cătălin Borangic, Asociația Culturală Enciclopedia Dacica, Alba Iulia, e-mail: borangic@enciclopedia-dacica.ro.

¹ Sîrbu, Borangic 2016, *passim*; Torbov 2018, *passim*.

De fapt, filiera științifică este de departe cea mai sporadică. Sursa arheologică, singura care conține un set de informații adiacente, este și cea mai puțin contributivă, din multe și variate motive. Alte piese apar ca urmare a fenomenului detecției metalelor practicat de numeroși amatori. Amintesc aici două astfel de pumnale descoperite recent la Petrești, Alba, aflate în curs de publicare. Altele au ieșit la iveală datorită comerțului online cu artefacte². Comerț care conține firme de licitații³, site-uri specializate, colecționari de artefacte, piese braconate și recuperate pe cale judiciară și care au oferit o cantitate de artefacte – în acest caz pumnale curbe de tip *sica*, provenite de pe tot teritoriul acoperit de purtătorii grupului *Padea-Panaghiurski Kolonii* (PPK) – care aproape egalează numărul de piese existente în circuitul științific.

Între aceste extreme, respectiv sursa arheologică și braconarea pur și simplu a siturilor, cumva la mijloc se află o a treia cale, pe care am tratat-o în monografia pumnalelor de acest tip. Este vorba despre acele piese ajunse pe diverse căi (rezultate arheologice, donații, recuperări etc.) în patrimoniul muzeal, dar al căror parcurs s-a oprit în vitrina expoziției sau, mai rău, doar în depozite. Am numit procedura de recuperare științifică și de (re)introducere integrală în circuitul muzeal a acestor obiecte ca fiind o arheologie a arheologiei, *o activitate la fel de științifică și laborioasă ca pe orice șantier arheologic* (care presupune *identificarea pieselor semnalate, a unora necunoscute, refacerea traseului administrativ și recuperarea informațiilor istorice – mărturii, interviuri, fișe de inventar, registre, măsurători etc.*)⁴.

Trebuie subliniat în acest punct că astfel de situații nu sunt atât de rare cum ne-am fi putut închipui. Un astfel de caz este și cel al pumnalului discutat aici, o piesă deosebită prin morfologia ei.

Prezența pe un șantier arheologic desfășurat în toamna anului 2019 la Slatina, jud. Olt, mi-a oferit timp și șansa de a reiniția căutarea unui mic lot de artefacte, respectiv câteva obiecte provenite dintr-un mormânt de epocă dacică. Acestea au fost descoperite pe teritoriul municipiului și publicate de către M. Butoi în anul 1974⁵ și ar fi trebuit să fie depuse la Muzeul Județean Olt.

---

² Borangic 2018, p. 378-379.

³ În unele cazuri, cum este cel al renumitei Herman Historica din Munchen, Germania, fiind expuse spre vânzare artefacte dovedite ca provenind din braconaje arheologice din teritoriile în care trăiseră triburile scordiscilor (Filipović, Vasić 2017, p. 335-347).

⁴ Sîrbu, Borangic 2016, p. 25-26.

⁵ Butoi 1974, p. 29-32; Sîrbu, Borangic 2016, p. 88.

Cu toate eforturile făcute, căutarea pieselor nu a dat rezultate, dar muzeograful L. Truță mi-a atras atenția asupra unui alt artefact deținut de muzeu, un pumnal *sica* aflat în spațiul expozițional (**Fig. 2/1**).

Este vorba despre o piesă ajunsă la muzeul din Slatina sub formă de donație, adusă de un profesor de la școala din satul Brăneț, jud. Olt, și care era, potrivit donatorului, provenită dintr-o descoperire întâmplătoare, petrecută în anii '80 ai secolului trecut undeva pe raza satului⁶.

Cum spuneam, astfel de cazuri nu sunt rare – amintesc pumnalele de la Enisala, Cugir, Berghin, Padea, Piatra Craivii, Poiana, Răcățoiu, Racovița, Tilișca, pumnale redescoperite în expoziții și depozite muzeale –, dar pumnalul de la Brăneț are, pe lângă traseul istoric, parțial comun cu situațiile enumerate, și câteva particularități notabile.

Înainte de a prezenta artefactul se cuvine să îi mulțumesc domnului L. Truță, pentru semnalare și pentru amabilitatea cu care mi-a oferit informațiile care recompun povestea acestei piese. La aceste mulțumiri se adaugă cele datorate conducerii instituției muzeale, prin persoana managerului muzeului, dr. L. Guțică-Florescu, care mi-a permis accesul la artefact și mi-a dat permisiunea de a-l publica.

Tipul piesei: pumnal *sica* [tip C (tipologia Sîrbu/Borangic); tip **IIA** (tipologia Torbov)].

Locul descoperirii: sat Brăneț, comuna Bârza, jud. Olt.

Modul descoperirii: descoperire fortuită.

Contextul arheologic: necunoscut.

---

⁶ Cu toate eforturile depuse nu am reușit să aflu detalii. Profesorul Florea Ștefan, cel care fusese titular al catedrei de istorie a școlii din Brăneț, a decedat în 2002, iar văduva acestuia nu mi-a putut oferi foarte multe informații, cu excepția faptului că soțul său, pasionat de propria profesie, aduna cu ajutorul elevilor și al localnicilor artefacte preistorice descoperite în zonă, reușind chiar să încropească un mic muzeu școlar. Ca analogie de situație și metodologie amintesc muzeul școlar din Padea, com. Drănic, care a dat situl eponim, adesea amintit în literatura de specialitate, precum și câteva artefacte de excepție specifice PPK. Importanța acestui sit cu privire la evoluția fenomenului PPK nu mai trebuie dezbătută, în contrast cu faptul că piesele din acest mic muzeu școlar nu au beneficiat de prelucrare de specialitate decât relativ recent, fiind recuperate și (re)publicate corespunzător, în măsura a ceea ce s-a mai putut salva (Bondoc 2008-2009, p. 137-163).

Inventar asociat: necunoscut.

Depozit: Muzeul Județean Olt.

Inventar: 4845.

Dimensiuni: $L_{m\grave{a}ner} = 66$ mm; $l_{m\grave{a}ner} = 20$ mm; $\varnothing_{orificiu\ nit} = 4$ mm; $\varnothing_{nit} = 3$ mm; $L_{nit} = 12$ mm; $\varnothing_{manșon\ de\ gard\grave{a}} = 29 \times 17,5$ mm; $grosime_{manșon\ de\ gard\grave{a}} = 2$ mm; $L_{lam\grave{a}} = 274$ mm; $l_{max\ lam\grave{a}} = 31$ mm; $L_{total\grave{a}} = 340$ mm; $grosime_{muchie} = 6$ mm; $L_{șanțuri} = 109$ mm (față); $L_{șanțuri} = 110$ mm (verso).

Date: a doua jumătate a secolului I a.Chr.- prima jumătate a secolului I p.Chr.

Bibliografie: Inedit.

Pumnalul (**Fig. 2/2-4**) are o alură relativ elegantă, având lama cu aspect ușor frânt. Mânerul este dedus din lamă. O mică porțiune din mâner lipsește, la fel și primul nit. Starea de conservare este bună. Particularitățile cele mai evidente sunt decorurile prezente pe ambele fețe ale lamei și morfologia acesteia.

Ornamentația constă în câte două puncte poansonate la capătul dinspre vârf al șanțurilor și două în apropierea mijlocului șanțurilor, toate înconjurate de un cerc. Pe una dintre fețe al doilea cerc este foarte greu sesizabil din cauza oxidării lamei. Șanțurile longitudinale (așa-numitele *șanțuri de scurgere a sângelui – Blutrinne*), câte două paralele pe fiecare latură, au adâncimea foarte mică, motiv pentru care rolul lor este unul exclusiv ornamental.

Cum spuneam, pumnalul are o morfologie aparte pentru spațiul nord-dunărean. Spre exemplu, decoruri pe ambele fețe ale lamei nu se cunosc în această regiune – cu excepția unui pumnal aflat în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României, artefact cu loc de descoperire necunoscut și un traseu istoric la fel de obscur⁷ și a unuia dintre pumnalele descoperite la Cugir, jud. Alba⁸.

Al doilea aspect particularizant este alura lamei, care nu are forma curbată într-un arc de cerc, specifică tipului **C** întâlnit în nordul Dunării, ci muchia lamei este compusă din două arce de cerc (**Fig. 3/1**), morfologie specifică mai degrabă sudului tracic. Singurul pumnal asemănător, aflat astăzi la nord de fluviu, este cel descoperit la

---

⁷ Sîrbu, Borangic 2016, p. 73; fig.10/6; fig. 31/4. Pumnalul provine dintr-o donație a unui cetățean care a achiziționat câteva astfel de artefacte (colecția A. Boeriu) de la o casă de licitații din Londra înainte de 2009.

⁸ Sîrbu, Borangic 2016, p. 75-76.

Trebujeni, R. Moldova (**Fig. 3/2**), cu un context nu foarte bine cunoscut și în mod cert un import în zonă, oricum am privi lucrurile⁹.

Analogii morfologice pot fi considerate pumnalele de la Cabyle¹⁰ (azi Kabyle/Кабиле; **Fig. 3/3**), Kamburovo (Камбурово; **Fig. 3/4**)¹¹, Vinograd (Виноград; **Fig. 3/5**)¹² sau, mai apropiat de Dunăre, Plevna (Плевен; **Fig. 3/6**)¹³. Lipsa acestui tip de pumnale (tip **IIA**, în tipologia lui N. Torbov) la nord de Dunăre conturează scenariul conform căruia pumnalul de la Brăneț este un produs al atelierelor sud-tracice, ajuns dincoace de fluviu într-un fel sau altul¹⁴. Pumnalele sud-dunărene de tip **IIA**, cu care piesa de la Brăneț are analogii morfologice, sunt datate de către cercetătorul bulgar începând cu a doua jumătate a secolului I a.Chr. Folosind acest reper, cu prudența de rigoare, dată de lipsa oricăror alte elemente de datare, se poate plasa și pumnalul de la Brăneț în acest interval cronologic care conține două evenimente istorice importante. Primul este suita de modificări și restructurări socioculturale impuse de reformele binomului Burebista-Deceneu, care au avut între efecte și pe acela al ocultării înmormântărilor cu arme în Dacia preromană. Al doilea reper ar fi transformarea micilor regate tracice în provincia romană Tracia, în anul 42 p.Chr., dată după care existența atelierelor de armurieri localnici este mai mult decât discutabilă.

Lipsa contextului arheologic fragilizează orice discuție mai amănunțită despre pumnal. Singura observație rezonabilă este legătura pe care o face cu piesele similare provenite din spațiul sud-dunărean. Locul de descoperire, deși necunoscut în detaliu, este fără îndoială undeva în proximitatea satului Brăneț, argument fiind momentul descoperirii, perioadă când circulația unor artefacte, găsite sau braconate, pe distanțe foarte mari, cu atât mai mult peste granițe, era aproape imposibilă. Expunerea în micul muzeu școlar și apoi păstrarea piesei aproximativ 40 de ani în expoziția muzeului județean, aproape în anonimat, se datorează tocmai puținelor piese

---

⁹ Topal, Bubulici 2016, p. 253-260.

¹⁰ Torbov 2018, p. 132; табло 7/5.

¹¹ Torbov 2018, p. 113; табло 6/1.

¹² Torbov 2018, p. 110; табло III/4a.

¹³ Torbov 2018, p. 137; табло XIV/5.

¹⁴ O altă excepție este un pumnal *sica* descoperit la Desa, Dolj, nepublicat deocamdată. Mulțumesc colegului M. Bâsceanu, de la Muzeul Olteniei, Craiova, pentru amabilitatea cu care mi-a oferit această informație.

de acest fel descoperite înainte de 1989 și sporadicelor informații cunoscute despre aceste pumnale până relativ recent. Situația este aproximativ identică cu traseul istoric al unor artefacte de acest tip redescoperite în depozitele muzeale în ultimul deceniu (Enisala, Cugir, Racovița etc.).

În acest peisaj sărăcăcios în informații nu ne rămâne decât să notăm popularea distribuției chorologice cu încă un punct de descoperire și să ne întrebăm care ar fi relevanța istorică a unei astfel de redescoperiri?

Locul descoperirii nu produce nicio surpriză. Oltenia este nu doar prima regiune nord-dunăreană în care au apărut descoperiri de acest tip, ci aici se concentrează și cel mai mare număr de pumnale și inventare asociate elitelor militare traco-celto-dacice (**Fig. 1-2; Fig. 4/2**). În cheia asta, pumnalul de la Brăneț ar fi doar o apariție, mai deosebită prin morfologia lui atipică.

Privind însă tabloul dintr-o perspectivă mai largă și ținând cont de condițiile de accesare a informației în atenția istoricilor, situația obține noi dimensiuni, iar paradigmele culturii care au produs și au folosit astfel de artefacte se modifică în timp ce vorbim despre ele. Am mai scris despre aceste schimbări. Numărul pumnalelor de tip *sica* ajunse în atenția lumii academice – care a fost obligată să ia în considerare toate piesele, indiferent de modul lor de descoperire – este atât de mare, iar importanța lor suficient de substanțială, încât să impună modificarea unor paradigme istorice cu privire la unele aspecte ale civilizației dacice¹⁵.

Dinamica paradigmelor istorice referitoare la reperetele Regatului dac este, din varii motive, în permanentă modificare. Dosarul arheologic și istoric a fost alimentat constant cu descoperiri fortuite, rezonabile sau nu din punct de vedere al metodei sau al modului de descoperire. Perspective de acum cel mult două decenii nu mai sunt valabile integral. Hărțile care notează descoperiri ale artefactelor specifice clanurilor și grupurilor de războinici care au edificat puternicul regat al dacilor și care se aglomerează constant sunt un argument greu de eludat. Pumnalul de la Brănești este doar un punct pe harta în discuție, dar astfel de puncte, repet, apar cu o ciclicitate care obligă la mai multă atenție. Acestui caz, mai mult sau mai puțin fericit, dacă ținem cont că este un rezultat a ceea ce numeam *arheologia arheologiei*¹⁶, i se adaugă, cu frustrarea cuvenită, zecile,

---

¹⁵ Borangic 2018, p. 375.

¹⁶ Sîrbu, Borangic 2016, p. 25-26.

dacă nu sutele de pumnale prezente meteoric în spațiul virtual ca rezultat al braconajelor arheologice (**Fig. 5**). Jefuite la propriu din propriile contexte arheologice, pumnalele risipite prin lume nu pot să ne spună decât parțial ceva despre amploarea fenomenului cultural și marțial care le-a generat și în cadrul căruia au fost folosite. Dacă adăugăm și ipoteticul număr al celor nedescoperite încă, realizăm cât de puțin știm despre forța acestui fenomen și despre războinicii de elită cărora le-au aparținut pumnalele. Ecoul fenomenului în discuție a reverberat în istorie mult timp și încă vibrează.

Numărul războinicilor traci, celți și, în final, daci, relevat cumva aproximativ de emblematicele lor pumnale curbe, trebuie că a fost unul cu adevărat serios și asta explică, măcar parțial, fulminanta ascensiune a acestor elite militare, de la pleiada de clanuri și familii împrăștiate prin Balcanii de Nord la puternicul regat dacic din Carpați.

Un lucru este sigur. Cu fiecare armă descoperită și publicată, tot ce știam despre acești războinici și artizani daci deschide o nouă perspectivă, o nouă pagină care se rescrie, la rândul ei, permanent. Traseul istoric al armei descoperite la Brăneț este unul dintre indicatorii care ne spun cât de departe suntem de momentul când putem creiona mai aproape de realitatea istorică paradigmele elitelor militare dacice.

ABREVIERI

ГЛАСНИК (Glasnik) – *Journal of Serbian Archaeological Society*.

SCIVA – *Studii și cercetări de istorie veche*, București (din 1974 *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie*).

ArheoVest – Asociația ArheoVest, Timișoara.

Oltenia. Studii și comunicări – Muzeul Olteniei, Craiova.

BIBLIOGRAFIE

Bondoc 2008-2009 – D. Bondoc, *Descoperirile de epocă La Tène de la Padea, jud. Dolj, SCIVA*, 59-60, 2008-2009, p. 137-163.

Borangic 2018 – C. Borangic, *Detecția noilor paradigme ale civilizației dacice*, **ArheoVest**, IV, In Honorem Marian Gumă, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, Timișoara, 24 noiembrie 2018, Vol. 1, Universitatea de Vest din Timișoara, 2018, p. 373-386.

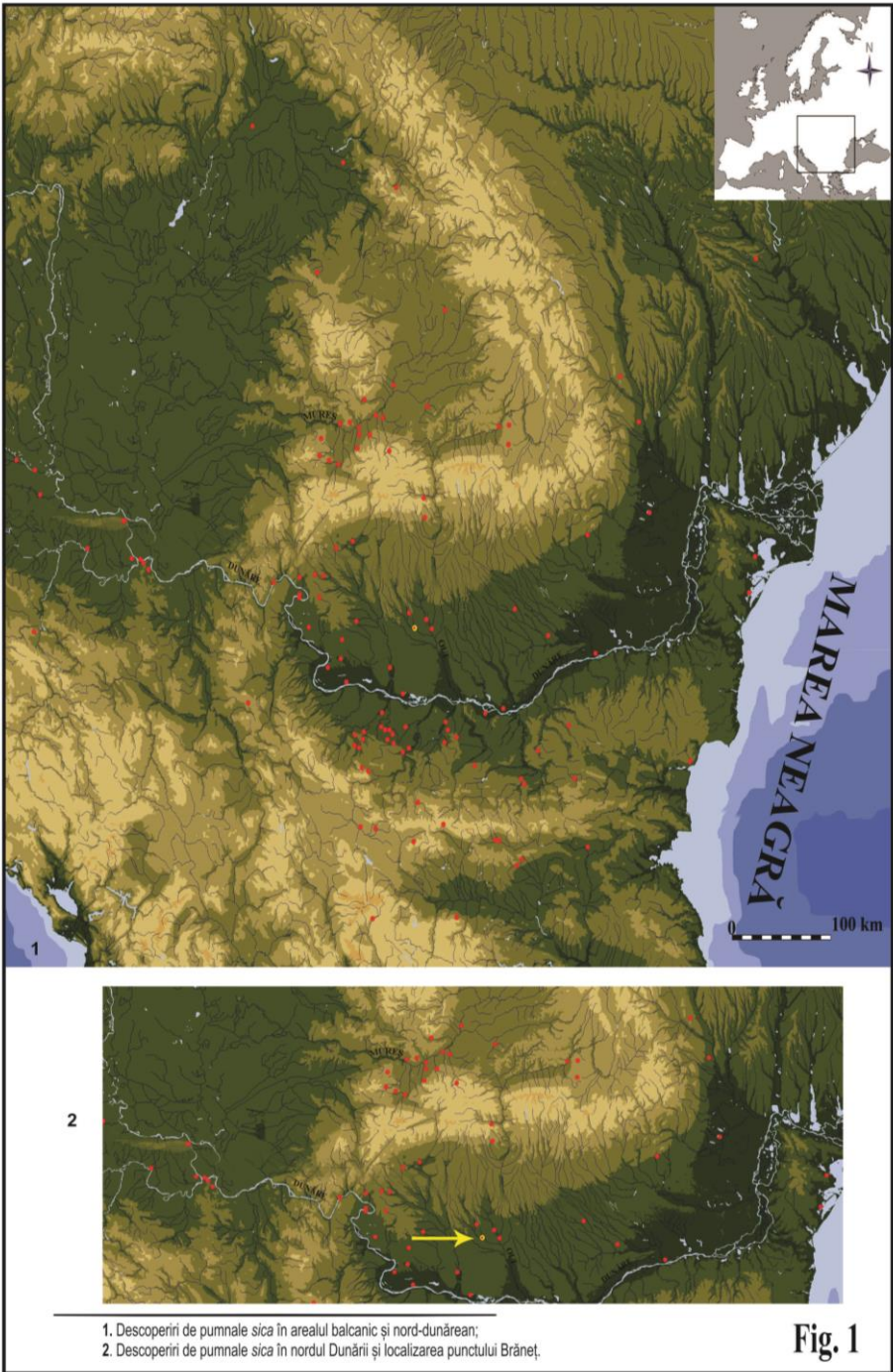
Butoi 1974 – M. Butoi, *Mormânt de incinerare din epoca fierului descoperit la Slatina*, **Oltenia. Studii și comunicări**, Craiova, 1974, p. 29-32.

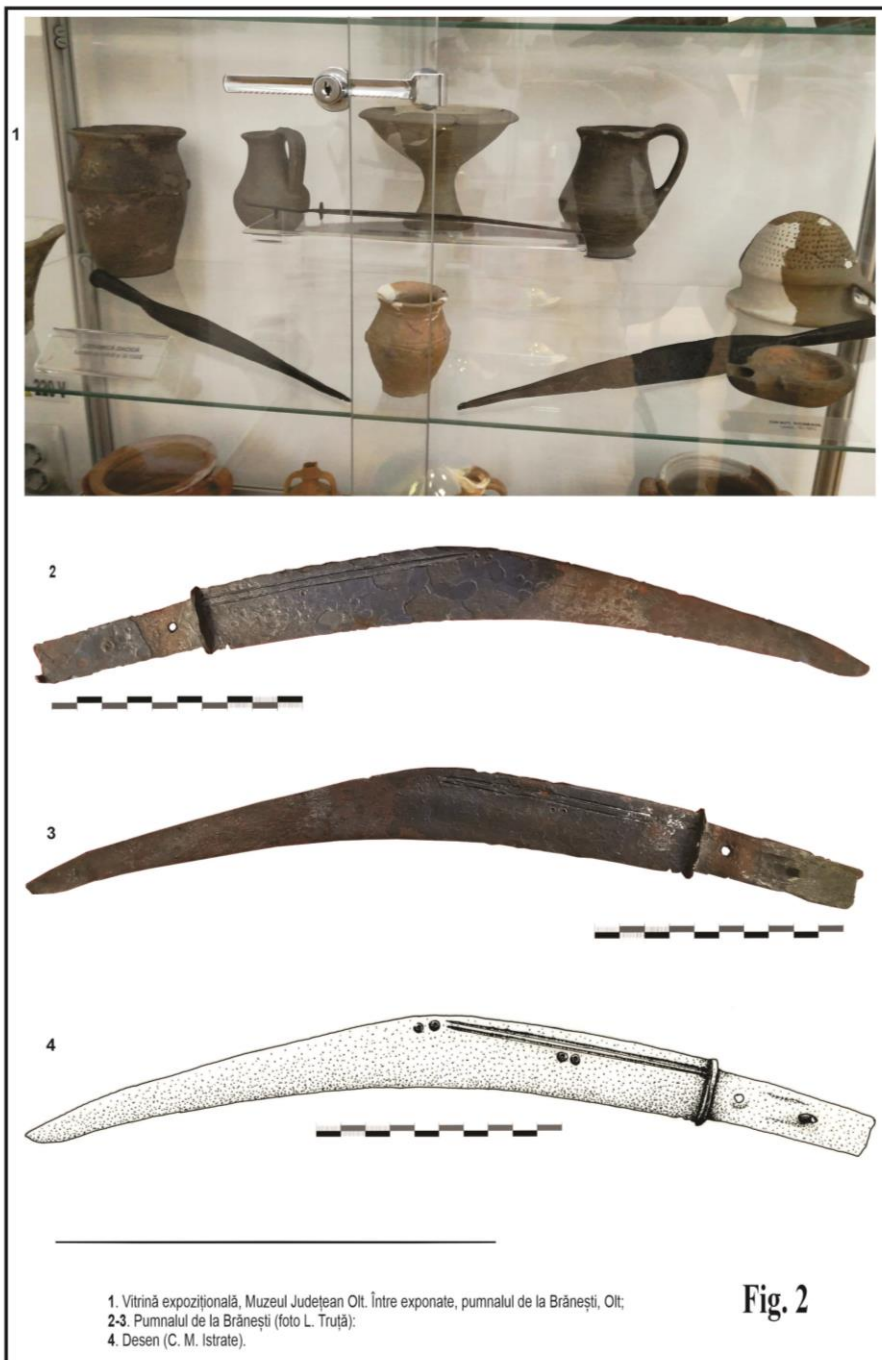
Filipović, Vasić 2017 – V. M. Filipović, R. Vasić, *Illicit Antiquities Plague in Serbia*, **ГЛАСНИК** (Glasnik), 33, 2017, p. 335-347.

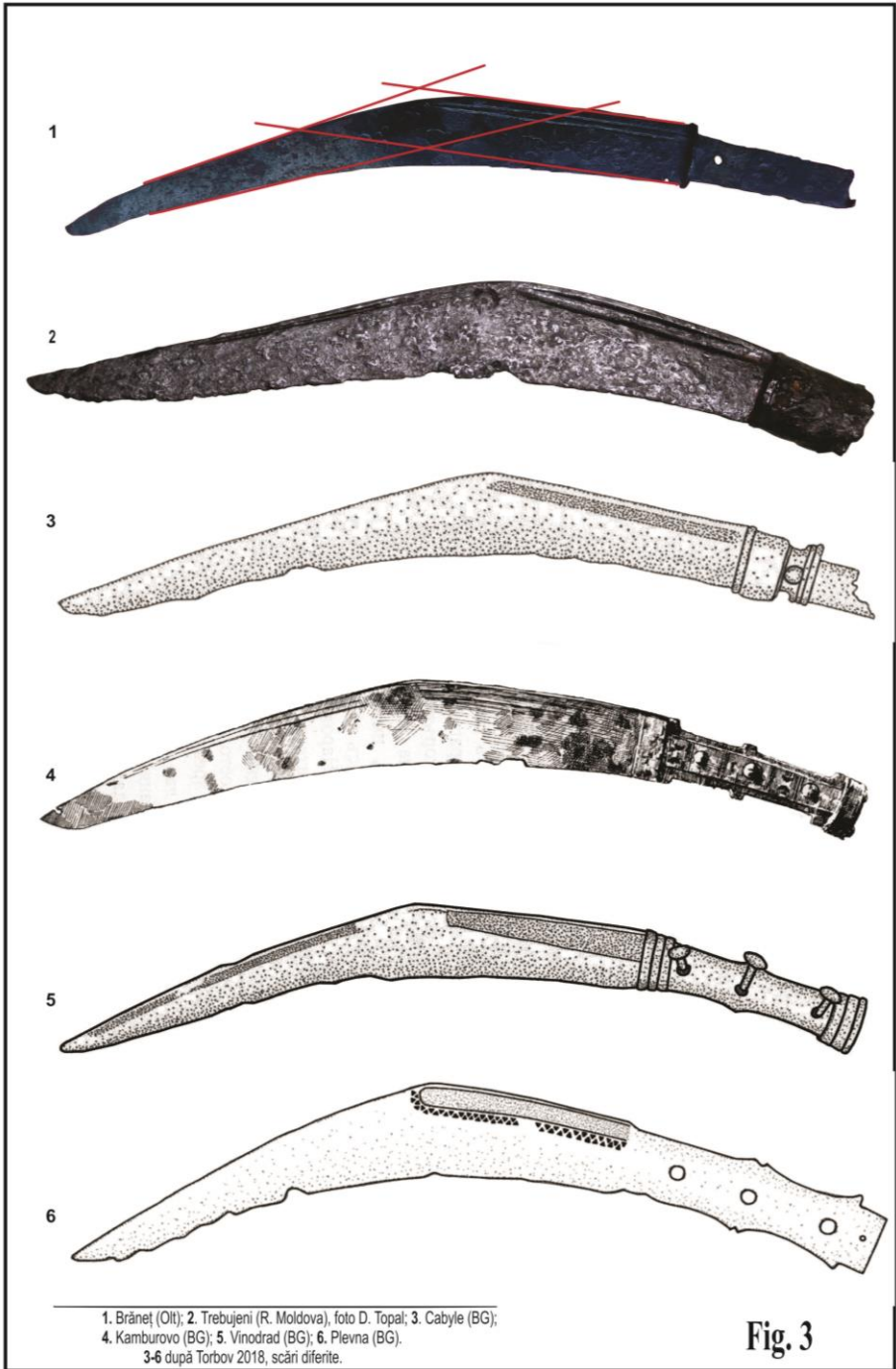
Rustoiu 2002 – A. Rustoiu, *Războinici și artizani de prestigiu în Dacia preromană*, Cluj-Napoca, 2002.

Sîrbu, Borangic 2016 – V. Sîrbu, C. Borangic, *Pumnalul sica în nordul Dunării (~200 a.Chr. - 106 p.Chr.). Semiotica marțială a puterii*, Editura Istros, Brăila, 2016.

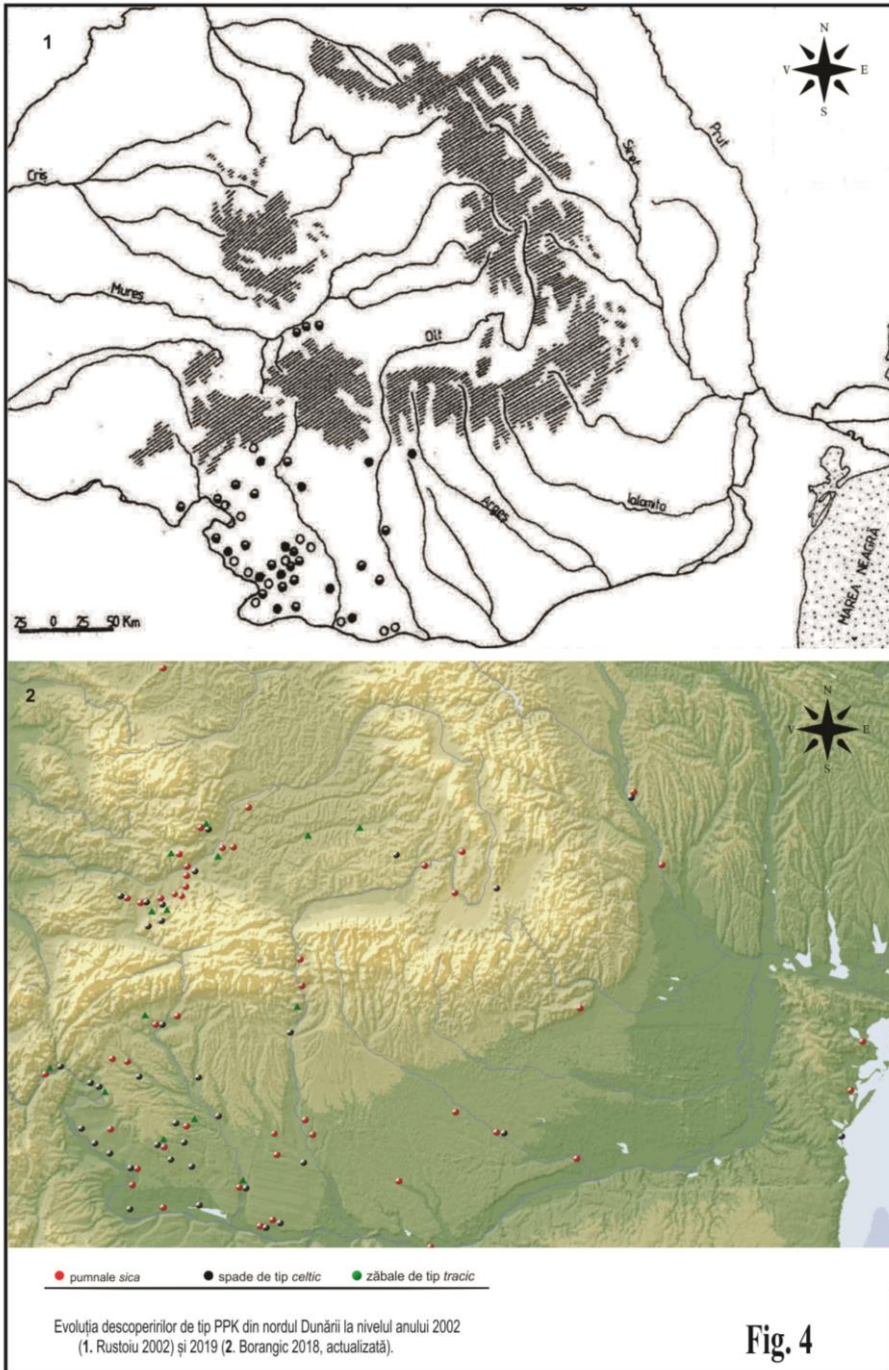
Torbov 2018 – N. Torbov, *The knife - μάχαρα or sica, a weapon from the Second Century BC – the beginning of the Second Century AD* (Н. Торбов, *Ножът - μάχαρα или sica, оръжие от II в. пр. Хр. – началото на II в. Късна Елинистическа епоха*), ProVias, Sofia, 2018.

Istoria cărții vâlcene. Centrul de la Govora

Dragoș-Ionuț Ecaterinescu*

Keywords: *Govora, printing press, the 17th century.*

Abstract: *The History of Vâlcea Book. Govora Center. Govora Center strongly proves that the craftsmanship of the typographic always shines, confirming once again that the Romanian people have managed to persist precisely because of their vitality and talent.*

Râmnicu Vâlcea este unul dintre cele mai vechi și mai interesante orașe din Țara Românească. Așezat într-o poziție pitorească, la intersecția multor căi de circulație și aproape de un vechi centru de exploatare a sării, Ocnele Mari, el a cunoscut o viață agitată din punct de vedere politic și economic, fiind în același timp și centru de cultură. Localnicii, ca și străinii de diferite naționalități și credințe, au conlocuit aici din totdeauna și împreună au contribuit la dezvoltarea sa economică, fie în liniște, fie nevoiți să rezolve o seamă de contradicții inerente procesului de producție sau concurenței neguțătorești.

Parte integrantă a zonei vâlcene, Govora este inclusă în rândul ipotezelor ca loc de tipărire a primelor cărți românești, mai ales prin observațiile scriitorului Alexandru Odobescu și ale istoricului Aurelian Sacerdoțeanu. Alexandru Odobescu susține că „ieromonahul Macarie își alesese drept locuință mănăstirea Govora”¹.

Mănăstirea Govora este construită de Radu cel Mare, dar documentele existente susțin că este mult mai veche. Astfel, într-un document din timpul lui Radu Vodă (14 aprilie 1496) se spunea: „pe care o am văzut învechită, rămasă fiind de la moșii noștri răpoși”. Într-un alt hrisov, din 3 noiembrie 1535, al lui Vlad Voievod Vintilă, în care se menționează că-i sunt dăruite mănăstirii satele Glodul și Hința, se amintește: „de când este Țara Românească și de când s-a zidit întâi sfânta mînăstire”.

Toate aceste argumente ca și altele ne determină să afirmăm că primul ctitor al acestui locaș este Radu I Basarab².

---

* **Dragoș-Ionuț Ecaterinescu**, muzeograf, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea, Calea lui Traian, nr. 143, Râmnicu Vâlcea, e-mail: dragosecaterinescu@yahoo.ro.

¹ Odobescu 1965, p. 15.

² Ionescu 1972, p. 104.

Govora avea să intre în istoria culturii noastre mai ales prin faptul că aici, în timpul lui Matei Basarab, este adusă o tiparniță, de sub teascurile căreia vor ieși mai multe cărți.

Se știe că între primele inițiative ale *renașterii Țării Românești*, din timpul domniei lui Matei vodă Basarab (1632 – 1654), a fost întemeierea de școli: *învățământ de mai multe categorii*, înalt, cu precădere greacă și latină, limbile umanismului răsăritean și occidental, pentru care sfătuitoarii și sprijinitorii au fost categoric grecii Paisie (Pantelimon) Ligarides și Ignatie Petritzis; *învățământ (școală) înalt de limbă slavonă*³ la Târgoviște; de asemenea înviorarea școlilor mai vechi de slavo-română din mănăstirile țării. Școala însemna pentru voievod vatra de formare a cadrelor de care avea atâta nevoie atunci Țara Românească: dieci, slujitori în Cancelaria domnească, în dregătorii, în județe, dar și clerici învățați, trebuitori complicatei administrații a mănăstirilor și bisericilor.

Data la care Matei Basarab a întemeiat prima școală din timpul domniei sale nu ne este până acum cunoscută. Istoricii învățământului românesc s-au preocupat exclusiv de școlile înalte, cea de limba slavonă din Târgoviște, care exista în 1640, când o menționa misionarul catolic Pietis Deodato Baksis și cea greco-latină înființată în 1646, tot în aceeași cetate de scaun. Acceptând *reînsuflețirea* unora dintre școlile mănăstirești, îndeosebi a celor unde se vor instala tipografiile: Câmpulung, Govora și Dealul, regretatul Victor Papacostea nu s-a ocupat de ele, considerând că nu era vorba de școli cu învățătură mai înaltă⁴. Acestea din urmă trebuiau, în opinia sa, căutate în orașe ca Târgoviște, „sediul firesc al (unei) școli mai însemnate”⁵, fiind reședință voievodală, centru economic înfloritor, populat cu locuitori numeroși și frecventată de străini: venețieni, germani, polonezi, sași și unguri. S-a insistat mai mult, așadar, asupra școlilor din Târgoviște, pentru că ele au lăsat cele mai multe mărturii și cele mai vestite nume de dascăli și cărturari în documentele păstrate. Există un document⁶ care ne arată că învățământul în timpul domniei lui Matei Basarab începuse

---

³ Papacostea 1962, p. 183-184.

⁴ Papacostea 1962, p. 184.

⁵ Papacostea 1962, p. 185.

⁶ Arhivele Statului București, fond Mănăstirea Govora, Orig. Grec. Pergament XXVI/1, V și „Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului”, 1981, p. 379.

mult mai devreme decât se credea, și anume, încă din anul 1636, la mănăstirea Govora.

Se poate accepta ipoteza că de numele acestei mănăstiri se leagă intenția voievodului de a înființa aici o *școală mai înaltă*.

Deși documentul a fost mai demult menționat⁷, apoi tradus în întregime, în Revista Arhivelor⁸. Documentul este un act de cultură, de educație și propășire spirituală semnat la 9 august 1636 de patriarhul Teofan al Ierusalimului.

Trebuie precizat că patriarhul, oaspete al Țării Românești, mai fusese solicitat să confirme actele voievodului. În seria de documente rămase de la Matei Basarab aflăm, uneori cu aceeași dată, documente semnate de Întâistătătorul Ierusalimului. Așadar, centrul cultural organizat de Matei Basarab la Govora în anul 1636 este confirmat de documentul, în limbă greacă, al patriarhului Teofan, care cuprinde rezumatul hrisovului încă nedescoperit al voievodului. El mărturisește despre inițiativele lui Matei Basarab. Aceste acte de cultură sunt următoarele: în mănăstirea Govora se întemeiază o tipografie (aceea care patru ani mai târziu va edita celebra Pravilă, prima legiuire în limba românească în țara noastră). Dascălii de la Govora (adică învățații adunați aici pentru *ca să se tipărească și să scrie sfinte cărți*) aveau mai multe îndatoriri: a) să tipărească (tipografia); b) să scrie sfinte cărți (un *scriptoriu*), un atelier de manuscrise (așa cum au fost multe în vremea domnitorului); c) *să aducă la școală copii și să-i învețe Sfintele Scripturi*; d) dascălii acestei școli aveau îndatorirea ca *celor ce se arată destoinici să le împărtășească înțelepciunea cea dinăuntru și cea din afară*. Este vorba de expresii grecești care definesc categoria, educația religioasă (dinăuntru) și laică (dinafară).

Pe lângă cunoștințele teologice, dascălii școlii de la Govora trebuiau să deprindă și discipline obișnuite în școlile *din afară* ale timpului, adică matematică, fizică, retorică, gramatică, logică⁹.

Această precizare din documentul patriarhului Teofan ni se pare de o importanță mare pentru cunoașterea intenției voievodului. Expresia «înțelepciunea cea dinăuntru și cea dinafară», nu este o simplă podoabă literară, o figură de stil.

Terminologia culturală și filosofică grecească, din antichitate și până la sfârșitul Evului mediu, făcea distincție precisă între doctrinele «interioare» și cele «exterioare», laice «profane».

---

⁷ Ionescu 1972, p. 87.

⁸ Trandafirescu 1982, p. 258.

⁹ Micu, Lungu 1984, p. 364.

Cele dintâi priveau cunoașterea spirituală, celelalte cunoașterea naturală, materială.

Dacă la școala de la Govora ar fi urmat să se predea numai obișnuita carte mănăstirească, adică citit și scris, noțiunile de teologie dogmatică și morală, de liturgică, de drept canonic, necesare unui viitor preot, nu-și avea rostul.

La Govora se proiectase, de fapt, mai mult decât o școală obișnuită, se intenționa înființarea unei școli superioare, cu cel puțin două grade de învățământ: *elementar* și *superior*. Numai așa se justifică precizarea hrisovului patriarhului Theofan, care rezumă hrisovul lui Matei Basarab, că dascălii școlii trebuie să fie «bărbați aleși...vrednici și cinstiți», capabili «să se ostenească și să sfătuiască cu pricepere». Cursuri nu vor fi predate tuturor, ci numai «celor ce se arată destoinici..., aceia, care în cuvânt și în faptă au nevoie de adevăr și de credință sănătoasă»¹⁰.

Rezultă clar din precizările documentului, mai întâi gradul deosebit de pregătire al profesorilor (nivel mult mai înalt decât în obișnuitele școli mănăstirești de până atunci) și, în al doilea rând, diferențierea elevilor: un grup de școlari avea să *învețe Sfintele Scripturi*, iar al doilea grup de elevi, cei *destoinici, înțelepciunea cea dinăuntru și cea din afară*.

Din cele constatate se poate conchide că *Proiectul înființării unei școli înalte în Țara Românească* a călăuzit pe Matei Basarab încă din anul 1636 și școala înaltă ce va fi întemeiată ulterior la Târgoviște a fost, probabil, proiectată, la început, să funcționeze la mănăstirea Govora.

Țara Românească și Biserica de aici au devenit, în epoca lui Matei Basarab, un puternic centru cultural al Ortodoxiei, căci aici au venit, atrași desigur atât de climatul cultural creat de Matei Basarab cât și de generozitatea acestuia, clerici și monahi din țările sud-dunărene precum și cărturari greci, mai ales cei care erau acuzați de conașionalii lor de «latinofobie» sau de «calvinolatrie». Prin refugiarea cărturarilor greci în Țara Românească, precum și prin închinarea de aici a grecilor, elementul slavon și limba slavonă în mănăstirile țării vor fi în regres. Mai mult, românii, venind în contact cu limba greacă, protipendada țării va începe să o folosească în detrimentul tradiționalei limbi slavone. Dar, din această luptă dintre limba greacă și limba slavonă va triumfa limba poporului, limba română.

---

¹⁰ Micu, Lungu 1984, p. 366.

Trebuie precizat însă că deși cultura slavonă se află în decădere în epoca lui Matei Basarab, în comparație cu epocile anterioare, tradiția slavonă internă era puternică, iar colaborarea cu Ucraina în acest timp a contribuit la păstrarea slavonismului cultural în Țara Românească¹¹.

Matei Basarab se străduia să mențină limba slavonă și pentru faptul că aceasta număra încă destui partizani în rândurile boierilor și ale monahilor autohtoni. Afirmarea limbii române, însă, în detrimentul celei slavone sau grecești, s-a datorat dezvoltării societății interne și nevoii culturale a acesteia. O trăsătură esențială a culturii acestei epoci este umanismul, a cărui notă definitorie este înnobilarea prin cultură, așa cum rezultă din cele afirmate de Daniil Panoneanul, care își închină *Îndreptarea legii* din 1652 mitropolitului Ștefan, „făcând în Epistola dedicatorie apologia omului înzestrat și virtuos, indiferent de originea lui socială...chiar atunci când...răsare...și crește într-un sat prost și dă nimica pentru niște oameni oarecum”¹². Vrednic de notat este faptul că în epoca lui Matei Basarab își face apariția în cultura română ideea latinității limbii noastre. „Când am ajuns în vârsta adolescenței – mărturisește Udriște Năsturel – am dobândit în același timp, în inima mea, prin frăția lui Dumnezeu, o mare și aprinsă dragoste pentru limba romană sau latină, înrudită în chip evident cu a noastră, în așa fel că, neavând aproape alte gânduri în cugetul și inima mea, zi și noapte fără încetare eram aprins pentru limba latină și pentru învățătura ei”¹³. După P.P. Panaitescu, aceasta este una „din cele dintâi declarații asupra originii limbii noastre făcută de un literat român chiar înainte de cronicari”¹⁴.

O altă notă distinctă a epocii lui Matei Basarab este apariția în cultura românească a ideii de unitate națională. Licărire a conștiinței unității poporului român, și în vremea acestui voievod, în *Molitfelnicul slav* din 1635, în care domnitorul aduce „mulțumiri lui Dumnezeu, în numele tuturor românilor, fie Moldovlahi și Ungrovlahi”¹⁵.

Nici unitatea ortodoxă a Țărilor Române n-a fost neglijată de Matei Basarab. Astfel, deși Matei Basarab avea bune relații cu principii Transilvaniei, el a luptat contra propagandei calvine în această provincie românească.

---

¹¹ Panaitescu 1965, p. 192.

¹² Căndea 1966, p. 13.

¹³ Cartoian 1942, p. 278.

¹⁴ Pușcariu 1930, p. 98.

¹⁵ Simonescu, Bogdan 1938, p. 869.

Această luptă a dus-o prin menținerea limbii slavone ca limbă de cult, contrar calvinilor care impuseseră naționalizarea cultului divin în Biserica românească, nu numai din dorința să păstreze tradiția moștenită de la predecesori, ci și de-a păstra unitatea bisericească și implicit și cea națională, prin intermediul limbii slave. Matei Basarab era conștient că doar limba slavonă este o garanție a ortodoxiei autentice și că pentru preoții și credincioșii din cele trei provincii românești izvoarele Ortodoxiei erau în slavonă, fapt ce-l determină să sprijine limba slavonă.

Cu toate acestea, limba română se afirma tot mai mult chiar în cadrul Bisericii. Paul de Alep observa că în capela de la Târgoviște „se cânta la dreapta în grecește, iar la stânga în românește”¹⁶.

Dorința voievodului muntean nu era numai aceea de a înviora și de a da un nou revirement culturii din Țara Românească, ci de a fi, asemenea basileilor bizantini, un patron al culturii și Ortodoxiei răsăritene. El voia să dețină acest rol mai ales față de popoarele slave din Balcani, pe care le știa sub dominație otomană, așa cum rezultă din prefața *Molitfelnicului* slav din 1635, unde domnitorul spune despre această carte că este dedicată nu numai celor din țara sa, ci și „altor neamuri în aceeași credință cu noi și slăvitului dialect slavon al aceleiași limbi care mai de aproape conglăsuiesc”¹⁷. Această tendință de hegemonie culturală din partea domnitorului român, căci „se scrie acum la noi, românește pentru Români toți, slavonește, pentru ortodocșii toți...”¹⁸, este ilustrată prin mărturisirea latinului Mercanile despre Matei Basarab din 1637, despre care spunea că acesta are de gând „să retipărească toate cărțile bisericești de rit oriental folosite de preoți în Moldova, Rusia, Bulgaria, Serbia, Rascia, Herțegovina, mare parte din Turcia și Macedonia, până la Sfântul Munte”¹⁹. Putem afirma că domnia lui Matei Basarab creează o epocă „în care milostenia românească se revarsă din plin prin fapte de cultură în toată creștinătatea ortodoxă. Cărțile tipărite la noi se găsesc în mai toate mănăstirile din țările balcanice”²⁰.

Biserica Țării Românești devine nu numai un loc de întâlnire al diferiților clerici din Răsărit, ci și al unor dezbateri teologice.

---

¹⁶ Panaitescu 1965, p. 195.

¹⁷ Simonescu, Bogdan 1938, p. 874.

¹⁸ Turdeanu 1939, p. 170.

¹⁹ Șesan 1967, p. 830.

²⁰ Teodorescu 1959, p. 831.

În cărțile sale de călătorie, călugărul rus Suhanov descrie discuțiile dogmatice purtate la Târgoviște între mitropolitul Ștefan și grecii Paisie Ligaridis, Vlasie și Meletie Sirigul²¹. Aceste discuții dogmatice se extind și în rândul boierilor cărturari de la curtea voievodului. Astfel, călugărul croat Rafael Levacovic, franciscan venit de la Roma în vara anului 1638 la chemarea domnitorului român să ia conducerea tipografiei, purta discuții cu Udriște Năsturel despre „necesitatea unirii cu Roma și despre superioritatea doctrinei catolice. Și atât boieri de la curtea lui Matei Basarab se pasionau pentru discuțiile teologice, ca de exemplu Istrate fiul lui Stroe Leurdeanu, căsătorit cu fiica lui Nicolae Pătrașcu – o nepoată deci a lui Mihai Viteazul²² și care îndeamnă pe Ianache Misirliu să-i copieze *Mărturisirea de credință* a patriarhului Ghenadie Scolariul din 1453.

Dacă la mitropolitul Ștefan curentul favorabil pentru o cultură în limba poporului a avut pe cel mai de seamă reprezentant al său până atunci, curentul reînviării culturii slavone s-a sprijinit atât pe domnitor, dar mai ales pe eruditul Udriște Năsturel, omul politic și sfetnicul lui Matei Basarab. Deși iubea limba latină, Udriște Năsturel a dat importanță limbii slavone, ca o cheazășie pentru Ortodoxia autentică. Un exemplu edificator în acest sens este traducerea de către acesta a operei *Imitatio Christi* în limba slavonă și nu în limba română. Deși Udriște Năsturel cunoștea înrudirea limbii române cu cea latină, el „se așază pe pozițiile cultivării limbii slavone, din motive religioase, socotind slavona ca *limbă sfântă*, adică bazată pe tradiția bisericii”²³.

Prețuirea de care s-a bucurat cultura, și în special cărțile, din partea voievodului muntean, se evidențiază cu pregnanță din prefața *Molitfelnicului slav* din 1635, scrisă de voievod, în care cerea ca această carte să nu fie folosită „ca pe un oarecare lucru pământean, ci ca pe o comoară cu adevărat dintre dăruirile cerești”²⁴.

Dacă în Țara Românească, de la 1580 și până la 1635, n-a funcționat nici o tipografie, începând cu această ultimă dată Matei Basarab a reînviat tradiția tiparului prin meșteri aduși de la Kiev, cu ajutorul vrednicului apărător al ortodoxiei românești mitropolitul Petru Movilă, care i-a oferit, cu generozitatea sa caracteristică, tipografie și meșteri tipografi.

---

²¹ Cartoian 1942, p. 278.

²² Șesan 1967, p. 831.

²³ Panaitescu 1965, p. 196.

²⁴ Simonescu, Bogdan 1938, p. 876.

În timpul lui Matei Basarab funcționează o tipografie la Câmpulung, din 1635 până în 1650, alta din 1637 la Mănăstirea Govora. Semnificația tipografiei pentru neamul românesc și viața lui spirituală, precum și valoarea acesteia pentru țară reies din cele spuse de domnitor în prefața *Psaltirii slavonești* din 1637, conjurând pe urmași s-o păstreze cu cinste deosebită: „Vă rog dar pe voi conlocuitorii țării noastre și mai ales pe voi frați ce veți fi după noi și cu vocea lui Dumnezeu veți stăpâni această țară, să păstrați cu îngrijire acest dar, vreau să zic această tipografie...căci este comoară mai scumpă decât toate comorile pământești, căci aurul și argintul și pietrele sunt comori trupești, ele înfrumusețează numai vremelnice trupul iar comoara aceea înfrumusețează sufletul omenesc. Deci, primind de la noi acest dar, aduceți lui Dumnezeu mulțumire cu mare silință și păstrați-l în toată bogăția și toate trebuincioasele și nu-l necinstiți după moartea noastră”²⁵.

În cei șapte ani de activitate tipografică de la Govora au fost editate următoarele cărți: *Psaltirea slavonă* (1637 și 1638), *Pravila cea mică* (1640), *Ceaslovul* (1640), *Evanghelia învățătoare* (1642). În Predoslovia *Psaltirei slavone*, tipărită la 30 ianuarie 1637 „Din porunca luminatului domn Io Matei Basarab voievod” de către Meletie Macedoneanul, aflăm date prețioase cu privire la activitatea acestui iscusit tipograf govorean. El menționează: „...m-am aprins de dragoste acest meșteșug al tipografiei...la mănăstirea Zugrav, de pe muntele Athos, ctitorie a lui Ștefan cel Mare”²⁶. Cuvinte emoționante, cu o puternică încărcătură patriotică, întâlnim și în Predoslovia *Psaltirei slavone* din 1638, constituind un cald omagiu adus tipografiei. Adresându-se cititorilor săi, domnitorul Matei Basarab menționa: „Vă rog dar pe voi conlocuitorii țării noastre și mai ales pe voi frați...să păstrați cu îngrijire acest dar, vreau să zic această tipografie,...ca un dar prea cinstit”²⁷.

Cea mai importantă lucrare realizată este *Pravila de la Govora* care este un astfel de nomocanon, o traducere din limba slavonă a unei colecții de legi civile și bisericești, de origine bizantină.

Pravila mică sau *bisericească*, «direptătorul» de lege govorean, ca izvor de drept reprezintă astfel un anumit stadiu de dezvoltare al dreptului vechi românesc în cadrul sistemului dreptului romano-bizantin receptat în condiții social-politice și

---

²⁵ Bianu 1903, p. 105.

²⁶ Teodorescu 1959, p. 593.

²⁷ Sacerdoțeanu 1938, p. 73.

bisericești specifice, de statul feudal român și de Biserica Ortodoxă Română.

Pravila oglindește și un anumit stadiu de dezvoltare istorică a statului și poporului român, constituind astfel un prețios document al trecutului istoric alături de cronici și de documentele propriu-zise. Ea reflectă și relațiile social-politice și culturale ale vremii. Fiind un produs al limbii române al veacului apariției ei, Pravila are și o anumită semnificație în dezvoltarea culturii românești²⁸.

Privită în lumina acestei concepții, *Pravila de la Govora*, prima pravilă românească din veacul al XVII-lea cu caracter oficial, apare în istoria statului și dreptului românesc, ca și în istoria Bisericii Ortodoxe Române, ca îndeplinind o importantă funcție istorică, ea fiind urmarea unui proces istoric obiectiv de receptare a dreptului bizantin în statul și Biserica Ortodoxă Română²⁹.

Pravila de la Govora apare sub titlul: „Pravila aceasta iaste dreptătoriul de leage, tocmaele a sfinților apostoli, tocmite de 7 soboare, cătră aceasta și a preacuvioșilor părinți, învățătorilor lumiei. Tipăritu-se-au în tipari prealuminatului domn Io Mathei Basarabă voievodă a toată țara Ungrovlahiei, în mănăstirea Govora. Vă leato 7149, iară de la nașterea lui Hs. 1640”³⁰.

În privința timpului tipăririi, în corpul Pravilei găsim următoarele indicații: a) titlul cărții arată că s-a tipărit în tiparnița Mănăstirii Govora „vă leată 7149, iar de la nașterea lui Hristos 1640” și b) în nota lui Ștefan Ohrideanu se spune că: „s-a început a se scrie (tipări) în anul 7149, iar de la nașterea lui Hristos 1640, în luna întâieii săptămâni a sîntului ajun, și s-a finit în luna săptămînei a șeptea a ajunului din același an”³¹.

După indicațiile din predoslovie și cele date de Ștefan de Ohrida în epilog, Pravila este o traducere din limba slavonă a unui nomocanon, efectuată de Mihail Moxalie. Traducerea se face în tiparnița domnească sub directa supraveghere a lui Udriște Năsturel „din porunca și cu cheltuiala prealuminatului domn Io Mathei Basarab Voievod”³².

---

²⁸ Cronț 1961, p. 1211.

²⁹ Cronț 1961, p. 1212.

³⁰ Berechet 1933, p. 153.

³¹ Berechet 1933, p. 154.

³² Ivan 1952, p. 580.

Tipărirea începe sub conducerea tehnică a egumenului Meletie Macedoneanul și se continuă și se termină de către ieromonahul Ștefan de Ohrida³³, ajutat sigur de monahii din mănăstirea Govora.

Aceste indicații arată că Pravila de la Govora apare ca o ediție oficială, ca o lege promulгатă de autoritatea domnească, ca un cod de legi al statului feudal și al Bisericii Ortodoxe Române.

Principalul inițiator al alcătuirii Pravilei a fost mitropolitul Teofil, o personalitate de seamă a istoriei poporului român din veacul al XVII-lea. Ca egumen al mănăstirii Bistrița (1610-1619) s-a arătat un „bărbat virtuos și evlavios”, cum îl descrie Matei al Mirelor³⁴. Aici cunoaște pe călugărul Mihail Moxa, zis Moxalie. Ca episcop de Râmnic (1619 – 1637) ne apare ca un aprig luptător contra grecilor, participând activ la Sinodul din 1631 convocat de Leon Tomșa. În această perioadă îndrumă pe M. Moxa să alcătuiască, după modele bizantine, o istorie universală sau Cronograful. Ca aderent al mișcării antigrecești, Teofil face parte din solia care cere domn pe Matei Basarab (1632). Ca mitropolit (1637 – 1648) s-a dovedit un statornic susținător al lui Matei Basarab, de la care primește diferite misiuni pe plan intern, ca și misiuni diplomatice, de exemplu cea din Transilvania.

Teofil este stâlpul și sufletul mișcării românești din țara sa îndreptată contra acțiunii grecești. În fruntea noii pături sociale a micilor boieri, cerea o cultură în limba poporului prin înființarea de tipografii și tipărirea de cărți. Prin intermediul lui Matei Basarab trimite tipografie, meșter tipograf și cărți românilor din Transilvania³⁵.

În condițiile sociale și politice proprii orânduirii feudale din veacul al XVII-lea, Matei Basarab și Teofil, prin spiritul lor înaintat și prin politica pe care o reprezentau, au reușit să dea un avânt culturii românești din vremea lor.

Între mărturiile acesteia, trebuie să menționăm în primul rând Pravila de la Govora din 1640-1641, alcătuită după o traducere din slavonește a unui nomocanon de origine bizantină.

Printre susținătorii direcți ai inițiativei lui Teofil nu putem neglija persoana mitropolitului Ghenadie, care a solicitat și a ținut să poarte semnătura sa o parte din exemplarele acestei Pravile.

---

³³ Berechet 1937, p. 102.

³⁴ Micu, Lungu 1984, p. 371.

³⁵ Iorga 1904, p. 143.

Mihail Moxalie, traducătorul din limba slavonă al Pravilei, s-a stabilit că este același cu Moxa, cunoscut în istoriografia românească prin Cronograful său din 1620³⁶. Udriște Năsturel contribuie efectiv la elaborarea ediției oficiale de legi, prin scrierea de stihuri la stemă, și probabil prin corectarea și verificarea traducerii.

Pravila cuprinde un material foarte variat. În general are un conținut canonic-bisericesc³⁷ fără a lipsi elementele de drept civil luate din materialul intrat în competența de judecată a instanțelor bisericești și civile³⁸. Pravila începe cu o Predoslovie, care este în cea mai mare parte traducerea Predosloviei Nomocanonului lui Petru Movilă, tipărit la Kiev în anul 1629³⁹.

Pravila, ca un cod de legi bisericești, se ocupă în primul rând de poziția și rostul Bisericii în societatea feudală, relevând astfel modul de organizare și funcționare a Bisericii ca societate religioasă. În special se ocupă de clerici, de condițiile intrării în cler și datoriile lor. Credincioșilor le impune datoria de a cinsti și întreține pe preoți, care se roagă. Pravila de la Govora este scrisă în limba română. Păstrează însă în text anumite cuvinte în limba slavonă. Acestea, în general, sunt denumiri de sărbători care constituiau numele uzual, comun slavonilor și românilor⁴⁰. Citind cu atenție textul Pravilei, unele părți te atrag cu limbajul ei ușor, flexibil, gândirea rațională și expunerea limpede. Aceste părți par a fi, mai degrabă, gândite și compuse în limba română, decât simple traduceri. Din toate textele, unul singur avem certitudinea că este gândit și exprimat în românește, și anume ultima parte a predosloviei, care nu se găsește în Nomocanonul de Kiev, din care traduce cea mai mare parte a predosloviei. Într-adevăr, limba aici este foarte vie și expunerea este clară. Din acest punct de vedere acest fragment poate fi luat ca model de scriere românească, specifică epocii apariției Pravilei govorene.

Unii cercetători vechi afirmă că Pravila de la Govora a apărut „mai mult ca o lucrare făcută pentru faimă și ca o curiozitate literară”⁴¹, iar alții afirmă că Pravilele, în general, n-au avut nici un fel de aplicare, ele fiind literă moartă pentru judecata românească a veacului lor⁴².

---

³⁶ Simache, Cristescu 1942, p. 7.

³⁷ Berechet 1933, p. 153.

³⁸ Berechet 1926, p. 6.

³⁹ Panaitescu 1965, p. 31.

⁴⁰ Cronț 1961, p. 1214.

⁴¹ Iorga 1925, p. 248.

⁴² Peretz 1926, p. 437.

Acești cercetători căutau să reconstituie modul de desfășurare al unui proces numai pe materialul păstrat de documentele vremii și pe cronică, negând în acest fel caracterul documentar al Pravilelor. Și unii și alții au greșit. Este adevărat că Matei Basarab, ca și alți domnitori, a ținut să-și ridice prestigiul de monarh și prin tipărituri de cărți. Însă acest lucru nu justifică munca dificilă și rostul apariției unor coduri de legi, între care Pravila govoreană care constituie un început.

Noii cercetători⁴³ au dovedit că la baza apariției pravilelor, ca monumente ale dreptului românesc, stau necesități obiective istorice și nu acte de reclamă personală, cum cred unii istorici⁴⁴.

Apariția legilor scrise a fost determinată în primul rând de necesități de stat, legate de nevoile judecătii feudale de la noi. Documentele vremii atestă folosirea Pravilelor în judecata divanului domnesc ca și în aceea a boierilor, stăpâni în sens feudal și judecători pe moșiile lor⁴⁵.

Cercetarea Pravilei se făcea de vlădică în timpul procesului. Din ea se indicau articolele de lege, vorbind în limbaj modern, în care se încadra infracțiunea judecată în speță. Acestei forme de judecată îi vor fi servit enumerarea sancțiunilor penale ca: mutilarea, confiscarea averii, exilul, pedeapsa capitală etc. De ele aveau nevoie ierarhii și organele statului, care sub o formă sau alta participau la administrarea justiției. Dacă, după cum arată documentele vremii, Pravila era cercetată în judecata domnească încă cu mult înainte de veacul al XVII-lea, cu atât mai mult trebuie să admitem că acest lucru se făcea acum, când avem pravile în limba poporului⁴⁶. Utilitate avea și în „judecata episcopului. În Biserică „au existat întotdeauna norme pentru reglementarea conduitei clerului și credincioșilor, iar disciplina penitențială s-a bazat pe reglementări vechi. Biserica din Țara Românească a folosit de la început asemenea norme, după cum dovedesc numeroasele și variatele manuscrise religioase din evul mediu”⁴⁷.

Măsura în care se aplicau este greu de definit, întrucât în general nu se dădeau sentințe scrise, ci de cele mai multe ori ele se pronunțau verbal.

---

⁴³ Cronț 1961, p. 1257.

⁴⁴ Teodorescu 1959, p. 833.

⁴⁵ Berechet 1933, p. 17.

⁴⁶ Berechet 1937, p. 90.

⁴⁷ Cronț 1961, p. 1222.

Pravila de la Govora, fiind în primul rând un cod penitențial destinat să fie „direptător de lege” preoților duhovnici, care să le indice «epitemiile» ce trebuiau pronunțate cu prilejul mărturisirii credincioșilor⁴⁸, s-a aplicat cu siguranță în judecata penitențială.

Caracterul confidențial al acestei judecăți nu permitea întocmirea de acte scrise și de aceea nu vom găsi nici documente care să confirme acest fapt. Inexistența documentelor nu trebuie să ducă la contestarea fenomenului. Tradiția și mentalitatea poporului credincios, precum și secretul legat de această judecată și mai ales de sentințele ei, credem că justifică îndeajuns faptul real al folosirii practice a Pravilei.

Din acest punct de vedere, Pravila de la Govora apare ca o carte necesară și utilă preoților „urmărind să-i îndrumeze în activitatea lor și să le sporească autoritatea în fața credincioșilor”⁴⁹.

Tipărirea Pravilei govorene în două ediții dovedește și mai mult că ea a fost cerută de nevoi reale, ea fiind nu numai un cod de legi, ci și o carte instructivă și educativă.

Apariția unei pravile românești a fost cerută și de nevoi didactice, ea fiind unul din manualele de școală ale vremii. Din ea învățau preoții modul de organizare și conducere a Bisericii, ca și normele de conduită din viața socială, ea era manualul de drept din școlile feudale de la noi. Numai acei preoți care făceau dovada cunoașterii Pravilei puteau obține de la episcop «o nouă învățătură», adică dreptul de a fi și judecători în scaunul penitențial, dreptul de a fi preot duhovnic.

Cu scop didactic, instructiv și educativ sunt introduse în Pravilă și textele cu conținut dogmatic, moral, pedagogic și de psihologie etc.

Departate de a fi o carte «pentru faimă», sau «literă moartă», Pravila de la Govora a fost o carte necesară și utilă, fie ca o colecție de legi, cod civil și bisericesc – nomocanon –, fie ca un îndrumător practic în procedura de judecată, fie ca un manual didactic pentru școala feudală românească, și a fost cerută atât de necesități obiective ale statului feudal român și ale Bisericii Ortodoxe Române, cât și din nevoile reale ale poporului român de a avea cărți tipărite în limba sa⁵⁰.

Pravila avea aplicabilitate reală, iar principiile ei au format conștiința juridică a poporului român. Ea a fost cartea cu un conținut real și folositor vremii ei, care i-a impus caracterul de sfințenie în mentalitatea poporului, ca o carte de legi și bune învățături, o carte ce

---

⁴⁸ Cronț 1961, p. 1223.

⁴⁹ Cronț 1961, p. 1223.

⁵⁰ Cronț 1961, p. 1224.

cuprinde «multe feluri de vindecări sufletelor creștinești celor ce sunt rănite de păcate», cum se spune în Predoslovie.

O importanță deosebită o prezintă Pravila de la Govora și pentru politica religioasă a statului feudal al Țării Românești, prin faptul de a fi fost editată în două ediții, din care una destinată Transilvaniei. Această ediție specială, îndreptată direct împotriva prozelitismului calvin adus de principii transilvăneni, a fost destinată a fi o armă de luptă în rezistență a românilor, în scopul de a întări conștiința ortodoxă unitară a poporului din Transilvania cu cel din Țara Românească. Nu trebuie uitată opera politico-națională a lui Mihai Viteazul de a uni, ce-i drept pentru scurt timp, pe toți românii sub același sceptru domnesc, și consecințele acesteia pentru dezvoltarea unitară a poporului român. Prin cele două ediții, Pravila govoreană este o dovadă vie că unitatea a existat, și o putem considera unul din documentele cele mai prețioase care arată acest fapt istoric.

Unicitatea Pravilei govorene constă în faptul că aceasta nu este o simplă traducere, ci mai degrabă o prelucrare, o compilație, după monumentele legislației bizantine. Acestea fiind spuse, o putem numi o legislație românească.

Pravila govoreană mai este importantă și prin actualitatea conținutului ei canonic. Având în vedere că mare parte din cuprinsul ei este luat din canoanele bisericești și din Canonul lui Ioan Pustnicul, Pravila își păstrează valabilitatea până azi. Pravila poate fi și azi utilizată cu folos în actul spovedaniei. Prescripțiile Pravilei vor da preotului autoritatea de judecător penitențial, ca deținător al legii, și îl vor ajuta în intuirea psihologică a sufletului celui ce-și mărturisește păcatele. Pravila va completa astfel îndrumările molitfelnicului, luate tot din legislația bisericească.

Pravila va apărea astfel în adevăratul ei sens de cod de legi civile și bisericești, specific feudalismului românesc, un nomocanon, un îndrumător practic juridico-canonice, un «direptător de lege», un important izvor istorico-juridic, un document istoric al limbii române, un remarcabil monument al culturii poporului român din prima jumătate a secolului al XVII-lea, un cod de legi și o carte instructivă și educativă, folosită deopotrivă în Țara Românească și în Transilvania⁵¹.

În anul 1640, după cum menționează Ștefan Pașca, se tipărește un *Ceaslov*, care este considerat cea mai veche carte de acest gen

---

⁵¹ Cronț 1961, p. 1223.

publicată în țara noastră. Textul va fi semnalat de profesorul N. Drăganu în Biblioteca Universității din Cluj.

Ultima carte tipărită la Govora este *Evanghelia învățătoare*, apărută în 1642 cu fila de titlu: „Evanghelie învățătoare sau cazanie preste duminicile anului scoasă și primenită de pre limba rusească pre limba românească cu voia și cheltuiala creștinului domn Mateiu Basarab Voevod iar cu osteneala și izbăvirea lui Silverstru ieromonah tipărită întru dumnezeiască lavră Govora carea iase hramul Adormirea Maicii Domnului de la zidirea lumii 7151 (1642) septembrie 21”. Pe verso se află stema țării, iar la sfârșit mai apare un nume de tipograf: „mă ostenii cât putui cu mintea mia a ajunge zioa și noaptea de tipării aceste svinte cărți, eu Preda”⁵².

Centrul de la Govora a reușit să dezvolte dragostea față de cultură, a militat pentru tipărirea și scrierea cărților de slovă românească, pentru dezvoltarea învățământului, pentru unitatea tuturor românilor, pentru demonstrarea prin dovezi istorice sigure a originii și existenței noastre dintotdeauna în această vatră dacică.

Multe dintre cărțile tipărite la Govora și Râmnic în limba română sunt considerate ca premiere editoriale: *Pravila de la Govora* (1640), *Molitvenicul* (1706), *Întâia învățătură pentru tineri* (1726), *Triodul* (1731), *Gramatica lui Ienăchiță Văcărescu* (1787), *Trâmbița românească* (1769), *Ciclul Mineelor*, ca să amintim doar câteva.

În secolul al XVII-lea asistăm la victoria definitivă a limbii române, devenind limba oficială în școală, biserică și administrație, oferindu-ne în același timp emoționante pagini de literatură. Cărturarii râmniceni au găsit timpul și puterea ca să ne dăruiască versuri în limba română, contribuind la luminarea poporului cu ajutorul făcliei nemuritoare a cărții. Pentru aceasta putem spune pe drept cuvânt că activitatea tipografică de la Govora din secolul al XVII-lea a fost foarte mare. Peste o treime din tipăriturile din Țara Românească vor fi scoase de sub teascurile tipografiei râmnicene.

Cărțile apăreau în condiții grafice deosebite, erau mesagere ale celor mai nobile aspirații ale epocii. Ele aveau să colinde întreaga țară. Cartea râmnicenă poate fi găsită în sute de localități din Transilvania, Banat, Moldova și Țara Românească. Meșterii tipografi râmniceni vor fi întâlniți în cele mai importante centre culturale ale țării: Sibiu, Blaj, Alba-Iulia, Brașov etc. Govora realiza astfel un important act de cultură, pus în scopul mărețelor idealuri pentru înfăptuirea unității naționale, pentru unitatea limbii române.

---

⁵² Teodorescu 2008, p. 18-19.

Centrul de la Govora ne dovedește cu prisosință că măiestria meșteșugului tipografic a strălucit tot timpul, confirmându-ne încă o dată că poporul român a reușit să persiste tocmai datorită vitalității și talentului său.

BIBLIOGRAFIE

Izvoare inedite

Arhivele Statului București, fond Mănăstirea Govora, Orig. Grec. Pergament XXVI/1, V și „Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului”, 1981.

Izvoare editate

Berechet 1926 – Ștefan Berechet, Judecata la români până în secolul al XVII-lea, 1926.

Berechet 1933 – Ștefan Berechet, Istoria vechiului drept românesc, vol. I, Iași, 1933.

Berechet 1937 – Ștefan Berechet, Legătura dintre dreptul bizantin și românesc, vol. I, partea I, *Izvoarele*, Vaslui, 1937.

Cartojan 1942 – Nicolae Cartojan, Istoria literaturii române vechi, vol. II, București, 1942.

Cândea 1966 – Virgil Căndea, *Note definitorii ale umanismului românesc – Înnobilarea prin cultură*, în revista *Familia*, an 2 (102), nr. 10 (14), 1966, p. 12-18.

Cronț 1961 – Gheorghe Cronț, *Pravila de la Govora din 1640*, în *Studii*, nr. 5, București, 1961, p. 1210-1227.

Ionescu 1972 – T. Ionescu, *Contribuții la cunoașterea așezământului medieval mănăstirea Govora din județul Vâlcea*, în *Buridava. Studii și materiale*, Muzeul Județean Vâlcea, 1972, p. 57-122.

Iorga 1904 – Nicolae Iorga, Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688, București, 1904.

Iorga 1925 – Nicolae Iorga, Istoria literaturii românești, ed. a III-a, București, 1925.

Ivan 1952 – Iorgu D. Ivan, *Pravila Mare de-a lungul vremii*, în *Studii Teologice*, nr. 9-10, 1952, p. 580-585.

Micu, Lungu 1984 – Pr. I. Micu, Pr. R. Lungu, *Aspecte ale patronajului cultural din timpul domniei lui Matei Basarab*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXVI, nr. 5-6, 1984, p. 364-369.

Odobescu 1965 – Alexandru I. Odobescu, *Pagini regăsite*. Studii și documente, Editura pentru literatură, București, 1965.

Panaiteșcu 1965 – P.P. Panaiteșcu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965.

Papacostea 1962 – Victor Papacostea, *O școală de limbă și cultură slavonă la Târgoviște în timpul domniei lui Matei Basarab*, în *Romanoslavica*, nr. 5, 1962, p. 185-188.

Peretz 1926 – Ion Peretz, *Istoria dreptului român*, vol. II, București, 1926.

Pușcariu 1930 – Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române – epoca veche*, ediția a II-a, Sibiu, 1930.

Sacerdoțeanu 1938 – Aurelian Sacerdoțeanu, *Predosloviile cărților românești*, I, București, 1938.

Simache, Cristescu 1942 – N. Simache, T. Cristescu, *Hronograful lui Mihail Moxa*, Buzău, 1942.

Simonescu, Bogdan 1938 – Dan Simonescu, Damian P. Bogdan, *Începuturile culturale ale domniei lui Matei Basarab*, în *Biserica Ortodoxă Română*, LVI (1938), p. 868-873.

Șesan 1967 – Milan Șesan, *Teologia ortodoxă în secolul al XVII-lea (până la Sinodul de la Iași din 1642)*, în *Mitropolia Ardealului*, Anul XII, nr. 10-12, București, 1967, p. 55-59.

Teodorescu 1959 – Barbu Teodorescu, *Cultura în cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei, cărturari, tipografi, biblioteci, școli*, în *Biserica Ortodoxă Română*, LXXVII, nr. 7-10, București, 1959, p. 593-597.

Teodorescu 2008 – Dorin Teodorescu, *Din istoria tiparului și cărții românești*, Editura Fundației „Universitatea pentru toți”, Slatina, 2008.

Trandafirescu 1982 – Natalia Trandafirescu, *Un document inedit despre tiparnița și școala de la Govora întemeiate de Matei Basarab*, în *Revista Arhivelor*, nr. 3, 1982, p. 257-261.

Turdeanu 1939 – Emil Turdeanu, *Din vechile schimburi culturale dintre români și iugoslavi*, în *Cercetări literare*, București, 1939.

Tiparnița din perioada lui Matei Basarab de la Mănăstirea Govora, 1636 (replică) - Muzeul Județean "Aurelian Sacerdoțeanu" Vâlcea

Țărănimea vâlceană în politica românească interbelică

Sorin Oane*

Keywords: *Valcea peasantry, peasant political parties, the 1907 uprising.*

Abstract: *Valcea peasantry in Romanian Interwar Policy. The road from Valcea peasantry to politics did not start from 1821, nor did from the revolution of 1848. Valcea peasantry became an important social class only in 1857, when they were asked about the union. Then they wanted to link the problem of unity and the problem of their appropriation with land, but this problem was postponed at that time, as being inappropriate for the historical moment. Sociologically speaking, the peasantry represented the passive pole of the Romanian society until 1918. The modernization of Romania had been supported by peasants. The 1907 uprising, however, shook the Romanian state and proved that the agrarian problem had not been solved. There were two premises of the political power of the interwar peasantry: the universal vote of 1918 (which gave them political power) and the land received through the agricultural reform of 1921 (which gave them the economic force). The present article analyses the path of the Vâlcea peasantry in the interwar period, the plethoric party system that resulted from the universal vote and the protest movements of the peasants resulting from the agrarian reform.*

Prolog: Drumul țărănimii vâlcene spre politică (până în 1918)

Drumul țărănimii vâlcene spre politică nu a pornit de la 1821 și nici din revoluția pașoptistă. Mișcarea lui Tudor Vladimirescu nu a avut ca obiectiv rezolvarea problemei agrare, iar din revoluția pașoptistă țărănimea vâlceană nu a priceput nimic. Ea a văzut atunci doar niște tineri boieri exaltați care îi promiteau pământ. Și, evident, a fost foarte sceptică. Județul Vâlcea era atunci unul profund conservator, dominat de familia Lahovari (asta până spre sfârșitul Primului Război Mondial).

---

* **Dr. Sorin Oane**, profesor la Colegiul Național „Alexandru Lahovari”, din Râmnicu-Vâlcea, e-mail: oanesorin@yahoo.com.

Toți istoricii serioși recunosc astăzi că pașoptismul a fost o revoluție a tinerilor boieri, intelectuali școliți în Vestul Europei, de unde au împrumutat un model socio-politic străin de situația românească.

Țărănimea vâlceană a fost cu adevărat băgată în seamă abia în 1857, când a fost întrebată cu privire la unire. Atunci ea a vrut să lege de problema unirii și problema împrumutării sale cu pământ, dar problema aceasta a fost amânată atunci, ca fiind nepotrivită momentului istoric. Trebuie spus însă că în Adunarea ad-hoc a Țării Românești, în 1857, din partea județului Vâlcea participă și un țaran, Stamate Budurescu, un fel de Moș Ion Roată local - însă cu 13 ani mai tânăr decât confratele său din Vrancea, fiind născut în 1819 (Stamate este bunicul viitorul șef al liberalilor vâlceni, dintre anii 1934-1938, Nicolae Budurescu!). Ulterior, el va reprezenta județul în Adunarea Deputaților de două ori (în 1866 și 1867).

În februarie 1888 apare însă un al doilea reprezentat al țărănimii vâlcene în parlamentul țării, Lazăr Comănescu, din partea Partidei Țărănești a lui Constantin Dobrescu-Argeș. A stat în parlament puțin timp, căci în același an, în noiembrie, s-au organizat alte alegeri, dar Comănescu nu a mai participat.

A fost apoi răscoala din 1907. În Vâlcea, ea a început în sudul județului, în noaptea de 12 spre 13 martie, lângă Drăgășani, cu incendierea conacul Știrbei, un important centru viticol al zonei.

Cauza răscoalei era, evident, sărăcia. Exista atunci la sate o sărăcie personală, dar și una instituțională: din 163 de comune ale județului, doar 31 aveau localuri de primărie (și din acestea 10 împărțeau localul cu școala!).

Natalitatea în județ a fost în anul 1906 de 37%, iar mortalitatea de 22.33% (ceea ce însemna că 1 copil din 5 nu trecea de primele luni de viață). Este drept, răscoala a avut și un motiv politic; fuseseră semnalate câteva acțiuni agitatorice provocate de adepții lui Alexandru Valescu din Mușetești-Argeș, directorul publicației „Gazeta țăranilor”. Dar, în județ nu exista nici o asociație care să facă parte din cercul „România muncitoare”, și nici adepți ai ideilor anarhiste.

Un singur cerc era socotit mai periculos, cel intitulat „Societatea pentru lectură”, care își desfășura activitatea la Voineasa, cu șase membri, și unde se discutau principalele articole din publicații precum: „Viața Românească”, „Semănătorul”,

„Neamul Românesc”, „Albina”, „Gazeta țăranilor” etc¹.

În ziua în care, la București, conservatorii cedau liberalilor puterea, 12 martie 1907, la Râmnicu Vâlcea a avut loc o schimbare de prefect: conservatorul Gheorghe Sabin ceda fotoliul liberalului Alexandru Crăsnaru. La 13 martie acesta din urmă era încă la București, unde abia depusese jurământul. A sosit la Râmnicu Vâlcea pe 14 martie, când răscoala izbucnise cu violență la Laloșu. Aici locuitorii au devastat conacele Davidescu, Pencovici, Băbeanu, Obogeanu, Staicovici și pe cel al generalului Angelescu. Prefectul, împreună cu trupele din garnizoana Vâlcea, a plecat cu un tren special spre Drăgășani. De acolo a plecat imediat, cu două companii și un escadron de cavalerie, spre Laloșu și Băbeni-Făurei. La ora 18:30, Crăsnaru a ajuns la Oteteliș, unde a văzut conacul din localitate cum arde. Țăranii nu erau adunați acolo. A doua zi, o tentativă de răzmeriță a avut loc și la Râmești-Sușani. Răsculații s-au strâns la cârciuma lui Ion Vedrighin, avându-l în frunte pe Vasile Dragomir. De aici au pornit spre conacul arendașului Alexandru Ionescu, din Sușanii de Sus, pe care l-au devastat. Primarul din Râmești, Marin Popescu, îl trimite însă acolo pe locotenentul Ion Ciulei cu o trupa de 25 de soldați. Soldații au tras și trei răsculați au fost răniți la picioare. Ceilalți țărani s-au speriat și au fugit spre casele lor. Au urmat arestările și investigațiile pentru descoperirea instigatorilor². Cam aici s-a terminat de fapt răscoala din 1907 din județul Vâlcea. Restul a fost doar vânătoare de instigatori și de incendiatori. Numai la Berbești, satul care a dat cel mai mare număr de răsculați, au fost arestați 99 de bărbați și o femeie. Armata a tras numai focuri de somăție. În aprilie 1907, guvernul solicită prefecturilor o situație cu numărul morților și răniților din fiecare județ. Vâlcea raportează: 2 morți – Gheorghe Preda Canea (Stroiești-Pojogi) și Dumitru Nică Trușcă (Băbeni-Făurești) și 6 răniți – Petre Buduga, Marin Șerban, Constantin Sandu Zevoi, Tudor Munteanu (toți din Laloșu), Ion Constantin Bărănescu (Știrbești-Fratila), Ștefan Șerban Gheorghe (Râmești)³. Arestările au continuat câteva luni. Pagubele materiale au fost plătite tot de către țărani. Până în 1918, politicește vorbind, pentru țăranimea vâlceană nu se mai întâmplă însă nimic altceva.

---

¹ Direcția Județeană Vâlcea a Arhivelor Naționale (în continuare D.J.V.A.N.), fond *Prefectura județului Vâlcea*, dos. 157 / 1907, f. 316

² Anca Scarlat, „Cum se trăiește pe o bombă de gaz”, în *Jurnalul Național*, 10 aprilie 2007, ediție online.

³ D.J.V.A.N., fond *Prefectura județului Vâlcea*, dos. 157 / 1907, f. 5 și 164.

Premisele puterii țărănimii: votul și pământul

Sociologic vorbind, țărănimea a reprezentat polul pasiv al societății românești până în 1918. Modernizarea de până atunci a României se făcuse pe seama ei. Răscoala din 1907 a zguduit însă statul român și a dovedit că problema agrară nu fusese rezolvată. Asta pentru că țărănimea nu ajunsese la conștiința de sine. Nici cultura, nici bunăstarea economică nu erau o bază suficientă care să-i permită resfrângerea majoră în viața politică. Cu tot numărul său impozant, pătura țărănească trăia într-o mentalitate patriarhală, cu respect umil față de „domn” și cu o teamă necontrolată față de „autoritate”, chiar cea mai elementară, jandarmul, reminescente ale unui trecut încărcat de umilințe, de greutatea sărăciei și a desconsiderației generale.

Premisele puterii politice ale țărănimii interbelice au fost două: votul universal din 1918 (care i-a dat puterea politică) și pământul primit prin reforma agrară din 1921 (care i-a dat și forța economică). Să le analizăm, succint, pe rând:

Votul. În 1918 țărănimea primește dreptul de vot ca răsplată pentru participarea ei la primul război mondial. Toată viața politică românească basculează acum spre această clasă socială devenită majoră din punct de vedere politic (reprezenta circa 80% din electorat). Rezultatul? De pe scena politică dispăre Partidul Conservator și apare... Partidul Țărănesc. Creat în 1918, acest partid a devenit imediat cel mai important partid de stânga al țării. De aceea, partidul țărănesc se va alia firesc cu partidele muncitorești. Aceste partide urau liberalismul pe motivul „luptei de clasă”. În plus, țărâniștii credeau că agricultura era inerent... non-capitalistă. Ea trebuia protejată de capitalism, despre care credeau că ar distruge tot ce este mai deosebit și mai autentic în stilul de viață românesc. Și apoi... liberalii înăbușiseră răscoala din 1907 (paradoxal, cel care condusese represiunea, generalul Alexandru Averescu, va fi omul care va face reforma agrară la 1921). În 1926 apare Partidul Național Țărănesc. Și el subțire doctrinar. Va evolua sub programul creat de Virgil Madgearu (inspirat de corporatismul fascist italian, dar din care dispăre ideea luptei de clasă!. Guvernarea țărănimii, dintre anii 1928-1933, nu a fost concepută însă ca o dictatură împotriva altor clase, ci ca o folosire normală, democratică, a pârgھیilor guvernamentale pentru o promovare prioritară a intereselor țărănimii).

Pământul. Reforma agrară dintre anii 1921-1927 (1927 este anul în care operațiunile de împrăștiere au fost finalizate!) a fost apreciată ca fiind cea mai mare și mai îndrăzneță din lume.

Datorită ei România devine o țară de mici proprietari, iar agricultura trece de la faza cerealieră la sistemul alternativ bazat pe cultura plantelor cu o rentabilitate mai mare. Principala obiecție contra reformei a fost legată de de-tehnologizarea agriculturii (datorită faptului că micile gospodării nu-și puteau permite un instrumentar mecanizat care să le dea recolte și productivitate ridicată). Între 1928-1933, țărăniștii au condus țara sub imperativele crizei economice generale, fapt care a impus promovarea unor politici dominante liberale. Practica „porților desc hise” față de capitalul străin, abandonată după 1935, le-a adus însă țărăniștilor blamul contemporanilor.

Problema țărănească nu a fost rezolvată în perioada interbelică, căci nu a existat o politică agrară coerentă, care să sprijine în mod efectiv micile gospodării țărănești – prin credite scăzute și pe termen îndelungat, taxe reduse la exportul de cereale, unelte agricole ș.a. Următoarea abordare a problemei agrare o vor face comuniștii, în 1945.

Urmările dobândirii „puterii” de către țărănimea vâlceană

1. Votul... crează un sistem partidist țărănist pletoric

Nici în perioada interbelică nu se va întâmpla mare lucru, în sensul modernizării satului, căci civilizația „europeană” a fost impusă doar elitelor. Țărănimea s-a „modernizat” doar datorită serviciului militar și datorită lucrului în industriile nou create. După acordarea votului universal în 1918, toată politica partidelor urmărea „captarea” ei⁴. Județul Vâlcea vine să demonstreze că, în perioada interbelică, țărănimea a avut chiar un excedent de partidism, toate aceste partide țărănești fiind populate de elemente care însă nu proveneau din țărănime, și care doar vorbeau în numele ei. „Partidul țărănesc” apare deci ca exponent al țărănimii, dar conducerea centrală, cât și conducerea județene, erau alcătuite din reprezentanții burgheziei sătești sau din intelectualii oportuniști.

Iată însă situația și evoluția partidelor țărănești interbelice din județul Vâlcea.

---

⁴ Brădescu 1997, p.148.

PARTIDUL ȚĂRĂNESC/PARTIDUL NAȚIONAL ȚĂRĂNESC (din 1926)

Este cel mai important și mai puternic partid din județ până în 1945, dată la care avea circa 10.000 de membri (!). În Vâlcea, organizația Partidului Țărănesc a luat ființă în 1919.

Președinții organizației vâlcene, pentru perioada interbelică, au fost... un maior și doi avocați, respectiv:

Ștefan Tătărescu, primul președinte al P.Ț. Vâlcea, a fost maior. Născut în 1890, este unul dintre cei patru băieți ai generalului Nicolae Tătărescu (care a mai avut și cinci fete!), fiind frate cu Gheorghe Tătărescu, viitor prim-ministru al țării și secretar general al P.N.L. Fusese membru marcant al Partidului Țărănesc al lui Ion Mihalache, ales senator pe listele acestui partid. El pune bazele organizației țărăniste din județul Vâlcea în 1919. Alături de el, din grupul de inițiativă au făcut parte avocații Andrei Livezeanu și Ion Cernăzeanu, dr. Gheorghe Roșescu-Drăgășani și învățătorul Ion Diaconescu-Băteșani, cărora li s-a alăturat avocatul Dem Teodorescu și institutorul Iosif Andreescu.

Ștefan Tătărescu nu era vâlcean, dar era căsătorit cu o vâlceancă din Drăgășani, din familia Măciuceanu, numită Marieta. Era proprietarul unei case arătoase pe strada principală a Râmnicului (astăzi Calea lui Traian), avea posibilități materiale și autoturism, lucru important în acea vreme, când mijloacele de transport erau rare și foarte greu de procurat. Inițial a vrut să intre la liberali, dar nemulțumit de poziția modestă oferită în organizația județeană, a luat inițiativa organizării unei filiale județene a Partidului Țărănesc. Și-a făcut o reclamă „americană” cu gazete tricolore, afișe pe zidurile orașului etc⁵.

Dezamăgit de rezultatul alegerilor din 1922, Tătărescu și-a dat demisia, a părăsit partidul, și mai târziu a părăsit și județul⁶. Ulterior, a devenit lider al Partidului Național-Socialist Român, de orientare pronazistă (de altfel, în cartea sa *Crez nou*, din 1932, proslăvește ideile hitleriste) ca apoi să intre în P.N.L., probabil după 23 august 1944, devenind chiar vicepreședintele organizației liberale vâlcene. Închis la Shighet în 5 mai 1950, a fost eliberat în septembrie, mai mult mort decât viu, dar a supraviețuit câțiva ani.

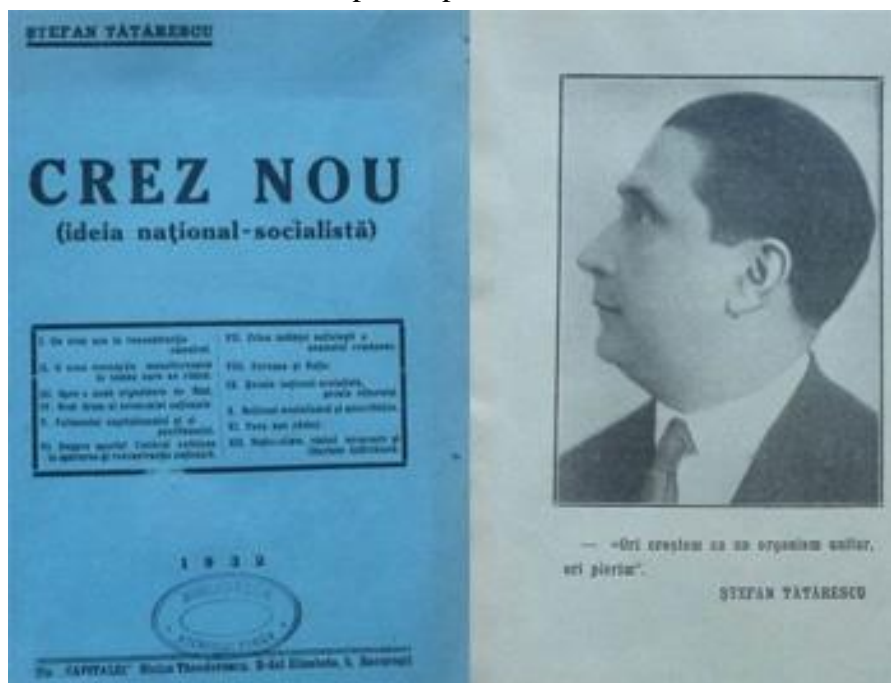
---

⁵ I. N. Diaconu, „Un om neisprăvit”, în *Secera*, 10 decembrie 1922, p. 3.

⁶ Livezeanu 1999, p. 12.

Ștefan Tătărescu a fost și autor al unor cărți în care atrăgea atenția asupra pericolului bolșevic, precum volumul *Sovietele în fața războiului de mâine* (1929), și un altul intitulat *O țară însângerată*, apărut la Craiova, la „Scrisul Românesc”. A scris, de asemenea, și piese patriotice, în colaborare cu Ion Al. George (*Fugarul și Sângele neamului*, prima reprezentată pe front, în 1919).

Șefia organizației țărăniște vâlcene a fost preluată apoi de avocatul Andrei Livezeanu, pentru perioada 1922-1927.

Ștefan Tătărescu

Andrei Livezeanu se născuse la 18 februarie 1873 la Olănești - Vâlcea. În 1900 termină Facultatea de Drept din București. Profesează avocatura la Râmnicu Vâlcea, din 1904. În 1907 scoate revista „Domnia legilor” în care susține cauza țărănească. El i-a apărut pe cei doi inculpați în răscoala din 1907 din județul Vâlcea, Mihai Popescu din Făurești și Ion Stoenescu din Laloșu (ambii eliberați după trei, respectiv două luni de arest preventiv). Mihai Popescu a fost tatăl celui care avea să devină prefect liberal al județului Vâlcea, avocatul Eugen Băcescu din Horezu (care a luat numele bunicului său, preotul Băcescu din Gorj, care l-a adoptat)⁷.

⁷ Sergheie Iandola, „Memorile fostului șef al Siguranței vâlcene”, în *Curierul de Vâlcea*, nr. 949 din 20 octombrie 1993, p. 2.

Inițial face parte din Partidul Naționalist-Democrat condus de Nicolae Iorga. În 1911 candidează din partea acestui partid la colegiul al III-lea obținând cel mai mare procent pe țară. A fost prodecan al Baroului de avocați din Vâlcea, iar din 1918 decan al acestuia⁸.

A fost în mai multe rânduri deputat și senator din partea P.N.Ț Vâlcea în Parlamentul României (între 1926-1927 deputat, iar între anii 1928-1931 și 1932-1933 senator). În 1927 se retrage de la președinția organizației județene, neavând posibilitățile materiale de a mai susține cheltuielile legate de campaniile electorale (partidele politice nu erau subvenționate în acea perioadă, cotizațiile erau neînsemnate, majoritatea cheltuielilor electorale fiind suportate de președintele organizației județene). A fost proclamat însă președinte de onoare. Moare la 17 octombrie 1938. Președinte devine Dinu Simian.

Dinu Simian (1887-?), avocat, fost deputat liberal între anii 1922-1926; a fost președintele organizației P.N.Ț Vâlcea între anii 1927-1938. Deputat național-țărănist ales în 1928, 1930, 1931, 1932, 1933, 1937. A fost exclus din partid în momentul în care, la sfârșitul lui decembrie 1938, a acceptat să intre în guvernul Goga-Cuza (alături de Armand Călinescu, Virgil Potârcă și V. Rădulescu Mehedinți). A fost subsecretar de stat la Interne în timpul acestui guvern (1937-1938)⁹. Fusese și vicepreședintele Camerei deputaților în timpul guvernului Vaida-Voevod, în 1932¹⁰. În 1940 a devenit rezidentul regal al ținutului Olt, cu reședința la Craiova, după ce inițial fusese numit rezident al ținutului Nistru, cu reședința la Chișinău. Sediul organizației P.N.Ț Vâlcea a fost, în tot timpul președinției lui, casa sa (unde astăzi este restaurantul Union din Râmnicu Vâlcea)¹¹.

Secretari generali ai organizației PNTȚ vâlcene au fost:

Nicu Angelescu, născut la 15 iunie 1894 la Râmnicu Vâlcea, era profesor de română și avocat. La Râmnicu Vâlcea a fost profesor la Seminarul Sf. Nicolae (1924-1927), apoi la liceul „Alexandru Lahovari” (1927-1954). Din 1924 a fost și avocat la Baroul din Râmnicu Vâlcea. În 1926 devine membru P.N.Ț., ba

---

⁸ Idem, *Curierul de Vâlcea*, nr. 854 din 9 iunie 1993, p. 2.

⁹ Livezeanu 1999, p. 45.

¹⁰ *Îndrumarea Vâlcei*, 1 septembrie 1932, p. 1.

¹¹ Tamaș 1994, p. 203.

chiar primul secretar general al organizației județene. A candidat la alegerile din 1926, la Camera, dar nu a fost ales. În 1927, după preluarea șefiei organizației de către Dinu Simian, trece la liberali, dar în 1930, scârbit de politicianism, iese definitiv din politică, după o scurtă trecere pe la P.N.L.- Gheorghe Brătianu¹².

Ion Cernăzeanu, avocat, a fost fost următorul secretar general al organizației P.N.Ț. Vâlcea după 1927.¹³ Mandatul său de secretar se termină în 1937, odată cu moartea sa.

Mihail Roșianu (1900-1973), este un personaj extrem de contradictoriu. Născut în 1900 în comuna Greci, satul Mateești, domiciliat în aceeași comună, căsătorit, cu trei copii. Învățător la Mateești, a creat aici o puternică organizație țărănistă. A venit apoi la Rm. Vâlcea. A fost ales deputat în 1932. În 1937 devine secretar general al organizației P.N.Ț Vâlcea. În 1940 preia șefia organizației. În 1944 a devenit secretarul organizației comuniste a regionalei Oltenia¹⁴ (fiind comunist de manieră conspirativă încă din 1937!¹⁵). Era de asemenea inspector școlar pe două județe: Vâlcea și Gorj. A luat parte activă și el, ca și alți lideri țărăniști vâlceni, la evadarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej din lagărul Târgu-Jiu, din noaptea de 12 spre 13 august 1944¹⁶. După venirea comunismului la putere a avut o carieră politică de excepție.

Mihail Roșianu

---

¹² Nicu Angelescu, *Memoriile unui om obscur*, caietul VII, p. 53 verso, Muzeul de Istorie a județului Vâlcea.

¹³ Livezeanu 1999, p. 15.

¹⁴ Serghie Iandola, *op. cit.*, în *Curierul de Vâlcea* nr. 968 din 16 noiembrie 1993, p. 3.

¹⁵ Livezeanu 1999, p. 71.

¹⁶ Serghie Iandola, *op. cit.*, în *Curierul de Vâlcea* nr. 972 din 20-21 noiembrie 1993, p. 3:

Până în 1938, când partidele politice au fost nevoite să-și înceteze activitatea, datorită instaurării regimului monarhiei autoritare, cei mai importanți fruntași național-țărăniști vâlceni au fost:

Deputații și senatorii organizației țărăniște vâlcene, respectiv:

1928 (D) : Dinu Simian, Gheorghe Roșescu, Vică Georgescu, Grigore Graur

(S) : Andrei Livezeanu

1931 (S) : Dinu Simian

1932 (D) : Dinu Simian, Mihai Roșianu, Iosif Andreescu

(S) : Constantin Ștefănescu-Amza / Gheorghe Roșescu

1933 (S) : Dinu Simian

1937 (D) : Dinu Simian, Dumitru OGREZEANU

Gheorghe Roșescu, doctor la Drăgășani. Este cel care a înființat organizația țărănistă din această localitate în 1921, ajutat de învățătorul Petre Măciuceanu. Sediul organizației a fost casa lui Roșescu din strada Carol I, nr. 42. Măciuceanu și Constantin Rădulescu au devenit vicepreședinți ai organizației din Drăgășani. În 1926, când a apărut de fapt P.N.Ț., a devenit șeful organizației P.N.Ț. din Drăgășani. A fost vicepreședintele organizației țărăniște vâlcene din 1927. Este ales deputat în 1928¹⁷. A fost și președintele Cooperativei Viticole Drăgășani, cooperativa, înființată în 1931, având drept scop valorificarea vinului din această regiune¹⁸.

Vică Georgescu, avocat, a aderat la țărăniști în 1925, deputat de Vâlcea (ales în 1928), prim președinte al tribunalului Vâlcea, în perioada interbelică¹⁹. În 1932 a devenit senator P.N.Ț. pe lista județului Caraș-Severin, fiind exclus din organizația vâlceană. Motivul fusese că, în anul 1929, el depusese la biroul Camerei un proiect de lege care susținea că un fost ministru de justiție, dacă era avocat, nu mai avea dreptul să practice această profesie timp de 5 ani, considerându-se că acel ministru, pledând în fața unor judecători numiți sau promovați de el, ar fi putut fi favorizat de aceștia (ideea nu era nouă, un proiect asemănător fusese propus înainte de primul război mondial de conservatorul Titu Maiorescu, pe atunci ministrul justiției).

---

¹⁷ Livezeanu 1999, p. 22.

¹⁸ D.J.V.A.N., *Fond personal Croce M.Petre*, dos.1 / 1948-1950, f. 79.

¹⁹ *Credința Noastră*, 7 ianuarie 1944, p. 4.

Proiectul lui Vică Georgescu a fost pe punctul de a atrage demisia ministrului de justiție Grigore Iunian, care l-a înștiințat pe Iuliu Maniu, pe atunci prim-ministru, că va demisiona deoarece neavând alte venituri, nu putea renunța la avocatură timp de 5 ani. Maniu i-a cerut lui Georgescu să renunțe la proiect. Refuzând, Georgescu a părăsit organizația vâlceană, dar a ajuns în 1930 senator de Caraș²⁰.

A fost și redactor al publicației „Cercul” (1927-1944), publicația oficială a P.N.Ț. din Vâlcea²¹. A murit în 7 septembrie 1933 și a fost incinerat la București.

Grigore Graur (1884-1969), ales deputat țărănist de Vâlcea în 1928, nu era vâlcean, fiind impus pe lista organizației vâlcene de către Centru.

Era directorul ziarului „Adevărul” din București (1924-1936)²². La 3 noiembrie 1936, ca urmare a unei înverșunate campanii inițiate de ziarul rival, „Universul”, și susținută zgomotos de grupările extremiste de dreapta, Grigore Graur va trece acțiunile Societății „Adevărul” în proprietatea unei societăți controlate parțial de finanța liberală.

Iosif Andreescu s-a născut la 27 octombrie 1885 în comuna Văleni, județul Muscel. Urmează gimnaziul și școala normală în Câmpulung Muscel, până în 1908. Devine învățător la școala din comuna Malul cu Flori, județul Muscel.

În 1911 a scris broșura „*De ce nu progresăm*”, în care cerea exproprierea pământurilor moșierești în folosul sătenilor, vot universal, școală țărănească și cooperatie. Pentru această broșură, socotită subversivă, este pedepsit fiind mutat la școala din Grădiștea-Vâlcea.

Din 1916 trece la școala de aplicație a școlii normale și a seminarului din Râmnicu Vâlcea. După război devine institutor în acest oraș. A scris de asemenea broșura „*Luptele de azi dintre capitaliști și muncitori*”, în 1926, în care a susținut cu căldură ideea cooperatiei.

Era și autor de cărți didactice pentru cursul primar, industrial, școli de meserii (alături de profesorii universitari Iosif Gabrea și Ion Simionescu).

În 1931 a publicat chiar broșura „*Școala complementară*”. A întemeiat cea dintâi școală industrială de ucenici din Oltenia, în 1919,

---

²⁰ Livezeanu 1999, p. 29-30.

²¹ Tamaș 1994, p. 203.

²² Livezeanu 1999, p. 22.

în care a lucrat gratuit timp de doi ani, la această școală el funcționând însă 19 ani²³.

Era și întemeietor al școlii pentru pregătirea constructorilor de case țărănești, unică în România. Era, de asemenea, autorul concepției școlii țărănești.

Creator, în 1928, alături de Teodor Geantă și P. Rozeanu, al celei dintâi bănci „învățătoresți” din România (pe care a și condus-o ca director până în 1933) și raportor în congresele învățătorilor la chestiunile băncii învățătoresți, școli complementare etc. A fost și un activ sprijinitor al sporirii fondurilor pentru căminul învățătorilor vâlceni²⁴. Din 1939 este director al Căminului Cultural Județean.

A candidat în mai multe rânduri pe listele P.N.Ț. ale județului Vâlcea pentru Senat, fiind ales în 1926. În 1932 a fost ales deputat pe lista național-țărănistă.

În 1930 a devenit prefect administrativ (conform reformei administrative din 1929, acesta prelua cea mai mare parte a atribuțiilor prefectului, care rămânea doar reprezentantul guvernului)²⁵. Din 1927 până în 1938 a deținut funcția de vicepreședinte al organizației P.N.Ț. Vâlcea. A fost, de asemenea, prefect al județului în perioada 1944-1946, după ce în prealabil trecuse la P.N.Ț.-Anton Alexandrescu²⁶.

Dumitru Ogrezeanu, șeful sectorului Horezu, din 1934. Deputat în urma alegerilor din 1937²⁷.

Constantin Ștefănescu-Amza (1875-1964), general, ministrul apărării naționale între 1931-1932 (în guvernele Nicoale Iorga și Alexandru Vaida-Voievod). Luptase în campania din anul 1913 (Al Doilea Război Balcanic) și în Primul Război Mondial.

Este întemeietorul Muzeului Militar Național, înființat prin Decretul 6064 din 18 decembrie 1923, el fiind primul director al muzeului. Din inițiativa sa, în calitate de comandant al Școalelor și Centrului de Instrucție al Geniului s-au lansat atât operațiunile de colectare a fondurilor necesare, cât și organizarea concursului pentru stabilirea realizatorului monumentului Statuia geniului „Leul”, inaugurat în 1929. A deținut apoi funcția de Președinte al Societății de Radiodifuziune (1936-1940).

---

²³ D.J.V.A.N., *Fond personal I.M. Alexandrescu*, dos. 19, vol. I, np.

²⁴ *Tribuna Vâlcei*, martie 1937, p. 3.

²⁵ Livezeanu 1999, p. 23.

²⁶ Livezeanu 1999, p. 75.

²⁷ Livezeanu 1999, p. 42-43.

În 1939, Ștefănescu-Amza va fi ales de regele Carol al II-lea senator în cadrul Frontului Renașterii Naționale.

Ștefănescu-Amza a fost legat și de Vâlcea. A devenit senator de Vâlcea în 1932. La 22 ianuarie 1933, după înlăturarea lui din funcția de ministru al apărării, probabil datorită simpatiei sale pentru partidul lui Grigore Iunian, la Vâlcea au loc alegeri parțiale pentru Senat, Colegiul universal. Câștigă țărănistul Gheorghe Roșescu.

Constantin Ștefănescu-Amza

Prefecții țărăniști:

Constantin Tetoianu, avocat, prefect al județului între anii 1928-1929²⁸. În 1939 a intrat în Parlament ca deputat din partea Frontului Renașterii Naționale. A fost automat exclus din organizația național-țărănistă vâlceană²⁹.

Dem Teodorescu, avocat, a fost pentru o scurtă vreme prefectul județului, în 1929, murind însă la scurt timp după încredințarea mandatului³⁰.

---

²⁸ Livezeanu 1999, p. 23.

²⁹ Livezeanu 1999, p. 51.

³⁰ Livezeanu 1999, p. 24.

Primarii țărăniști ai orașului Râmnicu Vâlcea au fost:

Dem Berbescu, avocat, a fost primar al Râmnicului între anii 1928-1929 și 1932-1933³¹.

Alexandru Dumitrescu-Colțești, s-a născut la 13 ianuarie 1901 în comuna Colțești-Vâlcea. Urmează cursurile liceelor „Lahovari” din Râmnicu Vâlcea și „Carol I” din Craiova. Absolvește Facultatea de Drept din București în anul 1922. Devine magistrat la Judecătoria din Sinești, în 1923, după satisfacerea serviciului militar, dar după doi ani demisionează și se consacră avocaturii.

În 1926 se stabilește la Râmnicu Vâlcea. În martie 1930 devine primar al orașului Râmnicu Vâlcea³². Era un traseist politic. În 1927 organizase Liga Apărării Naționale Creștine la Vâlcea. Apoi, în perioada 1932-1940, a făcut parte din Partidul Radical Țărănesc condus de Grigore Iunian, fiind chiar șeful acestei organizații în județul Vâlcea³³. În 1945 a devenit președinte al organizației P.N.Ț. Vâlcea (1945-1946).

A fost arestat în mai multe rânduri. Nu a avut nici un avantaj din faptul că în 1934 l-a apărut pe Bădică Marinescu, viitorul șef al comuniștilor vâlceni (după 23 august 1944), dat în judecată pentru că împărțise manifeste cu caracter comunist în Râmnic. Comuniștii îl închid la Aiud (1948-1950). În 1959 este condamnat la 25 de ani de muncă silnică pe motiv că ar fi încercat să reconstituie organizația P.N.Ț. Vâlcea³⁴.

A fost însă un remarcabil om de cultură. A scris poezii, teatru și a scos și câteva reviste: „Idea națională” (1925), „Cercul” (1931) și „Vremea nouă” (1932-1937). Pentru gazetele și revistele din capitală a publicat numeroase articole pe diferite teme: politice, economice sau juridice³⁵.

Conducătorii tineretului țărănist

Radu Livezeanu (1909-1999) a fost fiul avocatului Andrei Livezeanu. A urmat cursurile Facultății de Drept din București, practicând avocatura la Râmnicu Vâlcea între anii 1930-1940.

---

³¹ Livezeanu 1999, p. 23.

³² D.J.V.A.N. *Fond personal I.M. Alexandrescu*, dos.19 vol. I, np.

³³ Tamaș 1994, p. 204.

³⁴ Livezeanu 1999, p.78 și 112.

³⁵ D.J.V.A.N., *Fond personal I.M. Alexandrescu*, dos.19 vol. I, np.

În 1928, împreună cu un grup de studenți, a înființat organizația tineretului țărănist din județul Vâlcea. Ca publicație a tineretului țărănist întâlnim acum periodicul „Graiul nostru” ce a apărut în 1929³⁶.

Foarte activ sub aspect politic, Livezeanu devine șeful sectorului P.N.Ț. din Lădești (compus din 10 comune) și candidează pentru Parlament la alegerile din 1929 și 1937. În ianuarie 1941 reconstituie P.N.Ț. Vâlcea și ocupă funcția de președinte interimar. La alegerile din noiembrie 1946 ocupă locul 2 pe lista depusă de P.N.Ț. Vâlcea.

Arestat în 1947, este condamnat la 7 ani de închisoare, perioada de detenție petrecând-o în penitenciarele de la Jilava, Aiud, Canal Dunăre-Marea Neagră, Ocnele Mari și Oradea.

Eliberat în 1955, este din nou arestat în ianuarie 1959, împreună cu toată organizația P.N.Ț. Vâlcea și condamnat la 25 de ani de muncă silnică. Este deținut la penitenciarele Galați, Jilava, Craiova, Botoșani; e transferat iar la Jilava, de unde e eliberat în vara anului 1964, în urma grațierii generale (soția, Lucia Livezeanu, este și ea arestată și închisă în mai multe rânduri, pentru vina de a fi consoarta unui lider țărănist marcant).

La 3 ianuarie 1990, împreună cu un grup de apropiați, a refăcut în locuința sa organizația vâlceană a P.N.Ț., fiind ales și președinte al acesteia, funcție pe care o va deține până în 1993, când din cauza vârstei înaintate, se retrage. E imediat ales președinte de onoare al organizației. În perioada 1992-1996 a fost deputat în Parlamentul României și decanul de vârstă al Camerei Deputaților, în aceeași perioadă.

A încetat din viață la 21 august 1999 și a fost înmormântat la cimitirul Sf. Ioan din Râmnicu Vâlcea³⁷.

Anton Alexandrescu, originar din comuna Laloșu (Vâlcea), este unul dintre membri fondatori ai organizației tineretului țărănist din Vâlcea. A făcut parte și din conducerea centrală a tineretului P.N.Ț. (alături de inginer Tudor Ionescu, președinte, și Nestor Badea, Victor Jinga, N.N. Vasiliu etc, membri). A fost conducătorul Tineretului Universitar Național-Țărănesc.

A studiat la Academia comercială și la absolvire a obținut un post modest la Banca Națională.

În 1945 a provocat o sciziune în cadrul P.N.Ț, creând P.N.Ț.-Anton Alexandrescu, un mic grup politic.

---

³⁶ Tamaș 1994, p. 203.

³⁷ Tamaș 1994, p.160 -163.

Defecțiunea lui nu a afectat prea mult Partidul Național Țărănesc, nefiind urmat decât de câțiva membrii din provincie care au primit funcții de prefect. Comuniștii s-au folosit de el și, când s-au instalat bine la putere, s-au dispensat de serviciile lui.

Se consideră că a părăsit P.N.Ț. din rațiuni oportuniste și, deși avea cu siguranță vederi stângiste, se pare că tot din oportunism a consimțit să facă jocul comuniștilor în distrugerea P.N.Ț.

A fost considerat o personalitate politică minoră, aservită regimului Groza. Anton Alexandrescu a intrat în guvernul Groza ca ministru al Cooperăției (1945-1946), la 42 de ani. În noiembrie 1946 a fost primul pe lista Blocului Partidelor Democratice din Vâlcea, fiind ales deputat. A fost înlocuit la minister de Romulus Zăroni, după alegeri, pe 29 noiembrie 1946³⁸. În 1950 a devenit rector al Academiei de Studii Economice din București.

Anton Alexandrescu

PARTIDUL ȚĂRĂNESC DR. N. LUPU

Partidul Țărănesc dr. N. Lupu s-a format în 1927, prin retragerea din P.N.Ț. a unui important grup, susținători ai fostului partid țărănesc, rămași nemulțumiți după fuziunea cu P.N.R. Era un partid de stânga care preconiza măsuri radicale și idei democratice. Organizații ale acestui partid au fost și în Vâlcea. Șeful organizației vâlcene era Adam Ionescu din Horezu și, printre membrii marcанți, preotul Dumitru Dăbuleanu din Drăgășani. Organul de presă al acestui partid era „Aurora Vâlcii,” apărut în 1933³⁹.

---

³⁸ Tamaș 1994, p.74 -75.

³⁹ Tamaș 1994, p. 204.

Adam Ionescu, era avocat, născut la 15 februarie 1887 la Vaideeni, județul Vâlcea. A fost licențiat „magna cum laude” al Facultății de Drept din București. Doctor în Drept al Universității din Paris. Fiind un specialist recunoscut, a contribuit la elaborarea codului penal unificat (1937).

Domiciliul stabil era la București, Bulevardul Maria nr.41⁴⁰. Traseist politic. A trecut prin mai multe partide. A fost averescan, și chiar deputat al acestui partid între anii 1920-1921, a trecut apoi la național-țărăniști, apoi la partidul dr. Lupu (ales deputat de Vâlcea pe listele acestui partid în 1932 și 1933). În 1934, dr. Lupu a revenit în partid iar partizanii lui s-au încadrat imediat în partidul din care plecaseră fără un motiv temeinic⁴¹.

La Vâlcea fuziunea s-a produs în 27 mai 1934, în sala Fabricii de tăbăcărie a lui Costică Șteflea. La eveniment a participat și Armand Călinescu. Președintele organizației fuzionate a devenit Dinu Simian, deși Adam Ionescu voia și el să dețină această funcție. Secretarul general al organizației fuzionate devine Mihail Roșianu. Pe 10 noiembrie 1934, la Râmnicu Vâlcea sosește și doctorul Lupu. Dinu Simian l-a abătut de la drumul său spre Pitești, acesta mergând în județul Gorj la Ion D. Isac, fiindu-i nun la un botez⁴².

Nemulțumit că nu a devenit el șeful țărăniștilor vâlceni, în 1934, Adam Ionescu trece la Frontul Românesc, partidul lui Alexandru Vaida-Voevod. El devine chiar, datorită sprijinului pe care îl acordase lui Vaida-Voevod în lupta acestuia cu Maniu pentru șefia P.N.Ț., șeful organizației vâlcene a Frontului Românesc⁴³.

PARTIDUL RADICAL ȚĂRĂNESC

În anul 1932, după alegeri, Grigore Iunian, fost ministru de justiție și importantă personalitate politică, a părăsit P.N.Ț. Motivarea demisiei a fost punctul său de vedere, divergent de al partidului, privind modalitatea conversiunii datoriilor agricole. Iunian a înființat Partidul Radical Țărănesc. Nici Iunian nu a fost urmat decât de foarte puțini membri ai partidului.

---

⁴⁰ D.J.V.A.N, fond *Tribunalul Vâlcea, secția I*, dos.7 / 1928, f.1.

⁴¹ *Observatorul*, din 1 octombrie 1934, p. 4.

⁴² Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, fond I 1551/vol.2, f. 253-255 V.

⁴³ Mușat, Ardeleanu 1988, p. 242, vezi și D.J.V.A.N., fond *Prefectura județului Vâlcea*, dos. 22 /1922, f.153 și 334.

Din Vâlcea i s-a alăturat avocatul Alexandru Dumitrescu-Colțești (devenit președinte al organizației vâlcene), care în 1937 a fost ales deputat din partea acestui partid.

După moartea lui Iunian, petrecută în 1940, iunianiștii au revenit la P.N.Ț.⁴⁴ Iunianiștii au scos la Vâlcea gazeta „Vremea nouă”, pe când maniștii scoteau o gazetă rivală, „Țărănismul vâlcean”⁴⁵.

UNIUNEA AGRARĂ / PARTIDUL AGRAR

Între anii 1932-1936 a purtat numele de Uniunea Agrară, iar între 1936-1938 cel de Partid Agrar. Era partidul lui Constantin Argetoianu care, după eșecul guvernării Iorga-Argetoianu (1931-1932), a întemeiat acest partid pentru a se menține în viața politică. Partidul a avut organizații în majoritatea județelor țării, printre care și la Vâlcea.

Partidul avea ca țel integrarea industriei în cadrul intereselor agrare și era reprezentat de proprietarii de pământ, dar și de intelectualii cu profesii libere, foști membri ai celorlalte partide și grupări politice. Președintele organizației vâlcene era Petre Al. Măinescu⁴⁶.

Petre Al. Măinescu, născut la 16 februarie 1890 la Craiova, era fiul colonelului Alexandru Măinescu.

Studii: licențiat în litere și drept la Paris, doctor în drept, doctor în științe politice și economice. Membru al delegației permanente a partidului. Deputat în anii 1920-1921 și senator între 1931-1932.

Se înrudea prin bunicul său, Petre Măinescu, cu Constantin Argetoianu⁴⁷- acesta se căsătorise cu Sofia Argetoianu din familia politicianului amintit.

Era mare proprietar, cu moșii în județele Vâlcea, Argeș și Dolj. Se căsătorise cu Maria (Lala) G.I. Olănescu în 1928⁴⁸.

Înainte de 23 august 1944 a fost administrator al moșiei soției sale (150 ha). Arestat în ianuarie 1945 și închis până la 21 septembrie 1945. A făcut icter și a murit puțin timp după aceea. Era cumnat cu șeful liberalilor vâlceni, Nicolae Budurescu. Domiciliul lui în Râmnicu Vâlcea era în strada Traian nr. 160.

---

⁴⁴ Livezeanu 1999, p. 34.

⁴⁵ *Naționalul Vâlcei*, nr. 60 / decembrie 1932, p. 8.

⁴⁶ *Ibidem*, nr. 55 din iulie 1932, p. 2; Tamaș 1994, p. 204.

⁴⁷ D.J.V.A.N., Fond personal *Petre Al. Măinescu*, np.

⁴⁸ Mușat, Ardeleanu 1988, p. 300.

În funcțiile de conducere, până la reorganizarea organizației județene a partidului din 1937, mai erau⁴⁹:

Alexandru Săltea, maior, avocat, fost senator, mare proprietar din Bujoreni-Vâlcea. A fost vicepreședintele organizației județene a partidului până în 1937.

C.G. Dimitriu-Bubi, mare proprietar, fost primar, fost consilier județean, originar din Sutești-Vâlcea. A fost și el vicepreședinte al organizației județene până în 1937.

Luca D. Ștefănescu, a fost până în 1937 secretarul organizației; mare proprietar, fost director de bancă în Drăgășani.

În vederea alegerilor din 1937, partidul s-a reorganizat temeinic, în funcțiile de conducere apărând acum oameni noi precum: *Ion Paraschivescu* - a devenit vicepreședintele organizației (era și președintele prunarilor din județul Vâlcea); *Ioan Gh. Ianculescu* - a devenit secretarul general al organizației (era și directorul Băncii Comerciale din Râmnic, fost consilier județean).

În 1936 existau 136 de organizații ale Partidului Agrar în cele 9 plăși ale județului Vâlcea, grupate în 19 sectoare. În județ circula și officiosul partidului, ziarul „Pământul nostru”, ziarul având în Vâlcea circa 50 de abonamente, însă pentru editarea lui organizația trebuia să contribuie lunar cu suma de 1.000 de lei.

În 1938, când partidele politice vor fi interzise, Argetoianu a dat indicația organizațiilor județene să se organizeze în „asociațiuni agricole” sau sindicate agricole, pentru apărarea și promovarea, în continuare, a intereselor profesionale țărănești.

PARTIDUL NAȚIONAL AGRAR

P.N.A. s-a constituit în 10 aprilie 1932, ca urmare a desprinderii din Partidul Poporului (al mareșalului Averescu) a unui numeros grup în frunte cu Octavian Goga, devenit președinte al noii formațiuni politice. Partidul și-a dovedit „vitalitatea” la alegerile din 1932, când a obținut 8 mandate în Parlament.

La 14 iulie 1935, prin fuziunea cu Liga Apărării Naționale Creștine a lui A.C. Cuza și formarea Partidului Național Creștin, P.N.A. și-a încheiat existența.

Dumitru Zeana a fost președintele organizației vâlcene până la fuziunea P.N.A. cu L.A.N.C. din 1935⁵⁰. Zeana a condus și ziarul organizației de partid, „Agrarul vâlcean” (1932).

---

⁴⁹ D.J.V.A.N., *Fond personal Petre Al. Măinescu*, np.

⁵⁰ *Steaua*, nr.1/15 iunie 1931, p. 2, vezi și Corneliu Tamaș, *op.cit.*, p. 204.

Ion Jugureanu, colonel, a fost secretarul general al organizației vâlcene.

Tiberiu Anastasiu, șeful sectorului Drăgășani, era socotit „cel mai vechi membru al organizației din județ”⁵¹.

La 26 februarie 1935, în sala Adreani din Râmnicu Vâlcea, a avut loc congresul organizației vâlcene a P.N.A., la care au luat cuvântul Octavian Goga, președintele partidului, Ioan Petrovici, fost ministru, preotul Mihăileanu, decanul Facultății de teologie din București, și Ion Vasilescu-Vlăjan (avocat, dramaturg, publicist și om politic). Șeful organizației vâlcene devine acum *Gogu Pleșoianu*.

PARTIDUL ȚĂRĂNESC AL ARMONIEI SOCIALE

Este creația profesorului de matematică de la Liceul „Alexandru Lahovari”, dintre anii 1921-1929, Nicolae Enache de la Olt. De fapt, acest partid fusese înființat la 7 iulie 1916, cu următorul program: împrăștierea țăranilor prin exproprierea moșiilor boierești, acordarea votului universal, justificarea existenței fiecărui individ și controlul provenienței averilor.

La 20 octombrie 1919 se unește cu gruparea „Partidul Poporului”, înființată și condusă de Alexandru M. Popescu, un vizionar din comuna Balta Mehedinți, doctor în medicină la Paris, pe care îl cunoștea din perioada studenției. Enache și Popescu, cu forțe unite, scot ziarul „Soarele” (motiv pentru care partidul lui Enache este cunoscut și ca partidul „Soarelui”), organ central de propagandă, și „Puterea poporului”, organ local pentru Oltenia.

La 28 februarie 1920, fuzionează cu „Partidul național radical al țăranilor și muncitorilor din Transilvania”, care fusese înființat de către luptătorul democrat dr. Amos Frâncu.

Noua grupare politică ia numele de „Partidul Țărănesc și Muncitoresc al Armoniei Sociale din România”. Probabil în 1927 își reia denumirea inițială, ca și libertatea de mișcare, căci îl întâlnim înscris cu denumirea sus menționată în competiția electorală, cu semnul electoral un unghi drept. Partidul, care avea ca secretar pe avocatul *Ion Mărăcineanu*, plătea taxe, difuza manifeste și participa la alegeri. În 1928 a fuzionat cu Liga Apărării Naționale Creștine, participând și la alegerile din acel an⁵².

---

⁵¹ *Îndrumarea Vâlcei*, nr. 43-44 /25 ianuarie 1935, p.3.

⁵² *Ecoul Ligii*, nr.1/1 decembrie 1928, p. 1.

Nicolae Enache de la Olt (1875-1938) se născuse la 17 august 1875 în comuna Dozești (astăzi Fântâțești, județul Vâlcea, într-o familie de țărani săraci.

A urmat cursurile Colegiului „Carol I” din Craiova, întreținându-se singur, prin meditații.

În 1899, după terminarea liceului și satisfacerea serviciului militar, pleacă la Paris.

Studiază timp de nouă ani matematicile și astronomia la Sorbona, susținând chiar un strălucit doctorat, în 1908. Profesorii de aici i-au dat și adaosul „de la Olt” când, uimiți de istețimea tânărului român, i-au cerut să arate pe hartă locul unde s-a născut; atunci studentul le-a arătat unde este trasat pe hartă râul Olt, spunându-le că s-a născut „cam pe lângă Olt”. Consiliul profesoral, ca semn de distincție, l-a numit Nicolae Enache de la Olt.

Enache de la Olt a fost unul dintre cei dintâi români care a făcut studii științifice asupra fluidelor, fiind un precursor al acestei ramuri a științei⁵³.

Alți membri ai acestui partid au fost: Ștefan Drăghicescu, Iosif I. Constantinescu-Măciuceanu, Nicolae Ștefănescu, Mihail I. Predoescu, Ionel Anania-Moraru, L.G. Diaconescu etc.

2. Reforma agrară generează... nemulțumiri și violențe

Violențele țărănești

Din suprafața județului Vâlcea de 408.100 ha, cea arabilă era de 90.854 ha, adică 22,26 % din suprafața județului și 0,31 % din suprafața țării. Marea proprietate era constituită pe 4.478 ha (4,93 %), iar mica proprietate pe 86.376 ha (95,07 %)⁵⁴.

Vâlcea era, deci, un județ de mici proprietari. Agricultură județului avea o producție variabilă, aceasta fiind în funcție de condițiile climatice. Cea mai mare producție a fost realizată în anul 1936 când s-au recoltat 13.700 tone grâu și 85.000 tone porumb. Numărul animalelor a crescut considerabil. Șeptelul județului număra, în 1938, 80.432 bovine, 149.175 oi, 10.905 cai etc⁵⁵.

După 1918, cresc frământările și acțiunile țărănești. Ele au fost de mai multe feluri:

---

⁵³ Crăciunescu 1982.

⁵⁴ *Anuarul statistic al României*, Imprimeria Națională, București, 1937, p. 59.

⁵⁵ D.J.V.A.N., fond *Camera de comerț și industrie Rm. Vâlcea*, dos.1 / 1938, f. 35, 54-55 și dos. 1/1936, p. 66.

- 1 **Legate de folosirea de către unii țărani a metodelor „bolșevice” de realizare a reformei agrare.** Astfel, în primăvara anului 1919, moșierul Săltea din comuna Muereasca se plândea prefecturii județului împotriva țăranilor „care nesocotesc dreptul de proprietate folosindu-se procedeul bolșevic de a intra cu forța pe moșie”⁵⁶. Primăria comunei Orlești era și ea îngrijorată de existența propagandei bolșevice, țăranii fiind gata să se răzvrătească. Erau și numiți unii dintre acești revoluționari: Gheorghe N. Predescu și Nicolae I. Dobrinescu⁵⁷. În satul Trepteni, plasa Dănicei, țăranii se ridică împotriva arendașului de pe moșia lui Alexandru Iliescu⁵⁸. Pe moșiile Lahovari din comunele Șirineasa și Slăvitești sătenii se ridică în primăvara anului 1920 împotriva arendașilor, care cer ajutor de la prefectura județului, arătând că sunt amenințați de răscoală⁵⁹. În comuna Ghioroiu, învățătorul Ilie Voicu a revoltat chiar circa 200 de locuitori, în sensul trecerii cât mai grabnice la împărțirea pământurilor. Poliția semnală și circulația ziarelor revoluționare „Adevărul” și „Chemarea” care conțineau cântece și articole incitatoare. Trecerea la înfăptuirea reformei agrare din 1921 nu a dus la satisfacerea doleanțelor țăranilor. Reforma a fost aplicată ciuntit, înfăptuirea ei durând mulți ani după legiferare. Mișcările țăranilor vâlceni nu vor căpăta însă niciodată un conținut exploziv.
- 2 **Legate de cămătărie.** Cămătaria devenise un fenomen care secătuia satul românesc de resurse. După venirea la putere a P.N.Ț., în 1928, au fost date două legi importante: a) *Legea pentru organizarea creditului funciar rural și a creditului agricol* (trebuia să stimuleze aflurile de capital românesc și străin care să satisfacă nevoile de finanțare ale agriculturii românești) - pentru soluționarea acestei probleme, la 9 aprilie 1931, s-a creat Banca Agricolă - și b) *legea pentru reglementarea circulației pământurilor dobândite prin legile de împrumut* - 20 august 1929 - (urma să încurajeze formarea de ferme agricole individuale, cu o suprafață de maximum 25 de hectare). Legea avea și profunde implicații sociale deoarece, prin acest act, pământul primit de țărani în 1921 putea fi vândut, ceea ce a dus la întărirea burgheziei sătești.

---

⁵⁶ D.J.V.A.N., fond *Prefectura județului Vâlcea*, dos. 41/1919. np.

⁵⁷ *Ibidem*, dos. 37 / 1919, np.

⁵⁸ Arhiva Statului Pitești, fond *Pretura plășii Dănicei*, dos 2/1919, np.

⁵⁹ D.J.V.A.N., fond *Prefectura județului Vâlcea*, dos.3 / 1920, np.

În anii anteriori crizei economice, de reală prosperitate, când prețurile obținute de agricultori pe produsele agricole fuseseră încurajatoare, mulți țărani au împrumutat bani de la bănci ori de la cămătari, cu care au cumpărat pământ, mașini agricole, animale de rasă, semințe selecționate sau au plătit forța de muncă închiriată. Cei mai săraci dintre săteni au împrumutat, de asemenea, bani dar pentru a cumpăra alimente în perioadele critice ale anului, în lunile de dinaintea recoltării, când rezervele lor din recolta precedentă erau epuizate. Odată cu scăderea prețurilor produselor agricole, toți acești țărani datornici au devenit insolvabili.

Situația țăranimii s-a agravat continuu. Din cauza creșterii impozitelor, dublată de scăderea prețurilor la produsele agricole, țăranii au ajuns la mâna statului și mai ales a cămătarilor, care le percepeau dobânzi de 15%-20%, și chiar de 50% - și chiar mai mult (!) - , deși prin majoritatea statelor europene dobânda era de 8-10%⁶⁰. Creditorilor le stătea la dispoziție soluția legală a scoaterii la vânzare silită a bunurilor persoanelor rău platnice. Însă diminuarea prețului pământului a fost atunci atât de mare încât, în foarte multe cazuri, nu mai acoperea valoarea creanței restante. Dar, deposedarea debitorilor de averea avută în proprietate devenea o operație extrem de riscantă, atâta vreme cât numărul celor datornici dintr-o anumită localitate era destul de mare.

Cum neliniștea socială se extindea continuu, guvernării s-au văzut nevoiți să intervină pe căi legale pentru a stopa executările silite. În 1929, din inițiativa unor personalități democratice s-a creat „**Liga contra cametei**”.

Ea era condusă de Emilian Antonescu, profesor universitar la Facultatea de drept din București. O secțiune a Ligii s-a deschis și la Râmnicu Vâlcea. Președintele acesteia era Dem I. Diaconescu, din conducerea secției vâlcene mai făcând parte și Ion Diaconescu (învățător pensionar din comuna Bătășani, tatăl președintelui), Constantin Șteflea (industriaș din Râmnicu Vâlcea), Vasile Olteanu (învățător, președintele secției Drăgășani), Teodor Geantă (institutor, președintele Băncii corpului didactic și șeful organizației liberale-georgiste din Râmnicu Vâlcea), precum și preotul Dumitru Dăbuleanu din Drăgășani. Pe 19 octombrie 1930, Liga a încercat organizarea unei manifestații spontane la

---

⁶⁰ Document emis de poliția orașului Râmnicu Vâlcea la 8 mai 1930, aflat în posesia autorului, p. 1.

Drăgășani, dar oamenii adunați acolo, deși foarte îndârjiți, au fost împrăștiați fără ca poliția să folosească violența⁶¹.

Pe 8 noiembrie 1930, la Râmnicu Vâlcea, Liga ține un congres impunător. Din partea secțiunii vâlcene au participat 135 de săteni și 15 meseriași, dar au participat și invitați din județele Gorj și Olt (prin colonelul Stoica) și București, prin Adam Ionescu, avocat din București. Constantin Șteflea a spus atunci „*că statul trebuie să vină cu legi care să înfrâneze poftele a circa 30.000 de cămătari, față de mai bine de 17 milioane de debitori*”, arătând și faptul că debitorii mai au o singură speranță, regele Carol al II-lea.

Acum au început pregătirile pentru elaborarea și adoptarea unei legi a conversiunii datoriilor agricole. S-a încercat, prin patru legi de conversiune, reducerea datoriilor agricole și urbane. Deși aplicarea reconversiei datoriilor agricole a fost întârziată în repetate rânduri, invocându-se pierderile pe care le-ar fi suportat statul din bugetul său, criza agriculturii i-a obligat pe guvernanți să adopte mai multe legi (1931, 1932) prin care i-au scutit pe țărani de plata datoriilor către stat (guvernele național-țărăniște din perioada crizei economice au avut, totuși, o atitudine favorabilă marilor proprietari de pământ). Ultima, cea din 7 aprilie 1934, care a devenit operantă, a redus datoriile agricole și urbane la un cuantum de 50% și la plata lor eșalonată în decurs de 17 ani, cu o dobândă de numai 1% pe an.

Măsura conversiunii datoriilor a salvat pe agricultori și pe ceilalți debitori de la faliment. Interesant este că la întrunirea din 8 noiembrie 1930 a cuvântat și Anton Diaconescu, cizmar, socialist, președintele Corporației meseriașilor din Râmnicu Vâlcea, în numele meseriașilor. El a arătat că „*deși meseriașii din Râmnicu Vâlcea nu au datorii, deoarece lor nu li se acordă credite din partea băncilor, se asociază cu mișcarea începută deoarece din cauza cametei muncitorii agricoli sunt sărăciți și din această cauză nu mai pot să își achiziționeze cele necesare traiului de la meseriași, astfel că și aceștia au de suferit*”. Continuând a vorbi contra cametei, numitul a deviat atacând capitalul, alunecând astfel spre teoriile socialiste, revenind apoi la ideea inițială, de a vorbi contra cametei. A fost singurul vorbitor care nu a amintit de regele Carol al II-lea, ca despre un salvator.

---

⁶¹ Notă telefonică emisă de poliția orașului Drăgășani la 20 octombrie 1930 către poliția din Râmnicu Vâlcea, notă aflată în posesia autorului, p. 1.

Un alt vorbitor a fost colonelul Stoica, el arătând că până acum au fost definite două feluri de revoluție, de sus în jos și de jos în sus. Cea de sus în jos a fost reforma agrară din 1921, care s-a făcut cu exproprierea latifundiarilor. Urma cea de jos, el cerând măsuri rapide contra cămătarilor și exproprierea capitalurilor acestora pentru ca revoluția de jos în sus să nu izbucnească. Adam Ionescu, avocat din București, delegatul centrului, a arătat că suma totală a datoriilor se ridica la circa 180 de miliarde de lei, cu toate că suma de bani care circula pe piața țării nu era decât de 20 de miliarde, deci diferența nu poate fi decât rezultatul cametei.

A vorbit și Teodor Geantă arătând că Banca corpului didactic trebuia să apere și pe profesori de cămătari⁶².

Se pregătea un nou congres general al Ligii contra cametei - care a și avut loc la 16 decembrie 1930, la București. La 20 decembrie 1930, o acțiune de protest a realizat și populația din Drăgășani care a manifestat contra cametei ce ajunsese la dobânzi monstroase, depășind 350% (!!!). Numai intervenția energică a poliției și a trupelor de jandarmi, care au recurs la forță, a determinat împrăștierea manifestanților din fața orașului⁶³. De teama stării explozive în creștere, încă de la 3 iunie 1930, guvernul a inițiat discuții parlamentare în vederea suspendării executărilor silite; iar la 3 aprilie 1931 a trecut prin parlament *Legea contra cametei* prin care se impunea ca dobânda practică de cămătari să nu o depășească pe cea a Băncii Naționale cu mai mult de 2%. Conjunctura tensionată a guvernărilor P.N.Ț. și-a pus amprenta și asupra teoriei și practicii țărăniste.

Într-un raport întocmit de pretorul plășii Horezu, în urma inspecției făcute la 21 februarie 1931, în mai multe comune rezulta că „majoritatea dintre țărani sunt săraci și cu greu fac față nevoilor zilnice”⁶⁴.

Asemenea situații sunt întâlnite în numeroase comune din Vâlcea, dar mai dificilă era cea existentă în nordul județului, unde țăranilor săraci li s-au adăugat sute de lucrători de la societățile forestiere care au dat faliment și care au fost concediați fără să li se plătească salariile pe un an întreg⁶⁵.

---

⁶² Document emis de poliția orașului Râmnicu Vâlcea la 9 noiembrie 1930, aflat în posesia autorului, p. 2.

⁶³ D.J.V.A.N., fond *Prefectura județului Vâlcea*, dos. 37/1935, f. 55.

⁶⁴ *Ibidem*, dos. 34/1931, f. 69.

⁶⁵ Dumitrașcu 1982, p. 177.

În luna martie 1931, autoritățile județene care au inspectat comunele de pe valea Peșceanei informau că: „*Poporul este foarte nemulțumit, că starea de spirit a populației este tulbure din cauza crizei generale*”⁶⁶. Tot în această perioadă sunt semnalate o serie de acțiuni protestatare, fapt ce făcea ca Inspectoratul de poliție Craiova să releve într-un raport înaintat Ministerului de Interne la 6 martie 1931 că, în comparație cu celelalte județe din Oltenia, în Vâlcea „*spiritele sunt mult mai agitate*”⁶⁷.

Dintre mișcărilor țărănești care au izbucnit la sate în 1931 se remarcă revolta din comuna Crețeni, care a pornit din cauza jafului la care erau supuși țărani din partea băncilor.

Această răscoală a avut un profund ecou în tot județul și numai intervenția autorităților a potolit spiritele agitate⁶⁸. Acțiuni ale maselor țărănești determinate de lipsa de pășuni și izlazuri s-au înregistrat la Bubuiești-Runcu, Lăunele de Jos, Dănicei, Dăiești, Fedeleșoiu etc.

La 22 iunie 1931, în comuna Mateești, un mare număr de țărani în frunte cu învățătorul Mihail Roșianu au „*îndepărtat cu forța autoritățile comunei ...punând stăpânire pe localul primăriei*”⁶⁹. Autoritățile au intervenit în forță pentru păstrarea ordinii publice amenințate punând capăt acestei acțiuni. O acțiune asemănătoare s-a petrecut și în comuna Obislavu⁷⁰.

3. **Legate de protestele podgorenilor.** La 8 decembrie 1935, la Drăgășani a avut loc o mare acțiune de protest a podgorenilor: „*Suntem goi și flămânzi; dreptate cerem, dacă nu ni se va da, o cucerim că ne-au învățat Mărășeștii, Oituzul și Neajlovul cum se cucerește o cauză și o dreptate*”. Intervenția parlamentarilor vâlceni, care au dat asigurări că vor susține cauza podgorenilor în parlament, a contribuit la împiedicarea transformării agitației țărănimii într-o revoltă⁷¹.

Soluțiile pentru agricultura vâlceană

Pornind de la realitățile agriculturii vâlcene și naționale, institutorul Iosif Andreescu din Vâlcea făcea în 1933 următoarea analiză a stării agriculturii românești, în articolul „Glasul cifrelor”:

---

⁶⁶ D.J.V.A.N., fond *Prefectura județului Vâlcea*, dos. 29/1931, vol. I, f. 148.

⁶⁷ *Ibidem*, dos. 23 / 1931, np.

⁶⁸ Dumitrașcu 1982, p. 178.

⁶⁹ Dumitrașcu 1982, p. 178.

⁷⁰ *Dimineața*, 14 septembrie 1931, p. 1.

⁷¹ D.J.V.A.N., fond *Comisariatul poliției Drăgășani*, dos. 8 / 1935, f. 154 și 159.

„Cifrele au glas, vorbesc și oglindesc realitatea cu precizie și claritate. Ce ne spun cifrele: că țăranul român produce la hectar o cantitate de 3 ori mai mică decât cel din America și Olanda, de 2 ori mai mică decât cel din Australia și de 3/4 din producția țăranului din Rusia. Prin urmare încasează pe grâu mult mai puțin decât concurenții lui din alte țări. Și acum consecințele:

a) *Țăranul român se subalimentează;*

b) *Țăranul român nu mai susține cu contribuția lui ramurile statului, județelor și comunelor. Veniturile statului au scăzut cu aproape 60 % (de la 38 miliarde la 18 miliarde). Instituțiile se dezorganizează și existența țării este amenințată, fiindcă nu are cu ce să cumpere arme și muniții pentru soldați și nici cu ce plăti omeneste pe funcționari. Țărănimea nu poate contribui la alimentarea bugetului statului de 18 miliarde din acest an decât cu suma de 600 milioane. Nici un miliard. Și suntem țară agricolă....*

c) *Fiind săraci, țărani români nu pot să-și facă gospodăriile igienice și estetice; își irosesc sănătatea în colibe lipsite de aer și lumină și cad pradă bolilor molipsitoare. Lipsa de mijloace materiale și traiul în mizerie depărtează gândul de la preocupări culturale și morale și-l îndrumă pe căile întunecate ale pizmei, urei, necinstei și ale viștiului⁷²!... ”.*

Soluțiile de redresare propuse de țărănistul vâlcean erau: **educația** și **cooperarea**. Cu alte cuvinte, în lumea satului, învățământul trebuia să fie cu adevărat gratuit și obligatoriu, el urmând să fie organizat în raport cu necesitățile satului românesc⁷³.

O altă soluție a fost cooperarea. Cooperativele agricole au fost însă puține în perioada interbelică vâlceană: o cooperativă pentru cultura zarzavaturilor în comuna Zătreni și așa numitele obști de cumpărare și arendare. Cu ajutorul acestora, sătenii puteau cumpăra terenuri agricole pe care la cultivau în comun, vânzând tot în comun produsele obținute și împărțind câștigurile obținute prin deducerea cheltuielilor ce se făceau cu cultivarea și administrarea acestora. Reglementate de legile cooperatiei se mai pot clasa și așa zisele „obști de moșneni”, adică asociații în care se stăpâneau în comun unele bunuri imobile formate din păduri și pășuni, împărțindu-se la tăierea pădurilor sumele rezultate între moșneni, în raport cu drepturile indivizibile ce aveau aceștia în obște.

---

⁷² *Învățătorul*, decembrie 1933, p. 1.

⁷³ *Învățătorul*, ianuarie 1934, p. 1.

Este curios faptul că în comuna Vaideeni, comună cu bogate resurse în ceea ce privește producția laptelui, nu s-a înființat o cooperativă de colectare și transformare a laptelui în diferite preparate, precum și pentru desfacerea acestora.

În schimb, cooperative de lăptărie erau în comunele Sărăcinești și Mihăiești, însă cu operațiuni foarte reduse⁷⁴.

În anul 1931, la Drăgășani, ia naștere o cooperativă viticolă regională, chiar cu denumirea de „Cooperativa Viticolă”, având drept scop valorificarea vinului din acea regiune. Cooperativa a fost dotată de către Ministerul Agriculturii și Domeniilor cu o pivniță încăpătoare împreună cu tot utilajul necesar pentru ca prepararea vinului și conservarea acestuia să se facă în cele mai bune condiții și să ferească pe micii producători de a fi nevoiți a vinde produsele lor viticole comercianților speculanți, care acaparau recoltele la prețuri derizorii prin mijlocirea a zeci de samsari ce scumpeau produsele viticole atât în dauna producătorilor cât și în dauna consumatorilor. Primul era prejudiciat prin aceea că nu putea obține prețul real al muncii, iar celălalt era păgubit prin aceea că plăteau un preț superior pentru o marfă de multe ori de o calitate inferioară.

Conducerea acestei cooperative a fost încredințată doctorului Gheorghe Roșescu din Drăgășani și deputatului Ilinca, amândoi membri ai P.N.Ț. Dar, ambii fiind mânați de interese egoiste, uită de scopul pentru care fuseseră puși în fruntea acestei instituții, se dedau la operații speculative și, în loc ca instituția să-și atingă scopul pentru care a fost creată, ea a fost nevoită să lichideze în condiții cu totul defectuoase și cu mari deficite⁷⁵.

---

⁷⁴ D.J.V.A.N. *Fond personal Croce M. Petre*, dos. 1/1948-1950, f. 81

⁷⁵ *Ibidem*, f. 79

BIBLIOGRAFIE

Brădescu 1997 – Faust Brădescu, *Viziunea integrală a revoluției legionare*, Ed. Majadahonda, București 1997.

Crăciunescu 1982 – P. I. Crăciunescu, *Un învățat progresist vâlcean: Nicolae Enache de la Olt*, în *Studii vâlcene* V/1982, p. 187-190.

Dumitrașcu 1982 – Gheorghe Dumitrașcu, *Aspecte privind mișcarea muncitorească din județul Vâlcea în anii crizei economice (1929-1933)*, în *Buridava*, nr. 4 / 1982, p. 171-179.

Livezeanu 1999 – Radu Livezeanu, *Scurtă privire asupra vieții Organizației Partidului Național Țărănesc din județul Vâlcea între anii 1919-1998*, Ed. Conphys, Râmnicu Vâlcea, 1999.

Mușat, Ardeleanu 1988 – Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea a II-a, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1988.

Tamaș 1994 – Corneliu Tamaș, *Istoria Râmnicului*, Ed. Antim Ivireanul, Rm. Vâlcea, 1994.

Ștefan Drăghicescu – ostaș credincios al partidului național liberal și deputat al țăranilor

Liliana Beu*

Keywords: *Ștefan Drăghicescu, teacher, politician, political activity, family relations.*

Abstract: *Ștefan Drăghicescu – faithful soldier of the national liberal party and deputy of the peasants. Research of more recent date brought back into discussion a series of aspects regarding the work of this almost unknown man, inhabitant of Vâlcea County.*

In this context, Dumitru Drăghicescu's brother, teacher and liberal politician, Ștefan Drăghicescu, was also often evoked. Otherwise, little information is recorded about Ștefan Drăghicescu, which can also be explained by the fact that, beyond the above mentioned, he did not stand out, like his brother, as having an intellectual profile, and his involvement in politics was often inexplicable for someone who had made his debut as a representative of the peasantry, where he does have his roots.

Preocupări de dată mai recentă, dar care își au originea în mai vechea inițiativă a istoricului Petre Bardașu de a reconsidera viața și activitatea sociologului și filozofului Dumitru Drăghicescu, au readus în discuție o serie de aspecte privind opera aproape necunoscutului vâlcean. Acestea s-au concretizat în numeroase articole, studii, recenzii și traduceri, realizate, mare parte, prin strădania unor cercetători avizați precum Virgil Constantinescu Galiceni, George Anca, Marcel Ciucă și publicate apoi cu sprijinul financiar al Fundației ”Dumitru Drăghicescu”. Materialele au fost susținute de-a lungul timpului cu ocazia *Zilelor Drăghicescu* organizate, în anii de început, la Călimănești și Măciuca, iar, în perioada din urmă, și la Rm. Vâlcea.

Cum era și firesc, pe lângă operă, au fost aduse în prim plan și amănunte privind studiile, activitatea politică și diplomatică, relațiile de familie etc., ceea ce a contribuit în mod substanțial la conturarea unei imagini de ansamblu asupra personalității lui Dumitru Drăghicescu și la reconsiderarea obiectivă a unei activități care timp de decenii a fost, în mod nemeritat, acoperită de tăcere¹.

---

*Dr. Liliana Beu, Muzeul Județean Aurelian Sacerdoșeanu Vâlcea, e-mail: lilianabeu@yahoo.com.

Deseori, în acest context, a fost evocat și fratele lui Dumitru Drăghicescu, învățătorul și omul politic liberal, Ștefan Drăghicescu. Și aceasta, cu atât mai mult cu cât manifestările dedicate memoriei sociologului se derulau la Măciuca, unde Ștefan Drăghicescu a rămas în conștiința locuitorilor ca un Mecena, cel care, prin străduințe proprii, a ridicat pentru comunitatea locală o biserică (1927-1928), o școală (1928) și un dispensar medical (1935), ceea ce nu poate fi socotit puțin lucru nici în zilele noastre, dar mai cu seamă atunci!

În rest, despre Ștefan Drăghicescu sunt consemnate puține informații, lucru explicabil și prin aceea că, dincolo de cele mai sus menționate, el nu s-a evidențiat, asemenea fratelui său, ca având un profil de intelectual, iar implicarea în politică a cunoscut sinuozități adeseori inexplicabile pentru cineva care debutase ca reprezentat al țărânimii, din rândul căreia și provenea.

În aceste condiții, după aproape un secol, o imagine veridică asupra acestei activități politice poate fi conturată doar studiind presa vremii și documentele de arhivă. Lucru mai anevoios, dar care are meritul de a împiedica perpetuarea unor stereotipii create dintr-o acută nevoie de a evidenția numai aspectele pozitive, cele care conferă certificare propriilor idei și care, de regulă, au o notă encomiastică, subordonându-se totdeauna în mod fericit momentului ales.

Ștefan Drăghicescu, fiul lui Drăghici Măciuceanu și al Stancăi Trancă din Ionești, supranumită datorită originii sale, și "Brâncoveanca", s-a născut în 1863 în comuna Zăvoieni din județul Vâlcea, fiind cel de-al doilea copil al familiei Drăghicescu care număra șase copii: doi băieți (Ștefan și Dumitru) și patru fete (Elena, Floarea, Ștefana și Ioana).

---

¹ Mai recent, cu ocazia serbării Centenarului, în încercarea de a aduce în prim plan contribuția pe care a avut-o Dumitru Drăghicescu la făurirea Marii Uniri, act de mare însemnătate pentru istoria neamului nostru, am constatat cu vădită mâhnire că persoane lipsite de cel mai elementar spirit deontologic, fără nicio preocupare manifestă pentru subiectul în cauză, au recurs la un penibil plagiat pentru a reliefa această contribuție. Incidentul mi se pare a fi cu atât mai regretabil cu cât publicația în care apare este una de prestigiu - revista **Clipa** -, iar autoarea acestui plagiat este cadru didactic și inspector de specialitate pentru disciplina ... istorie (A se vedea studiul publicat de mine în revista **Buridava**. Studii și materiale, Serie nouă, nr. VIII, p. 255-266 sub titlul *Activitatea diplomatică a sociologului Dumitru Drăghicescu* și, spre comparație, articolul publicat în două numere, 60/ iul.-aug.2019, p. 20 și 61/oct.-nov 2019, p. 16, ale revistei **Clipa**, sub titlul *Dimitrie Drăghicescu – unul dintre cei mai importanți diplomați români din primul deceniu al secolului al XIX*. Titlul, singurul aport cert al "autoarei", fiind, după cum se poate constata, departe în timp de perioada în care s-a afirmat Drăghicescu).

A urmat în comuna natală școala primară și apoi trei clase la Școala Comercială din Craiova, după care s-a mutat la Școala Normală de la Turnu Severin. După suspendarea acesteia, a fost nevoit ca ultimul an de studii să îl facă la Iași. La finalizarea cursurilor a revenit în satul natal ca învățător, activând la catedră timp de aproape 13 ani, până în 17 aprilie 1899, când, interesat de politică, demisionează din învățământ pentru a candida pe listele Colegiului III în calitate de independent².

Trebuie spus că, anterior, în 1895, Ștefan Drăghicescu mai cochetase cu politica, fiind cucerit de ideile lui Constantin Dobrescu-Argeș pentru care și candidase sub semnul Partidului Țărănesc și Muncitoresc, fără însă a putea să obțină mult doritul mandat de deputat. Această primă experiență nereușită, pe lângă faptul că-l familiarizase cu realitatea politicii românești din acea vreme, fusese și un prilej potrivit de a-i releva neajunsurile pe care le presupunea o campanie electorală derulată fără mijloacele necesare unei bune propagande și presărată la tot pasul de abuzurile autorităților.

Așa se face că, hotărându-se să candideze la alegerile din primăvara anului 1899 pentru Colegiul III Vâlcea, Ștefan Drăghicescu recurge la o abordare mai ...profesionistă. Conștient că difuzarea ideilor sale nu se putea face numai prin clasicele deplasări în teritoriu în scurta perioadă a campaniei și că țărani nu puteau fi informați în timp util despre oferta unui candidat necunoscut și care nici măcar nu era reprezentant al unuia dintre cele două partide care-și disputau locurile din Parlament, el ia decizia înființării unui ... ziar.

Revoluționară pentru timpurile acelea, ideea era și una foarte costisitoare, dar, în acel moment, spiritul vizionar al lui Drăghicescu a văzut în aplicarea ei doar partea plină a paharului: succesul în alegeri.

Pare destul de hazardat ca la sfârșitul secolului al XIX-lea un simplu învățător dintr-un sat vâlcean să editeze o publicație, și nu una oarecare, cu difuzare locală, ci o publicație națională venită în sprijinul țaranului și pentru a reflecta nevoile acestuia.

Însă, acest demers fusese îndelung gândit și el urma a fi susținut prin activitatea unui *Comitet al Studenților Țărani* care activa în cadrul Universității din București, format din „smântana *studentimeii țărănești*” - cum îi plăcea lui să afirme, și unde rolul

---

² *România Rurală*, anul I, nr. 21/23 mai 1899.

determinant îl avea fratele său, Dumitru Drăghicescu, dar și alți vâlceni, unii chiar foști elevi ai săi, precum: N. Balotescu, Sergiu Cujbă, Toma Dragu, T. Georgescu, D. Marinescu, Dem Măciuceanu, C. Orănescu etc.

Așa se face că, la 3 ianuarie 1899, apare primul număr al publicației *România Rurală – Gazetă culturală săptămânală redactată de un comitet al studenților țărani și asociați*, al cărei fondator este trecut Ștefan Drăghicescu, avându-l asociat pe Matei Rădulescu, scriitor și proprietar al revistei ”Școala Primară” care, pe lângă experiență, a pus la dispoziția noii publicații și tipografia.

În articolul de fond, învățătorul Drăghicescu preciza că apariția respectivei foi o considera o conștiințioasă datorie către țară și neam și că făcuse acest lucru „*nu pentru că aș poseda o avere însemnată, căci este cunoscut de toți ce avere poate să aibe un învățător sătesc, care ar avea ca mine, familie împovărată cu trei copii etc – ci pentru dorul de bine ce am pentru neamul meu țărănesc, am pus în rizic totul, chiar și mica mea agoniseală de trai, numai să pot avea fericirea și să mă pot bucura de ideea, că am putut să contribui și eu cu ceva, spre ridicarea clasei noastre țărănești*”³.

Cum tot în luna ianuarie se întocmeau listele electorale pentru alegeri, el nu pierde nicio ocazie și, încă din primele numere, atrage atenția alegătorilor țărani să verifice dacă toți cei care îndeplinesc condițiile alegerii (să știe să scrie și să citească și să aibă un venit anual de 300 lei) sunt trecuți pe liste, dacă afișarea acestora respectă termenul legal de trei săptămâni, iar dacă sunt constatate nereguli să nu ezite a le aduce în atenția tribunalelor. În felul acesta, îi îndeamnă pe țărani să-și manifeste nemulțumirile adunate nu prin răscoale, ci prin participarea la vot, pentru că „*nu pământ mult și nelucrat trebuie țaranului, ci pământ puțin și bine lucrat, (...) lumină, muncă cumpănită și meserii*” și toate acestea trebuie obținute pe cale pașnică, prin participarea la alegerea celor 38 de deputați țărani⁴.

Mai mult, cu ajutorul și în numele unui *Comitet pentru apărarea drepturilor țărănești*, el lansează un *Manifest* cerându-le tuturor candidaților la Colegiul III să fie de acord cu susținerea următoarelor cerințe: colegiul unic, arendarea moșiilor statului pe termen cât mai lung țăranilor, scurtarea timpului de serviciu militar la doi ani, introducerea monopolului asupra spirtului și combaterea alcoolismului, crearea de instructor de lucru manual pe lângă școlile

---

³ *România Rurală*, anul I, nr.1/3 ianuarie 1899, p. 1.

⁴ *România Rurală*, anul I, nr. 6/7 februarie 1899, p.1.

rurale, crearea de spitale de plasă, revizuirea legii tocmelilor agricole, competență pentru primării de a legaliza acte de vânzări și schimburi de pământ până la 300 de lei, judecători de pace inamovibili, egalitatea poziției învățătorilor cu institutorii etc⁵.

Însă, în ciuda energiei dovedite, a efortului financiar, a revendicărilor enunțate în sprijinul țaranului, Ștefan Drăghicescu nu s-a aflat printre cei 38 de deputați trimiși în Parlament la aceste alegeri. Era o nouă înfrângere, un indiciu că scena politică românească se afla sub semnul rotativei guvernamentale și că, până la apariția unui partid care să coaguleze într-un program coerent toate năzuințele țăranilor, asemenea inițiative individuale erau sortite eșecului. Se întâmplase așa în 1895 când fusese învins la Vâlcea de către Gheorghe Olănescu, reprezentantul Partidului Liberal aflat atunci la putere, se întâmpla așa acum, când era învins de către Constantin Grigore Lahovary, reprezentantul Partidului Conservator care obținuse un număr de 852 de voturi, în timp ce Ștefan Drăghicescu doar 427...

Prin urmare, profund nemulțumit de rezultatul votului și pornind de la convingerea (nu o dată mărturisită) că acest colegiu trebuia să fie al țăranilor și nu al liberalilor sau conservatorilor, Ștefan Drăghicescu adresează o *petiție-contestație* președintelui Camerei Deputaților în care contestă alegerea lui Constantin Grigore Lahovary pentru mai multe abuzuri despre care el avea știință sau la care spune că fusese martor.

Astfel, denunță faptul că, în patru locuri din Rm Vâlcea, în ziua alegerilor, mai mulți delegați alegători fuseseră sechestrați spre a nu putea să participe la vot (în grajdurile și curtea jandarmilor, în sala Teatrului Adreani, în Spitalul vechi și în hanurile lui Temelie și Niță Petre); că s-au dat băuturi și mâncare gratis forțându-se conștiința de a vota a alegătorilor, că aceștia au fost percheziționați abuziv pentru a nu avea cărți de alegători cu voturi contrarii; că revizorul Școalei și protopopul județului au amenințat cu destituirea, mutarea sau sancționarea preoților sau învățătorilor care vor vota pentru el; că s-a apelat la ajutorul bătaușilor pentru a fi intimidați alegătorii; că zapcii au cerut primarilor din mai multe comune de au pus drept delegați pe oamenii din mahalalele Drăgășani și Râmnic care au votat pentru ei; că în data de 29 mai chiar el a fost ținut închis timp de patru ore și jumătate în curtea hanului lui Anania Morariu din Râmnic de

---

⁵ *România Rurală*, anul I, nr. 21/21/23 mai 1899.

către controlorul fiscal Zugrăvescu împreună cu oamenii administrației și polițiști, în timp ce în fața hanului aștepta o birjă pentru a fi ridicat și expediat etc.

Pentru toate aceste abuzuri, Ștefan Drăghicescu solicita o anchetă parlamentară și cerea anularea alegerilor, întrucât „*alegeri mai nenorocite, mai păcătoase, mai forțate și mai poruncite ca de data asta, nici n-am mai văzut și nici să mai vedem*”⁶.

Petiția, semnată de 10 persoane, a ajuns pe biroul comisiei din cadrul Adunării Deputaților în data de 13 iunie 1899 unde, Secțiunea, în unanimitate de voturi, având în vedere că nici unul dintre alegătorii care se pretindea că au fost sechestrați nu depusese plângere, nici la Biroul electoral, nici la Cameră și că „*dacă în adevăr presiuni ar fi existat, asemenea contestațiune s-ar fi făcut imediat către biroul electoral, iar din dosar se dovedește că nimeni nu s-a plâns în momentul alegerii de existența presiunilor și a sechestrărilor*”, consideră contestația ca fiind ...”*neserioasă și nedovedită*” și, în unanimitate, declară validă alegerea lui Constantin Grigore Lahovary pentru Colegiul III Vâlcea⁷.

Grea lovitură pentru Ștefan Drăghicescu și menită să-i impună pe viitor o analiză mai atentă a constelației politice, dar și o regândire asupra modului de implicare, în condițiile în care cele două mari partide își disputau electoratul în cadrul unui sistem electoral restrictiv, care împiedica manifestarea oricărei căi de mijloc. Probabil că acesta a fost momentul în care el a decis că, dacă nu se putea pătrunde în Parlament în afara acestor partide, singura soluție o reprezenta afilierea la unul dintre ele. Și care putea fi mai aproape de aspirațiile sale decât Partidul Liberal în sânul căruia, pornind probabil de la aceleași considerente, își găsiseră de curând locul și așa- numiții ”*generoși*”?

Privind retrospectiv, credem că a fost o acțiune în dublu sens și intențiile ambelor părți aveau să se întâlnească undeva la jumătatea drumului, deoarece și Partidul Liberal era interesat să coopteze în rândurile sale elemente dinamice, cu potențial electoral și care să îi asigure o mare penetrare în rândul țărănimii, dar și Ștefan Drăghicescu era conștient că numai sub umbrela unui partid politic puternic poate accede în Parlament.

---

⁶ *România Rurală*, anul I, nr. 25/20 iunie 1899, p 1-3.

⁷ *Dezbaterile Adunării Deputaților* (în continuare D.A.D.) nr. 2/19 iunie 1899, Ședința din 13 iunie 1899, p. 18.

Astfel că, la alegerile din 1901, îl vedem candidând din nou pentru Colegiul III Vâlcea, dar acum din partea Partidului Liberal. Cu acest prilej, pentru județul Vâlcea, din cei 1794 alegători înscriși la acest colegiu au votat 1029 (două voturi anulate), iar Ștefan Drăghicescu a obținut, nici mai mult nici mai puțin decât ....1027, adică toate voturile acestui colegiu!!!⁸.

Începea astfel cariera de deputat a lui Ștefan Drăghicescu. Timp de aproape doi ani el a participat la lucrările Parlamentului urmărind cu atenție toate aspectele legate de desfășurarea ședințelor, ordinea intervențiilor și a interpelărilor sau cele privind regulamentul de funcționare a înaltului for, care reprezentau, fiecare în parte și toate în ansamblu, tot atâtea lucruri noi pentru învățătorul de la Zăvoieni. Botezul focului s-a produs abia la începutul sesiunii parlamentare ordinare din toamna anului 1902 când, în adresa de răspuns la Mesaj, Ștefan Drăghicescu are prima sa intervenție în plenul Adunării.

Merită evidențiată cu atât mai mult această primă intervenție, atât datorită modului concis și ferm în care au fost abordate cele mai acute probleme ale țaranului chiar înaintea fatidicului an 1907, cât și datorită faptului că, parcurgând toate dezbaterile din vremea cât el a fost deputat, nu vom mai regăsi o alta asemănătoare, nici în acest mandat (1901-1904), nici în cel viitor (1907-1911).

Dincolo de valoarea de document, trebuie să vedem în această petiție adevăratul crez politic al lui Ștefan Drăghicescu de la acea vreme, care, în repetate rânduri, se declara: „*ostaș credincios al partidului național liberal și deputat al țăranilor*”, „*deputat al unui milion de suflete de țărani*” și reprezentantul unui partid care este „*trup din trupul lor (țăranilor, n.n) și sânge din sângele lor*”.

Prin urmare, luând cuvântul, el ținea să sublinieze celor prezenți că „*datoria mea este să explic de la început că n-am talent oratoric, și n-am nici studii înalte cu care să vă pot întreține atenția încordată, dar, ca reprezentant al țăranilor din Regatul român, am simțământul datoriei mele și trebuie să vorbesc de păsurile și nevoile lor*” și, deși era de acord că textul Mesajului, în ansamblu, conține lucruri folositoare pentru țară, el constată că nu aduce nimic nou pentru țaranul român: „*Or, nu cumva vă închipuiți sau credeți d-voastră că pentru această imensă pătură de peste 4 milioane de locuitori s-a făcut totul cu desăvârșire?*”.

---

⁸ D.A.D., nr. 1 /30 martie 1901, Ședința din 24 martie 1901, p. 6.

În acest context, întreaga să expunere aduce în prim plan cinci dintre cele mai presante probleme ale țăranilor și tot atâtea propuneri de diminuare sau de soluționare a lor, contribuind astfel la îmbunătățirea stării acestora și la cucerirea acestei ”*Plevne dinlăuntru*”, după formula deja consacrată de către D.A. Sturdza⁹.

Poate și datorită formației sale, interesant este că, pe primul loc ca și importanță între necesități, Ștefan Drăghicescu așează instrucția, arătând că, după 1858, s-au deschis școli cu un învățător în toate satele, dar populația s-a înmulțit, astfel că, spre exemplu, în județul Vâlcea există 20 de comune rurale fără școală și fără învățător. Mai mult, și acolo unde acestea există, în ciuda faptului că ministrul Haret s-a străduit din răspuțeri, sunt unele care arată ca niște adevărate ”*coșare de vite*”, insalubre și improprie pentru activitatea didactică.

Prin urmare, se impunea adoptarea unor legi care să stabilească ridicarea de noi școli și pregătirea de cadre și, implicit, să sancționeze abandonul școlar. Renunțându-se la pedepse sau amenzi, ca un fel de încurajare în acest sens, el propune un lucru inedit: să se legifereze cu această ocazie ca acelor copii care vor absolvi cursul primar rural complet, să li se reducă un an din perioada serviciului militar.

Lipsa de pământ constituia pentru Drăghicescu o altă cauză însemnată a situației tensionate de la țară și care-l menținea pe țăran la discreția arendașului sau moșierului. Prin votarea, chiar de la începutul sesiunii, a unei legi care să permită celor lipsiți de pământ să poată cumpăra loturi de minim cinci pogoane, sau altora să poată completa această suprafață, el consideră că este „*de datoria noastră de partid național liberal să căutăm a stinge dinainte scânteia din care s-ar aprinde vulcanul, căci să ne ferească D-zeu de aceasta; atunci nu mai suntem în stare de a-l stinge*”.

În acest sens, el dă citire unei petiții a țăranilor din comuna Zlătărei, județul Vâlcea, care-i fusese încredințată spre a fi înmănată Ministrului Domeniilor și în care se solicita atribuirea de pământ din terenul rezervat pentru pepinieră și cel din moșia Drăgășani.

Având în vedere că este vorba de un caz din județul nostru de dinainte de 1907 și pentru a putea înțelege mai bine care au fost cu adevărat cauzele care au făcut ca tocmai în această zonă răscoala să se manifeste cu mai mare intensitate, reproducem integral textul acestei petiții semnată de 133 de țărani vâlceni:

---

⁹ D.A.D., nr. 8/30 noiembrie 1902, Ședința din 26 noiembrie 1902, p. 21.

„Domnule ministru,

În nenumărate rânduri ne-am plâns către domnia voastră, că am rămas săraci cu desăvârșire și ne-au coprii într-un număr foarte mare, iar parte din noi bătrânețele și nu avem cu ce să ne întreținem atât noi cât și pe copii, fiindcă nu avem absolut nici un pământ de muncă, decât numai câte un loc de casă, pe care l-am isprăvit și pe acela deoarece am pus casele copiilor pe el, iar domnii arendași ne-au sturit din fața pământului cu plățile pentru câte un pogon de pământ pe care l-am pus porumb, ne-am vândut vitele din bățatură ca să putem scoate porumbi de la d-lor, și ce anume vite, mai ales porci, cari îi păstrăm pentru întreținerea caselor și pe care îi ținem legați în oboare, împreună cu câte un bou, căci nu avem nici islaz pentru pășunat, căci l-a luat arendașul.

De asemenea, viile s-au distrus de filoxeră încă de zece ani trecuți, și cum vă spuneam ne mirăm de a mai ședeă acasă sau a pleca cu toți copiii la un râu să ne înecăm, căci acasă nu mai avem cu ce să trăim, și dar în vederea acestei plângeri venim din nou, cu lacrimi în ochi, și vă rugam respectuoși să binevoiți a pune în vânzare terenul rezervat pentru pepinieră și moșia Drăgășani, trupul Zlătărei, județul Vâlcea, din care s-a mai vândut o bucată tot la locuitorii din această comună, ca atunci să putem și noi să ne hrănim și să nu murim de foame; căci altă speranță nu mai avem decât numai porumb și grâu și să scăpăm de sub jugul arendașilor, care ne-au lăturat din fața pământului, acum a mai rămas vorba ca pentru anul viitor poate să ne mai ia pieile după noi; căci alte mijloace nu mai avem, deoarece anul acesta, după ce am avut un pogon-două de porumb, nu s-au mai făcut nici acelea din cauza secetei și peste vreo două luni de zile îi isprăvim și pe aceia și rămânem muritori de foame, apoi atunci ce mai facem? Trebuie să ne îngropăm de vii, căci nu mai avem cu ce să trăim.

Noi dar vă rugăm a vă gândi și la noi căci suntem săraci și vă faceți bunătate de a ne vinde această bucată, spre a putea ieși la lumină și să nu rămânem muritori de foame pe drumuri împreună cu copiii.

Binevoiți vă rugăm a primi stima și respectul ce vă păstrăm”¹⁰.

---

¹⁰ D.A.D., nr. 8/30 noiembrie 1902, Ședința din 26 noiembrie 1902, p. 24.

Dincolo de această gravă problemă, deputatul Drăghicescu mai ridică o alta, dacă nu la fel de gravă, cel puțin la fel de actuală și a cărei rezolvare consideră că poate veni tot din mijlocul acelei adunări.

Este vorba de necesitatea cadastrării terenurilor. Lipsa unei măsurători a pământului era sursa a numeroase neînțelegeri și cheltuieli pe care țărani erau nevoiți să le facă în condițiile în care ei nu dispuneau de bani, iar timpul pierdut pe la tribunale îi împiedica să lucreze la vreme pământul. Și, legat de întocmirea planurilor de hotărnicii, Ștefan Drăghicescu propune și votarea unei legi administrative care să dea dreptul comunelor să facă, pe lângă autentificarea actelor încheiate între săteni pentru bunuri mișcătoare până la 300 lei, și autentificări de acte de vânzări și schimburi de imobile rurale cu valoare mică, până la maximum 500 lei. În acest sens, el consideră că ar fi benefică chiar instituirea unei comisii la nivelul fiecărei comune formată din primar, învățător, preot și trei dintre fruntașii satului care să legalizeze actele cu plata taxelor aferente tot la nivelul comunei.

Interesantă este și ultima dintre revendicările deputatului vâlcean. El consideră că, întrucât luxul s-a răspândit și la sate, se impun măsuri pentru ca această *”lăcustă străină”* să nu prindă rădăcini, mai ales în rândurile țăranilor noastre, care deja au renunțat la portul tradițional și folosesc tot felul de materiale din import aduse cu costuri enorme.

Pentru aceasta, în opinia lui, se impun nu numai măsuri de taxare a luxului, dar și adoptarea unor legi care să-i încurajeze pe țărani să folosească pentru uzul propriu materialele produse în gospodărie și chiar ... *„legi care să interzică țăranilor noștri de a mai purta stoffe, costume și haine străine sau lucrute din materiale străine!”*¹¹ (Sic!).

Este evident că, în încercarea de a limita aceste importuri, Ștefan Drăghicescu are și abordări pe care mersul istoriei avea să le infirme, însă, trebuie să vedem în intervenția sa dorința de a se face mai mult pentru lumea satului care, lipsită de pământ, școală și educație, putea să cadă ușor pradă unor astfel de influențe, îndepărtând-o de la ceea ce ar trebui să fie menirea țăranului nostru: valorificarea deplină a pământului pe care se află.

Răsfoind paginile Dezbatărilor Adunării Deputaților vom vedea că până la sfârșitul acestui mandat Ștefan Drăghicescu nu a mai revenit la tribuna Parlamentului, iar cum următoarele alegeri, cele din 1905, au fost organizate de guvernul conservator, era și firesc ca la Colegiul III Vâlcea, unde el și-a depus din nou candidatura, să fie ales

---

¹¹ D.A.D., nr. 8/30 noiembrie 1902, Ședința din 26 noiembrie 1902, p. 24.

un ...conservator. Din cei 2036 de cetățeni cu drept de vot ai acestui colegiu au participat la alegeri doar 1167 (5 buletine au fost anulate), candidatul puterii, George G. Bădescu, obținând 1023 voturi, cel de-al doilea pe listă, Iorgu N. Guran 29, în timp ce Ștefan Drăghicescu, candidatul partidului liberal vâlcean, doar 110 voturi¹². Era o transpunere cât se poate de evidentă că, în practica noastră politică, guvernul era cel care dădea țării Parlamentul.

Prin urmare, până la evenimentele din primăvara anului 1907, când conservatorii vor fi nevoiți să predea puterea liberalilor pentru a scoate țara din criză, Ștefan Drăghicescu s-a aflat în opoziție. După dizolvarea Parlamentului dominat de conservatori, au fost organizate noi alegeri, în martie 1907, care, cum era și firesc, au fost câștigate, atât la Senat cât și la Cameră, de către liberali.

La Vâlcea, mandatul pentru Colegiul III a fost obținut din nou de către Ștefan Drăghicescu.

Își începea cel de-al doilea mandat într-o legislatură ce avea ca principal scop adoptarea de reforme care să pună capăt situației explozive de la sate. Multe dintre cele susținute de Ștefan Drăghicescu în 1902 vor fi acum supuse dezbaterilor și își vor găsi rezolvarea prin adoptarea unei legislații liberale care să reglementeze, pe lângă raporturile dintre proprietari și țărani, și mijloacele de ajutorare a acestora prin înființarea unei Case rurale menită să faciliteze arendarea pământului, renunțându-se la sistemul al arendășiei care adusese țara în pragul colapsului.

Numai că, de această dată, cel care se va impune în mijlocul disputelor va fi I.G. Duca, proaspăt intrat în Partidul Liberal și bun cunoscător al problemelor, nu numai din punct de vedere teoretic, ci și practic, el activând anterior timp de patru ani ca subdirector al Centralei Bancilor Populare. De acum, participarea lui Ștefan Drăghicescu se rezumă la a face parte din componența diferitelor comisii parlamentare, la depunerea unor petiții din partea alegătorilor săi și, rareori, la scurte intervenții în favoarea acestora, precum cea din 19 februarie 1908 în care 18 țărani din satul Izvor, județul Vâlcea se plâneau din cauza lipsei de pământ¹³.

În schimb, treptat, el devine tot mai angajat în politica liberală locală și vedem că, odată cu obținerea celui de-al doilea mandat, deviza "*prin noi înșine*" capătă putere de exemplu și pentru Ștefan Drăghicescu.

---

¹² D.A.D. 16/26 februarie 1905, Ședința din 24 februarie 1905, p. 120.

¹³ D.A.D. nr. 38/17 octombrie 1908, Ședința din 19 februarie 1908, p. 669.

Din alesul sătenilor, el împrumută tot mai mult din practicile politicianilor și, nu de puține ori, jocurile și aranjamentele politice ocultează crezul celui care se considera a fi ”*deputat al unui milion de suflete de țărani*”. Începând cam din această perioadă încep să fie semnalate o serie de împrejurări în care Ștefan Drăghicescu este acuzat ca fiind tot mai implicat în afaceri dubioase.

Răsfoind presa timpului, constatăm că opoziția începe să semnaleze anumite abuzuri la adresa lui Ștefan Drăghicescu, ”*tată și deputat, fost învățător, mare proprietar și mic agricultor*”, cum singur își trecuse pe cartea de vizită. Mai mult, mergând pe firul destăinuirilor, se subliniază că evenimentul hotărâtor în decizia de a se implica politic fusese alegerea ca deputat a învățătorului Lazăr Comănescu.

Acest precedent îl determinase pe Drăghicescu să considere că avea toate calitățile necesare pentru a fi ales. Singurul impediment fusese, totuși, lipsa averii, pe care - susține opoziția - considerase că îl poate depăși în timp util, acordând împrumuturi cu dobânzi exagerate ce mergeau până la 20% din valoarea creditului, la care se mai adăugau alte 10% pentru întocmirea actelor și...osteneala sa. Așa se face că, după ce, timp de câțiva ani, nu ceruse și nici nu făcuse presiuni asupra datornicilor, trecuse direct la executări silite. A făcut atât de multe, spune autorul articolului, încât judecătorul din Măciuca a refuzat de a mai investi cu formulă executorie actele lui de creanță. Și, pentru a fi și mai explicit, autorul invocă un caz dintre cele multe.

În 1902 fusese scoasă la vânzare toată recolta locuitorilor Vasile și Ștefan C. Iordache pentru plata unei datorii de 168 lei plus dobânzile de 20% calculate de la 1 octombrie 1895, astfel că, în loc de 168 lei, aceștia au trebuit plătească, nici mai mult, nici mai puțin de 403 lei, plus taxa de timbru și cheltuielile de urmărire, ceea ce-l determină pe autor să conchidă cu amărăciune: „*Acesta este omul pe care Prefectul Crăsnaru l-a ales a doua oară să reprezinte colegiul țărănesc în parlamentul țării. Acesta este cel care e chemat să curme relele de care suferă țărănul român. El este cel care va cere pământ pentru țărănul care l-a adus în sapă de lemn. El este cel chemat să strige contra spoliației și uzurei la sate. Călăul trebuie să scoată lacrimi pentru victimele lui. Acestuia i-a dat Prefectul Crăsnaru mandatul de deputat pentru ca să poată opera de la înălțimea funcției lui de deputat*”¹⁴.

---

¹⁴ *Vâlcea Conservatoare*, Anul I, nr. 2/1 iulie 1907.

Surprinzător că acuzațiile nu vin numai din partea reprezentanților opoziției cum era firesc și este îndeobște cunoscut, ci ele sunt aduse și de un reprezentant al partidului liberal vâlcean, Stamate Bengescu, alegeător liberal din colegiul I Vâlcea care, prin intermediul unei broșuri intitulată ”*Ceva din activitatea unui deputat țăran*” publicată în 1908, la Rm. Vâlcea, făcea apel la Ionel Brătianu și D.A. Sturdza pentru a interveni și a curma seria acestor abuzuri¹⁵. Și, pentru a fi mai convingător, în respectiva broșură el trece în revistă toate faptele pe care le socotește ca fiind în măsură să-l discrediteze îndeajuns pe deputat pentru a nu mai figura în rândurile liberalilor.

Astfel, pornind de la cazurile concrete ale unor săteni care au fost victimele comportamentului abuziv al acestuia, autorul îl acuză pe Ștefan Drăghicescu de lucruri și mai grave, precum trafic de influență, acordarea de bani cu camătă exorbitantă, vânzarea de porumb mucegăit la preț de speculă sau că, după ce se folosise în repetate rânduri de martori mincinoși pe care-i plătise, ajunsese chiar el să jure strâmb pentru a dobândi ilegal pământ.

Asupra acestui ultim aspect și presa opoziției făcuse mare caz inserând în paginile sale, cu lux de amănunte, faptul că la ocolul Măciuca, în ședință publică, în fața a peste 100 de țărani, deputatul Ștefan Drăghicescu jurase că ar fi proprietar, de peste 30 de ani, prin moștenire de la părinții săi, pe o suprafață de 700-800 m² de pământ, deși existau acte care dovedeau că doar stăpânise acest pământ de nouăsprezece ani și că terenul nu fusese moștenit, ci dobândit cu forța¹⁶.

Autorul broșurii nu scapă din vedere nici faptul că deputatul manifesta aceeași atitudine chiar față de rudele sale cărora, fie reușise să le cumpere bunurile la licitații pe prețuri derizorii (așa de pildă, în cazul mătușii sale, Maria Fârtățescu, cf. Dosarului 6/1907 de la Tribunalul Vâlcea), fie intrase în posesia averii acestora invocând neplata unor datorii mai vechi care, deși plătite la timp, erau cerute din nou și reactualizate cu dobânzi exagerate (cazul unchiului său, Ion Măciuceanu, cf. Dosarului 8949 /1903 de la Tribunalul Vâlcea) sau, pur și simplu, îi excrochează în cumpărarea unor moșii (cazul cumnatului său Ion Marinescu).

---

¹⁵ DNAS, *Fond Dumitru Drăghicescu*, dosar 4, fila 29-37.

¹⁶ Art. ”Un deputat sperjur” în *Domnia Legilor*, anul III, nr. 3-4/ 30 august 1909.

Dar cel mai spectaculos caz invocat de către autor este cel în care Ștefan Drăghicescu a intentat proces chiar ... fratelui său, Dumitru Drăghicescu.

Despre ce era de fapt vorba? Așa cum deja am menționat, încă de la începutul anului 1899 văzuse lumina tiparului ziarul ”*România Rurală*”, cu scopul bine definit de a face în paginile sale campanie electorală deputatului independent de Vâlcea, Ștefan Drăghicescu. Odată campania încheiată, raționamentul pentru care fusese înființat ziarul nemaifiind de actualitate, se ajunsese la desființarea publicației¹⁷. Cum Ștefan Drăghicescu privea totul în spirit mercantil, constată că această aventură tipografică se soldase cu un deficit de aproape 3.300 de lei, fără ca măcar scopul să fi fost atins. Prin urmare, cineva trebuia făcut răspunzător sau, cel puțin, avându-se în vedere că el era, așa cum apărea pe frontispiciul ziarului - ”proprietar”, paguba trebuia împărțită. Cu cine? Evident cu persoana cea mai implicată în acest demers și care nu era nimeni alta decât fratele său, Dumitru.

Ocazia de a regla această situație nu s-a lăsat așteptată. Dorind să plece la studii în străinătate, Dumitru Drăghicescu este nevoit să apeleze la un împrumut pentru care avea nevoie de garanți. Ștefan Drăghicescu se angajează să gireze suma solicitată doar cu condiția ca, la acordarea banilor, el să-și preia ”datoria” de 1.500 lei, plus alți 500 lei, constând în faptul că, pe vremea cât fusese student la București, Dumitru cheltuisese mai mult decât i se convenise și aceasta o făcuse în detrimentul celor patru surori care nu beneficiaseră de o situație materială similară. Dumitru Drăghicescu îi dă chitanță că se învoiește la plata sumei de 2.000 de lei, dar când a găsit să împrumute cei 7.000 de lei la un anume Victor Stătescu, Ștefan refuză să-i garanteze o sumă așa de mare și împrumutul nu a mai fost posibil¹⁸.

Cu toate acestea, autorul broșurii, urmărind situația în timp, ne spune că, peste opt ani, în urma unui proces, Tribunalul din Vâlcea, la 25 februarie 1908, condamnă totuși pe Dumitru Drăghicescu la plata sumei de 2000 de lei plus dobânda aferentă pentru cei opt ani, ceea ce-l determină pe Stamate Bengescu să consemneze, nu fără multă

---

¹⁷ Au existat și tentative de a redresa situația financiară prin o asociere cu un anume Constantin A. Păun care trebuia să contribuie cu ceva capital la finanțarea editării următoarelor numere. Așa se face că nr. 41 al revistei apare sub denumirea de ”*Trompeta română*”. Curând s-a dovedit că acest domn s-a dovedit a fi un escroc care, nedispunând de niciun capital, voia doar să-și facă o carieră în ziaristică pe seama acestei reviste. Mai apar încă patru numere sub vechea denumire, după care publicația își încetează definitiv apariția.

¹⁸ DNAS, *Fond Dumitru Drăghicescu*, Dosar 4, fila 36.

malîțiozitate: „*Mediocrul dascăl de sat, ridicat la deputăție de cercul România Rurală, izbutește deci, drept recunoștiință, să juipoaie pe fratele său și să ia dobândă la munca făcută pe gratis de șase studenți timp de doi ani de zile, spre a-l scoate din mediocritatea dascăliei, înălțându-l pe Dealul Mitropoliei, la rangul de Deputat (...) Fără inimă, fără suflet, fără conștiință curată. Crud până la sălbăticie cu fiecare sătean care-i încape pe mână, disprețuitor, împilător și otrăvitor al celor mulți pe care-i reprezintă în parlament. Absolut lipsit de sentimentul de familie, rudenie, de prietenie; fără cel mai mic respect al persoanei și al dreptului altuia, omul acesta nu alege nici pe cine lovește, nici mijloacele de care se servește pentru a lovi. Jură când poate, ademenește când vrea, sugrumă când îi vine bine pe toți cei care l-au ajutat. Răzbunător fără motiv până la răpunere, pățimaș până la orbire, cârcotaș la drumul mare. Veșnic pe drumul judecății, când nu poate pune mâna cu forța de-a dreptul pe bunul altuia. Ipocrit până la cinism, pe când gura îi vorbește la Cameră, mâna i se întinde până la Vâlcea (pentru ca să o stoarcă) unde strânge de gât pe vreunul dintre nenorociții pentru care vorbește. Iată un păstor pe mâna căruia s-a dat turma mult răbdătoare a țăranilor din Vâlcea pentru ca s-o stoarcă și s-o împileze*”¹⁹.

Dacă ar fi fost vorba de un reprezentant al opoziției, afirmațiile erau mai explicabile și mai în logica lucrurilor. Însă, chiar scrisorile pe care Dumitru Drăghicescu le trimite familiei de la Paris, adică după ce incidentul s-ar fi produs deja, nu lasă impresia unui conflict între cei doi, fie el și latent.

Nici presa timpului, atât cât am găsit pentru a verifica cele susținute de Stamate Bengescu, nu ne pune într-o situație mai favorabilă ... O posibilă explicație am dedus numai analizând atent chiar frontispiciul broșurii unde, sub titlu, se menționează că a fost publicată de Cercul „*România Rurală*” și editată de Stamate Bengescu, ceea ce ne face să presupunem că acesta a preluat activitatea tipografică a Cercului, ocazie cu care au existat și unele probleme financiare pentru a căror rezolvare cei doi s-au aflat în

---

¹⁹ DNAS, *Fond Dumitru Drăghicescu*, Dosar 4, f 36-37.

Trebuie spus că autorul broșurii, atunci cand vorbește de anumite aspecte reprobabile din viața lui Ștefan Drăghicescu, face trimitere la niște dosare aflate probabil atunci în arhiva Tribunalului din Vâlcea, pentru că astăzi, din păcate, o confruntare cu aceste documente (la care ne obligă deontologia profesională) nu mai este posibilă, fiindcă pentru acei ani nu am mai găsit nimic în arhiva acestei instituții la subiectul în cauză.

dispută, dispută care mai apoi s-a transformat în subiect de denigrare.

În sprijinul acestei idei se situează și cea din urmă frază a broșurii unde autorul susține că: „*La alegerile din primăvara anului 1907 pentru Colegiul III Ștefan Drăghicescu a obținut doar 80 de voturi în timp ce Dumitru Drăghicescu (fără știrea lui și lipsind din Vâlcea) a fost ales delegat cu 250 de voturi*”²⁰.

Lucru total neadevărat! Aceste alegeri nu numai că nu au fost câștigate de Dumitru Drăghicescu, dar el nici măcar nu a candidat, în timp ce Ștefan Drăghicescu departe de a fi un perdant, a câștigat detașat la Colegiul III pe listele liberale pentru județul Vâlcea, obținând nu mai puțin de 1249 de voturi din cele 1331 exprimate”²¹.

Prin urmare, nu dispunem de alte surse care să ne confirme sau să ne infirme existența unei sentințe care-l obliga pe Dumitru Drăghicescu la plata unei sume de bani. Lipsa unor documente care să certifice cele publicate în respectiva broșură sau imposibilitatea corelării cu alte surse de informare ne-a determinat, multă vreme, să avem rezerve în privința publicării acestui aspect, cu atât mai mult cu cât, în arhivele locale, în Fondul Tribunalul Vâlcea, respectivele dosare nu mai pot fi găsite.

O cercetare recentă a Colecției de Manuscrise din cadrul Bibliotecii Academiei ne-a pus, totuși, în posesia unei informații care, în mod surprinzător, susține ideea că între cei doi frați, au existat unele înțelegeri privind posibilitatea lui Dumitru de a-și continua studiile în schimbul părții ce i s-ar convenit din averea părintească, nu neapărat prin intermediul unui împrumut, ci mai degrabă prin renunțarea la acea parte. Informația este cu atât mai prețioasă cu cât cel care confirmă acest lucru este chiar ....Dumitru Drăghicescu!

Încă din primii ani ai studenției Dumitru Drăghicescu manifestase un interes aparte pentru cursurile profesorului Titu Maiorescu. La rândul său, profesorul arătase deschidere în a direcționa și susține orientarea tânărului spre tainele filozofiei, astfel că relația dintre discipol și învățăcel primise susținere din ambele părți. Și, nu de puține ori, profesorul chiar împrumuta din vasta sa bibliotecă autori greu de găsit studenților interesați, prilej cu care discuțiile atingeau și unele probleme personale care, apoi, ajungeau și subiect de corespondență.

Printre cei care s-au bucurat de atenția profesorului, cum arătam, a fost și tânărul Dumitru Drăghicescu.

---

²⁰ DNAS, *Fond Dumitru Drăghicescu*, Dosar 4, fila 37, p. 15.

²¹ Sorin Oane, *Liberalismul vâlcean. Istorii vechi și noi*, Rm. Vâlcea, 2013, p. 116.

Așa se face că, în timpul vacanțelor, el nu va ezita să solicite profesorului, pe lângă referințele bibliografice obișnuite, și sprijinul în obținerea unei burse sau a unei slujbe în București care să-i asigure posibilitatea continuării studiilor.

Cu un asemenea prilej, printre altele, el face și următoarea mențiune: „(...) *Regret scrisoarea de atunci, sentimentul acela ridicol de exagerat, care până la un loc își avea explicarea în faptul că moartea lui tată-meu se întâmplase de curând, complicat cu redusele mele mijloace - reduse până la zero chiar - de care dispuneam spre a-mi continua cursurile, complicat încă cu amintirile suferințelor dintr-un an îndurat în București. Redusele mijloace am dovedit că se puteau lărgi întrucâtva prin prea marea bună-voință a unei rude mărinimoase care a consimțit să-mi arate acea bună-voință în schimbul unui imobil din patrimoniul comun pentru care am acuma încurcături judecătorești cu frații*²².

Reiese clar din această frază că a existat un diferend cu frații privind dreptul ce i se cuvenea din avere după moartea tatălui, dar acest diferend era anterior apariției revistei, ceea ce ne permite să credem că, fie este vorba de o altă speță, fie, în timp, această încurcătură judecătorească a evoluat spre un proces în toată regula după ce revista și-a încetat apariția și Ștefan a considerat că și falimentul acesteia este tot o ...moștenire comună.

Măsura în care aceste discuții au căpătat amploarea unor divergențe sau au constituit obiectul unui proces o putem avea numai pornind de la niște documente concrete de care, în momentul de față, nu avem cunoștință.

Referitor la celelalte acuzații expuse în broșură, consideram că și acestea trebuie privite cu circumspecție și analizate în context cu alte referințe ale timpului, tocmai pentru a nu cădea în plasa unor mistificări scrise din rațiuni politice sau a unor episoade de vendetă personală.

Este neîndoielnic că Ștefan Drăghicescu, odată ajuns în rândul liberalilor, a trebuit să se supună unei discipline de partid, care, în bună măsură, venea în contradicție cu cele propagate de el când candidase ca independent și se intitula ”sigurul reprezentant al țăranilor”. Cum neîndoielnic este și faptul că apartenența la acest partid i-a deschis porțile spre o anumită situație materială care, nu totdeauna, a fost obținută pe căi licite, însă, când analizăm întreaga

---

²² Biblioteca Academiei Române, *Manuscrise, Corespondență*, S7(1)/ XIII, f. 1(v).

activitate a lui Ștefan Drăghicescu trebuie să avem în vedere o imagine de ansamblu asupra acesteia, punând în balanță pe lângă scăderile inerente omului politic și lucrurile pe care le-a făcut pentru comunitatea în care a trăit. Și, când ne referim la acest din urmă aspect, cred că este îndreptățit a-l considera pe Ștefan Drăghicescu, așa cum deja am subliniat, un adevărat Mecena al locului.

Dincolo de faptul că a avut nu mai puțin de 10 copii cărora le-a inoculat conștiința că doar munca este cea care-l îndreptățește pe om la un trai decent, Ștefan Drăghicescu i-a și educat într-un spirit spartan, aceeași rigiditate constatată de contemporani manifestând-o și când a fost vorba de soția sau copiii săi. Mult peste timp, chiar în paginile unei publicații a timpului, el nu se sfia să afirme că nu înțelege să-și lase agoniseala de-o viață unor copii care, în loc să muncească pentru a o spori, nu se gândesc decât cum să o cheltuiască mai repede.

Este vorba de un drept la replică al lui Ștefan Drăghicescu la niște afirmații apărute într-un ziar local (*Îndreptarea Vâlciei*, din 1 octombrie 1928), unde proprietarul respectivei foi lauda actul filantropic al fostului deputat de a ridica o biserică și o școală în comuna natală pentru care afirma că a cheltuit nu mai puțin de 9.000.000 lei²³.

Pornind de la această cifră, în întâmpinarea pe care o face într-un număr viitor al ziarului, Ștefan Drăghicescu ține să clarifice câteva lucruri care se impuneau, atât în privința sumei de bani, cât, mai ales, asupra insinuării că banii au fost cheltuiți în detrimentul familiei, lăsând la voia întâmplării viitorul celor zece copii și investindu-și avutul doar în aceste opere de binefacere.

Prin urmare, el ține să menționeze că, atunci „*Când însă totalizați cheltuielile ce am făcut cu ele, la 9 milioane lei, faceți o greșală enormă și mă surprinde cine v-a putut da această informație greșită!? Deoarece eu n-am dat și nu dau seama nimănui, căci n-am adunat banii de la alții cum au făcut și fac azi mulți, pentru a clădi asemenea locale, umblând și cerșind cu pantahuze și nici nu sunt dator să dau vreo socoteală cuiva, decât lui Dumnezeu care m-a învrednicit și m-a ajutat cu harul și cu puterea sa divină de am trăit, am crescut cu îngrijire 10 copii și copile, ce mi-a dăruit și am săvârșit și aceste localuri sfinte și luminătoare, ce le-am visat încă de pe când eram în vârstă de 10-12 ani ca drept prisos ce trebuia să aduc Lui, -*

---

²³ Art. ”Unul dintre puținii filantropi pentru școală și biserică”, în *Îndrumarea Vâlciei*, anul II, nr. 19, 15 septembrie 1928.

și poporului în care m-am născut, - și care totdeauna aceste lucrări sfinte și de binefacere, se fac în așa chip, ca să nu știe "stânga ce face dreapta" și dar ce dă omul lui Dumnezeu, și omul oamenilor în numele Domnului, nu trebuie prețuit, nici luat înapoi valoarea.

Nu milioane dar am băgat în sus menționatele case sfinte, ci numai o parte din munca și energia mea de patru ani încoace, căci cu toată boala și vârsta mea înaintată de 64 de ani, adecă de când m-a părăsit și divorțat soția mea Anastasia, fata cea mare a lui Anghel Trancă din Ionești; că până aci un veac, de 34 ani, cu mult mai multă energie și muncă, m-am străduit de am făcut totul și, sus-zisa soție și copiii majori le-au sfeterisit prin baluri și petreceri nocturne etc, în lipsa mea de acasă, pe când eu munceam din greu, cu mult mai mult decât robii din vechime, și cu mai multă energie la toate moșiile ce Dumnezeu mi-a ajutat de le-am agonisit²⁴.

Citind însă aceste rânduri nu poți să nu te întrebi care au fost considerentele care l-au înstrăinat pe Ștefan Drăghicescu de propria familie și cum a ajuns chiar să divorțeze de soție după câteva decenii de conviețuire. Oare dezamăgirile din politică, grija excesivă pentru propria avere sau lupta continuă pentru a agonisi cât mai mult l-au făcut, în timp, un om dificil și adeseori chiar incomod, nu numai pentru cei cu care se înfruntase politic de-a lungul vieții, dar și pentru propria familie? Se poate ca și aceștia, treptat, să nu-i mai fi înțeles această obsesie pentru cât mai multe pământuri și averi...?

Și, cu toate astea, rămas însingurat, departe de politică și familie, a considerat că tot binele de care era capabil ar trebui să se întoarcă către cei care îi asiguraseră cândva susținerea și ascensiunea politică și din mijlocul cărora se ridicase și trăise timp de peste șase decenii.

Astfel că, în dimineața zilei de 26 octombrie 1928, de ziua Sfântului Dumitru, pe o vreme superbă, din Râmnicu Vâlcea porneau spre Zăvoeni două autobuze și mai multe mașini în frunte cu cea a prefectului Ion Niculescu pentru a participa la ceremonia de sfințire a bisericii și a școlii pe care, cu cheltuială proprie, Ștefan Drăghicescu le ridicase în comună. Cu mic cu mare, de-a lungul drumului și în curtea celor două edificii, stăteau sătenii îmbrăcați în haine de sărbătoare.

---

²⁴ Art. "Unul dintre puținii filantropi pentru școală și biserică", în *Îndrumarea Vâlci*, anul II, nr. 20, 1 octombrie 1928.

Biserica, a cărei piatră de temelie fusese pusă la 1 iulie 1927, fusese pictată în decursul ultimelor trei luni de către Emil Pantzel, pictor din Rm. Vâlcea, ajutat de alți trei confrați, în timp ce chipurile Regelui Mihai și al episcopului Vartolomeu din pronaos erau opera cunoscutului pictor Constantin Iliescu. Slujba sfințirii a fost făcută de P.S.S. episcopul Vartolomeu ajutat de alți șapte preoți și protoerei vâlceni, ocazie cu care Vlădica a ținut o emoționantă cuvântare preamărind gestul marelui filantrop pe care-l asemăna cu cel al domnitorilor din vechime.

Pe lângă prefectul județului, între invitații la manifestare s-au numărat și o serie de notabilități vâlcene printre care deputatul N. Balotecu, profesorul Nicolae Angelescu, pr. Gheorghe Tomescu, colonelul Baculescu, Mărăcinescu etc. dar și arhitectul Alfred Cernea, cel care a executat planurile celor două construcții. Invitați la ceremonie fuseseră atât șeful politic liberal al județului, I.G. Duca, cât și miniștrii Al. Lapedatu și C. Angelescu. Din păcate, manifestarea derulându-se în paralel cu Serbările Dobrogei, aceștia nu au putut ajunge și la Zăvoeni. Evenimentul a fost immortalizat de fotografii S. Tănăsescu din Rm. Vâlcea, chemat special la această sfințire și datorită căruia au ajuns până la noi câteva cadre realizate în timpul ceremoniilor.

Articolul dedicat acestei manifestări și apărut în presa locală cu fotografia donatorului nu menționează dacă, din familia lui Ștefan Drăghicescu, cineva a fost de față la eveniment. Probabil că nu! Nici informațiile de care dispunem nu ne aduc lămuriri legate de acest subiect²⁵.

În discursul său, Ștefan Drăghicescu își anunța intenția de a continua opera de binefacere prin construirea în localitate și a unui dispensar, făcând ceea ce nici un vâlcean nu făcuse până atunci pentru localitatea natală: ”Biserică, Școală, Spital”²⁶.

Și, într-adevăr, în 1935, el avea să ridice în comuna Zăvoeni și un dispensar, realizând astfel cele mai de seamă instituții necesare unei

---

²⁵ Răsfoind presa timpului, atâta cât se mai află astăzi în arhive, doar mult mai târziu, am descoperit că, unul dintre fiii lui Ștefan Drăghicescu, Theodor (Dorel) Drăghicescu, departe de a-și duce traiul prin cafenele, așa cum lăsa să se înțeleagă tatăl său, a ajuns primar al stațiunii Băile Călimănești dovedindu-se a fi un bun gospodar, motiv pentru care, ulterior, a fost promovat în administrația orașului Rm. Vâlcea la conducerea Direcției Întreprinderilor Comunale, secondându-l cu succes pe primarul Tică Ștefănescu (În art. ”Ajutorul de primar al orașului nostru” în *Pandurul*, anul IX, nr. 82/15 ianuarie 1942).

²⁶ *Îndrumarea Vâlcii*, anul II, nr. 22, 1 noiembrie 1928.

comunități, îngrijindu-se nu numai de sufletul și educația, dar și de sănătatea țăranilor din mijlocul cărora pornise în urmă cu trei decenii.

Detașându-ne de figura impunătoare a sociologului Dumitru Drăghicescu și privind retrospectiv la ceea ce a însemnat activitatea deputatului și omului politic Ștefan Drăghicescu, putem considera că acesta a întrunit, pe lângă scăderile politicianului de provincie, unele supusă și bun executant al cerințelor partidului și ceva ce, în mod indiscutabil, a lipsit multora dintre contemporanii săi: puterea de a renunța la ceea ce fusese scopul întregii sale activități politice pentru folosul și binele oamenilor din mijlocul cărora se ridicase. Puține sunt exemplele de acest fel și mulți sunt cei care au avut un parcurs asemănător lui Ștefan Drăghicescu!

Și considerăm că tocmai acest lucru dă greutate faptelor sale filantropice și trece în umbră toate celelalte neajunsuri ale vieții de om politic. Contează că, spre final, ”biruita gândul cel bun”...

Crucea Roșie Română între 1876-1947

Dan Moroianu*

Keywords: *Red Cross, Romania, Valcea county, war prisoners, wounded.*

Abstract: *The Romanian Red Cross between 1876-1947. In the 19th century, the issue of adopting international laws for the treatment and care of the wounded and prisoners of war was first raised. Thus, in 1863, the International Committee of the Red Cross was established, and on August 22, 1864, the First Geneva Convention was signed.*

În secolul al XIX-lea, s-a pus pentru prima dată problema adoptării unor legi internaționale în favoarea tratării și îngrijirii răniților și prizonierilor de război. Acest lucru se întâmplă atunci când **Henri Dunant** aduce în atenția opiniei publice, prin cartea sa ”**Un Souvenir de Solferino**”, istoria celor 40.000 de soldați răniți, rămași pe câmpul de luptă după bătălia de la Solferino, din anul 1859.

Astfel, în anul 1863, ia ființă Comitetul Internațional al Crucii Roșii, iar la 22 august 1864 este semnată Prima Convenție de la Geneva. Aceasta prevedea:

Art 1: *Ambulanțele și spitalele militare vor fi recunoscute neutre și ca atare protejate și respectate de beligeranți atât cât vor avea bolnavi și răniți. Neutralitatea va înceta dacă aceste ambulanțe sau spitale vor fi păzite de o forță militară.*

Art 2: *Personalul spitalelor și ambulanțelor cuprinzând intendența, serviciile sanitare, de administrație, de transport de răniți, precum și preoți vor beneficia de neutralitate, când vor funcționa și atâta timp cât vor rămâne răniți de ridicat și ajutat.*

Art 3: *Persoanele arătate în articolul precedent vor continua, chiar după ocupare de inamic, să îndeplinească funcțiile lor în spitalul și ambulanța ce o deservească sau se retrag pentru a se duce la corpul căruia aparțin¹.*

---

* **Dan Moroianu**, Muzeul Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea, e-mail: mihaimoroianu5@yahoo.com.

¹ Barbu 1979, p. 33.

România a semnat Convenția de la Geneva la 30 noiembrie 1876, iar la 4 iulie 1876 s-a constituit, la București, Societatea Crucii Roșii din România cu sediul la spitalul Colțea².

La 15 iulie 1876, membrii fondatori ai Societății au ales organul de conducere, Comitetul General fiind compus din: Dimitrie I. Ghica, Nicolae Kretzulescu, Dimitrie A. Sturdza, C.A. Rosetti, Ion Ghica, dr. Carol Davila etc. Președinte a fost ales Dimitrie I. Ghica³.

La 13 iulie 1876, are loc prima acțiune a Societății de Cruce Roșie din România; o ambulanță însoțită de 12 medici și farmaciști și de un bogat sortiment de "materiale trebuitoare" este trimisă cu trenul la Turnu-Severin și de aici peste Dunăre în Serbia, pentru a da ajutor răniților din războiul sârbo-turc. Până la 7 decembrie 1876, când s-a întors în patrie, ea a îngrijit 6382 de răniți și bolnavi sârbi în spitalele din Kiupria și Rojan⁴.

Tot legat de acest eveniment, Dimitrie Ghica roagă pe ministrul de interne să semnaleze prefectilor de județe că, ori de câte ori vor trece prin gărilor din județele respective răniți ruși din războiul sârbo-turc, prefectii să ia legătura telegrafic cu Societatea de Cruce Roșie din România, pentru ca aceasta să ia măsurile ce se cuvin⁵.

Dacă războiul sârbo-turc nu a fost pentru Crucea Roșie din România decât un preambul, adevăratul examen de maturitate s-a dat pe câmpurile de luptă din Bulgaria.

Activitatea Crucii Roșii se desfășura pe două fronturi: unul se afla acasă, unde aceasta desfășura activități de strângere de fonduri și ofrande în vederea trimiterii lor în Bulgaria pentru ostașii români de acolo, iar al doilea în Bulgaria, pe câmpurile de luptă, unde îngrijea răniții și bolnavii din orice armată ar fi făcut parte.

Pe "frontul intern" au luptat și vâlcenii, donând sume de bani și ofrande în obiecte destinate frontului. Dintre cei care au donat sume de bani folosiți de Crucea Roșie Română pentru îngrijirea răniților amintim pe: Alexandru Bulgaru, manipulantul Oficiului poștal Pleșoiu, care donează câte 25 de lei în iunie și iulie 1877, D.M. Râmniceanu, controlorul prefecturii, care a donat 40 lei lunar

---

² Adăniloiaie 1986, p. 126.

³ Șiperco 1997, p. 15.

⁴ Adăniloiaie 1986, p. 127.

⁵ DJVAN, *Fond Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 91/1876, fila 30.

până la sfârșitul războiului, directorul Școlii primare de băieți din Rm. Vâlcea care donează 10 lei lunar etc.

Suma strânsă din Vâlcea a fost de aproximativ 2900 lei⁶; tot de aici, Crucea Roșie primește și obiecte destinate soldaților și răniților români de pe frontul din Bulgaria: cămăși, izmene, ciorapi, saltele, scamă, șervete, pături, șube, pânză, bucăți de cămăși și de izmene, tutun etc.⁷.

Tot pentru îngrijirea răniților războiului, scriitori ca G. Sion, G. Baronzi, M. C. Străinescu și Ion Banu, precum și locotenent-colonelul Dimitrie Papazoglu, scriu sau execută litografiile având ca subiect războiul de independență. Aceste opere sunt vândute apoi cu concursul autorităților în județe, urmând ca jumătate din venitul obținut să fie dat Crucii Roșii, pentru îngrijirea răniților războiului. Din județul Vâlcea, se strânge pentru Crucea Roșie suma de 190 lei și 80 de bani⁸.

Pe frontul de peste Dunăre, Crucea Roșie activa cu două ambulante, cu medici și brancardieri; de asemenea, aceasta organizează spitale temporare în preajma frontului; din păcate, trupele otomane nu au ținut cont de Convenția de la Geneva, trăgând în medicii și brancardierii români.

Astfel, un raport al lt- colonelului Constantin Poenaru citează printre răniți pe sanitari: sergent Teodor Vasilache, soldații Gheorghe Spiru, Gheorghe Andrei, Mircea Stanciu⁹. Crucea Roșie din România a îngrijit pe frontul din Bugaria 4504 de răniți (3347 români, 1077 turci și 80 ruși), atitudinea față de răniții și bolnavii turci fiind apreciată de însuși medicul șef al armatei otomane¹⁰.

Pentru a acționa eficient, Crucea Roșie Română trebuia să fie pregătită atât din punct de vedere material, cât și profesional; deoarece principala beneficiară a acțiunilor sale era armata română, președintele se adresează Ministrului de Resbel, care, prin ordinul nr. 9467 din 8 decembrie 1888 adresat Corpului I armată, îi solicită comandantului acestuia, ca toți comandanții de regimente de dorobanți și de garnizoane să colaboreze cu prefectii județelor pentru a organiza comitete care să ia inițiativa organizării de baluri și petreceri în orașele

---

⁶ DJVAN, *Fondul Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 11/1877, fila 408.

⁷ DJVAN, *Fondul Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 119/1877, fila 269.

⁸ DJVAN, *Fondul Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 38/1879, fila 70.

⁹ Barbu 1979, p. 44.

¹⁰ Șiperco 1997, p. 15.

mai importante din județe, iar banii rezultați să fie trimiși Societății de Cruce Roșie Română la București¹¹.

În județul Vâlcea, se organizează la Drăgășani, la 30 Ianuarie 1890, un bal, al cărui profit de 501 lei a fost vărsat în contul Societății de Cruce Roșie Română¹².

Profesional, între anii 1888 și 1892, Societatea și-a extins activitatea prin organizarea de cursuri speciale pentru pregătirea surorilor de caritate, în 1891, a înființat școala permanentă pentru infirmiere, iar un an mai târziu un spital școală cu 10 paturi.

Prin Statutul Crucii Roșii, femeile nu puteau face parte din conducerea sa, astfel că, în anul 1906, acestea au pus bazele Societății de Cruce Roșie a Doamnelor din România, prima președintă fiind Irina Câmpineanu, societatea aflându-se sub patronajul reginei Elisabeta.

Această Societate acționa în paralel cu cea înființată în 1876, strângând fonduri pentru ajutorare în caz de război sau calamități, având în rândurile sale doamne devotate din orașele țării, cotizația fiind de 5 lei/an.

În timpul celui de-al doilea război balcanic, cele două Societăți au hotărât formarea unui comitet comun, care și-a desfășurat activitatea atât pe timpul luptelor, cât și după acestea, când populația civilă s-a confruntat cu o epidemie de holeră.

Deși amândouă societățile urmăreau aceleași scopuri, protejarea răniților și bolnavilor în timp de război, iar modurile de obținere a fondurilor erau aceleași, cotizații, liste de subscripții, baluri, serbări etc. denumirile apropiate au stârnit uneori încurcături; astfel, prefectul județului Vâlcea, Constantin Oromolu, este nevoit să înapoieze două liste de subscripție doamnelor din Societatea de Cruce Roșie a Doamnelor din România deoarece în județul Vâlcea se înființase deja o filială a Crucii Roșii, care lansaseră și ei în județ liste de subscripție în același scop¹³.

Însă pentru Societatea de Cruce Roșie a Doamnelor din România, corporația meseriașilor ”**LOTRU**” din Brezoi, organizează la 31 Ianuarie 1915 un bal, beneficiul vărsându-se la fondul Societății. S-au vândut:

- Opt carnete cuprinzând 799 bilete de intrare a un leu - lei 799;

---

¹¹ DJVAN, *Fond Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 20/ 1889, fila 1.

¹² DJVAN, *Fond Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 41/ 1890, fila 31.

¹³ DJVAN, *Fondul Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 13/1915, fila 10.

- Patru carnete cuprinzând 400 bilete de intrare a 50 bani - lei 200;
Total: 999 lei¹⁴.

În Râmnicu Vâlcea, Societatea de Cruce Roșie a Doamnelor din România organizează, la începutul anului 1915, un spital, în noul local al Seminarului, doamnele fiind ajutate tot de prefectul județului C. Oromolu¹⁵.

De asemenea, Societatea de Cruce Roșie din România organizează în 7 martie 1915, la Drăgășani, o serbare școlară cu tombolă pentru ajutorarea copiilor săraci de la școlile de fete și de băieți¹⁶.

Prin aceste acțiuni, cele două societăți încep să dea ajutor celor năpăstuiți și în vreme de pace, nu doar pe timpul războiului.

La 13 aprilie 1915, Adunarea generală a Societății de Cruce Roșie din România a aprobat în unanimitate unirea cu Societatea de Cruce Roșie a Doamnelor din România, luând astfel naștere Societatea Națională de Cruce Roșie din România (SNCRR), în prima sa adunare generală de la 7 mai 1915 fiind aprobat și statutul Societății.

Erau stabiliți conducătorii: Societatea era pusă sub înaltul patronaj al M.S. Regina României, având în frunte un președinte activ și o președintă de onoare, primii fiind Alexandru Marghiloman și Irina Câmpineanu¹⁷.

De asemenea, tot aici era stabilit scopul Societății, numai că, acum, activitatea sa se desfășura și pe timp de pace, nu doar de război:

În timp de război:

A da prin toate mijloacele posibile ajutorul cuvenit militarilor răniți sau bolnavi de pe câmpul de luptă, devenind astfel auxiliarul serviciului sanitar militar.

A face să ajungă la destinație darurile în bani sau în natură ce i s'ar oferi pentru bolnavii și răniții armatei.

A ajuta prizonierilor, internaților, înlesnindu-le traiul și mijlocind transmiterea corespondenței lor.

A contribui într'un cuvânt la alinarea nenorocirilor pricinuite de război.

---

¹⁴ DJVAN, *Fondul Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 13/1915, fila 68.

¹⁵ DJVAN, *Fondul Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 13/1915, fila 256.

¹⁶ DJVAN, *Fondul Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 13/1915, fila 260.

¹⁷ Hamangiu 1930, p. 979.

În timp de pace:

A pregăti acțiunea societății pentru timpul de războiu.

A da ajutor în caz de epidemii și accidente care ar amenința să ia proporțiuni de calamitate publică și a contribui în limita puterilor sale la ușurarea populației de boalele de care ar fi bătuită.

A veni după putință în ajutorul cruceilor roșii străine în timpul unui război sau a unei calamități publice¹⁸.

Averea Societății se compunea din averea societăților fuzionate, din cotizațiile anuale plătite de membrii (cotizația era de minim 5 lei anual), din subvenții (donații, legate) și din beneficiile produse de baluri, serbări, loterii etc¹⁹.

Odată cu începerea primului război mondial, în anii neutralității, Societatea Națională de Cruce Roșie din România a acordat asistență unui număr de 12535 de refugiați sârbi²⁰, iar pe plan intern a continuat campania de subscripții.

În județul Vâlcea, în anul 1915 vor fi strânși pentru Crucea Roșie 1215 lei și 20 de bani²¹, iar în 1916 s-au strâns 220 lei²².

În luna august a anului 1916, România intră în război de partea Antantei, însă din cauza proastei dotări tehnice, a lungimii frontului și a promisiunilor neonorate de aliați, la sfârșitul anului, 2/3 din țară inclusiv capitala țării sunt ocupate de trupele inamice, fapt ce a determinat refugierea în Moldova a autorităților centrale.

Crucea Roșie Română este nevoită și ea să se împartă în două: o parte rămâne în teritoriul ocupat sub conducerea lui Alexandru Marghiloman, iar alta se duce în Moldova unde sufletul ei a fost Regina Maria.

În spitalele Crucii Roșii Române au fost îngrijiți 150.000 de bolnavi, iar 64.000 de prizonieri din teritoriul românesc ocupat de Puterile Centrale au primit hrană, bani sau îmbrăcăminte²³. De asemenea, în cele cinci cantine organizate de Societate în București, au fost hrăniți zilnic 6000 de oameni săraci²⁴.

---

¹⁸ Hamangiu 1930, p. 980.

¹⁹ Hamangiu 1930, p. 981.

²⁰ Șiperco 1997, p. 19.

²¹ DJVAN, *Fondul Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 13/1915, fila 291.

²² DJVAN, *Fondul Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 21/1916, fila 78.

²³ Șiperco 1997, p. 20.

²⁴ Deac, Toacă 1978, p. 168.

Filiala Râmnicu Vâlcea a Crucii Roșii din România a căutat să facă atât viața celor 349 de prizonieri din lagărul de aici, cât și viața invalizilor de război mai bună.

Pentru cei din lagăr, a dat o masă în prima zi de Crăciun, lucru care a fost posibil cu ajutorul localnicilor care au donat pe liste de subscripție suma de 4024 lei și 55 bani; o parte din ei s-au folosit în scopul propus (528 lei și 75 bani), iar restul au fost depuși în contul Societății pentru a fi folosiți în alte acțiuni²⁵.

O altă acțiune a fost aceea de hrănire a prizonierilor români care se întorceau acasă din Austro-Ungaria și din Germania. Pentru aceasta, președinta filialei, Alexandrina Florian Stancovici, mobilizează un comitet de doamne și domnișoare pentru a organiza o cantină în gara locală, întrebându-se pentru aceasta suma de 3000 lei²⁶.

Dar cea mai importantă acțiune a filialei Rm. Vâlcea a fost aceea de a plăti câte 20 de lei lunar invalizilor de război din județul Vâlcea; ulterior acest ajutor a urcat la 30 de lei. Plata se făcea din contul filialei Crucii Roșii, era un ajutor infim în comparație cu jertfa făcută de aceștia pentru țară, dar acest ajutor le era de folos până li se stabilea o pensie de către stat. Pentru a li se achita aceste ajutoare, invalizii trebuiau să aibă acte de clasare definitivă pe hârtie roșie sau acte de clasare provizorie pe hârtie albastră²⁷.

Comitetul care se ocupa cu acordarea acestui mic ajutor material era compus din: președinta locală a Crucii Roșii, prefectul județului, o doamnă din comitetul local al Crucii Roșii, directorul Băncii Naționale din localitate și o a cincea persoană desemnată de cei patru²⁸.

După război, țara se afla într-o situație grea, populația ei confruntându-se cu boli și sărăcie. De aceea, Societatea Națională de Cruce Roșie și-a concentrat acțiunile în direcția combaterii bolilor contagioase (tuberculoza, malaria, holera) și a militat pentru ridicarea gradului de educație sanitară a populației. Pentru eradicarea bolilor amintite mai sus, s-au organizat echipe sanitare alcătuite dintr-un medic și mai multe infirmiere voluntare, care au acționat în județele cele mai grav afectate, distribuind în mod gratuit asistență medicală, medicamente și hrană.

---

²⁵ DJVAN, *Fondul Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 9/1918, fila 27-28.

²⁶ DJVAN, *Fondul Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 20/1918, fila 3 și 4.

²⁷ DJVAN, *Fondul Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 20/1918, fila 70.

²⁸ DJVAN, *Fondul Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 20/1918, fila 82.

Însă toate acestea nu s-ar fi putut întâmpla dacă Societății nu i s-ar fi acordat ajutor atât din interiorul țării, cât și din afara ei; Crucea Roșie Română a fost ajutată de Crucea Roșie Americană cu 33.000 de lei, iar în interior ajutorarea se făcea prin subscripție publică sau prin chetare, ziua pentru această acțiune fiind 10 octombrie²⁹.

Pentru a putea pune în practică mai bine operele de binefacere, Crucea Roșie trece la organizarea de subfiliale, care funcționau sub directa conducere a pretorilor din județe; aceștia, împreună cu un comitet format din șefii de autorități și persoanele mai de vază din localitățile de reședință ale plășilor, organizau subfiliale³⁰, în județul Vâlcea cea mai importantă subfilială fiind cea din Govora Băi.

În anul 1928, este creată Crucea Roșie a Tinerimii, până în anul 1939 aceasta numărând aproximativ 70.000 de membri.

Anul 1939 este anul începerii celui de-al doilea război mondial, prin invadarea Poloniei de către Germania. În anii premergători intrării României în luptă, Crucea Roșie din România se implică în a acorda asistență refugiaților cehi și polonezi și a asigurat legătura dintre aceștia și familiile lor rămase în teritoriile ocupate.

Pentru a înlesni acțiunile Crucii Roșii în timpul războiului, aceasta era scutită pe toată durata războiului de toate taxele și impozitele datorate Statului.

În urma acestei înlesniri, Societatea achiziționează automobile și remorci pentru transportul răniților, cumpără produse alimentare, medicamente și obiecte de îmbrăcăminte pentru spitale, cantinele din gări și refugiați, organizează spectacole pentru strângerea de fonduri.

În timpul războiului au acționat pe front 2754 de surori voluntare de Cruce Roșie și 2430 de auxiliare sanitare.

Pentru spitalele ce sunt înființate în județul Vâlcea de către Societatea Națională de Cruce Roșie din România, locuitorii de aici donează bani și lucruri:

- Pretorul plasei Băbeni, Nicolae Deles, donează 6000 lei;
- Locuitorii comunei Lădești, din plasa Cerna, strâng până la 28 Iunie 1941 7400 lei;

---

²⁹ DJVAN, *Fondul Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 101/1926, fila 100.

³⁰ DJVAN, *Fondul Prefectura Județului Vâlcea*, Dosar 17/1927, fila 67.

- Cei din Brezoi strâng până la 7 Iulie 1941 următoarele: 4 paturi, 3 saltele, 6 cearceafuri, 7 perne, o față de pernă, 29 ștergare, 3 pături, o plapumă, 23 căni pentru ceai, o linguriță, o cămașă de noapte, o cuvertură și 25.330 lei;
- Societatea Govora- Călimănești donează 50.000 lei;
- Consiliul de Administrație al Societății Desrobirea dădea la 25 Iulie 20.000 de lei;
- La 19 August 1941 de la Poliția orașului Rm. Vâlcea se colectează pe liste de subscripție 670 lei;
- Tot pentru spitalele de răniți donează și enoriașii din cercul misionar ortodox "Oastea Domnului" din Brezoi, lei 100 în plus față de ce fusese dat pe listele comunale.
- Primăria Călimănești a reușit să strângă până la 5 August 1941, pe liste de subscripție, 12.660 lei;
- Locuitorii din Ocnele Mari strâng pe liste de subscripție, 6010 lei;
- Locuitorii din comuna Orleștii de Jos strâng 3284 de lei pe liste de subscripție, iar cei din Mitrofani 8610 pe liste de subscripție + 29 șervete, o farfurie de tablă, două linguri, două furculițe și o cană;
- Cei din Crețeni donează: 53 de prosoape, 9 fețe de pernă, 5 farfurii, 6 linguri, 7 furculițe;
- Din comuna Zlătărei s-au donat: 27 de bucăți săpun (13 kg), 18 ștergare, o față perină, 3 perini cu burduf, 2 linguri, 2 furculițe + lei 2242 pe trei liste de subscripție;
- Cei din Zevideni, plasa Drăgășani donează, la 22 August 1941, lei 21.356, precum și ofrande: 84 kg săpun, 87 bucăți șervete;
- Cei din comuna Râmești-Beica, la 23 August 1941, donează ofrande: 18 prosoape și ștergare, 2 fețe de perină, 600 g săpun de rufe;
- Cu listele de subscripție 235, 236 și 237, cei din Râmești- Beica au donat la 7 august 1941 lei 2835, iar cu lista suplimentară lei 3233 + 3 ștergare și 600 g săpun rufe;
- Cei din comuna Prundeni, plasa Drăgășani, donează la 23 August 1941, următoarele: lei 8006 + 85 prosoape, 38 kg săpun casă, 2 linguri, 2 farfurii, o furculiță;
- Cei din Sutești donează la 23 August 1941: 110 ștergare, 51/2 kg săpun, 10 perne, 5 fețe de perne, 2 paturi de fier, o saltea, 2 cearceafuri, o velință, 2 pături;

- Cei din Gușoeni donează la 23 August 1941: lei 6825 + 24 kg săpun, 35 ștergare;
- Cei din Lungești donează la 23 August 1941: lei 4203 + 36 kg săpun, 54 ștergare, o cămașă, o pernă, 4 farfurii;
- Cei din Ștefănești donează la 23 August 1941: lei 11.336 + un pat fier, o saltea, 2 cearceafuri, o pătură, 19 perne, 16 fețe pernă, 116 ștergare, 4 cămăși, 2 cămăși noapte, o pereche izmene, o pereche ciorapi, 23 batiste, 23 kg săpun, 38 străchini, 8 farfurii, 2 castroane, 53 linguri, 7 linguri fier, 16 furculițe, 5 pahare, 4 cești, un sifon;
- Cei din Pojogi, plasa Horezu, donează la 27 Iulie 1941, prin listele de subscripție nr. 304 și 306, lei 1190, respectiv lei 6450;
- Cei din comuna Racovița donează pe lista de subscripție suma de lei 2215;
- Cei din Bărbătești donează la 7 August 1941, pe liste de subscripție 7287 lei³¹.

Războiul se terminase, Crucea Roșie din România își făcuse cu prisosință datoria, însă, din păcate, România postbelică a intrat în sfera de influență a URSS, fapt ce a dus la distrugerea întregului set de valori democratice.

După 1946, odată cu venirea la putere a Partidului Comunist, Crucea Roșie din România dispare ca entitate de sine stătătoare, având să funcționeze ca o anexă a noilor autorități medicale până în anul 1989. Lucrurile se vor îndrepta după căderea comunismului, când Crucea Roșie din România își recapătă locul alături de celelalte organizații de Cruce Roșie din lume.

---

³¹ DJVAN, *Fond Prefectura județului Vâlcea*, Dos 29/1941, Fila: 8, 9, 11, 14, 17, 19, 21, 22, 22,23, 25-28, 29, 30, 31,34, 39, 41, 42, 45, 47, 48, 49, 58, 61, 63-65

ABREVIERI ȘI BIBLIOGRAFIE

DJVAN – Direcția Județeană Vâlcea a Arhivelor Naționale, Rm. Vâlcea.

Adăniloai 1986 – Adăniloai Nichita, Independența națională a României, București, 1986.

Barbu 1979 – Barbu G., Cu ambulanțele la '77, București, 1979.

Deac, Toacă 1978 – Deac Augustin, Toacă Ion, Lupta poporului român împotriva cotropitorilor, București, 1978.

Hamangiu 1930 – Hamangiu Constantin, Codul general al României, vol. XIII-XIV, București, 1930.

Șiperco 1997 – Șiperco Andrei, Crucea roșie internațională și România în perioada celui de-al doilea război mondial, București, 1997.

Date despre minoritatea evreiască din Pitești

Mioara Burlușeanu*

Keywords: *Romanian countries, Romania, Argeș county, Pitești, Jewish community.*

Abstract: *Data about the Jewish minority in Pitești. The different ethnic minorities that have lived on the Romanian territory over time, together with the majority population, have contributed to the formation of the multicultural profile of the Romanian space. At the moment of the integration in the big family of the European nations, the role of the national minorities must be better known and reevaluated, being a bridge between Romanians and the peoples of the European continent and not only. From this point of view, we must appreciate the ethnic minorities who live today in Romania, through their history, through their historical, religious, cultural and national traditions.*

Diferitele minorități etnice care au trăit pe teritoriul României de-a lungul timpului, alături de populația majoritară, și-au adus contribuția la formarea profilului multicultural al spațiului românesc. Istoria spațiului românesc se împletește, într-o oarecare măsură, cu istoria minorităților etnice, fiecare minoritate având un rol aparte în trecutul actualului teritoriu românesc, participând la constituirea unei istorii ce poate fi înțeleasă doar din perspectiva unei abordări multiple¹.

Numeroase cronică și documente vorbesc, începând din secolul al XVI-lea, despre organizarea primelor comunități evreiești din Țările Române. Datorită persecuțiilor din țările vecine, în sec. al XVII-lea a sporit numărul de imigranți evrei care s-au stabilit în Țările Române, aceștia fiind chemați, inițial, pentru a popula sau repopula unele orașe și târguri.

După cum rezultă din acte oficiale emise de cancelariile domnești, Domnia a acceptat organizarea comunităților evreiești, practicarea credințelor religioase, existența tribunalelor rabinice, precum și alte facilități acordate unor persoane fizice, în persoana

---

* **Mioara Burlușeanu**, doctorand, șef secție Restaurare, Muzeul Județean Argeș, e-mail: mioara_b2009@yahoo.com.

¹ Dumitrescu et al. 2008, p. 113.

staroștilor. Chiar Domnia dorea acordarea acestor facilități comunităților evreiești, ele având scop fiscal, deoarece aceștia plăteau taxe și impozite ce intrau în visteria statului².

În primele patru decenii ale secolului al XIX-lea a avut loc marea migrație a evreilor care s-au stabilit în Principate. A fost cea mai numeroasă minoritate, ea implicându-se cel mai mult în viața socială, mai ales prin diferite activități economice. Evreii sunt singura etnie care și-a păstrat individualitatea etnică și organizarea în comparație cu membrii celorlalte etnii, care au fost „supuși regimului juridic aplicat localnicilor”³.

Dinamica populației evreiești din Țara Românească, de la începutul secolului al XIX-lea, nu ne este foarte bine cunoscută, ea bazându-se pe o catagrafie incompletă, efectuată de către administrația militară rusă în doar câteva mahalale, în orașul București, în perioada 1810-1811, unde au fost recenzați doar 732 de evrei (mahalalele Colțea, Sf. Gheorghe Vechi și Stelea). Dacă Dionisie Fotino îi include pe evrei în cele 1500 de familii de străini, Francois Recordon îi estimează undeva la 5-6000 de persoane, cei mai mulți fiind concentrați în București, Craiova și Pitești⁴.

Situația juridică a evreilor a fost reglementată în hrisoave domnești, prevederi legislative, dar și în spiritul obiceiurilor pământului. Ei beneficiau de o oarecare autonomie: dreptul de a face comerț, de a se organiza și conduce după propria jurisdicție, de a-și ridica sinagogi și practica religia potrivit legilor lor, toate acestea în schimbul achitării obligațiilor fiscale față de puterea centrală.

În schimbul achitării obligațiilor anuale către Visteria statului, evreii dispuneau de o viață comunitară proprie, de libertatea comerțului și a meseriilor, aveau dreptul de a deține anumite proprietăți în orașe și târguri și, mai ales, aveau libertatea de a-și practica cultul⁵. Deși beneficiau de libertatea practicării cultului, au existat anumite restricții în ceea ce privește construirea de sinagogi. Condiția ca sinagogile să fie construite numai din lemn nu s-a respectat cu strictețe dar, în schimb, hrisoavele domnești impuneau ca ele să fie ridicate departe de bisericile ortodoxe⁶.

---

² www.csir.ro, Federația Comunității Evreiești din România, (accesat la data de 27 martie 2020).

³ Berindei 2003, p.141.

⁴ Cernovodeanu, Edroiu 2002, p. 67.

⁵ Gyemant, Benjamin 1999, p. 59- 60.

⁶ Gyemant, Benjamin 1999, p. 61.

Dar au existat și perioade, mai puțin favorabile, când evreilor li s-au limitat sau condiționat libertățile, când au fost marginalizați sau izgoniți din sate și din țară. Indiferent în ce perioade se aflau, de toleranță sau restrictivă, statutul lor a fost acela de străini necreștini. Denumirea de *evrei pământeni* era frecvent folosită în actele emise de cancelariile domnești și îi deosebeau pe evreii pământeni de *sudiți*⁷; aceste denumiri nu exprimă faptul că a existat o asimilare a evreilor cu „românii autohtoni sau cu creștini de orice confesiune”⁸.

Conducerea breslei era deținută de un *staroste*, iar cea religioasă era exercitată de un *rabin*; ambii trebuiau recunoscuți obligatoriu de către Domnie. Odată cu înmulțirea obștilor evreiești, a crescut și numărul staroștilor, până la doi sau chiar trei, conducătorul lor fiind numit „baș staroste”, iar rabinul a fost recunoscut ca „hahambașa” ceea ce însemna marele rabin al „evreilor din Moldova, ulterior încorporându-i sub jurisdicția sa și pe coreligionarii din Țara Românească”⁹.

Structura ocupațională a evreilor era dominată, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, de negustori, care, de cele mai multe ori, erau și comercianții mărfurilor pe care chiar ei le produceau. De aceea, este greu, în unele situații, a se face o delimitare clară între categoria negustorilor și cea a meseriașilor. Gheorghe Zane ne vorbește despre un „comerț evreiesc”, unul diferit, care avea la bază o tehnică proprie care să asigure succesul afacerilor evreiești. Esența acestei practici constă în faptul că, pentru negustorul evreu, „clientela aducătoare de câștig” este în centrul atenției și vieții lui, iar în acest scop extinde comerțul la unul ambulant, practică prețurile mici și precupeția. Același Gh. Zane remarcă o particularitate a comerțului evreiesc, ei fiind cei care au adus produse noi pe piața românească (lipitorile, viermii de mătase, pieile de iepuri ș.a.) contribuind, astfel, la pătrunderea comerțului european în Țările Române¹⁰.

Trebuie precizat faptul că nu au lipsit nici măsurile restrictive care doreau să pună capăt comerțului și meșteșugurilor practicate

---

⁷ Evreii „sudiți” beneficiau de un protectorat străin, aceasta fiind o alegere pentru a scăpa de fiscalitatea cârmuirii. Pe lângă evrei, au existat și alte categorii ale populației care au beneficiat de statutul de „sudiți”, și anume: armeni, ruși, greci, chiar și români autohtoni.

⁸ Gyemant, Benjamin 1999, p. 59.

⁹ Cernovodeanu, Edroiu 2002, p. 65-66.

¹⁰ Gyemant, Benjamin 1999, p. 37.

de evrei, dar acestea nu au fost niciodată definitive. De exemplu, în 1826 s-a interzis evreilor să mai facă sau să mai comercializeze lumânări de ceară galbene, sub pretextul că amestecau ceara cu seu (E. Schwarzfeld a arătat că aceeași practică era întâlnită și la făclierii creștini).

În același an, breasla pitarilor creștini a cerut să li se interzică evreilor să mai facă și să vândă pâine, dar această restricție a fost ridicată odată cu promulgarea Regulamentului Organic. Au existat și alte interdicții- comerțul cu medicamente, cel cu lipitori și produsele de drogherie, dar, cum spuneam, nu au fost de durată¹¹.

Regulamentele Organice adoptate în Moldova și Țara Românească au introdus o serie de măsuri ce vizau direct comunitatea evreiască: condiționau acordarea cetățeniei române de apartenența la o religie creștină, ca o condiție a acordării drepturilor civile și politice, interziceau arendarea pământului de către evrei, din evrei pământeni ei devin niște străini lipsiți de drepturi și constituind o națiune aparte. Au fost desființate structurile și instituțiile evreiești (hahambășia, staroștii) pentru ca atribuțiile lor fiscale, administrative și juridice să treacă în seama autorității domnești¹².

Tot acum a apărut, în schimb, acea categorie a așa-numiților „sudiți”, care beneficiau de numeroase avantaje economice și fiscale, datorită faptului că se aflau sub protecția și autoritatea juridică a unor consuli străini. Desigur, acest lucru va genera o serie de conflicte cu așa-zisii evrei „pământeni” iar sistemul „a fost îngrădit în perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza și dispăre integral după 1875”¹³.

Cu toate că evreii aveau o poziție privilegiată, Regulamentul Organic îi păstrează cu statutul de *străini*; ei nu aveau dreptul de a se stabili la sate, de a cumpăra sau arenda proprietăți, de a executa construcții industriale. Cu toate acestea, comunității evreilor i se recunoaște titulatura de nație evreiască față de cea anterioară (când erau numiți *Corporația evreilor, Breasla jidovilor*), iar instituțiile lor vechi, *hahambășia și stărostia*, au fost înlocuite, mai târziu, printr-o *epitropie*. În Principate, s-au bucurat de drepturi și privilegii de care nu au beneficiat în altă parte și evreii au reușit să-și creeze, în special în Moldova, o situație economică bună¹⁴.

---

¹¹ Gyemant, Benjamin 1999, p. 39.

¹² Schwarzfeld 1888-1889, p. 75-96; Iancu 1996, p. 46-47.

¹³ Marieș 1985.

¹⁴ Berindei 2003, p.142.

Regulamentul Organic hotăra întocmirea catagrafiilor pentru toți plătitorii de la sate, o dată la 7 ani, începând cu anul 1831, cu scopul de a avea o evidență cât mai exactă a tuturor veniturilor către stat. Catagrafiile similare erau întocmite pentru categoriile de privilegiați, precum și pentru patentari. Privilegiații și patentarii din târguri și orașe erau și ei incluși în aceste catagrafiile, doar că la ultima categorie se făcea distincția între cei care practicau meseria având prăvălii și cei care nu aveau prăvălii, practicând meseria ca meșteri și calfe¹⁵.

După legislația austriacă din anul 1785, evreii din Imperiul habsburgic au fost obligați să-și schimbe numele cu patronime germane sau compuse după structura limbii germane, schimbări observate în starea civilă. Aceleași modificări s-au produs și s-au materializat în documente de stare civilă, potrivit legii prusiene din anul 1812, precum și în Imperiul țarist pe baza legii din 1804. Așa au apărut nume precum: Krone (coroană), Gold (aur), Siebest (argint), Blumen (floare), Kaufmann (comerciant), Binder (dogar)¹⁶.

Primul document care ne transmite informații mai clare despre evreii din Pitești datează din anul 1833. Atunci, Vistieria Țării Românești cerea Ocârmuirii Județului Argeș date privitoare la etnicii aflați în Pitești și județ. La 17 august 1833, Poliția orașului Pitești trimitea la Ocârmuire o situație privind etnicii aflați în județ: de unde au venit, prin ce schelă au intrat în Țara Românească, unde s-au așezat, unde plăteau birul și cu ce se ocupau. Printre „eticii băjenari” au fost menționați și trei evrei:

1. „Solomon sin Țacu, evreiu, intrat prin schela Focșani, așezat în Pitești, de profesie ceasornicar, starea materială era de mijloc, plătea birul la Focșani;
2. Țalu sin Iancu evreiu, ot Lubleni, așezat în Pitești, intrat prin schela Focșani, ceasornicar, starea de mijloc, la fel, plătește birul la Focșani;
3. Iosif Volbu, de la Focșani, intrat prin schela Focșani, așezat în Pitești, de profesie șepcar, starea de mijloc, plătea birul tot la Focșani¹⁷.

---

¹⁵ Berindei 2003, p.142-143.

¹⁶ Iancu 1996, p. 158-159.

¹⁷ Arhivele Naționale Serviciul Județean Argeș, fond Prefectura județului Argeș, dosar 623/1833, f. 22, 24-27.

Faptul că cei trei evrei plăteau birul la Focșani, localitate prin care au și intrat în Țara Românească, ne îndreptățește să credem că s-au „așezat” în Pitești doar temporar și nu definitiv. De altfel, documentele următoare nu-i vor mai menționa.

În anul 1836, marele vornic Mihail Ghica, șeful Departamentului Pricinilor din Lăuntru, cere Ocârmuirii Județului Argeș mai multe informații despre evreii care locuiau în Pitești. Astfel, marele vornic cere Ocârmuirii, la 12 noiembrie 1836, să facă „scumpă cercetare” și să alcătuiască o „catagrafie în regulă”. Ocârmuirea, la rândul ei, poruncește Poliției orașului, care, la 25 noiembrie, trimite lucrarea cerută¹⁸.

Menționăm că Poliția orașului stăpânea foarte bine problema locuitorilor din oraș, inclusiv situația etnicilor evrei. Catagrafia cuprinde 31 de capi de familie, dintre care 21 erau familiști, nouă erau holtei, iar pentru unul nu se precizează situația civilă. În ceea ce privește domiciliul, 27 au răspuns că erau așezați în Pitești definitiv iar patru numai temporar (vremelnicește).

Catagrafia nu ne precizează din câți membri se compunea comunitatea evreiască din Pitești în anul 1836, însă familiile celor 22 consemnați ca familiști și încă nouă holtei puteau să aibă peste 60 de suflete. Că era o comunitate formată o dovedește și faptul că funcția de „haham” este menționată (Isac Oserovici) iar holteii, cei mai mulți dintre ei, erau veniți în localitate de curând (sub un an), ceea ce înseamnă că numărul lor era în creștere.

În ceea ce privește ocupațiile evreilor, acestea erau diferite: se detașează aceea de croitor, urmată de acelea de mămular, șepcar, tâmplar, zaraf, povarnagiu, argintar, tinichigiu. Comunitatea din Pitești era în plină formare, unul singur având o vechime de 18 ani; 20 aveau vechime între unu și opt ani, iar opt sub un an. Anii următori ne vor arăta dacă evreii din 1836 vor fi statornici în Pitești sau vor căuta alte locuri, iar în locul lor vor veni alții.

În anul 1859, în Pitești erau înregistrate 30 de familii de evrei, în anul 1919, 210 familii cu 980 suflete, iar în timpul celui de-al doilea război mondial figurau 140 de familii cu circa 400 de suflete. În trecut, populația evreiască a fost mult mai numeroasă, așa cum rezultă dintr-o statistică din 1881 din care reiese că, din totalul populației orașului de 11.058 de persoane, 1501 erau evrei, adică peste 10% din

---

¹⁸ Arhivele Naționale Serviciul Județean Argeș, fond Prefectura Argeș, dosar 131/1836, f. 1-3, 5-6.

totalul populației¹⁹.

Comunitatea ebraică din Pitești dispunea de o sinagogă, o baie și o școală primară (1849), dar aceste clădiri au fost dărâmate în 1922, pentru a se construi clădirile existente în prezent, o sinagogă și o școală. Evreii din Pitești, cândva numeroși și bogați, dovadă fiind sinagoga în stil maur, au construit pe lângă acest lăcaș de cult și o școală ebraică, acum restaurantul Atelier, din centrul orașului²⁰. Sinagoga, aparținând cultului mozaic, este situată chiar în centrul urbei, în apropierea Parcul Ion. C. Brătianu, pe strada Egalității, fiind construită de către comunitatea evreilor piteșteni, în perioada anilor 1919-1925, după planurile arhitectului evreu Jacob Gartner din Viena.

Înainte de cel de-al doilea război mondial, cei circa 400 de evrei care locuiau în Pitești erau uniți în jurul Comunității Evreiești (persoană juridică aprobată din 1932). Comunitatea evreiască piteșteană deținea în centrul orașului, pe fosta stradă Șerban Vodă (actualmente Bulevardul Republicii), cele mai multe magazine; 15 din cele 29 de magazine, cu specific diferit, se aflau în proprietatea patronilor evrei, mai cu seamă că comerțul a fost îndeletnicirea lor prioritară. Alți membri ai comunității erau giuvaergii, tinichigii, tehnicieni dentari ori aveau profesii liberale fiind doctori, avocați, contabili, ingineri, fotografi etc.)²¹.

Actualmente, Comunitatea ebraică din Pitești se află sub egida Federației Comunităților Evreiești din România, ce reunește 38 de comunități, aflate în toate zonele țării. La Pitești, comunitatea condusă de domnul ing. Aurel Davidovici, este restrânsă și numără, după ultimele discuții cu șeful Comunității evreiești piteștene, aproximativ 50 de membri, majoritatea având peste 60 de ani.

La momentul integrării în marea familie a națiunilor europene, rolul minorităților naționale trebuie cunoscut mai bine și reevaluat, fiind o punte de legătură între români și popoarele continentului european și nu numai. Din acest punct de vedere, trebuie apreciate minoritățile etnice, care trăiesc astăzi în România, prin istoria lor, prin tradițiile lor istorice, religioase, culturale și naționale.

---

¹⁹ Ștefănică 2012, p. 46.

²⁰ www.academia.edu › Noi perspective în istoria evreilor din România.

²¹ http://www.janicehechter.com/wa_files/Evreii_din_Pitesti_281940-1944_29-libre.pdf (accesat la data de 27 februarie 2020).

BIBLIOGRAFIE:

Berindei 2003 – Dan Berindei (coord.), *Istoria Românilor, Volumul VII, tom I, Constituirea României moderne (1821-1878)*, Academia Română, Editura Enciclopedică, București, 2003.

Cernovodeanu, Edroiu 2002 – Paul Cernovodeanu, Nicolae Edroiu (coord.), *Istoria Românilor, vol. VI, Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, Academia Română, Editura Enciclopedică, București, 2002.

Dumitrescu et al. 2008 – Doru Dumitrescu, Carol Căpiță, Mihai Manea, *Istoria minorităților naționale din România*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2008.

Gyemant, Benjamin 1999 – Ladislau Gyemant, Lya Benjamin, *Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România, volumul III/I*, Editura Hasefer a R.C.E.R., București, 1999.

Iancu 1996 – Carol Iancu, *Evreii din România (1866-1919) de la excludere la emancipare*, Editura Hasefer a Federației Comunităților evreiești din România, București, 1996.

Marieș 1985 – Stela Marieș, *Supușii străini din Moldova în perioada 1789-1862*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1985.

Schwarzfeld 1888-1889 – E. Schwarzfeld, *Evreii din Moldova sub codica Calimach*, în *Anuar pentru israeliți*, XI, 1888-1889, p. 75-96.

Ștefănică 2012 – Elena Ștefănică, *Curiozități istorice despre Pitești*, în *Restituiri*, Centrul Cultural Pitești, an X, nr. 7(26)/2012, p. 46-47.

Arhivele Naționale Serviciul Județean Argeș, fond Prefectura județului Argeș, dosar 623/1833, f. 22, 24-27.

Arhivele Naționale Serviciul Județean Argeș, fond Prefectura Argeș, dosar 131/1836, f. 1-3, 5-6.

www.csir.ro

www.academia.edu ›

Noi_perspective_în_istoria_evreilor_din_România

http://www.janicehechter.com/wa_files/Evreii_din_Pitesti_281940-1944_29-libre.pdf

Biserica de lemn din satul Cioponești, comuna Stănești

Rodica Gabriela Herbel*

Keywords: *wooden church, Vâlcea county, Cioponești – Stănești.*

Abstract: *The wooden church from Cioponești village, Stănești commune. The article presents a detailed description of the wooden church from Cioponești village, Stănești commune, Vâlcea County. Monuments of folk architecture suffer permanent changes. The wooden churches were subjected to interventions that preserved the building but some inappropriate interventions accelerated their degradation. The detailed analysis of the monument strengthens and complements the existing data and the surveys that were previously conducted.*

Așezare

Satul Cioponești face parte din comuna Stănești. Este așezat de-a lungul șoselei 643B, între satele Bărcănești și Vârteni.

În *Marele Dicționar Geografic* este menționat astfel: „Cioponești, sat, face parte din com. rurală Nisipi, pl. Cerna-d.j., jud. Vâlcea. Cade la estul comunei și este udat de râul Cerna și Valea-Rea și e străbătut la vest de dealul Nimoiu. Aici e o biserică fondată la anul 1851”¹.

Accesul se face pe o uliță ce se desprinde de drumul 643B, în mijlocul satului. Această uliță se bifurcă în dreptul bisericii noi de zid. Drumul către biserica de lemn este cel către stânga. Amplasarea sa este retrasă, în afara satului.

Istoricul și atestarea documentară a bisericii

Biserica de lemn din Cioponești nu este clasată în Lista Monumentelor Istorice. Acum este părăsită, în paragină. Autoritățile locale nu sunt interesate de importanța acestui lăcaș.

---

* Dr. Rodica Gabriela Herbel, profesor Educație plastică, Liceul Sanitar Antim Ivireanu – Râmnicu Vâlcea, e-mail: gabi_herbel@yahoo.com.

¹ Lahovari et al. 1902, p. 427.

Este menționată totuși în *Bibliografia localităților și monumentelor din România*, ca fiind: „Biserică de lemn Sf. Îngeri, începutul sec XIX”².

Pe frontonul de deasupra pridvorului se poate observa o pictură veche, ștersă, care de obicei poartă hramul bisericii, în care se pot distinge doi îngeri.

În *Catagrafia* scrisă în anul 1850 această biserică de lemn nu apare. Deasupra proscomidiei este scris un pomelnic al ctitorilor, iar în nișă, pe peretele lateral, este scrisă inscripția în litere chirilice „IQO”, care s-ar traduce 1870³.

Lipsa pisaniilor sau altor înscrisuri pe corpul sau pictura bisericii ne îndreptățesc să concluzionăm că biserica de lemn cu hramul Sfinții Îngeri este ridicată în secolul al XIX-lea, între anii 1850 - 1870.

Descriere arhitecturală

Biserica de lemn din Cioponești este înconjurată de cimitirul satului.

Planimetrie

Această clădire este de plan simplu dreptunghiular cu absida altarului poligonală în cinci laturi, decroșată de corpul clădirii. Modul de construcție a altarului este asemănător cu al celorlalte biserici: două laturi paralele cu axul est-vest, una spre est și două oblice.

Elevație. Interior

Acest monument este construit din lemn de stejar, tencuit la exterior. Biserica are formă de navă cu pridvor, pronaos, naos și altar. Este o biserică de lemn fără turlă, cu pridvorul supralărgit spre vest.

Pridvorul inițial are patru coloane subțiri de lemn, care sprijină frunzarul decupat în arc larg. Partea adăugată pridvorului este de formă dreptunghiulară, cu un acoperiș în două ape. Spre vest se încheie cu un fronton triunghiular unde sunt pictați doi îngeri. Accesul în pridvor se face pe trepte de lemn continuate cu un podium confecționat din lemn. Pridvorul vechi este tencuit la nivelul balustradei. Pe jos este o temelie de ciment. De aici se face accesul și spre acoperiș pe o scară așezată pe partea nordică a prispei.

Peretele de vest, precum întreaga construcție, este tencuit.

Accesul în biserică se face pe fațada vestică unde este situată ușa de intrare.

---

² Stoicescu 1970, p. 596.

³ Dionisie 2000, p. 347.

Pronaosul este prima încăpere a bisericii de lemn. Acesta este boltit longitudinal cu elementele sprijinite pe timpanele de vest și est și căptușit cu placaj vărui. Peretele despărțitor prezintă o trecere ce se încheie în arc larg. Două stative cu lumânări sunt așezate în stânga și dreapta intrării. Podeaua din lemn este acoperită pe alocuri cu preșuri țesute din resturi textile.

Naosul este boltit longitudinal. Și aici bolta a fost căptușită cu placaj vărui. Iluminarea încăperii se face prin două ferestre aproape pătrate amplasate pe pereții de nord și de sud.

Iconostasul acestei biserici este zidit și pictat. Iconostasul prezintă cele trei intrări: una împărătească – centrală și două laterale diaconești; toate se încheie în acoladă. Nu se mai păstrează nici o poartă.

Altarul prezintă podea de lemn. În mijloc este amplasată masa altarului. Proscomidia și diaconiconul sunt realizate în zidărie sub forma unor nișe în arcadă. Sub proscomidie mai există un spațiu organizat sub forma unui cuptor. În altar, lumina soarelui intră pe două ferestre dreptunghiulare amplasate pe peretele de est și cel sudic. Bolta și pereții altarului sunt tencuiți și pictați în frescă.

Materiale și tehnică

Biserica de lemn din Cioponești este construită din lemn de stejar pe o temelie de cărămidă zidită și tencuită.

Deoarece biserica a fost tencuită, nu se mai vede nici o grindă sau modalitate de legare a lemnurilor, îmbinări. Singurele grinzi aparente sunt cele care depășesc linia pereților, cele din partea superioară care încheie și leagă între ei pereții și grinzile-talpă.

La exterior și interior, pereții sunt acoperiți cu ceruială de alun pe care s-a aplicat tencuiala din mortar de var și nisip. Bolta din naos și pronaos este căptușită cu placaj vărui în alb. Bolta este realizată din scânduri longitudinale care se reazemă pe timpane.

Învelitoarea are două ape pe pereții de nord și de sud, trei pe pridvor, două pe pridvorul adăugat și trei pe altar. Acoperișul întregii clădiri este tablă care a început să ruginească. Din pod se observă că această învelitoare metalică a fost montată peste învelitoare de lemn – șită. Acoperișul se încheie cu o cruce așezată deasupra pridvorului. În pronaos am mai găsit o cruce metalică mare, probabil cea de deasupra altarului.

Decorul în lemn

Decorația sculptată a acestei biserici este foarte modestă. O întâlnim la capetele grinzilor ce încheie pereții în partea superioară (motivul capului de cal sau al aripilor de îngeri). De asemenea, se mai poate observa la stâlpii pridvorului care au fost ornați prin crestare.

Decorul pictat

Biserica de lemn din Cioponești se află într-o stare de degradare avansată, ea este capelă de cimitir. Pictura care se mai găsește în acest lăcaș se află pe fronton, iconostas și în altar. Restul pereților și bolților este văruiți în alb.

Lângă iconostas, pe peretele nordic, este pictat un cartuș cu doi ierarhi bătrâni, care poartă cărți în mâini. Se poate descifra doar numele [Gri]gorie Decapoli[tul](ГОРІЕ ДЕСКАПОЛІ).

Pictura iconostasului se întinde de la poalele de icoane până la coronament. Poalele de icoane sunt realizate în două modalități: forme geometrice cu roșu și negru sub stâlpii laterali și buchete de flori sub stâlpii centrali. Icoanele împărătești lipsesc. Arcadele în acoladă sunt decorate cu crenguțe care urmăresc acest contur. Între ele sunt îngerași.

Arhitrava este împodobită cu vrejuri vegetale în roșu și albastru. Icoanele prăznicar sunt Ovedenia, Nașterea Domnului, Botezul Domnului, Prezentarea la Templu, Buna Vestire, Învierea Domnului, Maica Domnului între doi îngeri, Sfânta Treime, Cinzecimea, Cina cea de Taină, Floriile și o scenă indescifrabilă. Zece medalioane pictate cu sfinți încadrează Crucea și moleniile. Toate personajele și scenele au o bordură în relief (stuc) fiind amplasate pe un fond albastru.

Pe verso-ul iconostasului sunt reprezentați sfinții diaconi Roman și Ștefan. În timpan este pictată scena Sacrificiul lui Avraam.

Pereții altarului sunt pictați în două registre: în partea inferioară o draperie decorativă, în partea superioară registrul sfinților ierarhi. Proscomidia are pictată în nișă scena Plângerii lui Iisus cu instrumentele torturii și Emanuel – potir. Deasupra se află pomelnicul ctitorilor. Nu este scris anul inscripționării. Marii ierarhi de la proscomidie către diaconicon sunt: Atanasie, Grigorie, Ioan, Vasile, Nicolae, Spiridon și Chiril. Deasupra lor, o bandă decorativă din romburi multicolore.

Bolta altarului este pictată cu Iisus Hristos în partea superioară, Maica Domnului cu Pruncul pe tron spre est și îngeri care o încadrează. Deasupra proscomidiei este reprezentat Proorocul David și deasupra diaconiconului este Proorocul Solomon.

Starea de conservare a bisericii de lemn din Cioponești, comuna Stănești

Biserica de lemn din Cioponești – Stănești nu este monument istoric. Servește drept capelă de cimitir și a fost lăsată în paragină probabil când a fost construită biserica de zid, mai mare, ce se află în mijlocul satului.

Biserica este înconjurată de cimitirul satului. De jur împrejur au fost aruncate resturi organice și anorganice. Umiditatea a favorizat dezvoltarea agenților de degradare biologici (atac xilofag). Din cauza umidității, tencuiala a căzut până la cercuială în partea de jos a pereților și în zona soclului.

Pe perețele de nord sunt agățate coroane mortuare. Ferestrele au geamuri dar lemnul lor este degradat și îmbătrânit.

Pridvorul este constituit din două părți. Podiumul vestic care face accesul către prispă este deteriorat, printre elementele constitutive s-au dezvoltat plante. Construcția este instabilă. Stâlpii anteriori prezintă fisuri longitudinale. Prisca veche se sprijină pe patru stâlpidecorați prin sculptare. Sunt originali. Tencuiala din pridvor prezintă crăpături.

Ușa construită din panouri organizate sub formă de romburi prinse într-o ramă exterioară este vopsită pe margini cu vopsea albă. Nu este încuiată, nu are lacăt, nu are clanță.

În pronaos lipsesc icoanele de pe perețele despărțitor. Aici se găsește o bancă de lemn care se folosește pentru deplasarea coșciugului în cimitir. Și în această încăpere avem zone unde a căzut tencuiala. Se observă halori de umiditate pe boltă, în zona de contact cu grinda superioară a peretelui. Cuie bătute în timpanul de est ne sugerează că locul a fost împodobit cu icoane. Străpungerile laterale sunt decorate cu ștergare vechi. Același gen de perdele sunt folosite la toate ferestrele bisericii.

În naos apar aceleași probleme.

În altar, la nivelul stratului de tencuială există o rețea de crăpături și fisuri de diferite profunzimi. Acestea au generat desprinderi și lacune. Toată pictura interiorului este afectată de fum, depozite de murdărie superficială, aderentă și ancrasată. De asemenea se observă zone de arsură. Deasupra unei intrări diaconești s-a desprins o bucată de tencuială și a rămas suspendată. Același lucru s-a petrecut și la fereastra de est. Pictura altarului, de factură bizantină, executată de un meșter priceput, este în pericol de distrugere.

Construcția se află într-un proces de degradare care ar trebui oprit pentru salvarea valorilor artistice adăpostite de acest lăcaș.

ANEXE

LISTA BIBLIOGRAFICĂ

Dionisie 2000 – Dionisie din Furna, Erminia picturii bizantine, Editura Sophia, București, 2000.

Lahovari et al. 1902 – G. I. Lahovari, C. I. Brătianu, Grigore Tocilescu, Marele Dicționar Geografic al României, vol.2, București, 1902.

Stoicescu 1970 – Nicolae Stoicescu, Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, Mitropolia Olteniei, București, 1970.

LISTA ILUSTRĂȚILOR

1. Biserica de lemn din Cioponești – Stănești
2. Frontonul cu pictura de hram
3. Pictura iconostasului
4. Pictura din proscomidie
5. Bolta altarului
6. Pictura de pe verso-ul iconostasului

Documentație fotografică

Foto 1. Biserica de lemn din Cioponești – Stănești

Foto 2. Frontonul cu pictura de hram

Foto 3. Pictura iconostasului

Foto 4. Pictura din proscomidie

Foto 5. Bolta altarului

Foto 6. Pictura de pe verso-ul iconostasului

Casa memorială „Elena Farago”**

Sabin Lungoci**

Keywords: Elena Farago, memorial house.

Abstract: *Elena Farago Memorial House. In 1955, the house where the poet Elena Farago lived was transformed into a memorial house¹.*

In 1978, a permanent exhibition with 396 exhibits was organized in memory of the poet's activity, in the house where Elena Farago lived and wrote: correspondence, original documents, pieces of furniture, photocopies, personal items, family photos, books, magazines and the National Prize for 1937².

More precisely, the permanent exhibition is organized in the lobby and in one of the rooms of Elena Farago Memorial House.

Oltenia dispune de un bogat patrimoniu cultural memorialistic, însă doar parțial valorificat. Acest patrimoniu cultural a fost creat de-a lungul timpului de multitudinea oamenilor valoroși pe care această regiune istorică a României i-a dat diverselor domenii ale culturii, științei și politicii românești.

În acest sens, o contribuție importantă adusă literaturii române a fost dată de către poeta Elena Farago, casa în care a locuit fiind introdusă în circuitul muzeal.

Casa memorială „Elena Farago” este situată pe strada Mihail Kogălniceanu, nr.11, în zona centrală a orașului Craiova, în aceeași curte cu sediul central al Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman”.

Casa memorială „Elena Farago” se regăsește pe Lista Monumentelor Istorice din județul Dolj, având codul DJ-II-m-A-08026.

Atât clădirea bibliotecii, cât și clădirea casei memoriale reprezintă dovada generozității soților Aman.

---

* Acest articol a apărut integral în teza de doctorat intitulată *Muzeele din Oltenia-secolul XX*, Sabin Lungoci, Universitatea Valahia din Târgoviște, p. 210-213.

** **Dr. Sabin Lungoci**, muzeograf secția Etnografie, Muzeul Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea, e-mail: sabinlungoci@yahoo.com.

¹ Ștefănescu 1984, p. 247.

² Ștefănescu 1984, p. 247.

Conform testamentului, Alexandru, fratele mai mare al cunoscutului pictor Theodor Aman, și Aristia, soția sa, au lăsat întreaga lor avere, ce consta în case, mobile, tablouri, cărți și obiecte de artă, Primăriei Craiova – în vederea înființării unui așezământ de cultură: Fundația „Alexandru și Aristia Aman”, alcătuită din bibliotecă, muzeu și o galerie de tablouri³.

În septembrie 1921, poeta Elena Farago (1878–1954) a fost numită directoarea Fundației „Alexandru și Aristia Aman”, conducând destinele acestui așezământ cultural timp de peste trei decenii, locuind în casa care, în prezent, adăpostește o parte din creația culturală a acesteia.

Istoricul literar C.D. Papastrate a scris prima monografie dedicată poetei, în care mărturisea că pentru toți aceia care, în „Cetatea Banilor”, aveau în prim plan preocupări spirituale, locuința poetei Elena Farago era locul de întâlnire al iubitorilor de artă și literatură⁴.

În 1955, casa în care a trăit poeta Elena Farago a fost transformată în casă memorială⁵.

În memoria activității poetei, în casa în care a trăit și a scris Elena Farago, în 1978, s-a organizat o expoziție permanentă ce cuprinde 396 de exponate: corespondență, documente originale, piese de mobilier, fotocopii, obiecte personale, fotografiile de familie, cărți, reviste și Premiul Național pe anul 1937⁶.

Mai precis, expoziția permanentă este organizată în holul și într-una dintre camerele Casei memoriale „Elena Farago”.

În camera dedicată poetei sunt fotografiile, cărți, piese de mobilier, o mașină de scris, obiecte personale, o parte din corespondență, samovarul poetei, tablouri, un aparat vechi de radio și *Caietul de impresii*.

În *Caietul de impresii*, o serie de personalități importante ale României au lăsat mărturia trecerii lor prin acel loc. Amintesc aici pe Regele Ferdinand, Nicolae Iorga, Liviu Rebreanu și Spiru Haret.

Pe holul Casei memoriale „Elena Farago” sunt, în facsimil, o parte din corespondența poetei, precum și câteva dintre premiile primite pentru creația poetică și activitatea culturală de-a lungul vieții, dintre care: Premiul „Adamachi” oferit de către Academia

---

³ Gherghe 2015, p. 26.

⁴ Opriș 2015, p. 138.

⁵ Ștefănescu 1984, p. 247.

⁶ Ștefănescu 1984, p. 247.

Română pentru volumele „Șoapte din umbră” (1908) și „Traduceri libere” (1908), iar apoi pentru volumele „Șoaptele amurgului” (1920) și „Din traista lui Moș Crăciun” (1920), Premiul Neuschotz, în 1927, pentru volumul „Ziarul unui motan” (1924), Premiul Internațional Femina „du Comité Femina franco-roumain, a Madame Farago, pour son livre Les Murmures du Crepuscule” (1924), iar din 1938 Premiul Național pentru Literatură, în semn de recunoaștere a valorii operei sale.

Eugen Lovinescu o aprecia pe Elena Farago drept cea mai personală poetă a timpului⁷.

Elena Farago era originară din Bârlad, s-a născut la 29 martie 1878, fiind al doilea copil din cei șapte ai soților Francisc și Anastasia Paximade, născută Thomaide, de origine greacă.

Clasele primare și două gimnaziale le-a urmat la pensiunile Drouhet și Varlaam, apoi la Școala de Stat din Bârlad, încetându-și studiile după moartea mamei sale. Mai multe evenimente tragice au marcat viața Elenei Farago, decedându-i un frate și două surori, mama, în 1890, iar tatăl, în 1895. La doar 17 ani a rămas orfană și s-a mutat la Brăila, împreună cu fratele mai mic, Gheorghe, la un unchi din partea mamei; sora mai mică, Virginia a plecat la Galați, iar Ernest, fratele mai mare, s-a întors la București, să studieze⁸.

Bolnavă fiind, s-a internat la Spitalul Colțea din București, apoi a locuit pentru puțin timp cu fratele ei ce se stabilise în capitală, reușind să se angajeze la familia Gheorghe Panu, ziarist și om politic.

În aceste împrejurări o cunoaște I.L. Caragiale, care spunea despre Elena Farago că „a avut o viață de roman, subiect de dramă”⁹.

Devine guvernantă la copiii lui Caragiale, în casa căruia îi cunoaște pe Alexandru Vlahuță și G. Ranetti. În cadrul Cercului Socialiștilor pe care îl frecventa, îl cunoaște pe Francisc Farago cu care s-a căsătorit¹⁰.

Datorită numirii soțului ei în funcția de director al unei sucursale a Băncii Generale Române, în 1900 se mută cu soțul ei la Constanța, iar în 1902 la Brăila.

Începând cu anul 1907, s-a stabilit la Craiova, unde a și rămas până la sfârșitul vieții, aici făcând parte din Comitetul de redacție al revistei „Ramuri”.

---

⁷ Sorescu 2010, p. 6.

⁸ Sorescu 2010, p. 9.

⁹ Sorescu 2010, p. 10.

¹⁰ Sorescu 2010, p. 11.

Fiind încurajată de Nicolae Iorga, Elena Farago a mers în satele Olteniei pentru a împărți ajutoare bănești, ce proveneau de la „Neamul Românesc”, familiilor țăranilor ce au avut de suferit în urma răscoalei de la 1907. A fost arestată, dar eliberată la scurt timp după aceea. Tot în 1907 a adoptat un copil, Mihnea, iar în 1913 a dat viață unei fetei, Coca (Ana – Virginia), copiii cărora le va dedica versuri în semn de iubire.

A debutat în 1898 cu un reportaj, pe care l-a semnat Fatma, iar prima poezie a publicat-o în 1902 în ziarul „România Muncitoare”¹¹.

Tot Nicolae Iorga o încurajează să publice primul volum de poezii intitulat „Versuri”, în 1906, la Editura „Lucașul” din Budapesta.

Cea mai mare parte a operei poetei constă în literatură pentru copii scrisă în versuri: „Pentru copii I” (1913), „Copiilor” (1913), „Pentru copii II” (1920) ș.a.

De-a lungul vieții, poeta Elena Farago i-a cunoscut pe: Gheorghe Panu, Ion Luca Caragiale, Emil Gârleanu, Octavian Goga, Victor Eftimiu, Ștefan Octavian Iosif, Cincinat Pavelescu, Eugen Lovinescu, Nicolae Iorga, Dimitrie Anghel, Corneliu Moldovanu, George Coșbuc, Constanța Hodoș, Ion Gorun, Eustațiu Stoenescu, Lucian Blaga.

Poeta Elena Farago a fost menționată în scrierile lui Gala Galaction, Garabet Ibrăileanu, Ilarie Ghendi, Ovid Densusianu, I. Al. Brătescu-Voinești, Eugen Lovinescu, George Călinescu, Geo Bogza, C.D. Papastate și C.Ș. Făgețel. Cu mulți dintre cei enumerați, poeta Elena Farago a întreținut o bogată corespondență, dovadă fiind facsimilele expuse în holul casei memoriale.

Exponatele sunt întreținute în bună stare, iar expoziția este accesibilă trecând prin curtea Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman” sau printr-o poartă laterală cu acces direct în centrul vechi al Craiovei.

Casa memorială „Elena Farago” este un bun exemplu de cinstire a personalităților românești cu un important rol în literatura românească. Custode al expoziției permanente din cadrul Casei memoriale „Elena Farago” este doamna bibliotecar Toma Letiția, care ocupă acest post de peste 40 de ani și care a avut amabilitatea să îmi ofere prețioase informații referitoare la această casă memorială.

---

¹¹ Sorescu 2010, p. 11.

BIBLIOGRAFIE

Gherghe 2015 – Gherghe Otilia, Centenarul Muzeul Olteniei 1915-2015, Editura ANTHEO, Craiova, 2015.

Opriș 2015 – Opriș Ioan, Muzeu și colecții. România, Editura Alcor Edimpex SRL, București, 2015.

Sorescu, Stuparu 2010 – Sorescu George, Stuparu Ada, Elena Farago în scrisori și documente inedite. Recuperări biografice, Editura Sim Art, Craiova, 2010.

Ștefănescu 1984 – Ștefănescu Aristide, Ghidul Muzeelor, Editura Sport-Turism, București, 1984.

ANEXE

LISTA FOTOGRAFIILOR

Foto 1 – Casa memorială „Elena Farago” – Craiova

Foto 2 – Aspect din Casa memorială „Elena Farago” – Craiova

Foto 3 – Mașina de scris a Elenei Farago - Casa memorială „Elena Farago” – Craiova

Foto 4 – Samovar - Casa memorială „Elena Farago” – Craiova

Foto 5 – Aspect din Casa memorială „Elena Farago” – Craiova

Foto 6 – Caietul de Impresii din Casa memorială „Elena Farago” – Craiova

Foto 7 – Caietul de Impresii din Casa memorială „Elena Farago” – Craiova

Foto 8 – Scrisoare - Casa memorială „Elena Farago” – Craiova

Foto nr.1 Casa memorială „Elena Farago” – Craiova

Foto nr.2 Aspect din Casa memorială „Elena Farago” – Craiova

Foto nr.3 Mașina de scris a Elenei Farago - Casa memorială „Elena Farago”
– Craiova

Foto nr.4 Samovar - Casa memorială „Elena Farago” – Craiova

Foto nr.5 Aspect din Casa memorială „Elena Farago” – Craiova

Foto nr.6 Caietul de Impresii din Casa memorială „Elena Farago” – Craiova

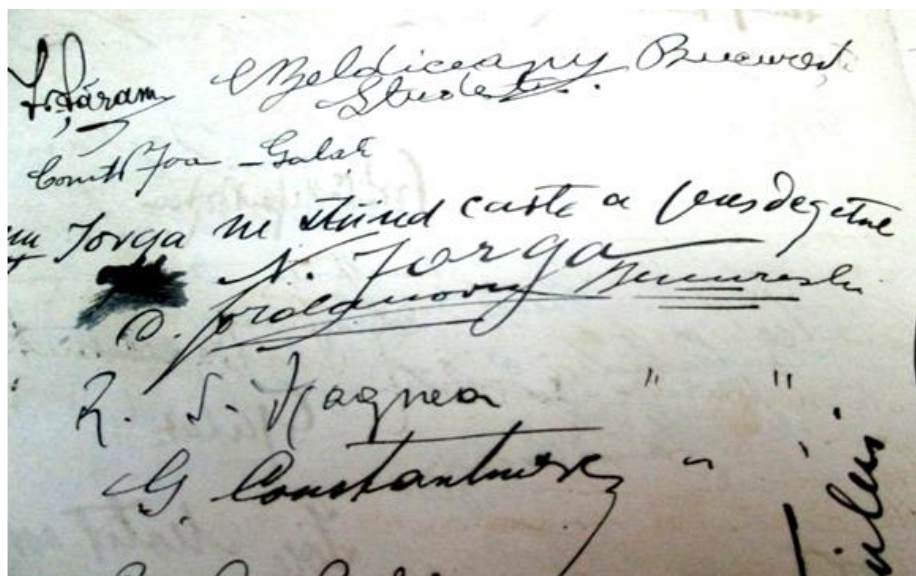

Foto nr.7 Caietul de Impresii din Casa memorială „Elena Farago” – Craiova

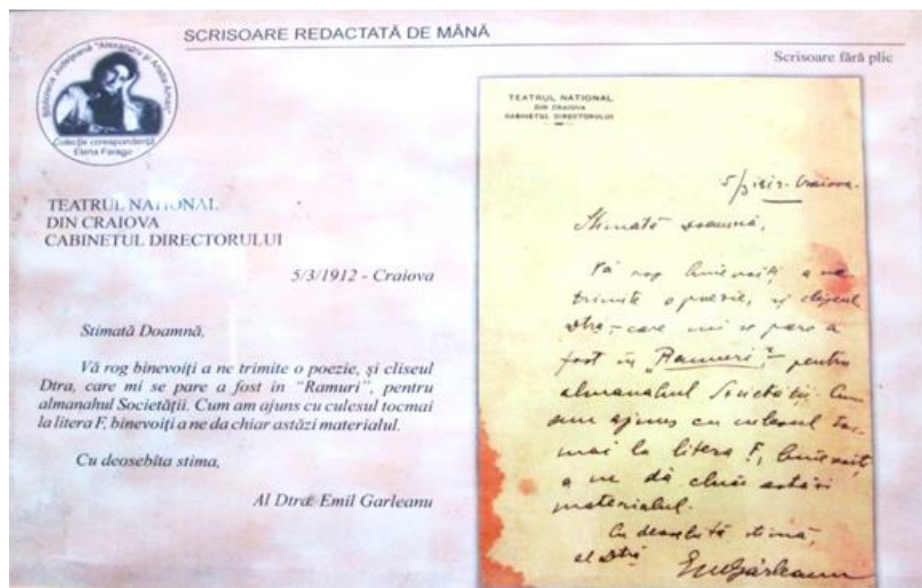

Foto nr.8 Scrisoare - Casa memorială „Elena Farago” - Craiova

Conacul Bălceștilor – Arc peste timp (1828-1948)

Ionuț Săraru *

Keywords: *Bălcești Mansion, Nicolae Bălcescu, construction.*

Abstract: *In the article entitled „Bălceștilor Mansion – Arch over time (1828-1948)”, there are described all of the phases covered in the last 120 years at the Bălcești Mansion. The main focus was on the extensive works during the interwar period, by order of Radu Mandrea. He was Nicolae Bălcescu’s great-nephew and the donor of the place to the State of Romania.*

Its cornerstone was set in 1828 by Iancu Bălcescu, Nicolae Bălcescu’s uncle, and afterward every generation made their mark on the construction that is today.

The Bălcești Mansion survived revolutions, both World Wars, the 1940 and 1977 earthquakes, the communist era and the harsh transitions after the year 1989. After all these, it has remained standing tall with pride and vintage elegance, keeping within itself secrets and memories of the people that have crossed its path.

Din cele mai vechi timpuri, din perioada în care strămoșii noștri locuiau în peșteri, colibe sau alte forme rudimentare de locuințe și până în prezent, când clădiri înalte de sute de metri din sticlă, carbon, metal și alte materiale contemporane fac umbră pământului, casa a fost locul în care fiecare s-a simțit în siguranță, ferit de pericolele de afară. O casă are propriul suflet, generat de amprenta energetică a celor care au locuit-o odinioară sau încă locuiesc în ea. Astfel, cea mai mare parte a vieții se petrece în interiorul ei, acesta fiind și motivul pentru care există o strânsă legătură între cămin și cei care de-a lungul timpului au locuit și s-au atașat de el. Dacă pereții Conacului Bălceștilor ar putea să vorbească, am avea, poate, parte de cele mai intime și mai sincere povești pe care urechile unui om le-au auzit vreodată.

Piatra de temelie a Conacului Bălceștilor a fost pusă în anul 1828 de către Ioan sau Iancu Bălcescu (c.1779-1851), coproprietar al moșiei Bălcești Gâltofani împreună cu Zinca, mama marelui revoluționar și patriot, Nicolae Bălcescu. Acesta construiește „case mari boierești de zid”¹, care pe parcursul a 120 de ani, cât a fost în posesia familiei, a trecut prin mai multe transformări.

---

* **Ionuț Săraru**, muzeograf, Muzeul Memorial „Nicolae Bălcescu”, e-mail: memorialulbalcescu@yahoo.com.

Moșia Bălcești, pe care a fost construit conacul, a cunoscut pe parcursul a 80 de ani, până a intrat în posesia lui Radu Mandrea, ultimul descendent și cel care a dat forma actuală a imobilului, numeroase frământări și schimburi de proprietari.

A fost amanetată în 1836 ginerelui, Scarlat Geanoglu, în contul zestrei neachitate, serdarului Ioan Nicolae Șuțu în 1847, lui Teodor Arion în 1849 iar pentru plata lor au fost făcute 3 împrumuturi la Eforia Școalelor².

La 22 iunie 1856, Zinca trece în sarcina fiicei sale Sevastița administrarea moșiei, dăruindu-i și jumătatea „despre răsărit cu toate acaretele și îmbunătățirile aflate pe dânsa”³, adică partea pe care se află conacul. Moșia intră în segregare prin împrumutarea a 197 de clăcași cu 1095 de pogoane, 32 prăjini și 98 106 de stânjeni⁴.

A existat și o scurtă stăpânire străină a moșiei, atunci când a aparținut lui Lazăr Kanderoglu. Ea revine în proprietatea Bălceștilor prin răscumpărarea ei de către Costache și Nicolae Mandrea, ginerele lui Barbu. Familia Mandrea va rămâne timp de două generații ultima deținătoare a moșiei Bălcești⁵. Sevastița a murit în 1883, fără testament, și partea ei a fost moștenită de Costache, Maria (Marghioala) și Barbu, rămânând să o administreze Costache.

Acesta s-a înglodat însă în datoriile așa că, în 1890, moșia a fost scoasă la vânzare și au cumpărat-o fiicele lui Barbu: Olga Gigurtu și Zoe Mandrea; mai târziu, Zoe a cumpărat și partea surorii sale, iar în 1904 a donat moșia, reîntregită, fiului ei Radu Mandrea, care a reușit într-un singur an să achite toate datoriile cu care era grevată⁶.

Radu Mandrea era fiul magistratului și profesorului universitar din Iași, Nicolae Mandrea (1842-1910), membru fondator al Societății “Junimea” (alături de prietenii Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Petre Carp, Theodor Rosetti), președinte al Curții de Casație din București și proprietar al conacului din Florești. Soția lui, Zoe Bălcescu (1858-1924), este fiica avocatului Barbu Bălcescu (1821-1884) - fratele mai mic al revoluționarului pașoptist și istoricului Nicolae Bălcescu (1819-1852) -, și a Elenei Aman (1837-1860)⁷.

---

¹ Bodea et al. 1971, p. 21-22.

² Nestorescu-Bălcești 2019, p 108-112.

³ Nestorescu-Bălcești 2019, p. 112-113.

⁴ Nestorescu-Bălcești 2019, p. 114.

⁵ Nestorescu-Bălcești 2019, p. 115.

⁶ <https://familiaculcer.wordpress.com/2007/07/03/familia-culcer-din-dobrita/>

⁷ <https://serviciimemorialistice.files.wordpress.com/2015/05/din-viac5a3a-lui-lascc483r-zamfirescu.pdf>

Radu Mandrea avea un doctorat la Paris, perioadă în care a stabilit relații cu alți studenți români precum Dumitru Drăghicescu, Toma Dragu, I.G. Duca, Alexandru Suciuc și Nicolae Titulescu și, împreună cu studenți sârbi și bulgari, pune bazele unei asociații studențești care să promoveze interesele naționale ale acestor popoare: *Union des pays danubiens*⁸, a fost inspector agricol de Romanați, autor al lucrării *Legea tocmelilor agricole* (1909).

După primul război mondial, Radu Mandrea a parcelat moșia în 170 de loturi de la 2,5 la 5 pogoane, pe care le-a vândut țăranilor, păstrând pentru sine conacul și o mică parte din moșie.

Este de notat că, din aceste 170 de loturi, a împărțit gratuit 23 de parcele (totalizând 100 de pogoane) la 23 capi de familie dintre cei mai săraci, demobilizați din războiul 1916-1918⁹.

A fost permanent preocupat de îmbunătățirea modului de trai al țăranilor, *...cărturarii dela sate trebue să-i îmboldească pe săteni ai face conștienți de solidaritatea care îi leagă de Stat, solidaritate care se manifestă prin participarea la chiar existența Statului român. Numai solidarizând elementul rural cu cel urban plămădind tot neamul nostru într'un mănunchi, Statul român poate păși cu încredere spre destinele viitorului nostru*¹⁰.

Era un desăvârșit meloman, mergea la concerte, făcea parte din Comitetul Asociației Muzicale¹¹. A fost căsătorit de trei ori: cu Eugenia (Jenny) Mareș, înmormântată la Bălcești, Constanța Pleniceanu, sora Catherinei Titulescu, și Enrichetta-Eleonora-Eliza-Felicita (Henrietta), fiica scriitorului Duiliu Zamfirescu, moartă în 1977¹², economist, director al Casei Naționale de Economii Cecuri Poștale, înființată în anul 1932, cu sediul pe Calea Victoriei nr.11-13¹³.

De numele lui Radu Mandrea sunt legate cele mai mari transformări ale conacului Bălceștilor. Până în anul 1907 era o clădire dreptunghiulară fără etaj, de 10x30 m.

---

⁸ <http://draghicescu.ro/cine-este-dumitru-draghicescu/>

⁹ <https://familiaculcer.wordpress.com/2007/07/03/familia-culcer-din-dobrita/>

¹⁰ <https://core.ac.uk/download/pdf/44706327.pdf>

¹¹ <http://www.cooperativag.ro/viata-mea-cu-mircea-fost-o-bucurie-fara-seaman-marturie-margarita-vulcanescu/>

¹² <https://serviciimemorialistice.files.wordpress.com/2015/05/din-viac5a3a-lui-lascc483r-zamfirescu.pdf>

¹³ <https://www.cec.ro/despre-noi/istoric-cec-bank>

A modernizat clădirea în mai multe rânduri; în 1907 se execută lucrări ample de reconstrucție, prin dublarea clădirii. În anul 1913 i se adaugă foișorul tip culă.

Ultimul proiect de reconstrucție, modernizare și extindere a fost realizat între anii 1936-1939, atunci când se întregeste conacul la forma din zilele noastre.

Proiectul a fost realizat în anul 1936 de reputatul arhitect Radu Nicolae Culcer (15.11.1884 Târgu Jiu – 5 iunie 1958), absolvent al Școlii Tehnice Superioare din Munchen. Printre cele mai importante lucrări ale sale: Palatul Societății Funcționarilor Primăriilor din Municipiul București, aflat în strada Batiștei, nr. 14, cunoscut după război ca sediul ARLUS, iar în prezent sediul ARCUB, stil Art-Deco, cuprinde o sală de festivități de 400 mp, cea mai mare din București la data construcției (1932-1933), cinematograful Fantazio, Garajul Leonida din Piața Victoriei, amenajarea interioară a Palatului Poștelor din Calea Victoriei¹⁴.

De asemenea, e cunoscut pentru planurile inițiale (1914) ale clădirii Stațiunii Zoologice Sinaia (societate înființată în 1922)¹⁵. Se înrudea prin alianță cu Radu Mandrea, prin familia Culcer, fiind fiul căpitanului Vladimir Culcer, cumnatul mătușei sale Ana (Netty) Bălcescu, căsătorită Culcer.

În colecțiile Muzeului Memorial „Nicolae Bălcescu”, la numărul de inventar 1057, se găsește un dosar voluminos care cuprinde planul arhitectural, necesarul de material, corespondența dintre Radu Mandrea și Radu Culcer, dintre arhitect și diverși furnizori de materiale, oferte de prețuri, schițe și ale însemnări.

Redăm în continuare câteva documente din acest dosar care reflectă atmosfera interbelică, modalitatea de raportare inter-umană.

C.E.C.
CASSA NAȚIONALĂ DE ECONOMII
ȘI CECURI POȘTALE
INSTITUȚIE GARANTATĂ DE STAT
No. 5040/937

București 22 martie 1937
Calea Victoriei, 11,13

Domnului
Arhitect Radu Culcer
Str. Prof.Bogdan 6

Ca urmare la adresa noastră nr. 5040 din 10 martie a.c., prin care v'am invitat, pentru azi ora 12 la cabinetul d-lui director general, avem onoare a

¹⁴ https://issuu.com/dictionaruar/docs/dictionar_arhitecti_si_cladiri_ac_u/139

¹⁵ <http://bucurestiinoisivechi.blogspot.com/2010/07/palatul-societatii-funcionarilor.html#ixzz5zThVXPTO>

vă ruga să binevoiți a trece, la aceeași oră, la locuința d-lui director general Radu Mandrea, în str. Exarcu 3.

DIRECTOR
GENERAL,
Ștampilă/Semnătură¹⁶

C.E.C.
CASSA NAȚIONALĂ DE ECONOMII
ȘI CECURI POȘTALE
INSTITUȚIE GARANTATĂ DE STAT
No. 6370

București 22 martie 1937
Calea Victoriei, 11,13

Domnului
Arhitect Radu Culcer
Str. Prof.Bogdan 6

Ca urmare la adresa noastră de azi dimineață, vă rugăm să binevoiți a aduce mâine la aceeași oră la care ați fost convocat (opt fără un sfert), planurile casei d-lui Director General, cu toate documentele pendinte.

SECRETAR
GENERAL,
Ștampilă/Semnătură¹⁷

B. E. V. I. E.
al lucrărilor de recuperare cu olane și transformarea PRISPEI - conacul d-lui Radu Mandrea, com. Bălcești, Juc. Arad

Lucrările de demontare, consolidarea șarpentiei se vor face în regie. Afară de manopera de acoperire cu olană și de transportul olanei până la H. Valcea, - nici o manoperă și nici un transport la conac nu sunt prevăzute.

GENERALITATI	Cantități	Preț	Totał
		unitar	
a) Astereală nouă de 2 cm grosime, necesară la corpul principal central și la culă, - calculată pe jumătate din suprafața acoperigului - m.c.			
Corp central	27,50	21,00	580.-
Intrare grădina	2,50	7,00	18.-
Intrare carosabilă	2,50	8,00	10.-
Culă	7,00	11,00	39.-
Diferite mici lucrări			15.-
		m.p.	360.-
	sau 360 : 50 mp	m.c.	7,20
b) Suprafața acoperigului întregii clădiri - mp			
Corp central	27,50	21,00	577.-
Intrare grădina	2,50	7,00	18.-
Intrare carosabilă	2,50	8,00	20.-
Culă	7,00	11,00	77.-
Corp nou	21,00	11,00	231.-
rezervă			87.-
		mp	950,00
c) Brad ecarisat.			
Corpul central clegi/4x600			
4 x 4x20			
18x375			
18x225			
18x750			
4x225			
4x225			
4x1080 0,08 0,16			4,60
rezervă 1,17.00 0,12 0,18			0,40
			m.c. 6,00

950.-
23
712.-360.-
712.-360.-

Foto deviz lucrări vara
1939

¹⁶ Muzeul Memorial „Nicolae Bălcescu”, nr. inv. 1057, fila 5.

¹⁷ Muzeul Memorial „Nicolae Bălcescu”, nr. inv. 1057, fila 7.

- 2 -

Societatea Fină
București

Descriere	Unitate	Cantitate	Preț unitar	Valoare
1. Culoane de piatră	m ²	100	1,30	130,00
2. Culoane betonate	m ²	44,000	1,30	57,200
3. Astareală	m ²	7,50	1400,00	10,500
4. Lemn de trasă scări	m ³	5,00	1800,00	9,000
5. Ciment (10 kg/pe)	kg	900	1,00	900,00
6. Var (1 kg/pe)	kg	900	1,00	900,00
7. Bitum 40% bitule	kg	300	3,00	900,00
8. Rabitz	kg	900	1,00	900,00
9. Materiale complete pentru		900,00	40,00	36,000
10. Transportul clasei București la Râmnic				194,200
Total parțial				194,200

- 3 -

Descriere	Unitate	Cantitate	Preț unitar	Valoare
a) Rabitz galvanizat ep.		70,00	22,00	1.540
b) Fier Ø 8 mm la 15 cm distanță sau 14 m.l. la sup. de bază cu greutatea 0,400 kg/sp	kg	70,00x14,00x0,400	392	15,00
c) ciment	kg	70,00 x 4,00	280	2,70
d) Var	mc	1	700,00	700
15 Trepte de mozaic	mc	5.5.00 0.16 0.30	0.500	---
a) ciment pt. trepte brute	kg	350-00.500	175,00	2,70
b) Fier rotund idem	kg	400-00.500	30,00	15,00
c) ciment pt. mozaicere	kg	10 x 10 kg	100,00	2,70
d) mozaic, idem	kg	10 x 10 kg	150,00	1,00
16 Zidărie de cărămidă	mc	2.50x530x42	3,10	---
Var	kg	3.10x70 kg	220,00	1,60
Cărămidă	buc.	3.10x30 buc. 1000	600	2.400
contraport		600	2000,00	1,20
Total parțial				64.100
17 Poarta de stejar	buc.			-----
18 Tiranji de fier m.l.				-----
Total parțial				-----

Manopera nu este pusă, tot astfel treapta de intrare care se va face din piatră de moară etc. etc. Tot astfel diferite transporturi din București sau dela R. Vâlcea, sferă numai de clasă până la R. Vâlcea. O mică rezervă de ciment și de var gras este de recomandat.

ss. Radu Culcer
5 Febr. 1939 arhitect

Foto deviz lucrări vara 1939

Tabloul de materialele care se transportă din București¹⁸

10 coloane de piatră, 950 m.p carton gudronat, 300 kg bitumen (două butoaie), 70 m.p. rabitz, 400 kg fier Ø 8 mm pentru rabitz, 70 kg fier pentru coloane, 20 kg fier pentru trepte, 160 kg mozaic pentru trepte.

Tabloul de materialele care se transportă din Râmnicul Vâlcea

44.000 olane pentru acoperiș, 8 m.c. astereală de 2 cm, 5 m.c. lemn ecarisat, fierul de la Reșița, 2120 kg ciment (necesar pentru olane, coloane, rabitz, trepte, mozaic), 8450 kg var (necesar pentru olane, rabitz, zidării), 2000 bucăți cărămidă pentru diverse¹⁹.

Radu Culcer 5.II.939

Deviz inclusiv transporturi și manoperă²⁰

194.000 lei olane + 64.100 lei stâlpi prispă + 10.000 lei olane R.Vâlcea + 4500 lei camion București + 1200 lei lemn brad R.Vâlcea + 2000 lei cărămidă și ciment R. Vâlcea = 275.000 lei

¹⁸ Muzeul Memorial „Nicolae Bălcescu”, nr. inv. 1057, fila 21.
¹⁹ Muzeul Memorial „Nicolae Bălcescu”, nr. inv. 1057, fila 22.
²⁰ Muzeul Memorial „Nicolae Bălcescu”, nr. inv. 1057, fila 23.

*12.000 lei Ion meșterul + 3.000 lei zidar București + 3.000 lei
dulgher București + 3.000 lei dulgher Bălcești = 22.000 lei
7.000 lei ușa și tirant
25.000 lei tâmplar + 15.000 lei neprevăzute = 40.000 lei
Total: 345.000 lei*

La încheierea lucrărilor construcția avea 14 camere de locuit, 3 săli de baie, 2 saloane, o sufragerie, un drawing room, plus bucătăria, oficiul, spălătoria, uzina electrică și dependințele, clădirea devenind spațioasă, cu structură arhitectonică ce îmbină stilul gotic cu cel brâncovenesc, interioarele luminoase și scările confortabile.

Radu Mandrea a donat conacul, la începutul regimului comunist, Uniunii Scriitorilor, păstrând două camere pentru Henriqueta, în timpul vieții ei, pentru a-și petrece verile.

„Subsemnatul Radu N. Mandrea, domiciliat în București, str. Exarcu, nr. 3, proprietar al moșiei de baștină al neamului Bălceștilor, donez, în memoria lui Nicolae Bălcescu, în calitate de strănepot al acestuia, STATULUI ROMÂN, reprezentat prin Ministerul Artelor, cu sediul în București, str. Știrbei Vodă, nr. 39, Conacul Bălceștilor, cu parc, pădure, teren de cultură și grădina de zarzavat, situate în Valea Topologului, Județul Argeș. Scopul donațiunii este ca întregul conac urmează a fi loc de reculegere, de studiu și de însănătoșire a cărturarilor și artiștilor de ambele sexe, care prin activitatea lor culturală și socială contribuiesc la propășirea neamului nostru. Acest asezământ va purta numele de - Căminul Nicolae Bălcescu-”²¹.

După anul 1948, timp de douăzeci de ani, până în 1968, conacul a avut destinația de „loc de odihnă și de creație” pentru scriitori și artiști. Aici au venit și au creat mari scriitori (ex. M. Sadoveanu, Camil Petrescu). În 1966, în urma vizitei unei delegații oficiale, condusă de fostul șef al statului comunist, Nicolae Ceaușescu, acesta a luat hotărârea ca destinația „Căminului Nicolae Bălcescu” să fie schimbată în muzeu²².

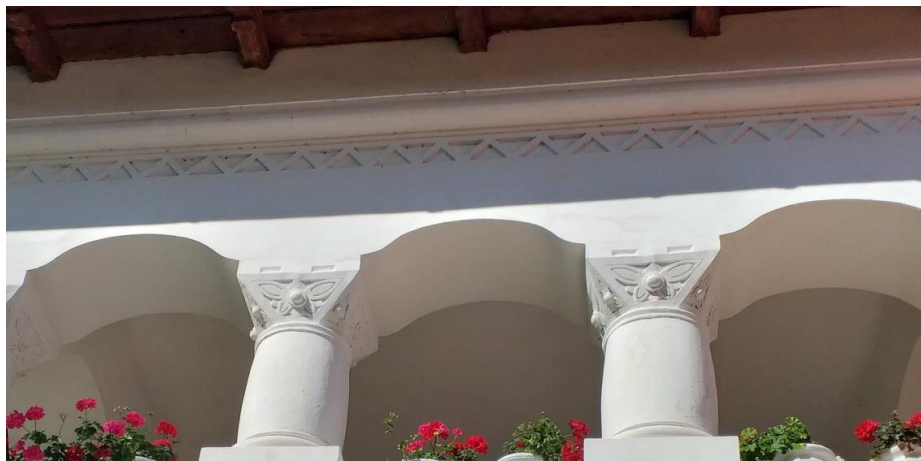
---

²¹ <http://memorialulbalcescu.ro/despre-conac/>

²² <http://memorialulbalcescu.ro/despre-conac/>

Conacul Bălceștilor – vedere aeriană – foto: Paul Balanca

Foișorul (refăcut în perioada interbelică)

Logia (construită 1937 -1939; piatră de moară, poartă din stejar cu tiranți, coloane din piatră de Baschioi)

Conacul Bălceștilor începutul sec. XX, acuarela Zoe Mandrea

Consiliul Județean Vâlcea a semnat în data de 18 aprilie 2018 contractul de finanțare pentru proiectul „Restaurarea, dotarea și punerea în valoare a Muzeului Memorial Nicolae Bălcescu” cofinanțat din cadrul Programului Operațional Regional 2014 – 2020, Axa prioritară 5 - Îmbunătățirea mediului urban și conservarea, protecția și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural, Prioritatea de investiții 5.1 - Conservarea, protejarea, promovarea și dezvoltarea patrimoniului natural și cultural, proiect în urma căruia se va consolida clădirea conacului, se vor executa lucrări de restaurare arhitecturală și instalații, restaurare picturi interioare și exterioare pentru conac și biserică, lucrări de amenajare peisagistică a parcului, precum și digitizarea obiectelor de patrimoniu.

Astfel, peste Conacul Bălceștilor au trecut aproape 200 de ani de istorie tumultuoasă, parfum de epocă, decizii cruciale luate în taină și va continua elegant peste veacuri, dăinuind amintirea personalităților care odinioară i-au trecut pragul.

BIBLIOGRAFIE

Bodea et al. 1971 – Cornelia Bodea, Paul Cernovodeanu, Horia Nestorescu-Bălcești, Vatra Bălceștilor, Bălcești pe Topolog, 1971.

Nestorescu-Bălcești 2019 – Horia Nestorescu-Bălcești, Bălcescu, Editura Nestor, București, 2019.

Un antoninian din tezaurul de la Ioneștii Govorii, jud.Vâlcea

Valentin Dolfi*

Keywords: *antoninian, hoard, Ioneștii Govorii, Gh. I. Petre-Govora.*

Abstract: *One Antoninian from the hoard from Ioneștii Govorii, Vâlcea County. In the spring of 1963, during an archaeological visit at Ioneștii Govorii, Gh. I. Petre-Govora and prof. D. Tudor found out that the teacher M. Grigorescu, when he was digging a pit in the backyard of his house in order to uproot a tree, discovered a hoard of Roman imperial silver coins. The hoard was stored in a clay pot that was broken and scattered at the time of the discovery. 151 coins were recovered, all antoninians, issued by the emperors Caracalla, Elagabalus, Gordianus III and Philippus Arabs, weighing between 2,73 and 5,68 grams. The majority of coins were minted in Rome and only 19 of them were minted in Antioch. The earliest coin was issued in 215 AD, by Caracalla, and the most recent in 244 AD, by Philippus Arabs. In the collection of Vâlcea County Museum 101 coins are kept of the total number of 151 coins in the hoard. The coin we present in this article was part of the collection of the priest and archaeologist Gh. I. Petre-Govora and was issued in 241-243 AD, by the emperor Gordianus III.*

În primăvara anului 1963, în timpul unei vizite arheologice pe care Gh. I. Petre-Govora o efectuează împreună cu prof. D. Tudor la Ioneștii Govorii, află că învățătorul M. Grigorescu, săpând o groapă în curtea casei sale pentru a dezrădăcina un pom uscat, a descoperit – lângă urme de zidărie lucrată din piatră cu mortar de var și considerate atunci turnul din colțul de nord-vest al castrului roman *Pons Aluti* – într-un puternic strat de arsură și cenușă, un tezaur de monede romane imperiale din argint. Tezaurul a fost depozitat într-o oală de lut care a fost spartă și împrăștiată în momentul descoperirii.

Din tezaur, învățătorul Grigorescu mai păstra încă 36 de monede, restul fiind date de el copiilor la Rm.Vâlcea, Drăgășani și în sat.

După două luni de cercetare au mai fost recuperate 116 monede, două monede fiind găsite de Gh. I. Petre-Govora în pământul răscolit. Pe baza unui fragment de altar din calcar cu inscripția ștearsă și cu urme de mortar pe el, s-a constatat că turnul castrului fusese refăcut de romani, probabil după incendierea ce a urmat ascunderii tezaurului. Tot cu această ocazie au fost culese de pe aria castrului fragmente ceramice romane.

Așezat pe proeminența unui dâmb, sub dealurile care încep din dreapta râului Luncavăț și continuând cu dealurile Drăgășanilor, castrul a fost construit de romani pentru a supraveghea Valea Oltului. Încă din anul 1894, Grigore G. Tocilescu face aici câteva sondaje, iar în anul 1940, prof.univ. D. Tudor întreprinde o cercetare.

În primăvara anului 1964, Gh. I. Petre-Govora vizitează din nou așezarea și culege din săpăturile de vie ceramică dacică și prefeudală, sec. IV-VI d.Chr. și un topor roman din fier, cu urechi, în bună stare, găsit pe latura de nord a castrului, în locul unde, probabil, a fost șanțul de apărare. Se constată, pe baza ceramicii găsite, că pe dâmb a fost inițial o așezare dacică¹.

Tezaurul a fost descoperit în data de 30 mai 1963 și a fost menționat pentru prima dată în anul 1965, de Bucur Mitrea². Au fost recuperate în total 151 de monede (152, după Gh. I. Petre-Govora³), toate antoninieni romani imperiali, emisiuni de la împărații Caracalla - 2, Elagabalus -18, Gordianus III -130 și Philippus Arabs -1, cu greutatea cuprinsă între 2,73 g și 5,68 g. Media greutateii antoninienilor din tezaur depășește 5 g, încadrându-se în greutatea normală a acestui tip monetar cuprinsă între 4,7 g și 5,3 g.

Majoritatea monedelor au fost emise de atelierele din Roma, 132 la număr, sau 87,42% din totalul tezaurului. Un număr de 19 exemplare, sau 12,58%, au fost bătute în atelierul din Antiohia. Cea mai timpurie monedă din tezaur a fost emisă de împăratul Caracalla, în anul 215 d.Chr, iar cea mai recentă, în anul 244 d.Chr. (4,95 g; 23,5 mm; Roma), de împăratul Philippus Arabs (244-249 d.Chr.)⁴.

---

* **Valentin Dolfi**, bibliotecar, Biblioteca Publică „Alexandru Iliescu” Băile Govora, e-mail: bibliotecagovora@yahoo.com.

¹ Petre-Govora 1968, p. 207-208.

² Mitrea 1965a, p. 614, nr. 46; Mitrea 1965b, p. 496-497.

³ Petre-Govora 1968, p. 208.

⁴ Mitrea 1968, p. 211-212.

În 1966, tezaurul este depus la Muzeul de arheologie și artă religioasă din Băile Govora⁵.

Din numărul total de 151 de monede care alcătuiau tezaurul de la Ioneștii Govorii, se mai păstrează astăzi 101 monede, în colecția Muzeului Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea⁶.

Având în vedere faptul că tezaurul a fost găsit în interiorul unui castru, el reprezintă fără îndoială economiile realizate de un soldat roman din garnizoana sa și a fost îngropat în interiorul castrului sub imperiul unei puternice amenințări. Ascunderea tezaurului a fost pusă în legătură cu acțiunile conduse de carpi împotriva Imperiului, din anul 245 d.Chr., la începutul domniei lui Philippus Arabs⁷.

Cercetări arheologice ulterioare au arătat că vestigiile aparțin de fapt unei construcții civile, probabil un edificiu termal, locul amplasării fortificației rămânând neprecizat. Au fost semnalate și slabe urme de locuire dacică și de după retragerea stăpânirii romane⁸.

Moneda (**Fig. 1**)⁹ pe care o prezentăm în articolul de față a făcut parte din colecția preotului și arheologului Gh. I. Petre-Govora: RIC IV/III, nr. 83; Roma; antoninian; 241-243 d.Chr.; Ag; 4,98 g; 21x22 mm. Av. IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG, Rv. AETER-NITATI AVG¹⁰.

---

⁵ Petre-Govora 1968, p. 208.

⁶ Purece 2015, p. 19.

⁷ Mitrea 1968, p. 213-214.

⁸ Nicolae 2000, p. 349.

⁹ Pentru că moneda nu s-a păstrat, identificarea a fost făcută prin compararea imaginilor fotografice cu datele din articolele și însemnările lui Gh. I. Petre-Govora, referitoare la acest tezaur. Monedele din tezaurele de la Frâncești și Roești amintite în articolul anterior (Dolfi 2018, p. 67, nota 9) au fost publicate de autor (Dolfi 2016, p. 32-34, 65-66).

¹⁰ Purece 2015, p. 24.

BIBLIOGRAFIE

Dolfi 2016 – V. Dolfi, Repertoriul descoperirilor monetare de pe teritoriul județului Vâlcea, Societatea Numismatică Română, București, 2016.

Dolfi 2018 – V. Dolfi, *Un tip monetar inedit din lotul III Copăceni, jud. Vâlcea (Tezaurul de la Tulghieș, Mireșu Mare, jud. Maramureș)*, în *Buridava*, XIII, 2018, p. 73-77.

Mitrea 1965a – B. Mitrea, *Descoperiri recente și mai vechi de monede antice și bizantine în R. S. România*, în *SCIV*, 3, tomul 16, 1965, p. 605-618.

Mitrea 1965b – B. Mitrea, *Découvertes récentes et plus anciennes de monnaies antiques et byzantines en Roumanie*, în *Dacia*, N.S., tome IX, Bucarest, 1965, p. 489-502.

Mitrea 1968 – B. Mitrea, *Observații numismatice și istorice asupra tezaurului de monede romane imperiale descoperit la Ionești Govorii*, în *SCN*, IV, 1968, p. 209-222.

Nicolae 2000 – E. Nicolae, în *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României* (coord. științific C. Preda), vol. III, Editura Enciclopedică, București, 2000, p. 349.

Petre-Govora 1968 – Gh. I. Petre-Govora, *Tezaurul monetar de la Ionești Govorii (Condițiile de descoperire)*, în *SCN*, IV, 1968, p. 207-208.

Purece 2015 – Silviu I. Purece, *Tezaure romane imperiale din colecția Muzeului Județean Vâlcea: considerații cu privire la fenomenul tezaurizării în spațiul Olteniei Romane*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2015.

Fig.1. Antoninian din tezaurul de la Ionești Govorii, jud. Vâlcea, (mărime 2x1).

Sigilii ale domnitorului Constantin Brâncoveanu (1688-1714)

Laurențiu-Ștefan Szemkovics*

Mots-clés: *Archives nationales, armoiries, Constantin Brâncoveanu, couronnes, écu, globe croiseté, meubles, ornements extérieurs, souverain, sceaux, supports, Valachie.*

Résumé: *Seaux du souverain Constantin Brâncoveanu (1688-1714). Dans l'étude „Sceaux du souverain Constantin Brâncoveanu (1688-1714)”, l'auteur présente huit pièces qui proviennent des Archives Nationales Centrales de Bucarest. Ces sceaux, qui authentifient la plus part des documents originaux émis par la Bureau Princière, ont des formes rondes et octogonales, ont de dimensions variables et ont sur leur emblème les armoiries héraldiques de la Valachie et les armoiries combinées. À l'aide de la sigillographie et de l'héraldique, on analyse l'emblème de ces pièces concernant: l'écu, les meubles, les supports, les couronnes qui timbrent l'écu, le globe croiseté, les ornements extérieurs de l'écu.*

La Arhivele Naționale Istorice Centrale din București, în diferite fonduri și colecții arhivistice, se află și documente originale emise de cancelaria lui Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești (1688 - 1714)¹, validate, în mare parte², cu sigilii³

---

* **Dr. Laurențiu-Ștefan Szemkovics**, consilier, Arhivele Naționale Istorice Centrale.

¹ Sacerdoțeanu 1941, p. 161; Popescu 2008, p. 173-178.

² Unele documente, deși originale, au sigiliile deteriorate, căzute sau lipsă.

³ **Sigiliu** = amprenta rămasă pe suportul documentului (în ceară, hârtie, soluție de aur, tuș sau fum) în urma aplicării matricei sigilare ce poartă o emblemă și un text menit a individualiza posesorul; sigiliul este principalul mijloc de garantare a secretului și de asigurare a autenticității actului. **Sigiliul atașat (atârnat)**, confecționat din metal sau din ceară (protejat de un căuș, o capsulă metalică, ori cutie din lemn), prins de act cu ajutorul șnurului, șiretului sau țăcușei. Acest sigiliu cuprinde următoarele părți: a) întipărirea sigilară; b) căușul sau cutia protectoare; c) mijlocul de prindere de suport. În această categorie se cuprind și bulele sigilare. **Sigiliul de închidere**, sigiliul cu ajutorul căruia se asigură secretul corespondenței; el se aplică în ceară, pe reversul suportului, după plierea acestuia, astfel încât actul să nu poată fi despăturit și citit fără ruperea hârtiei sau sfărâmarea sigiliului. Pentru sigilarea în acest mod se utiliza, de obicei, matricea

rotunde și octogonale și pe care le vom analiza, în bună măsură, cu ajutorul sigilografiei⁴ și heraldicii⁵. Piesele sunt redată în funcție de tipul reprezentărilor din câmp. Referitor la descrierea propriu-zisă a sigiliilor, în măsura posibilului, am ținut cont de normele științei heraldice și ne-am conformat recomandărilor fostului Comitet Internațional de Sigilografie⁶, organism creat în 1959 în cadrul Consiliului Internațional al Arhivelor⁷.

---

sigilară mică sau mijlocie. **Sigiliul imprimat** este sigiliul realizat prin imprimarea matricei sigilare pe suportul actului după ce aceasta a fost introdusă în tuș, soluție de aur sau fum. **Sigiliul timbrat**, sigiliul confecționat prin plasarea, deasupra cerii calde, a unei foițe-timbru peste care se aplică matricea sigilară. Din punctul de vedere al tehnicii de confecționare se împart în: a) sigiliul cu timbru fix; b) sigiliul cu timbru mobil. La un sigiliu timbrat se disting trei elemente: a) foița-timbru; b) ceara sau coca pe care se aplică; c) mătasea sau ața cu care este prins timbrul. Pentru creșterea puterii de rezistență a sigiliului, marginile foiței-timbru au fost cusute de suport ori pe reversul acestuia; în dreptul impresiunii sigilare s-a lipit un carton (Gal et al. 1982, p. 213-218).

⁴ **Sigilografia (sfragistica)** = are ca obiect studiul sigiliilor publice și private în toată complexitatea și varietatea lor; sigilografia a fost fondată în secolul al XVII-lea de Dom Mabillon, părintele erudiției moderne și dezvoltată în secolul al XIX-lea de către Louis-Claude Douët d'Arcq, un mare arhivist și istoric care, împreună cu echipa sa, a scos lucrarea *Collection des sceaux des Archives de l'Empire*. Franceză la origine, această disciplină nu a întârziat să se extindă în toată Europa, pretutindeni unde, încă din Evul Mediu, se impunea obiceiul de a valida documentele cu sigiliu (Bogdan 1980, p. 1620; Chassel 2007, p. 9).

⁵ **Heraldica** = știință specială a istoriei, având drept scop stabilirea principiilor teoretice, cercetarea și interpretarea stemelor și a evoluțiilor acestora. Heraldica cuprinde două părți: știința heraldică care fixează și studiază normele teoretice ale blazonului și arta heraldică care se ocupă cu aplicarea lor în practică (Gal et al. 1982, p. 130-131).

⁶ **Comitetul Internațional de Sigilografie** = organism creat în 1959 prin hotărârea Biroului executiv al Consiliului Internațional al Arhivelor, în vederea rezolvării unor probleme practice privind păstrarea și conservarea sigiliilor și a stimulării cercetărilor în acest domeniu. Comitetul a contribuit la dezvoltarea teoriei și practicii sfragistice, preocupându-se de uniformizarea terminologiei de specialitate, stabilirea elementelor necesare pentru descrierea sigiliilor, reunirea eforturilor specialiștilor în vederea creșterii longevității izvoarelor sigilare, elaborarea de studii menite să scoată în evidență importanța sigiliilor create în diferite țări (Gal et al. 1982, p. 77).

⁷ **Consiliul Internațional al Arhivelor** = organizație internațională creată în iunie 1948, de Comitetul de experți arhiviști convocat de UNESCO, și care, printre altele, cooperează cu alte organisme și cu toate organizațiile internaționale, guvernamentale sau neguvernamentale, care se ocupă cu conservarea valorilor documentare și de utilizarea documentației în folosul umanității (Gal et al. 1982, p. 86-87).

În două documente am întâlnit informații interesante despre sigilarea actului și despre confecționarea unei matrice sigilare⁸ inelare pentru domnitor, fiind cunoscut că, în general, asemenea știri documentare sunt foarte puține.

Astfel, în scrisoarea din 2 sept. 1688 (7197)⁹, prin care domnul îi poruncește lui Drăgan pârcălabul din Ipotești să-i dea slugii sale bucatele căpitanului Preda Proceanul și fratelui acestuia, Papa, apare menționat „scriu în această foiță a domniei mele *pecetluită*”, iar scrisoarea din 10 aprilie 1689 (7197)¹⁰ către jupânul Ghiorghe „felnogiul de la cetatea Brașovului”, prin care Constantin Basarab îl roagă să dea o piatră de „zanfir” (safir) lui Eremia pecetariul, ca să-i facă o pecete inelară din ea, aduce pentru prima oară unele precizări legate de meșter, metode de comandă, descriere, trimiterea unui „izvod” (un model desenat), dar, în același timp, aflăm că cel dintâi sigiliu inelar al domnului, din 1688, a fost săpat în aur de același meșter: „Însă vei ști dumneata că nu iaste să se facă altă peceate, ce tot aceea ce mi o au făcut în inelul cel de aur, care l-am trimis cu boiarul nostru Radul postelnicul Golescul, de mi l-au făcut iar dumnealui; *ce tot aceea peceate, acel corbu, soarele acela, luna aceaia, slovele iar acealea; numai atâta, la picioarele corbului, la inelul acest de aur s-au pus leatul cu slove rumânești, iar în inelul acesta să se facă cu slove latinești, cu ambac † 1689 †. (...)* Numai să-i zici dumneata și aceasta: cât ar putea să-l sape adânc, să nu fie săpătura în față”¹¹.

Sigiliile heraldice au ca element principal pasărea heraldică cu un aspect hibrid între două specii, când mai aproape de corb¹², când

---

⁸ **Matrice sigilară** = obiect confecționat dintr-un material dur (fier, oțel, alamă, aur, argint sau diferite pietre prețioase etc.) care poartă gravate pe suprafața sa, în negativ, un text și o reprezentare menite a individualiza posesorul, exprimând atributele sale în viața socială. Matricea este alcătuită din două părți: a) suprafața metalică (de obicei rotundă), pe care se află gravate emblema și legenda și b) mânerul, confecționat din metal, os, lemn, pietre prețioase etc. Sin. **tîpar sigilar** (Gal et al. 1982, p. 163).

⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Mănăstirea Brâncoveni*, XXII/56.

¹⁰ Publicată integral, parțial sau menționată de unii cercetători: Iorga 1899, p. 130; Iorga 1905, p. 96-97; Bogdan 1905, p. LIII, n. 1; Hurmuzaki 1913, nr. 2617, p. 1416; Vîrtosu 1956, p. 383-384; Szemkovics 2015, p. 28, 61.

¹¹ Serviciul Județean Brașov al Arhivelor Naționale, *Stenner*, III, nr. 349.

¹² **Corb** = simbol al perspicacității, al singurătății voite, al speranței; mesager al zeului tunetului și al trăsnetului. Corb negru înseamnă tenebrele ce nu s-au risipit încă; simbolizează pe autorul unii scrisori anonime; prevestitor de moarte (Chévalier, Ghéerbrant 1994, p. 364-366; Clébert 1995, p. 87-90).

mai aproape de acvilă¹³. Chiar și atunci când este redată cu trăsături de corb, pasărea este acvilă¹⁴, caracterizată prin cioc încovoiat, penaj bogat, trup mare, gheare puternice¹⁵. Pasărea heraldică apare cu corpul întreg, în profil spre stânga (conturnată¹⁶), cu capul întors spre dreapta, cu aripile desfăcute.

După procedeul de folosire la aceste documente, am întâlnit cinci tipuri de sigilii:

- 1) atârnat, confecționat din ceară roșie, protejat de un căuș¹⁷ sau de o capsulă metalică care are pe aversul capacului diferite reprezentări, prins de act cu ajutorul unui șnur;

¹³ Cernovodeanu 1977, p. 44-45.

¹⁴ **Acvila** = pasăre de pradă din clasa șoimilor, cu ciocul lung și recurbat, picioare robuste, unghii ascuțite, vedere pătrunzătoare și anvergura foarte întinsă; acvila este reprezentată cu ciocul deschis și aripile deschise (O'Kelly de Galway 1901, p. 6); este simbolul regalității, al măreției, al generozității și al recunoștinței. (G. de L. T***, *Dictionnaire héraldique, contenant tout ce qui a rapport à la science du blason, avec l'explication des termes; leurs etymologies, & les exemples nécessaires pour leur intelligence, suivi des Ordres de Chevaleries dans le Royaume et de l'Ordre de Malthe*, Paris, Lacombe, MDCCLXXIV, p. 11).

¹⁵ Brătianu 1931; Mănescu 1983.

¹⁶ **Conturnat** = se spune: 1) despre animale sau despre capete de animale care privesc spre stânga scutului; 2) de chevron atunci când vârful este întors spre partea stângă a scutului (Maigne 1860, p. 55).

¹⁷ **Căuș** = suport în formă de semisferă, confecționat din ceară naturală amestecată cu rășini, în care (după ce se trasează câteva linii) se toarnă ceara caldă peste care se aplică matricea sigilară. Sin. calotă sferică, semisferă, emisferă de ceară, covățică, capsulă de ceară, capsulă protectoare, cuib, înveliș de ceară albă (Gal et al. 1982, p. 66).

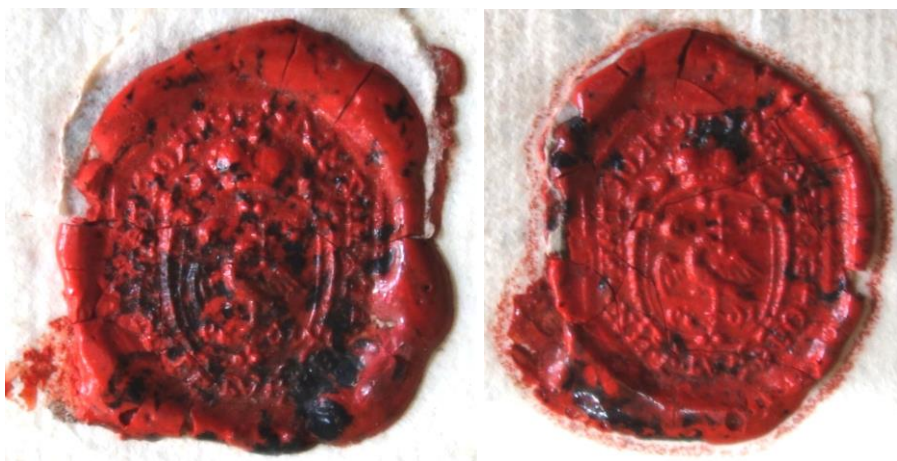
2) imprimat cu chinovar¹⁸;

---

¹⁸ **Chinovar** = substanță roșie, obținută din plante sau sulfură roșie de mercur, utilizată la scrierea (mai ales a literei inițiale majuscule, ornamente și miniaturi) și la sigilarea actelor. Fiind culoarea care exprimă suveranitatea, măreția, a fost intens folosit la validarea actelor domnești (Gal et al. 1982, p. 69; Oprea et al. 2007, p. 232).

3) aplicat în ceară roșie;

4) timbrat fix confecționat prin aplicarea cerii, la un document difoliu, pe reversul primei file, la locul convenit pe față în mod normal, după care se impresiona cu matricea sigilară direct pe aversul hârtiei pe care este scris textul;

5) timbrat mobil, confecționat prin fixarea cerii pe aversul documentului, prin plasarea pe aceasta a unei foițe-timbru romboidală și peste care se apăsa matricea sigilară. La acest sigiliu, foițele de hârtie, de culoare albă, erau simple sau dantelate. Cele dantelate sunt sub formă de: opt frunze de acant, patru mai mari intercalate de alte patru mai mici, cu decupaj în formă de inimă pe mijlocul lor; opt frunze de pătrunjel, patru mari și patru mai mici;

opt ornamente, patru mai mari care se termină în floare de lelea și patru mici sub formă de frunze de acant; floare. Unele foițe sunt deteriorate pe alocuri. Uneori timbrul s-a cusut de jur împrejurul impresiunii sigilare, cu fir de mătase de diferite culori.

În această perioadă, sigiliul domnesc menține ca element de bază, în emblema sa, stema¹⁹ țării. În câmpul acestor vestigii sigilare se disting pe cele opt tipuri:

---

¹⁹ **Stemă** = elementele distinctive și simbolice care alcătuiesc blazonul unei persoane, instituție sau stat, exprimând atributele sale. Conform legilor științei heraldice, o stemă se compune din următoarele elemente: a) scut a cărui suprafață poate fi secționată sau nu; b) mobilele heraldice plasate în câmpul scutului; c) elementele exterioare ale acestuia, incluzând timbrul, coroana, sprijinatorii, pavilionul sau mantoul, deviza etc. Sin. gherb, herb, blazon, arme (Gal et al. 1982, p. 222-223).

A. *Stema heraldică a Țării Românești*²⁰ care apare în emblemele primelor cinci sigilii:

I. Sigiliul rotund (87 x 95 mm), în câmpul căruia este un scut²¹ oval, format dintr-o ghirlandă întretăiată în partea de jos de o floare cu șapte petale, încărcat cu pasărea stând cu picioarele pe petala centrală de sus, cu aripile²² deschise, corpul conturnat, capul întors spre dextra²³, ținând în cioc o cruce²⁴ latină²⁵ poziționată în pal²⁶ și flancată²⁷, la dreapta de soare²⁸ figurat²⁹ cu optsprezece raze, la stânga de crai nou³⁰. Scutul, timbrat³¹ de o coroană închisă³²,

---

²⁰ Stema are ca element principal pasărea cruciată, însoțită de cei doi aștri, soarele și luna.

²¹ **Scut** = partea centrală a unei steme, simbolizând arma de apărare a cavalerilor medievali, pe care aceștia își reprezentau blazonul. Scutul are forme variate, după epoca și aria geografică în care a apărut. După formă poate fi triunghiular, rotund, dreptunghiular, rococo (cu marginile neregulate) etc. (Gal et al. 1982, p. 211).

²² **Aripi** = simbol al avântului; indică facultatea cunoașterii, o eliberare și o izbândă (Chévalier, Ghéerbrant 1994, p. 141-143).

²³ **Dextra** = termen prin care se indică poziția unei mobile în scut, la dreapta; în heraldică poziția dreapta-stânga este inversă decât în accepțiunea curentă (Slater 2010, p. 250).

²⁴ **Cruce** = simbolizează axa lumii și punctul de intersecție dintre figurile geometrice fundamentale reprezentate de cerc (cerul) și pătrat (pământul). Are și un simbolism spațial, deoarece brațele corespund celor patru puncte cardinale. Provine din cuvântul latinesc *cruce(m)*, „caznă” (Battistini 2008, p. 144).

²⁵ **Cruce latină** = cruce care are piciorul de cel puțin de două ori mai lung decât celelalte trei brațe din partea de sus care sunt egale (Andrieș-Tabac 2010, p. 103).

²⁶ **Palul** = piesă onorabilă și este obținut prin trasarea a două linii verticale în centrul scutului (Gal et al. 1982, p. 186).

²⁷ **Flancat** = termen ce indică poziția paralelă cu laturile scutului a unor mobile (Gal et al. 1982, p. 119).

²⁸ **Soarele** = astru reprezentat cu o față umană, înconjurat de 12 sau 16 raze, alternând cele drepte cu cele ondulate; este simbolul luminii, al bogăției și al abundenței. El este de asemenea desemnat ca emblemă a divinității. În iconografia creștină, indică adevărul (O'Kelly de Galway 1901, p. 424).

²⁹ **Figurat** = termen care indică reprezentarea unor mobile sub formă de figuri omenești; de obicei apar astfel înfățișate soarele și semiluna (Gal et al. 1982, p. 116).

³⁰ **Lună** = figură naturală, din categoria astrilor, reprezentată conform regulilor heraldice, printr-un disc de argint cu figură umană. În heraldica românească acest astru este, de obicei, înfățișat sub formă de crai nou (semilună) figurat. Poziția obișnuită a semilunii este culcată la orizontal, cu coarnele în sus; când este redată orizontal cu coarnele în jos se blazonează răsturnată; când este înfățișată vertical cu coarnele îndreptate spre flancul drept se definește semilună întoarsă; iar când

terminată cu un glob crucifer³³, este sprijinit de doi lei³⁴, limbați³⁵, afrontați³⁶, cu cozile bifurcate trecute printre picioare. În exergă³⁷, între un cerc șnurat la interior și o ghirlandă rotundă la exterior, legenda³⁸ în limba slavonă: † **IO COSTANDIN BASARAB VOEVOD B(o)JIU M(i)L(o)STIIU G(o)SP(o)D(a)P ZEMLE UNGROVLAHIISCOE . L(ea)T . 7200 .** († IO CONSTANTIN BASARAB VOIEVOD, DIN MILA LUI DUMNEZEU, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, LEAT 7200), cu ligaturi la AN, DIN, AB și LT.

Sigiliul atârnat, din ceară roșie, este introdus într-o capsulă metalică aurită, care are pe avers figurile în picioare ale împăratului³⁹ Constantin (în dreapta) și împărătesei Elena (în stânga), cu aureole în jurul capetelor precum sfinții și ținând, cu câte o mână, împăratul cu cea stângă în supinație, împărăteasa cu cea dreaptă în pronație, o cruce latină aflată între ei.

---

este în poziție verticală, cu coarnele spre stânga, se descrie conturnată. Simbolizează veșnicie, nemurire, strălucire (Gal et al. 1982, p. 159).

³¹ **Timbrat** = termen care indică poziția unei mobile față de scut. Este propriu coifului cu cimier și lambrechini (Gal et al. 1982, p. 230).

³² **Coroană închisă** = coroana formată dintr-un cerc frontal de care se prind mai multe arcuri ce se unesc în partea superioară; de obicei este dotată cu pietre prețioase și terminată printr-un glob crucifer (Gal et al. 1982, p. 90).

³³ **Glob crucifer** = sferă suprapusă de o cruce care se găsește în vârful coroanelor închise, în mâna unor personaje sau deasupra unor scuturi; este însemn al puterii suverane, atribut al suveranității. În heraldica românească globul crucifer este întâlnit în stemele Țării Românești, în armele Moldovei și armeriile statului român. Sfera simbolizează pământul, iar crucea de pe sferă simbolizează dominația creștină asupra lumii (Gal et al. 1982, p. 127; Rapelli 2009, p. 40-41).

³⁴ **Leul** = unul dintre cele mai nobile animale, fiind reprezentat din profil și stând pe labele de dinapoi. Gura larg deschisă îi arată dinții ascuțiți și o limbă recurbată. Coada sa se înalță dreaptă terminându-se printr-un smoc de păr întors spre spate. Este simbolul forței, al curajului și al generozității (O'Kelly de Galway 1901, p. 316-317; Gourdon de Genouillac 1868, p. 22).

³⁵ **Limbat** = înfățișarea unor animale cu limba scoasă și reprezentată de obicei în alt smalt (Gal et al. 1982, p. 156).

³⁶ **Afrontate** = două personaje, animale sau obiecte plasate față în față (Gal et al. 1982, p. 19).

³⁷ **Exergă** = spațiul de la marginea câmpului sigilar, de obicei cuprins între două sau mai multe cercuri (ce pot fi liniare, șnurate, perlate etc), în care se gravează textul legendei (Gal et al. 1982, p. 111).

³⁸ **Legendă** = textul scris, de obicei la marginea spațiului sigilar, circular de la dreapta spre stânga, indicând numele și atributele posesorului (Gal et al. 1982, p. 153).

³⁹ **Împărat** = suveran (absolut) al unui imperiu (Oprea et al. 2009, p. 721).

Deasupra capetelor, inscripția, gravată în incizie, cu slove capitale: **ȚAR - ȚARIȚA**, iar în dreptul gâtului, la dreapta și la stânga respectiv: **COSTA-NDIN I E-LENA** (ÎMPARATUL CONSTANTIN ȘI ÎMPĂRĂTEASA ELENA), cu ligatură⁴⁰ la DIN.⁴¹

⁴⁰ **Ligatură** = reunire a mai multor litere într-un singur semn grafic.

⁴¹ Moisil 1931, nr. 2, p. 68, fig. 9; Vîrtosu 1958, p. 427-432, fig. 7-8; Cernovodeanu 1977, p. 47 și 224-225, pl. IX, 3; Căzan 1991; Szemkovics, Dogaru 2006, p. 131-132 și p. 179, fig. 184-185; Turcitu et al. 2014, p. 283, 290-291; Turcitu et al. 2016, p. 281, 286.

II. Sigiliul octogonal (16 x 15 mm), având în emblemă, într-un scut în formă de măr, pasărea, cu aripile deschise, corpul conturnat, capul întors spre dreapta, purtând în cioc o cruce burdonată⁴², așezată în pal, flancată, în partea de sus, la dreapta de soare, la stânga de semilună (crai nou), în partea de jos, de slovo-cifrele ZP-YZ (7197). Scutul, timbrat de o coroană închisă, terminată cu un glob crucifer, a cărui cruce, asemănătoare cu cea ținută de pasăre, intră în legendă ca invocație simbolică⁴³, are pe flancuri⁴⁴ două modilioane⁴⁵ din ale căror extremități superioare ies doi grifoni⁴⁶ adosați⁴⁷.

În exergă, mărginită la exterior de un octogon liniar, legenda în limba slavonă: † IO COSTANDIN B.(asa)RAB V.(oe)VOD B.(o)J(iiu) M.(ilostiiu) G(ospodar) Z.(emli) U.(gro)VL(a)H(i) († IO CONSTANTIN BASARAB VOIEVOD, DIN MILA LUI DUMNEZEU, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI).⁴⁸

---

⁴² **Cruce burdonată** = cruce ale cărei brațe au extremitățile terminate în cercuri cu diametrul mai mare decât lățimea brațului și intrând peste braț. Cercurile amintesc de măciulia bastonului de pelerin (Andrieș-Tabac 2010, p. 115).

⁴³ **Invocația simbolică** = figură cu aspect cruciform sau o monogramă redând prescurtat numele Iisus, evocând protecția divină pentru conținutul actului pe suportul căruia este gravat; element al intitulăției suveranilor în formă de cruce realizată simplu sau ornamentată cu diferite elemente geometrice ori florale, exprimând faptul că numitul conducător deține puterea prin voința divină. Este plasată, de obicei, la începutul actului ori legendei sigilare, sau precede semnăturile martorilor. Sin. **cruce-ajută** (Gal et al. 1982, p. 143).

⁴⁴ **Flanc** = suprafața de lungime a laturilor scutului, respectiv flancul drept plasat lângă latura stângă a scutului din punct de vedere al privitorului și invers (Gal et al. 1982, p. 120).

⁴⁵ **Modilion** = ornament exterior din domeniul arhitecturii redat în formă de consolă, care susține un scut, un bust etc. (*DEX, Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 645).

⁴⁶ **Grifon** = animal fantastic, alcătuit din imaginație, prin combinarea unei acvile cu un leu. De obicei acesta este înfățișat având capul, pieptul, aripile și picioarele de acvilă, iar restul trupului de leu. Sin. **griptor** (Gal et al. 1982, p. 128).

⁴⁷ **Adosate** = două animale care își întorc spatele, adică stau spate în spate (O'Kelly de Galway 1901, p. 5).

⁴⁸ Turcitu et al. 2014, p. 282, 286-287.

III. Sigiliul octogonal (18 x 15 mm), având în emblemă, într-un scut în formă de măr, pasărea, cu aripile deschise, corpul conturnat, capul întors spre dreapta, purtând în cioc o cruce latină, așezată în pal, flancată, în partea de sus, la dreapta de soare, la stânga de semilună (crai nou), în partea de jos, de slovo-cifrele ZP-YZ (7197). Scutul, timbrat de o coroană închisă, terminată cu un glob crucifer, a cărui cruce, asemănătoare cu cea ținută de pasăre, intră în legendă ca invocație simbolică, are pe flancuri două ramuri, din ale căror extremități superioare ies, ca suporturi, doi grifoni adosați.

În exergă, mărginită la exterior de un octogon liniar, legenda în limba slavonă: † **IO COSTANDIN B.(asa)RAB. V.(oe)VOD. B(o)J(iiu). M.(ilostiiu) G(ospodar) Z.(emli) U.(ngro)VL(a)H(i)** († IO CONSTANTIN BASARAB VOIEVOD, DIN MILA LUI DUMNEZEU, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI).⁴⁹

---

⁴⁹ Szemkovics, Dogaru 2006, p. 133 și p. 179, fig. 189; Szemkovics 2014a, p. 66-68; Szemkovics 2014b, p. 60; Turcitu et al. 2014, p. 282, 286-287; Szemkovics 2015, p. 32, 65; L. Szemkovics, *Șase documente cu sigilii de la Constantin Brâncoveanu*, în „Studii Slătinene”. Număr dedicat profesorului dr. Bogdan Ion Bădițoiu la împlinirea vârstei de 60 de ani, coordonatori: Ion Ivașcu, Dan Bodea, anul VIII, 2014, vol. XIV, nr. 1, p. 116-118; Szemkovics 2016, p. 280, 284.

IV. Sigiliul octogonal (18 x 16 mm), corespunde cu cel de dinainte, cu unele deosebiri la: forma scutului care este ovală; forma păsării; dispunerea crucii din cioc; dispunerea celor doi aștri; în locul slovo-cifrelor apare anul 1689; dispunerea literelor din legendă; dimensiunile sigiliului⁵⁰.

---

⁵⁰ Bădără 1989; Szemkovics, Dogaru 2006, p. 133 și p. 179, fig. 188a și 188b; Szemkovics 2014a, p. 70; Szemkovics 2014b, p. 61; Turcitu et al. 2014, p. 282, 288-289; Szemkovics 2015, p. 32-33, 65-66; L. Szemkovics, *Șase documente cu sigilii de la Constantin Brâncoveanu*, în „Studii Slătinenene”. Număr dedicat profesorului dr. Bogdan Ion Bădițoiu la împlinirea vârstei de 60 de ani, coordonatori: Ion Ivașcu, Dan Bodea, anul VIII, 2014, vol. XIV, nr. 1, p. 119-120; Szemkovics 2016, p. 64; Turcitu et al. 2016, p. 280, 285.

V. Sigiliul octogonal (17 x 15 mm), cuprinzând în emblemă pasărea cu aripile deschise, picioarele flexate, cu ghearele îndreptate spre aripa stângă, capul întors spre aripa dreaptă, ținând în cioc o cruce latină, flancată de soare și de semilună, având deasupra o coroană deschisă⁵¹, cu trei fleuroane⁵².

În exergă, între două octogoane liniare, legenda în limba slavonă: † **IO COSTANDIN. B(asarab). VOEVOD B(râncoveanu) B(ojiuu) M(ilstiuiu) G(ospodar) Z(emle) V(lahiscoe)** († IO CONSTANTIN BASARAB VOIEVOD BRÂNCOVEANU, DIN MILA LUI DUMNEZEU, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI)⁵³.

---

⁵¹ **Coroană deschisă** = coroana formată dintr-un arc frontal și mai multe fleuroane; deseori între fleuroane se interpun arcuri perlate, iar cercul frontal este împodobit cu pietre prețioase (Gal et al. 1982, p. 90).

⁵² **Fleuron** = element component al coroanei deschise care este fixat pe un cerc frontal, de obicei împodobit cu pietre prețioase. Coroanele pot cuprinde trei, cinci, șapte sau nouă fleuroane (Gal et al. 1982, p. 120).

⁵³ Turcitu et al. 2014, p. 283, 288-289.

B. *Stema combinată*⁵⁴ apare în emblemele sigiliilor ultimelor trei sigilii:

VI. Sigiliul rotund (55 mm), având în emblemă, în scut în formă de măr, două personaje încoronate⁵⁵, redete în întregime și din față, flancând un arbore⁵⁶, mărginit, în dreptul trunchiului, de slovo-cifrele ZP-YZ (7197), pe vârful căruia stă pasărea cruciată, însoțită, la dreapta de soare figurat cu 16 raze, la stânga de crai nou. Scutul, timbrat de o coroană închisă, terminată cu glob crucifer, de la care pornesc lambrechini⁵⁷ sub formă de fâșii, are pe flancuri motive

---

⁵⁴ Stema combinată este realizată prin contopirea stemei heraldice cu stema iconografică a Țării Românești.

⁵⁵ **Încoronat** = se spune despre animale sau despre figuri umane care au o coroană pe cap; Maigne 1860, p. 233.

⁵⁶ **Copac (arbore)** = simbol al vieții în continuă evoluție, în ascensiune spre cer. Simbol pentru caracterul ciclic al evoluției cosmice: moarte și regenerare, amintind de arborii foioși, cărora în fiecare an le cad și le cresc din nou frunzele; simbol al dezvoltării unei familii, cetăți, neam (Chévalier, Ghéerbrant 1994, p. 124-132).

⁵⁷ **Lambrechini** = ornament exterior al scutului înfățișat ca niște fâșii din stofă sau vrejuri vegetale care cad din partea de sus a scutului pe laturile acestuia. Lambrechinii au fost reprezentați, din punct de vedere al formei, în funcție de stilul artistic dominant (gotic, renaștere, baroc, rococo etc). Ei amintesc acoperământul coifului sfâșiat în lupte. În mod obișnuit, lambrechinii sunt înfățișați, din punct de vedere cromatic, prin atribuirea smaltului principal al scutului părților exterioare, iar

baroce și tenanți⁵⁸ două personaje adosate, rediate din profil și pe jumătate, privind spre marginile sigiliului.

În exergă, între un cerc liniar la interior și o ghirlandă rotundă la exterior, legenda în limba slavonă: † **IO COSTANDIN BASARAB VOEVOD B(o)JĬIU M(i)L(os)TĬIU G(ospo)D(a)R V(soi) ZEMLI UGR(o)VL(a)HI** († IO CONSTANTIN BASARAB VOIEVOD, DIN MILA LUI DUMNEZEU, DOMN A TOATĂ ȚARA ROMÂNEASCĂ).⁵⁹

---

metalului sau a culorii celei mai însemnate mobile din scut, celor interioare (Gal et al. 1982, p. 152).

⁵⁸ **Tenant** = element exterior al scutului, personaj uman care sprijină scutul (Gal et al. 1982, p. 229).

⁵⁹ Năsturel 1892, p. 119, fig. 38; Dogaru 1976, p. 75, fig. 53 a, b; Căzan 1996, pl. IV, 1; Szemkovics, Dogaru 2006, p. 132 și p. 179, fig. 186; Turcitu et al. 2014, p. 283-284, 292-293; Szemkovics 2015, p. 34, 66-67; Turcitu et al. 2016, p. 281-282, 287.

VII. Sigiliul rotund (52 mm), corespunde cu cel de dinainte, deosebindu-se: dispunerea personajelor umane și poziția mâinilor acestora; forma și poziția păsării care stă pe vârful copacului; forma crucii atât cea ținută în cioc de pasărea heraldică, cât și cea din vârful coroanei care timbrează scutul; slovo-cifrele au titlă; forma coroanei care este pe scut; forma lambrechinilor.

În exergă, între un cerc liniar la interior și o ghirlandă rotundă la exterior, legenda în limba slavonă: † **IO COSTANDIN · BASARAB · VOEVOD · B(o)JĬIU M(i)L(os)TĬIU G(ospo)D(a)R ZEMLI UGR(o)VL(a)HĬI**: († IO CONSTANTIN · BASARAB · VOIEVOD

· DIN MILA LUI DUMNEZEU, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI:).⁶⁰

---

⁶⁰ Urechia 1891, p. 162; Urechia 1901, p. 14; Năsturel 1892, p. 119, fig. 38; Ionnescu-Gion 1899, p. 118; Dogaru 1976, p. 75, fig. 53 a, b; Căzan 1996, pl. IV, 1; Szemkovics, Dogaru 2006, p. 132-133 și p. 179, fig. 187; Szemkovics 2014a, p. 78; Szemkovics 2014b, p. 63-64; Turcitu et al. 2014, p. 284, 294-295; Szemkovics 2015, p. 35-36, 68-69; L. Szemkovics, *Șase documente cu sigilii de la Constantin Brâncoveanu*, în „Studii Slătinele”. Număr dedicat profesorului dr. Bogdan Ion Bădițoiu la împlinirea vârstei de 60 de ani, coordonatori: Ion Ivașcu, Dan Bodea, anul VIII, 2014, vol. XIV, nr. 1, p. 123-124; Szemkovics 2016, p. 64-65; Turcitu et al. 2016, p. 282, 288.

VIII. Sigiliul rotund (55 mm), din ceară roșie, în capsulă metalică aurită, anepigraf⁶¹, cuprinzând în câmp, un scut în formă de măr, încărcat cu două personaje redată în întregime, încoronate, purtând veșminte lungi, flancând un copac pe vârful căruia stă pasărea cruciată, flancată la dreapta de un soare figurat cu 16 raze, iar la stânga de o semilună. Scutul, timbrat de o coroană închisă, are pe flancuri și sub el ornamente baroce. Compoziția heraldică este inclusă într-o ghirlandă rotundă. Pe aversul capacului, s-a gravat, în excizie, un scut rotund, cu bordura perlată, încărcat cu acvila bicefală⁶², cu o coroană închisă așezată deasupra, între cele două capete, ținând în gheare buzduganul⁶³ și sabia⁶⁴. Pe pieptul și pe stomacul acvilei se află un scut oval, încărcat⁶⁵ cu pasărea cruciată, însoțită, în partea de sus, de un soare figurat cu 18 raze și de semilună.⁶⁶

---

⁶¹ **Anepigraf** = fără legendă.

⁶² **Acvilă bicefală** = pasăre himerică înfățișată cu două capete (Gal et al. 1982, p. 17).

⁶³ **Buzdugan** = figură heraldică artificială din categoria armamentului, înfățișată ca o măciucă cu mâner, folosită în vechime ca armă de luptă și utilizată ca însemn al puterii, exprimând suveranitatea sau deținerea unei dregătorii (Gal et al. 1982, p. 57).

⁶⁴ **Sabie** = este emblema nobleței, a curajului și a victoriei; sabia a fost adoptată de persoanele care au săvârșit acte de valoare (O'Kelly de Galway 1901, p. 220).

⁶⁵ **Încărcat** = termen care indică faptul că într-o piesă heraldică s-au plasat una sau mai multe mobile (Gal et al. 1982, p. 146).

⁶⁶ Turcitu et al. 2014, p. 284, 296-297; Szemkovics 2015, p. 36-37, 69-70; Turcitu et al. 2016, p. 282, 289.

Studiul își propune să trezească interesul specialiștilor, istoricilor și marelui public față de aceste izvoare speciale și, totodată, să constituie un apel pentru depistarea, salvarea și introducerea în circuitul științific și a altor vestigii de acest fel, rămase încă necunoscute.

BIBLIOGRAFIE

Andrieș-Tabac 2010 – Silviu Andrieș-Tabac, *Tipologia crucii heraldice*, în „Analecta Catholica”, IV, 2008, Chișinău, 2010, p. 97-127.

Bădără 1989 – Doru Bădără, *O carte cu pecetea lui Constantin Brâncoveanu în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare din București*, în „Revista de istorie”, t. 42, mai 1989, nr. 5, p. 509-511.

Battistini 2008 – Matilde Battistini, *Simboluri și alegorii*, Monitorul Oficial, 2008.

Bogdan 1905 – I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI*, vol. I, 1413-1508, București, 1905.

Brătianu 1931 – Gh. I. Brătianu, *Originile stemelor Moldovei și Țării Românești*, în „Revista istorică română”, I, 1931, p. 50-62.

Căzan 1991 – Ileana Căzan, *Les armoiries, l'embleme et le sceau de Constantin Brâncoveanu*, în „Revue roumaine d'histoire”, t. XXX, 1991, nr. 3-4, p. 253-262.

Căzan 1996 – Ileana Căzan, *Imaginar și simbol în heraldica medievală*, Silex, București, 1996.

Cernovodeanu 1977 – Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1977.

Chassel 2007 – Jean-Luc Chassel, *Les sceaux dans l'Histoire, l'Histoire dans les sceaux*, în *Les sceaux, sources de l'histoire médiévale en Champagne. Actes des tables rondes de la Société française d'héraldique et de sigillographie* (Troyes, 2003-Reims, 2004) sous la direction de Jean-Luc Chassel, Paris, Société française d'héraldique et de sigillographie, 2007.

Chévalier, Ghéerbrant 1994 – Jean Chévalier, Alain Ghéerbrant, *Dicționar de simboluri. Mitori, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. 1 (A-D), Edit. Artemis, București, 1994.

Clébert 1995 – Jean-Paul Clébert, *Bestiar fabulos. Dicționar de simboluri animaliere*, Edit. Artemis-Cavallioti, București, 1995.

Damian 1980 – Damian P. Bogdan, *Științele speciale istorice*, în „Revista de istorie”, tom 33, 1980, nr. 7-8, p. 1603-1635.

Dogaru 1976 – Maria Dogaru, Sigiliile mărturii ale trecutului istoric. Album sigilografic, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1976.

Gal et al. 1982 – Ionel Gal (coord.), Dicționar al științelor speciale ale istoriei. Arhivistică, cronologie, diplomatică, genealogie, heraldică, paleografie, sigilografie, (colectiv de autori), Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1982.

Gourdon de Genouillac 1868 – Henri Gourdon de Genouillac, Les Mystères du blason de la noblesse et de la féodalité. Curiosités – bizarreries et singularités, Paris, E. Dentu, 1868.

Hurmuzachi 1913 – Eudoxiu de Hurmuzaki, Documente privitoare la istoria românilor, vol. XV, partea II, 1601-1825, București, 1913.

Ionnescu-Gion 1899 – G. I. Ionnescu-Gion, Istoria Bucureștilor, București, Stabilimentul grafic I. V. Socecu, 1899.

Iorga 1899 – N. Iorga, Socotelile Brașovului și scrisori românești către Sfânt în secolul al XVII-lea, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1899.

Iorga 1905 – N. Iorga, Brașovul și românii. Scrisori și lămuriri, vol. X (Studii și documente cu privire la istoria românilor), Stabilimentul Grafic I. V. Socecu, București, 1905.

Maigne 1860 – W. Maigne, Abrégé méthodique de la science des armoiries suivi d'un glossaire des attributs héraldiques, d'un traité élémentaire des ordres de chevalerie et de notions sur les classes nobles, les anoblissements, l'origine des noms de famille, les preuves de noblesse, les titres, les usurpations et la législation nobiliaires, Paris, Garnier frères, Libraires-Éditeurs, 1860.

Mănescu 1983 – Jean N. Mănescu, *Cu privire la originea stemei Țării Românești*, în „Cercetări numismatice”, V, 1983, p. 183-196.

Moisil 1931 – Const. Moisil, *Stema României. Originea și evoluția ei istorică și heraldică*, în „Boabe de grâu”, II, 1931, nr. 2, p. 65-85.

Năsturel 1892 – P. V. Năsturel, *Stema României. Studiu critic din punct de vedere heraldic cu numeroase figuri în text*, București, Tipografia «Voința Națională», 1892.

O'Kelly de Galway 1901 – Cte Alph. O'Kelly de Galway, Dictionnaire archéologique et explicatif de la science du blason, tome I, Bergerac, Imprimerie générale du Sud-Ouest, 1901.

Oprea et al. 2007 – Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, Noul dicționar universal al limbii române, ediția a doua, Editura Litera Internațional, București-Chișinău, 2007.

Oprea et al. 2009 – Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, Noul dicționar universal al limbii române, ediția a treia, Editura Litera Internațional, București-Chișinău, 2009.

Popescu 2008 – Petru Demetru Popescu, Viețile voievozilor, domnilor și regilor poporului român, Editura Vitruviu, București, 2008.

Rapelli 2009 – Paola Rapelli, Simboluri ale puterii și mari dinastii, Monitorul Oficial, 2009.

Sacerdoțeanu 1941 – Aurelian Sacerdoțeanu, *Liste de suverani*, în „Hrisovul”, I, 1941, p. 141-191.

Slater 2010 – Stephen Slater, The complete book of heraldry. An international history of heraldry and its contemporary uses, Hermes House, 2010.

Szemkovics 2014a – Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Cinci sigilii care au aparținut lui Constantin Brâncoveanu și soției sale, Marica*, în „Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana. 95 de ani”, coordonatori Doru Sinaci, Emil Arbonie, vol. VIII, Arad, 2014, p. 65-78.

Szemkovics 2014b – Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Sigilii ale domnitorului Constantin Brâncoveanu*, în „Acta Bacoviensia”. Anuarul Arhivelor Naționale Bacău, IX, Editura Magic Print, Onești, 2014, p. 59-64.

Szemkovics 2015 – Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Documente de la Constantin Brâncoveanu privitoare la unele mănăstiri și persoane din județul Gorj (1688-1712), Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2015.

Szemkovics 2016 – Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Documente de la Constantin Brâncoveanu referitoare la Mănăstirea Argeșului (1688-1703), Editura Ordessos, Pitești, 2016.

Szemkovics, Dogaru 2006 – Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Maria Dogaru, Tezaur sfragistic românesc. I. Sigiliile emise de cancelaria

domnească a Țării Românești (1390-1856). Trésor sfragistique roumain. I. Les sceaux emis par la chancellerie princière de la Valachie (1390-1856), Ars Docendi, București, 2006.

Turcitu et al. 2014 – Claudiu-Victor Turcitu, Ileana Dincă, Codruța Mihailovici, Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Constantin Brâncoveanu 300 – Documente de arhivă, DAR DEVELOPMENT ASSOCIATION, 2014.

Turcitu et al. 2016 – Claudiu-Victor Turcitu, Ileana Dincă, Codruța Mihailovici, Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Constantin Brâncoveanu 300 – Documente din Arhivele Naționale, ediția a II-a, autori: Claudiu-Victor Turcitu, Ileana Dincă, Codruța Mihailovici, Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Editura DAR DEVELOPMENT PUBLISHING, 2016.

Urechia 1891 – V. A. Urechia, *Schițe de sigilografie românească (I)*, în „Revista literară”, XII, 1891, nr. 11, 17 p. + ilustr.

Urechia 1901 – V. A. Urechia, *Notice sur les armoiries du peuple roumain*, Mémoire au Congrès d'histoire comparée, Maçon, 1901, 20 p.

Vîrtosu 1956 – Emil Vîrtosu, *Din sigilografia Moldovei și a Țării Românești*, în Documente privind istoria României. Introducere, vol. II, Edit. Acad. Rom., 1956.

Vîrtosu 1958 – Emil Vîrtosu, *Glose sigilografice*, în „Studii și Cercetări de Numismatică”, II, 1958, p. 419-437.

„Un zugrav” transilvănean în custodia Muzeului de Arheologie și Artă Religioasă „pr. Gheorghe I. Petre-Govora”

Diana Mirea*
Dragoș-Ionuț Ecaterinescu**

Keywords: *The Artistic Center of Abrud, Alba County, icon, Coronation of the Virgin Mary, Andrei Vig, 1825.*

Abstract: *„A painter” from Transylvania in the custody of the Museum of Archeology and Religious Art „Priest Gheorghe I. Petre-Govora”. In this article we present the icon of the Coronation of the Virgin Mary, from the Collection of the Museum in Govora resort, painted by a Transylvanian painter, Andrei Vig, from Abrud, who is known to have also painted the Church “Tomnatecu de Sus” (Hunedoara County). The icon is signed and dated in 1825. A specific representation of the Western art, noting through a well-made composition and a harmony of colors, depicts the Father, the Son and the Holy Spirit as the Dove, crowning the Virgin Mary.*

Monumentele istorice și de artă ale Transilvaniei, netăgăduite valori de ordin artistic, se înfățișază ca mărturii și documente privind istoria și cultura națională, scoțând în evidență, cu pregnanță, continuitatea și unitatea de viață a ținuturilor locuite de români.

În secolul al XVIII-lea, stăpânirea habsburgilor asupra Transilvaniei s-a manifestat prin încercarea de răspândire a catolicismului și odată cu acesta a artei specifice vestului Europei. Artă brâncovenescă și postbrâncovenescă din Țara Românească este promovată prin generozitatea principelui Constantin Brâncoveanu, dar și prin numeroșii artiști chemați să zugrăvească bisericile de peste Carpați¹.

Unul dintre centrele artistice recunoscute, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, este cel de la Abrud, județul Alba. Aici, Simion Silaghi-Sălăjeanu, pictor muralist și iconar,

---

* **Dr. Diana Mirea**, conservator, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea, Râmnicu Vâlcea, e-mail: scrociob_diana@yahoo.com.

** **Dragoș-Ionuț Ecaterinescu**, muzeograf, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea, Râmnicu Vâlcea, e-mail: dragosecaterinescu@yahoo.ro.

¹ Porumb 2003, p. 9.

activ în perioada 1773-1830², i-a avut alături, ca ucenici, pe Gavril Silaghi (fiul său), pe Anton Simion din Cluj și pe **Vég András** din Abrud.

Andrei Vig semnează peretele sudic al altarului bisericii din Tomnatecu de Sus (jud. Hunedoara)³. „Această sfântă beserică s-au zugrăvit d[e] Vig Andraș din Abrud în 1807”⁴ și de „Sabo Mihai, Câmpeni, anno 1807”⁵. Alte lucrări ale sale se pare că nu se cunosc. Remarcăm rusticizarea și influențele specifice artei din vestul Europei prezente în această biserică. Personajele sunt redată într-o poziție statică, fiind completate de atributul iconografic obișnuit. Compozițiile ample, realizate în general cu multe personaje, ale căror portrete reprezintă o diversitate de caractere pline de expresivitate, paleta cromatică, bine echilibrată, în gamă restrânsă folosită, rezumându-se la culorile simbolice, dar bine prelucrate, dându-le prețiozitate, sunt câteva din particularitățile acestei creații.

Întâmplător, la muzeul din Băile Govora se află o icoană rară, inscripționată și datată 1825: stânga sus - *Sf(?)nta*; dreapta sus - < *Tre(1)me* >; stânga jos - *De Zugrav*; dreapta jos - *Vig Andrei*⁶.

Încoronarea Maicii Domnului⁷ sau **Sfânta Treime încoronând Fecioara** este o temă iconografică întâlnită în pictura murală a bisericilor ortodoxe din țara noastră cât și în picturile cu conotație religioasă ale artiștilor din Evul Mediu occidental.

Încă de la început trebuie subliniată preocuparea pictorului pentru realizarea compoziției și armonia cromaticii, acestea fiind elemente pe care critica de artă le consideră esențiale în maturitatea artistică. Icoana lui Vig reflectă un mod de gândire specific țaranului transilvănean, trăitor într-un spațiu intercultural, fiind o expresie a interferenței gândirii religioase răsăritene cu iconografia populară apuseană.

---

² Dumitran 2012, p. 61-63.

³ Cod LMI: HD-II-m-B-03467.

⁴ Dumitran 2012, p. 74.

⁵ https://ro.m.wikipedia.org/wiki/biserica_de_lemn_din_Tomnatecu_de_Sus, accesat în septembrie 2019.

⁶ Bălan 2005, p. 153.

⁷ Nr. inv. 469; Dimensiuni: L. 82,5 cm, l. 61,5 cm, gr. 3 cm; Litere și cifre de 0,5-0,8 cm și 3,5 cm cu maroniu; Tehnică: tempera pe lemn, panou format din trei scânduri, profilat în partea de sus, foiță de aur; Stare de conservare: relativ bună (desprinderi de strat pictural, depuneri aderente).

Tipul de reprezentare, inspirat din pictura religioasă apuseană, apărut în secolul al XV-lea, când arta gotică atinge maturitatea, ne prezintă pe Tatăl bătrân, Fiul tânăr și Duhul Sfânt, sub formă de porumbel, încoronând-o pe Fecioara Maria.

Dumnezeu-Tatăl este înfățișat sub chipul unui bătrân venerabil, cu părul lung și alb, pieptănat pe spate, îmbrăcat în veșminte strălucitoare, ținând în mâna dreaptă sceptrul puterii și al stăpânirii veșnice, protejând globul. În ceea ce privește cea de-a doua persoană a Sfintei Treimi, Dumnezeu-Fiul ține crucea în mâna stângă și apare reprezentat, în pictură, ca un bărbat cu părul șaten și cu ochii vii. Pe chipul său se oglindește sfințenia, seriozitatea, demnitatea și o nespusă bunătate⁸. A treia persoană, Sfântul Duh, este înfățișată în chip de porumbel, simbol al păcii și purității. Cele trei persoane ale Sfintei Treimi pun o coroană pe capul Fecioarei.

Maica Domnului este redată central, mai jos decât Sfânta Treime, ținând în mâna stângă un buchet de crini, care simbolizează fecioria și neprihănirea Mariei. Fața Maicii Domnului este prelungă, nasul lung și ascuțit, gura mică iar ochii sunt mari, sumbri sub sprâncenele arcuite. Chipul său, plin de măreția cerească, poartă, în același timp, întregul omenesc. Scena se petrece într-un cadru exterior acestei lumi, pe nori.

Nimic n-ar distinge una de cealaltă fizionomiile celor prezentați dacă n-ar fi relația pe care o fizionomie o exprimă în privința „alteia”. Chipurile nu sunt nici opuse, nici juxtapuse, ci „puse” una prin raport cu cealaltă – puse nu *în fața* celeilalte, ci *în* cealaltă, în așa fel că tocmai în această relație de iubire, în care fiecare persoană divină se identifică ca și distinctă, se afirmă și se bucură de fericirea ei. Fiecare persoană divină tinde spre cealaltă ca spre termenul în care își obține plenitudinea.

Cromatică joacă un rol important în viziunea compozițională. Una dintre trăsăturile distinctive ale icoanei sunt veșmintele. Ele acoperă trupul în întregime. Există două aspecte importante cu privire la veșminte: faldurile destul de ample, sub forme geometrice, și culorile utilizate. Culoarea veșmintelor este o combinație între verde și auriu, culori încărcate de semnificații: verdele (simbol al regenerării spirituale, este în mod frecvent culoarea vestitorilor Duhului Sfânt) și auriul (simbol al credinței și al vieții veșnice). Auriul nu este o culoare întâlnită în natură, iar fondul auriu al icoanei întărește impresia unui spațiu unde trupurile nu mai trebuie să se conformeze elementelor din

---

⁸ Dionisie din Furna 2000, p. 147, 148.

peisaj sau de arhitectură astfel că, eliberate de ceea ce este pământesc, ele sunt spiritualizate. Prin asocierea de culori, merit al talentului artistic al lui Andrei Vig, icoana ajunge să traducă, dincolo de realitatea obiectului, un mesaj profund, spiritual, perceput prin inconștient.

Figurile divine ale icoanei lui Vig nu au vârstă și totuși produc o puternică impresie de tinerețe, introducând pe credincios în realitatea vie a personajelor și punând în evidență participarea întregii Sfinte Treimi la întrupare. Fizionomiile și gesturile nu au fost „construite” în vederea farmecului și, totuși, farmecul care se degajă este imens, dovedind valoarea autorului și contribuind la întregirea informațiilor, nu foarte numeroase până acum, referitoare la activitatea zugravului Andrei Vig.

BIBLIOGRAFIE

Surse inedite

Colecția de Arheologie și Artă Religioasă „pr. Gheorghe I. Petre-Govora”.

Biserica de lemn „Buna Vestire” din Tomnatecu de Sus (județul Hunedoara).

Surse edite

Bălan 2005 – Constantin Bălan, Inscripții medievale și din epoca modernă a României, Județul istoric Vâlcea (sec. XIV-1848), Editura Academiei Române, București, 2005.

Dionisie din Furna 2000 – Dionisie din Furna, Erminia picturii bizantine, Editura Sophia, București, 2000.

Dumitran 2012 – Ana Dumitran, Patrimonium Apulense XII, Editura Altip, Alba Iulia, 2012.

Porumb 2003 – Marius Porumb, Un veac de pictură românească din Transilvania – secolul XVIII, Editura Meridiane, București, 2003.

Surse electronice

https://ro.m.wikipedia.org/wiki/biserica_de_lemn_din_Tomnatecu_de_Sus, accesat în septembrie 2019.

Biserica de lemn din Tomnatecu de Sus (vedere de ansamblu)⁹

Detaliu pictură interioară

---

⁹ Sursa foto: https://ro.m.wikipedia.org/wiki/biserica_de_lemn_din_Tomnatecu_de_Sus, accesat în septembrie 2019.

СФѢТА

18
А.Е. Золотарев

25.
Виг. Андреев.

Încoronarea Maicii Domnului

Mobilierul pirogravat și pictat de la Conacul Bălceștilor

Adela Barbu-Maier*

Keywords: *furniture, wood, pyrogravure, painting, decoration.*

Abstract: *Pyrographed and painted furniture from Bălceștilor Mansion. The article presents a visual description of the pyrographed and painted furniture from the collection of the „Nicolae Bălcescu” Memorial Museum. The objects are depicted with their artistic and historical value, representing proof of the Romanian cultural heritage, as well as personal importance for the Bălcescu family.*

Ansamblul de bunuri culturale ale Muzeului Memorial „Nicolae Bălcescu” cuprinde numeroase piese de mobilier, iar cele mai complexe și plăcute privitorului sunt obiectele pirogravate și pictate. Îmbinarea diferitelor nuanțe de culori și forme geometrice iese în evidență pe suprafața traforată a lemnului masiv, observându-se astfel stilul unic al meșteșugarului ce le-a realizat, ca o colecție întreagă de piese dedicate familiei Bălcescu.

Maniera de lucru, culorile și modelele alese de creator oferă unicitate mobilierului, cu toate că identitatea acestuia rămâne un mister. Mai mult, formele și imaginile alese imită țesătura de pe hainele tradiționale, inspirate din cusăturile zonelor transilvănene și basarabene, lucru mai rar întâlnit pe mobilier, mai ales în zona Olteniei. Cu toate că suportul lemnos este ușor de decorat și pictat, oferind multă flexibilitate în formă și paletă de culori, meșteșugarul a ales un stil mai atipic de redare a formelor geometrice și simbolurilor prin pirogravură, împreună cu câteva nuanțe repetitive¹.

Probabil, inspirat de piesele transilvănene pictate, unele cu decoruri numeroase, deținute de familii înstărite, cu educație și cu iubire față de frumos, și în cazul Bălceștilor s-a dorit o împodobire a încăperilor Conacului, cu elemente tradiționale străvechi, readuse și transpuse pe bunurile boiernașilor. Astfel, realizatorul colecției a primit misiunea de a făuri obiecte de mobilier de diferite forme, mărimi și întrebuițări, care prin precizia formelor și îmbinarea de culori relevă dedicația și măiestria cu care au fost lucrate.

---

* **Adela Barbu-Maier**, restaurator, Muzeul Memorial „Nicolae Bălcescu”, e-mail: maier_adela.b@yahoo.com.

¹ Malearov, Ștefan 2012, p. 8.

De aici reiese dorința „artistului” de a pune accent pe simbolism, pe formele stilizate, prin care transmite mai multă informație și lasă loc imaginației și interpretărilor privitorului. Cele mai des folosite simboluri ale acestuia pe mobilier sunt ochiul și floarea, împreună cu stilizări reprezentate prin romburi. Prin ele se remarcă legătura profundă a omului cu natura și spiritul, unde se îmbină elementele vegetale cu cele biologice, devenind o metodă de veghere și contopire, unde omul ajunge el creator în relație cu solul și roadele sale.

Complexitatea și dedicarea către detaliu oferită de creatorul acestei colecții au fost mult apreciate de membrii familiei Bălcescu, motiv pentru care acestea s-au păstrat, iar starea de conservare evidențiază grija pe care au purtat-o oamenii față de bunurile lor. Astfel, o minimă uzură a obiectelor a dus la o bună păstrare a lor, zonele pictate fiind aproape intacte.

Un prim obiect din colecția de mobilier este scaunul de tip tron din lemn masiv, pictat și pirogravat cu motive tradiționale florale și geometrice, din secolul XIX (**Fig. nr. 1**). A fost donat Muzeului Memorial „Nicolae Bălcescu” de către Radu Mandrea, nepotul lui Barbu Bălcescu. Tronul are o înălțime de 148 cm și o lățime de 56 cm, iar verticalitatea spătarului este accentuată cu modele geometrice pictate și pirogravate, ce urmăresc forma corpului uman.

Culorile folosite în decorațiuni sunt roșu, verde, albastru și galben, împreună cu nonculorile alb și negru, prin care s-au pictat motive ornamentale fiziomorfe de tip vegetal (flori, frunze, bulbi, vârtejuri), alături de puncte, linii, unghiuri și figuri geometrice realizate prin pirogravură în părțile marginale ce conturează întregul tron.

Ornamentele centrale ale spătarului sugerează patru buchete verticale stilizate din flori, ce se adună la capete, tot în număr de patru, formând romburi. Acestea simbolizează axa dintre cer și pământ, ascensiunea, vertebrele coloanei celui care se așează și chiar ideea copacului vieții².

Tot în elementul central al spătarului, la stânga și dreapta buchetelor, pe verticală se află câte patru flori. După forma lor și stilizarea acestora în buchete, se identifică specia *Passiflora*, foarte des întâlnită pe obiectele decorate în țara noastră. Față de alte modele pictate de mobilier transilvănean, aici floarea este reprezentată dintr-o viziune mai realistă, cu elemente biologice

---

² Antonescu 2016, p. 226.

naturale, dintr-o perspectivă exterioară. Elementele naturale sunt redade prin tulpinile cu vrej, forma bulbilor, a pistilului, a petalelor și terminațiilor accentuate ale acestora, care se regăsesc și pe șezutul scaunului.

Numărul elementelor repetitive și simetrice în număr de patru simbolizează, din culturi vechi, stabilitate, echilibru, rezistență și încredere. Cifra patru reprezintă abilitatea de a ține sub control, disciplina, aspecte ce se regăsesc în ideea de tron și conducătorul care se așează pe acesta³.

Pe interiorul mânerelor tronului se găsesc ilustrate simboluri tradiționale, ce identifică elementul ochiului, cu rol de veghe, de apărare, protecție împotriva relelor, ce se îmbină la extreme cu semnul de gheară, reprezentând vânătorul, agilitate, noblețe, mândrie, înălțare. De aici se accentuează și mai mult scopul tronului și mesajul pe care îl transmitea față de popor și privitor.

Exteriorul acestor mânere este decorat cu romburi repetitive sub imaginea unor carouri negre, pe fundalul natural al lemnului, fiind singura zonă exterioară decorată. Ca însemnătate, prin acest câmp ornamental, rombul este legat direct de simbolul fertilității și al bogăției solului. Elementele ce conturează întregul tron, pe marginile mânerelor, spătarului și picioarelor, sunt realizate prin pirogravură. Aceste figuri geometrice sugerează o înșiruire de frunze, având câte trei petale în interiorul unui triunghi, iar la mânere și partea exterioară a spătarului numai prin linii și puncte⁴.

Așadar, pe întregul decor al scaunului se observă jocuri de linii și forme pe direcții orizontale și verticale, unghiuri ascuțite, simetrii și repetiții ce conturează întreaga imagine. I se redau privitorului diferite simboluri și înțelesuri, transpunerea într-o lume sacră, realizate prin talentul și învățătura maestrului în lemn (**Fig. nr. 1**).

O altă piesă unică a muzeului este canapeaua din lemn pirogravată, pictată și decorată cu forme geometrice și elemente naturale simplificate, realizată în secolul al XIX-lea, având o înălțime de 75 cm și lățime de 85 cm (**Fig. nr. 2**). Această canapea tradițională surprinde pe cotierele traforate cultul soarelui, romburi și stilizări florale pictate cu alb, roșu, albastru, verde și galben. Totalitatea simbolurilor transmit, printr-un decor încărcat și variat în culori și modele, legătura cu natura, întregul ornament fiind împodobit cu

---

³ Antonescu 2016, p. 660.

⁴ Herlea 2016.

multă măiestrie și dedicație, încastrând astfel cultură și tradiție rurală⁵.

Mai mult, spătarul și mânerele sunt legate printr-un sistem circular de prindere, ce permite mutarea spătarului dintr-o latură pe alta a șezutului. Imaginea canapelei de lemn nu se modifică, datorită simetriei decorațiilor, pe ambele fețe ale spătarului, lucru ce oferă unicitate acestei piese și colecției. De asemenea, piesa, în comparație cu restul de obiecte din colecție, prezintă la suprafață cea mai bine conservată pictură, prin culori numeroase și aprinse, din care se relevă atenția și grija pe care au purtat-o membrii familiei Bălcescu, datorită cărora până în ziua de astăzi obiectul nu și-a pierdut proprietățile fizico-mecanice (**Fig. nr. 2**).

Din colecția familiei Mandrea se regăsesc două pedestaluri din lemn masiv, traforate și pirogravate cu modele geometrice și fitomorfe, măsurând o înălțime de 120 cm și lățime de 50 cm (**Fig. nr. 3-4**).

Primul obiect (**Fig. nr. 3**) se diferențiază, ca format, prin compartimentarea lui cu două rafturi de expunere. Marginile acestora sunt decorate cu elemente decupate în forme ondulate ce prezintă, local, urme ale picturii vechi. Pe marginea superioară se regăsesc pictate buchete de trandafiri roșii, cu muguri și frunze verzi, pe un fundal alb sub formă de cruce cu margini albastre. Aceste flori în miniatură reprezintă singurele elemente pictate fără contur pirogravat, din toată colecția de mobilier deținută, prin care talentul artistic al meșteșugarului își lasă amprenta pe creațiile sale. Întregul contur marginal al pedestalului este realizat prin incizii scurte, orizontale și verticale, ce imprimă un joc de linii în forme pătrate și triunghiulare. Restul suprafeței este acoperită cu elemente de diferite culori și pirogravate în diverse dimensiuni ce simbolizează ochiul, ca motiv al vegherii, protecției și fereastră către suflet. Alăturarea diversă a culorilor (de galben cu negru, roșu și albastru, de alb cu verde și roșu, împreună cu alte combinații) aduce o imagine de mandale hipnotizante, alături cu liniile fine ce fac o trecere simetrică de la un element la altul. Astfel, se accentuează semnificația ochiului și importanța lui în cultura tradițională⁶ (**Fig. nr. 3**).

Al doilea pedestal (**Fig. nr. 4**) are ca suport numai partea superioară, mijlocul este întreg, decorat în totalitate, iar cele patru

---

⁵ Olaru 2014, p. 15.

⁶ Herlea 2016.

picioare sunt pirogravate și incizate cu elemente geometrice prin model de linii, unghiuri și elemente în formă stilizată de floare creață. Tot acestea sunt traforate, mai sus, în forme rotunjite spre interior, având pe fiecare latură imaginea încrestată a trifoiului cu patru foi, ca simbol al norocului în viață.

Pe mijlocul mobilierului se găsesc câte 12 flori cu patru petale, individual încastrate în romburi cu fundal închis la culoare, pirogravate fără pictură pe suprafața lemnului. Acestea se termină la partea superioară într-un unghi curbat, ce se suprapune modelului și acoperă două flori laterale neterminate. Conturul pedestalului este realizat în același fel cu cel anterior prezentat, iar elementul superior repetă imaginea florilor, în număr de șase, poziționate simetric (**Fig. nr. 4**).

Printre obiectele colecției de mobilier pirogravat și pictat al muzeului se numără patru polițe (**Fig. nr. 5-8**), trei de dimensiuni mai mari, de 25 cm pe 90 cm, iar una îngustă. Cele trei piese late prezintă același model de romburi concentrice, însă cu mai puține culori, limitându-se fiecare la câte o singură nuanță, două fiind identice ca și model, cu romburi în nuanțe de roșu, iar a treia de un verde aprins.

Ultima poliță, de dimensiuni mici, respectiv de 50 cm pe 45 cm, este decorată cu simbolul ochiului ce prezintă extensii și terminații în formă de cârlig, pe marginea superioară se regăsesc împletituri geometrice orizontale de romburi iar inferior stilizări geometrice de flori. Muchiile sunt incizate cu linii, triunghiuri ce reprezintă frunze, iar pe lateralele interioare sunt reprezentate modele de carouri simple. În comparație cu celelalte obiecte din colecție, această poliță este cea mai apropiată ca aspect decorativ și cromatic de tronul pictat și pirogravat, prima piesă descrisă din listă⁷ (**Fig. nr. 5, 6, 7 și 8**).

Ultimul obiect prezentat este o masă de dimensiuni mici, cu o înălțime de 73 cm și lățime de 58 cm, unde elementul superior se ridică precum un capac, lăsând loc de depozitare, dar și opțiunea de a transporta diverse bunuri. Acesta are mânere metalice prinse cu șuruburi în stânga și în dreapta, fiind probabil folosit pentru servirea ceaiului sau gustării. Masa este pirogravată și pictată pe întreaga suprafață cu model de romburi concentrice, prin care se conturează simbolul ochiului, reprezentat prin numeroase nuanțe de roșu, verde, albastru, galben și alb (**Fig. nr. 9**).

---

⁷ Herlea 2016.

Această colecție de obiecte pirogravate și pictate, din cadrul Muzeului Memorial „Nicolae Bălcescu”, reprezintă o fereastră către trecut, prin care privim și ne putem închipui cum arătau încăperile mobilate. Imaginea lor și a expoziției se păstrează vie până în ziua de astăzi, datorită dedicației creatorului și a iubirii familiei Bălcescu pentru frumos, astfel că au rezistat aproximativ o sută de ani. Datoria noastră, de acum înainte, este să le protejăm cu aceeași grijă și afecțiune, pentru a le putea ține în viață sute de ani de acum încolo, ca să fie admirate și ocrotite de viitorii iubitori de artă și istorie.

BIBLIOGRAFIE:

Antonescu 2016 – Romulus Antonescu, Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești, Iași, 2016.

Herlea 2016 – Simona Maria Herlea, Istoria mobilierului pictat – simboluri (suport de curs), Universitatea Lucian-Bлага, Sibiu, 2016.

Malearov, Ștefan 2012 – Malearov S., Ștefan C., Mobilier pictat transilvănean, Sibiu 2012.

Olaru 2014 – Olaru Ion, Mobilierul pictat din sudul Transilvaniei secolele XV-XVIII, Sibiu, 2014.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

Vetre de civilizație românească. Țara Loviștei: patrimoniu și valorizare muzeală

Ionuț-Gabriel Dumitrescu*

Keywords: *ethnography, architecture, museum, settlement, element, heritage.*

Abstract: *Hearts of Romanian civilization. Loviștei Country: heritage and museum enhancement. The Country of Loviștea is considered a distinct ethnographic area, located on the border of the Romanian Country with Transylvania, where an original combination of the local fund with elements of Transylvanian and Argeșian influence is found. The natural geographical framework of this region has favoured throughout the history the settlement in a natural fortress, the very word "loviste" seeing the configuration of the area that bears this name. The architectural heritage of Loviștea combines the influences of Valcea, Transylvania, Arges and Muscel. The landscape of mountains and high plains gives volumes and forms of architecture a certain gravity and originality of proportions and dimensions.*

The optimal use of the land and the geographical environment, understanding the location of constructive volumes so as to avoid the heavy crowding, the maintenance of prospects and the preservation of a certain reserve towards the neighbors, are as many soul features that can be found in the architectural lovistean landscape, what mattered a lot in their location in the museum space.

Aria nordică, montană, a zonei Vâlcea, cunoscută sub numele de Țara Loviștei, cu prelungirea ei spre vest pe Lotru poate fi considerată ca o subzonă etnografică distinctă¹, unde se constată o originală îmbinare a fondului autohton cu elemente de influență transilvăneană și argeșeană.

Limitată de munții Făgăraș la nord, culmea Zănoagei la est, despărțind-o de Topologul montan și culmea Coziei la sud, Loviștea este, de asemenea, închisă și la vest spre Olt, de o serie de

---

* **Dr. Ionuț-Gabriel Dumitrescu**, cercetător științific, Muzeul Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea, e-mail: ionut_gabriel1981@yahoo.com.

¹ Stoica 1989, p. 20.

măguri și muscele. Denumirea istorică de Lovișteea este menționată în prima jumătate a sec. al XIII-lea cu termenul de Terra Loyshta, într-un act datând din 1233, prin care principele Bela dăruiește Țara Loviștei contelui Conrad de Tâlmăciu ca domenii de vânatoare².

Cadrul natural geografic al acestui ținut a favorizat de-a lungul istoriei adăpostirea așezărilor într-o cetate naturală. Însuși cuvântul ”loviște” (loc adânc, groapă) vădește configurația geografică a zonei ce poartă acest nume³.

Pe parcursul Evului Mediu românesc, Țara Românească a fost traversată de o serie de drumuri dintre care cel mai important a fost cel care asigura legătura dintre Europa Centrală și Constantinopol. Un astfel de drum este și cel care pornește de la Sibiu și coboară pe Valea Oltului, pe la Turnu Roșu, și pătrunde în Valahia pe la Vama de la Genune (Câineni). De aici, drumul trecea prin Țara Loviștei pe la Greblești-Găujani-Titești-Perișani-Pripoare-Sălătruc⁴.

Datorită amplasării la intersecția dintre Muntenia și Transilvania și așezării lor strategice în trecătoare, satele loviștene au avut statutul de ținut cu regim de excepție. Paza granițelor dintre cele două țări și asigurarea vămii dintre ele au oferit locuitorilor posibilitatea desprinderii din condiția obișnuită și absolvirea lor, ca plăieși pe graniță sau scăunași la vamă, de o parte a obligațiilor materiale ce le reveneau ca dări către stăpânire. În 1781 existau 22 de sate în această zonă, iar în 1850 densitatea populației era aici de două ori mai mare decât cea pe țară⁵.

Răscruce străveche de drumuri pastorale și popas al oierilor mărgineni venind pe Lotru sau pe Olt până la Câineni, în drumul lor spre plaiurile Argeșului sau spre câmpie, Lovișteea a devenit de timpuriu și un centru de schimb, cu nedei și bălciuri „de două țări”, adăugându-și treptat populației sale și locuitori din alte zone: Mărginimea Sibiului, Făgăraș, Argeș sau Mehedinți. Ea a fost apoi un refugiu pentru ciobanii fugari, pustnici de pe ambele versante ale Carpaților⁶.

Condițiile geografice, alături de factorii istorici și economici, au determinat dezvoltarea așezărilor umane în intimitate cu muntele. Spre a face loc pășunii sau ogorului, omul a distrus pădurea prin foc, fapt

---

² Conea 1935, p. 14.

³ Conea 1935, p. 16.

⁴ Cioasec 2015, p. 63.

⁵ Ciobotea 1999, p. 200.

⁶ Moga 1936-1938, p. 664.

relevat și de toponimia unor culmi: Arsuri, Pleașa, Jariștea, Curătură, Runcu, desemnând locuri despădurite de om.

Crescători de vite, țăranii lovișteni au practicat și agricultura în condițiile specifice zonei montane, și anume prin culturi în terase, așa cum se făcea și în trecut pe vremea dacilor⁷. Cu toate acestea, păstoritul a avut întodeauna ponderea cea mai mare în cadrul economiei tradiționale, determinând caracterul pastoral-agricol al zonei. De altfel, păstoritul era dependent de pășunile alpine împânzite de stâni și, în zona de fânețe, de iernatul în staule, care reprezintă baza organizării sistemului pastoral în satele românești prefeudale⁸.

Din punct de vedere morfologic, majoritatea satelor sunt risipite, dar și mari și bine construite, cu vechi hanuri, cu crângături de case printre livezi, pășuni și ogoare ce urcă în terase până sus pe culmi⁹. Există și sate răsfirate sau adunate, ale căror vetre se foloseau în trecut în devălmășie.

Valea Lotrului, spre deosebire de Țara Loviștei, a constituit întotdeauna o prelungire geografică și istorică a zonei etnografice avută în discuție. Orientată est-vest, masiv împădurită, inospitalieră pe valea îngustă și versanții repezi, s-a dezvoltat totuși cu câteva sate liniare de vale odată cu exploatarea pădurilor¹⁰. Începând cu prima jumătate a sec. al XIX-lea, istoria așezămintelor de pe valea Lotrului este legată de dezvoltarea exploatărilor forestiere și prelucrarea industrială a lemnului, prima mențiune a unui joagăr care funcționează pe Lotru fiind cea făcută de diaconul Socol într-un zapis din anul 1819¹¹.

Ca și drumurile care se adună aici din munți și de peste munți, ca și populația de pe ambele versante ale Carpaților, arhitectura caselor țărănești îmbină influențele vâlcene venite pe la Cozia-Jiblea-Berislăvești, influențele ardelenene venite pe la Căinenii Mici sau de pe Argeș cu casele lui strânse și colorate și influențele argeșene și muscelene pe la Șuici-Sălătruc. Peisajul muntos împrumută volumelor și formelor de arhitectură o anumită gravitate și originalitate de proporții și dimensiuni.

---

⁷ Marinoiu 2001, p. 27.

⁸ Bucur 2012, p. 46.

⁹ Conea 1935, p. 52.

¹⁰ Bardășu, Simeanu 1973, p. 19.

¹¹ Bardășu, Simeanu 1973, p. 22.

Construcțiile de piatră și lemn, acoperișurile înalte, foișoarele în consolă, uneori forme închise și sobre de gospodării și case, garduri de piatră, dar și construcții de zidărie păstrând sala pe două niveluri ca în Vâlcea, sunt caracteristice arhitecturii din Vâlcea¹². Pe Valea Lotrului arhitectura este dominant vâlceană și cu influențe mai noi, orășenești sau ardelen, mai ales la Brezoi și Malaia¹³.

Țara Loviștei este cea mai bine prezentată zonă etnografică în Muzeul Satului Vâlcean de la Bujoreni. Pentru a acorda o atenție sporită patrimoniului muzeal, în continuare vom face o descriere a monumentelor transferate în muzeul din aer liber de la Bujoreni, pentru a scoate în evidență bogăția și diversitatea culturală a zonei, în plan etnografic¹⁴.

Casa Popa Mircea (Pl. 1/1) din satul Boișoara, comuna Boișoara este ridicată la sfârșitul sec. al XIX-lea.

Plan și elevație. Locuință cu soclu înalt favorizat de forma terenului. Foișorul supraînălțat pe soclu de zid, beci sub tindă și „casa de zi”. Plan tradițional cu tindă rece și două încăperi cu o singură intrare direct din foișor. „Casa bună” supradimensionată (casa de zi și tindă), iar acoperișul înalt pentru a permite scurgerea rapidă a precipitațiilor.

Materiale de construcție. Temelia, soclul, beciul din piatră de mal zidită în „sterp” (fără mortar). Pereții exteriori din lemn de brad rotund (druieți) legați în forma de cunună cu chetoare rotundă. Pereții mediani la jumătate din același material, la fel foișorul. Sobe și pereții, în dreptul lor, din cărămidă. Podina din blane ulucite, iar pardoseala din lut amestecat cu pleavă și bălegar de cal. Căpriorii sunt confecționați din brad, iar învelitoarea din șindrila din același material. Casa este cercuită, tencuită și văruiată atât în interior, cât și în exterior.

Motive decorative. Prin cioplire la stâlpii și coroana sălii (geometrice), trafor la blanele foișorului.

Funcționalitate. Foișorul adăpostește intrările în beci și tindă. Loc de trecere în cele două încăperi, tinda rece servește la depozitarea diferitelor produse. „Casa de zi” rezolvă necesitățile de hrană iar soba cu plită și inventarul caracteristic întregesc imaginea acestuia. „Casa bună” sau „hodaia” supradimensionată se detașează prin textilele

---

¹² Dumitrescu 2011, p. 40.

¹³ Dumitrescu 2011, p. 41.

¹⁴ Bucur 2012, p. 12.

decorative și hainele de sărbătoare expuse pe culmi. În spatele sobei cu plită se află vatra-pat pentru lehuze, iar alături sistemul de prindere a coșului leagăn. Podul casei este folosit pentru depozitarea produselor agro-alimentare netransformate (boabe de porumb, fasole, grâu, carne) iar beciul pentru alte produse și unelte.

Casa Popa Nicolae (Pl. 1/2) din satul Găujani, comuna Boișoara, a fost construită la sfârșitul sec. XIX-lea și transferată în muzeu în anul 1973.

Plan și elevație. Casă joasă, dezvoltată atât pe orizontală cât și pe verticală. Beciul parțial pe stânga, rezultat din forma terenului. Două încăperi, cu tindă rece plasată central, cu o singură intrare direct din bătătură (curte). Camerele egale de formă dreptunghiulară, laviță parțială în dreapta, sală închisă în stânga.

Materiale de construcție. Piatră de munte la temelie, soclu și beci (zidită cu mortar de var). Tălpi din lemn de brad, cioplite pe patru fețe. Pereții exteriori din brad rotund (druieți) legați sub formă de cunună cu cheotoare rotunde. Grinzi din același material peste care se prinde căpriora. Înelitoarea din șindrilă de brad. Sala din lemn de brad (parmalăcul, očnița, pardoseala), stâlpii din stejar. Podina din blane de fag ulucite, cercuite și tencuite. Pardoselile din lut amestecat cu pleavă și bălegar din cal (tinda, casa de zi) și scândură de brad (casa bună). Sobele cu plită, ca și pereții în dreptul lor, din cărămidă. Tocăria ușilor, ca și a ferestrelor este realizată din brad.

Motive decorative. Prin cioplire și sculptură la stâlpii de la cununa sălii. În tăblii la uși și prin scrijelire la tocăria exterioară a ușii de acces direct.

Funcționalitate. Tinda rece, plasată central, servește ca loc de trecere, acces la pod și depozitat obiecte de uz curent. Casa de zi (bucătăria), în dreapta, este folosită pentru rezolvarea problemelor cotidiene și pentru dormit. Soba este amplasată la colțul format de peretele median cu cel din spate. Paturi pe scaune în lungul pereților longitudinali iar împrejurul lor păretare din lână. Sala este folosită pentru păstrarea uleelor de albine, uneltelor iar beciul pentru păstrarea produselor agro-alimentare transformate și netransformate.

Casa Lungu Tudor (Pl. 2/1) din satul Păscoaia, Brezoi, a fost construită la sfârșitul sec. al XIX-lea. Asemenea construcții au existat frecvent în satele de pe valea Lotrului.

Numele meșterilor constructori nu sunt cunoscute, dar din unele informații documentare rezultă că ei erau din zonă, aici existând, la finele sec. al XIX-lea, multe echipe de meșteri constructori de case¹⁵. Monumentul reprezintă un tip aparte de arhitectură țărănească, în sensul că locuința propriu-zisă, formată dintr-o singură încăpere, grajdul pentru animale, precum și polata din spatele casei, alcătuită la rândul ei din două încăperi distincte (pivniță și al doilea grajd pentru animale), constituie un tot unitar, fiind organizate și adăpostite sub același acoperiș de șită din lemn de brad și stejar.

Din punct de vedere planimetric, locuința este formată dintr-o cameră de locuit (odaia), cu o intrare proprie dintr-o mică prispă. Lângă ea este atașată o încăpere cu pereții din bârne de stejar cu intrare separată din curte, care constituie grajd pentru animale. Pe fațada principală a casei se află o prispă deschisă, mărginită de doi stâlpi drepecți fixați la bază într-o talpă masivă de stejar, ei susțin grinda casei pe care se sprijină acoperișul prevăzut cu o „cășiță” și o „gură” a podului pentru depozitarea fânului uscat pentru perioada iernii. Casa este așezată cu fațada spre sud, spre drumul de acces (ulița satului), iar cu spatele spre nord. Așezarea în această poziție nu este întâmplătoare. Explicația constă în faptul că trebuie să aibă lumina de la soare, cât și o orientare favorabilă curenților de aer.

Pornind de la faptul că ocupația creșterii animalelor a jucat un rol important în viața locuitorilor de pe valea Lotrului, constituind o sursă importantă de venituri în toate timpurile, s-a impus și crearea unor construcții adecvate nevoilor oamenilor, concretizate prin apariția unor obiective de arhitectură ce cuprind în structura lor interioară atât locuința propriu-zisă, cât și o serie de încăperi destinate adăpostirii animalelor pe timpul iernii. Asemenea construcții prezintă o mare valoare documentară și istorică, încadrându-se în tipul construcțiilor specializate în creșterea și adăpostirea animalelor, amplasate și organizate în mod rațional.

Casa transferată din satul Păscoaia prezintă un singur nivel, având o temelie joasă din piatră de munte, pe care sunt așezate tălpile masive de stejar, având în continuare pereții din bârne de stejar cioplite pe patru fețe și îmbinate la capete prin cheotoare dreaptă. Acoperișul este realizat în patru ape, cu învelitoare din șită de stejar și brad. În decursul timpului, în spatele casei a fost adăugată polata, alcătuită, la rândul ei, din două încăperi. Ușile de intrare sunt simple, lucrate în tehnica tâmplăritului.

---

¹⁵ Ciubotea 1999, p. 200.

Casa de locuit cuprinde două paturi cu tăbliile confecționate din lemn de nuc, o masă-dulap confecționată din lemn de stejar, având fațada ornamentată cu motive geometrice, două lăzi de zestre ornamentate cu horjul, prezentând motive geometrice, precum și o masă-dulap utilizată la depozitarea vaselor de ceramică. Sistemul de încălzire este alcătuit dintr-o sobă dreptunghiulară prevăzută cu o plită metalică cu „ochiuri” pentru prepararea hranei.

Încercându-se o reconstituire a satului vâlcean, au fost transferate în Muzeul Satului Vâlcean de la Bujoreni și construcții comunitare. Un astfel de monument de utilitate publică este „**Hanul lui Bogdan**” (Pl. 2/2), adus din satul Săliște, comuna Malaia, datat 1899, conform inscripției de la intrare. În general, hanul, amplasat de regulă în pasurile intracarpatiche, impus, încă din Evul Mediu, de intensitatea transporturilor de mărfuri dintre Transilvania și Țara Românească, reflectă, prin stilul arhitectonic, sinteza armonioasă realizată de local public și de locuință a hangiului, de loc de odihnă și loc de servire a mesei, ci și între stilurile arhitectonice adaptate de ambele provincii, unite și nicidecum despărțite de trecătoarea montană în care a apărut noua instituție publică¹⁶.

Monumentul este realizat pe două nivele: parter și etaj. Parterul este construit din piatră de munte iar etajul din cărămidă și prezintă o prispă lungă cu foișor în dreapta și pălimar traforat. Dușumeaua este din scândură de brad iar învelitoarea este realizată din același material care se găsea în abundență în pădurile de pe valea Lotrului. La parter erau situate bucătăria, sala de mese, beciul și camera hangiului iar cele cinci încăperi de la etaj erau aferente spre închirierea drumeților ce poposeau aici.

Din punct de vedere patrimonial, Țara Loviștei a fost un habitat unde, sub imperiul factorilor geografici (montani) și climatici, a creat o individualitate de viață istorică, cu specific tradițional și cu pronunțată solidaritate socială¹⁷. Loviștea a fost aceea care a atras și reținut, ca într-o cetate, câte o parte din populația îngrămădită în poalele de nord și sud ale Carpaților din dreptul ei.

---

¹⁶ Bucur 2007, p. 188.

¹⁷ Vergatti 2015, p. 7.

Și acest fragment de popor, pus la adăpost, s-a păstrat curat ca un fel de relicvă etnică a trecutului, vrednică prin excelență de interesul istoricului și etnografului¹⁸.

BIBLIOGRAFIE

Bardașu, Simeanu 1973 – P. Bardașu, Gh. Simeanu, Brezoi, o sută de ani de industrie forestieră (1873-1973), Rm. Vâlcea, 1973.

Bucur 2007 – C. Bucur, Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „Astra”, Sibiu, 2007.

Bucur 2012 – C. Bucur, Etnologie și etnomuzeologie românească la sfârșitul sec. XX și începutul sec. XXI, Alba Iulia, 2012.

Cioasec 2015 – I. Cioasec, *Drumul mare al Loviștei în relatările călătorilor străini (sec. XVI-XIX)*, în Țara Loviștei. Studii de geografie, toponimie, istorie și etnografie. Craiova, 2015.

Ciubotea 1999 – D. Ciubotea, Istoria moșnenilor, Craiova, 1999.

Conea 1935 – I. Conea, Țara Loviștei, București, 1935.

Dumitrescu 2011 – I. Dumitrescu, Arhitectura tradițională din Vâlcea (sec. XVIII-XX), Rm. Vâlcea, 2011.

Marinoiu 2001 – C. Marinoiu, Toponimia Țării Loviștei, București, 2001.

Moga 1936-1938 – I. Moga, *Țara, districtul și plaiul Loviștei*, în Anuarul Institutului de Istorie Națională, vol. III, Cluj, 1936-1938.

Stoica 1989 – G. Stoica, Arhitectura populară românească, București, 1989.

Vergatti 2015 – R. Șt. Vergatti, *Prolegomene*, în Țara Loviștei. Studii de geografie, toponimie, istorie și etnografie, Craiova, 2015.

LISTA PLANȘELOR

Pl. 1: 1- **Casa Popa Mircea** din satul Boișoara/Boișoara; 2- **Casa Popa Nicolae** din satul Găujani/Boișoara.

Pl. 2: 1- **Casa Lungu Tudor** din satul Păscoaia/Brezoi; 2- **Hanul lui Bogdan** din satul Săliște/Malaia.

---

¹⁸ Conea 1935, p. 172.

1

2

Pl. 1

1

2

Pl. 2

Valori ale portului popular vâlcean

Oana Ștefana Florescu*

Keywords: *folk costume, The Village Museum of Vâlcea County, exhibition.*

Abstract: *Values of the Vâlcea Folk Costume. The exhibition presents a selection of pieces from the Vâlcea folk costume in the collection of the Village Museum. The most valuable costumes were chosen from an ethnographic, artistic and documentary point of view.*

Durabilitatea și vigoarea unei națiuni și culturi este argumentată de portul popular, acest martor tăcut peste veacuri, fiind moștenirea fără egal a culturii din care ne tragem rădăcinile. Personalitatea zonelor și subzonelor etnografice este pusă în valoare de costumul popular care se înfățișează în fața noastră în diverse tipuri și variante¹.

În reliefarea identității unui popor, veșmântul constituie emblema sa de recunoaștere, marca apartenenței la un anumit spațiu cultural, alături de limbă, obiceiuri și tradiții². Un muzeu etnografic reprezintă o memorie a tradiției iar, în substanța acestuia, memoria cifrată în port a fost întotdeauna dominantă³.

Ansamblul vestimentar constituie un domeniu complex al artei populare, la alcătuirea căruia s-au folosit materii prime, diferite tehnici caracteristice, specializate. Portul popular a fost întotdeauna legat nemijlocit de viața de zi cu zi a omului, ca mod de exprimare a experienței, simbolizând acumularea unui adevărat tezaur tehnic și estetic, în acord cu preferințele diferitelor comunități în spiritul specific românesc⁴.

Expoziția prezintă o selecție de piese ale portului popular vâlcean aflate în colecția din Muzeul Satului Vâlcean.

---

* **Oana Ștefana Florescu**, muzeograf, Muzeul Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea, e-mail: stefana_dosa@yahoo.com.

¹ Munteanu 2015, p. 55.

² Bâlcă 2006, p. 5.

³ Munteanu 2015, p. 61.

⁴ Stoica, Onoiu 2018, p. 14.

Au fost alese cele mai valoroase din punct de vedere etnografic, artistic și documentar.

Putem distinge două direcții convergente de dezvoltare a actului de cultură numit “*portul țărănesc vâlcean*”: pe de o parte s-a dezvoltat un costum cu puternice caracteristici locale, dar în același timp s-a purtat portul adus de oierii transhumanți din Mărginimea Sibiului, costumul cu “*fotă de Argeș*” sau vâlnicul de Olt și Dolj. Expoziția se oprește doar la primul aspect, la piese de port caracteristice zonei centrale a Vâlciei, creații de excepție ale meșterilor locali. Situarea în timp acoperă o perioadă cuprinsă între sfârșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea.

1. PEȘCHIR (fig. 1)

Reprezentativ pentru vechea modalitate de învelire a capului în ocazii mai speciale, acest peșchir este o piesă foarte veche, de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Piesa de formă dreptunghiulară, țesută simplu, în războiul cu două ițe, din fire de bumbac, a fost apoi împodobită cu bogate broderii dispuse pe capetele peșchirului.

Broderia cu motive geometrice înscrise în pătrat este realizată cu fire de bumbac vișiniu, fir metalic și băteală, în vechi tehnici “*brodat peste fire*”, “*broderie orientală*”.

Firul metalic auriu și băteală, folosite pentru delimitarea motivelor sau completarea spațiilor libere, aduc un spor de frumusețe și strălucire.

2. ZĂVELCA ALBĂ (ZĂVELCA VÂNĂTĂ), ZĂVELCA ROȘIE, ÎNSCORȚATĂ (fig. 2)

Cele două piese ale portului femeiesc vâlcean erau purtate pereche, peste poalele cămășii cu betele care fixau talia. Zăvelca albă, considerată de specialiști o creație vâlceană, este atestată din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și rămâne prezentă pe teritoriul Vâlciei în prima jumătate a secolului al XX-lea. Confecționarea ei trebuie să dea dovadă de pricepere și chiar simț artistic. Pe țesătură, din lână pentru urzeală și băteală, vopsite vegetal cu coajă de “*anine*”, brodată cu bumbac alb, ornamentică geometrică; motive înscrise în pătrat sau registre verticale. Broderia, cu fir metalic, delimita registrele ornamentale și aducea personalitate compoziției ornamentale, care are similitudini cu cea a peșchirului.

Zăvelca albă nu s-a mai confecționat în a doua jumătate a secolului al XX-lea, dar s-a păstrat în lăzile de zestre și, apoi, în colecții. Purtată împreună cu zăvelca roșie înscorțată sau cu vâlnicul plisat, zăvelca albă marca specificul local al costumului femeiesc.

Zăvelca roșie (**fig. 3**) înscorțată este țesută din bumbac, pentru urzeală, și lână pentru băteală, rezultatul fiind o țesătură de factura “scoarței”. Textura, coloritul și ornamentica, având mici motive geometrice, sunt dispuse în registre orizontale, toate fiind asemănătoare vâlnicului. Purtată împreună cu zăvelca albă și, mai târziu, cu multe alte variante, zăvelca roșie își păstrează plasarea ei “pe spate”, compoziția ornamentală, cu registre orizontale egale, pe toată suprafața, o deosebește de zăvelcile înscorțate din restul Olteniei.

În perioada interbelică apar zăvelcile perechi confecționate din bumbac mercerizat sau mătase, tipologie preluată și de atelierele manufacturiere din zonă.

3. CĂMAȘA FĂRĂ POALE (IE) (fig. 4)

Poate fi datată la sfârșitul secolului al XIX-lea, atât prin decorul foarte stilizat, cât și prin coloritul deosebit, “*brun-verzui, obținut în urma vopsirii firelor de arnici cu coajă de anin*”. Compoziția ornamentală este cea tradițională: “*altiță*” pe umerii cămășii, “*încrețul*” brodat cu arnici galben și “*blană*” (broderie compactă) pe mânecile și pieptul cămășii. Motivele decorative geometrice foarte deosebite sunt folosite pentru alcătuirea “*altiței*”, iar pe mâneci și piept este folosit motivul “*trifoi*”, foarte stilizat, multiplicat în romburi concentrice.

Broderia cu arnici brun-verzui, pe fondul alb al pânzei, “*încrețul*” galben și gulerul discret, policrom, aduc un accent personal fără să tulbure armonia ansamblului. Această cămașă era purtată cu poale din pânză țesută, cu vâlnicul și zăvelca “*vânăță*”. “*Betele cu mărgele*” subliniau talia. Iar peșchirul acoperea capul în legături meșteșugite. Așa arată portul unei neveste din Vâlcea, pe la sfârșitul secolului al XIX-lea.

4. CĂMAȘĂ FEMEIASCĂ (IE) (fig. 5)

Lucrată în prima jumătate a secolului al XX-lea, este deosebită prin îndepărtarea de vechea ornamentală ce acoperea spații largi cu broderii prețioase.

Decorul acestei piese respectă tradiția, dar altița este ușor simplificată fiind acoperită cu romburi și stelute, încrețul este redus la un rând brodat cu arnici alb, iar pe mânecă sunt trei registre ce lasă spații albe între ele. Mâneca se termină cu “*volan*” bogat împodobit prin broderii în tehnici vechi “*cusut pe crețuri*”, “*șabac*” și “*brodat peste fire*”.

Frumoase prin realizarea tehnică și un simț deosebit al stilizării, chenare cu mici motive geometrice mărginesc registrele principale de pe mânecile și pieptul cămășii. Broderia cu arnici vișiniu se desfășoară pe fondul alb, echilibrată și prețioasă până la ultimul detaliu.

5. CĂMAȘĂ FEMEIASCĂ (IE) (fig.6)

Piesă de port femeiesc deosebită prin valoarea sa etnografică și artistică. Mânecile largi și foarte lungi sunt atașate, prin “*cheițe*” duble, de sânii cămășii pe linia umerilor. Decorul cu motive geometrice urmărește compoziția cu altița, încreț și blană, respectând vechile legi nescrise ale tradiției.

Altița este formată din șapte registre orizontale, despărțite de linii simple, dar între primul registru de pe umăr și următorul se află un spațiu numit “*despărțire*”, el fiind marcat de un registru cu mici motive geometrice, diferite de celelalte. Este o marcă a vechimii această despărțitoare, ea purtând un sens de evocare a forțelor divine care să o protejeze pe cea care purta cămașa.

Toate motivele decorative și câmpii ornamentali ai portului popular erau purtătoare de sensuri ce veneau din vremuri ancestrale. Mai târziu, pe altiță era brodat un registru cu motivul “*crucii*” care putea să apară și pe încreț cu rolul de protecție împotriva forțelor malefice.

6. ZĂVELCA ALBĂ (ÎN PÂNZĂ) și ZĂVELCA ROȘIE “ÎNSCORȚATĂ” (fig. 7)

Cele două piese se purtau pereche peste poalele cămășii, respectând situarea zăvelcii roșii “*pe spate*”; ele au alcătuit costumul femeiesc cu zăvelci, care se dezvoltă paralel cu costumul având ca piesă principală vâlnicul. Zăvelca albă este confecționată dintr-o stofă țesută din lână, pe care s-au brodat motive înscrise în pătrate, ce acoperă toată suprafața piesei. Motivele fitomorfe, stilizate, brodate cu fire albe de arnici, sunt mărginite de linii simple realizate cu un fir metalic. Chenarul cu motive diferite din partea de jos și colții croșetați pe trei margini ale piesei dau originalitate și vorbesc despre măiestria femeii care a lucrat zăvelca.

7. CĂMAȘĂ BĂRBĂTEASCĂ (fig. 8)

Confecționată din pânză de casă, croită în linii drepte și încheiată cu bogate “*cheițe*”, cămașa bărbătească este împodobită cu broderii în tehnica “*șabac*”, executate cu acul, folosind bumbac sau mătase albă. Broderia mai discretă, cu mici motive stilizate, este aplicată pe umeri și pe lângă gât.

Pe poale, un registru mai lat cu motive geometrice, brodate în tehnica “*cusut pe dos*”, este completat cu “*șabace*”.

Brâul roșu, țesut în război și decorat cu motive geometrice policrome, era nelipsit în portul bărbaților.

8. CĂMAȘĂ FEMEIASCĂ FĂRĂ POALE (fig. 9)

Deosebită prin lungimea și amploarea mânecilor, cămașa este împodobită cu mari spații de broderie acoperind mânecile. Alțița foarte amplă, cu motive vegetale înscrise în romb, cusute în punct românesc cu arnici roșu și negru, este susținută de încrețul lat brodat cu mătase albă. Pe mânecă și piept motivele florale sunt dispuse în registre generoase. Proporțiile ample și bogăția decorului dau valoare artistică acestei piese de excepție.

9. ZĂVELCĂ ÎN PÂNZĂ (fig. 10)

Țesută din lână neagră, în războiul cu ițe, zăvelca este apoi brodată în “*punct românesc*” cu arnici crem și “*umplutură*” cu lână de mai multe culori: roșu, verde, albastru.

Motivul decorativ “*pomișor*” se multiplică în rânduri oblice, pornind din centru spre cele două margini. În partea de jos, un chenar discret și ciucuri scurți arată că piesa este purtată “*pe față*”, peste poale.

10. CĂMAȘĂ FEMEIASCĂ FĂRĂ POALE (IE) (fig. 11)

Are croiul tradițional, cu piesele încheiate “*pe muchie*”, fără cheițe. Broderia cu arnici albastru este executată în tehnici complicate și vechi: piezuri, cusături cu fir metalic. Decorul este geometric: romb, spirală.

11. CĂMAȘĂ FEMEIASCĂ (IE) (fig. 12)

Cusută pentru o femeie tânără, această cămașă a fost purtată la horă și putea foarte bine să fie integrată costumului de mireasă, pentru că, într-o perioadă mai veche de timp, „*cămașa cusută cu roșu*” era obligatorie. Este interesant decorul de pe mâneci, cu încrețul brodat cu arnici galben, pe care se detașează motivul „*cruce*” cusut cu arnici roșu.

Motivul „*coarnele berbecului*” este repetat în rânduri oblice, dispuse pe mâneci. Preferința pentru dispunerea oblică a registrelor decorative aplicate pe cămăși sau zăvelci arată dorința de a face demonstrația măiestriei tehnice și de a obține compoziții ornamentale inedite.

12. COSTUMUL FEMEIESC CU ZĂVELCI (fig. 13)

Se compune din cămașă lungă, cu poale, aleasă în război, cu arnici negru, motivul decorativ fiind „*frunza de viță*” stilizată. Zăvelca în pânză, cu același motiv decorativ, este brodată cu arnici crem. Zăvelca roșie înscorțată cu mici motive geometrice alese în război. Betele sunt țesute și marchează talia și marama din borangic, țesute în război, cu decor bogat realizat prin alesătură cu mătase și fir metalic.

Motivul decorativ frunza de viță acoperă mânecile și pieptul cămășii, iar pe zăvelcă este repetat, acoperind toată suprafața. Completarea cu mărgelile colorate aduce o unitate de stil în compunerea ansamblului.

13. COSTUMUL FEMEIESC CU VÂLNIC (OPREG) (fig. 14)

Vâlnicul este piesa principală și centrul de greutate în această variantă a portului femeiesc vâlcean. Țesut din lână, în tehnica scoarțelor, vâlnicul specific zonei este decorat cu mici motive geometrice și linii simple, alternând astfel încât decorul să fie vizibil pe fața pliseului iar liniile pe partea ascunsă. Purtat împreună cu zăvelca albă și cămașă lungă, cu mâneci și decor bogat, vâlnicul dădea caracteristica locală costumului.

Deosebit prin armonia ansamblului în care compoziția ornamentală și cromatica pieselor se reunesc într-o unitate de stil, rezultată după secole de rafinare a tehnicilor de lucru, dar și a simțului artistic. Marama de borangic, țesută în război, este foarte prețioasă prin calitatea deosebită a țesăturii, dar mai ales prin decorul bogat cu motive vegetale stilizate, realizat în tehnica „*șabace în război*”. Întregul costum este sărbătoresc și a fost purtat în ocazii speciale, de mai multe generații de femei ale aceleiași familii.

14. COSTUM DE MIREASĂ (fig. 15)

La începutul secolului al XX-lea, dar mai ales în perioada interbelică, este frecventă cămașă femeiască decorată cu broderii și șabace executate cu mătase sau bumbac alb și crem. Rezultatul este deosebit prin eleganța croielii și măiestria broderiilor. Același decor era brodat și în partea de jos a poalelor, peste care se purtau zăvelcile perechi, țesute din mătase și fir metalic, având decor geometric concentrat pe capătul piesei.

Decorul acestor zăvelci este inspirat de fota argeșeană și, de multe ori, erau cumpărate din târguri, fiind confecționate în atelierile meșteșugărești din zonă. Marama era purtată uneori de tânăra mireasă, după moda occidental dar, de cele mai multe ori, era purtată de

femeile căsătorite. Obiceiul “*legatului*” din nunta românească marchează momentul trecerii tinerei la statutul de nevestă. Vâlcea a fost vestită pentru frumoasele maramे țesute din borangic și împodobite cu adevărate dantele realizate în război.

15. COSTUM DE GINERE (fig. 16)

Această piesă de excepție este o creație mai specială, atipică, ea fiind confecționată cu multă măiestrie, pentru un ginere deosebit, dintr-o familie înstărită.

Este confecționat din pânză fină de bumbac și respectă croiul tradițional, varianta cu mânecă largă fără manșete. Cămașa este frumos încheiată cu cheițe și dantele croșetate introduse pe linia umărului. Decorul cu motive geometrice, cusute cu fir metalic, este dispus pe mâneci, piept și poale. Aceleași motive sunt cusute și pe pantalonii ce formează costumul împreună cu cămașa, brăul roșu de lână și batista de ginere prinsă pe piept. Batistele de ginere erau lucrate cu multă atenție, brodate cu fire colorate de lână și având ciucuri pe margini, ele erau dăruite nuntașilor mai importanți și împodobeau ploștile.

16. COJOACELE (PIEPTARE) (fig. 17)

Pieptarele confecționate din blană argăsită de miel și împodobite cu broderii măiestre completeau costumul de sărbătoare. Meșterii cojojari din comunele Stoenеști, Bârlogu, Tomșani, Bărbătești aveau ateliere și ucenici, lucrând pieptare pentru cei care le comandau dar și pieptare simple, căciuli, cojoace lungi și altele, pe care le vindeau în târguri.

Pieptarele expuse sunt lucrate de meșterii Constantin Negoescu și Constantin Bănacul din comuna Bărbătești. Ei au lucrat până în a doua jumătate a secolului trecut și au îmbogățit multe colecții muzeale și particulare.

Meșterul Constantin Bănacul, cunoscut în țară și în străinătate pentru frumoasele pieptare brodate cu lână și împodobite cu paete, era un adevărat suflet de artist. Îl găseai mereu lucrând, dar uneori lăsa din mână acul și lua condeiul pentru a pune în versuri gânduri despre rostul nostru în viață. Oamenii cu dragoste pentru frumos și respect pentru tradiție au continuat să practice meșteșugurile țărănești, cum au fost: țesutul, broderia, cojojăria, confecționarea podoabelor din mărgel și altele. Obiectele lucrate de ei se află acum în colecții, aducând bucurie iubitorilor de frumos

Portul popular vâlcean a devenit astăzi, în cea mai mare parte a satelor, port de ceremonie, marcă de apartenență la un teritoriu, respectiv comunitate, motiv de mândrie locală și națională⁵.

BIBLIOGRAFIE

Bâlcă 2006 – Maria Bâlcă, Costumul popular românesc, Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, București, 2006.

Munteanu 2015 – Simona Munteanu, *Dimensiunea antropologică a costumului popular*, în Drobeta, seria Etnografie, XXV, 2015, p. 55-68.

Stoica, Onoiu 2018 – Georgeta Stoica, Georgiana Onoiu, Portul popular din Vâlcea în colecțiile Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti”, 2018.

---

⁵ Stoica, Onoiu 2018, p. 14.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

Fig. 13

Fig. 14

Fig. 15

Fig. 16

Fig. 17

Sărbători și obiceiuri de primăvară în Vâlcea

Alexandru Zamfir*

Keywords: *holidays, customs, spring, Vâlcea County.*

Abstract: *Holidays and Spring Customs in Vâlcea. Habits are considered to be spectacular folklore manifestations, also enciphering intense meanings in relation to human relations with the environment and human relations. Habits express both the "social life of people" and the aspects of its organization, while contributing to their realization.*

Oltenia este o regiune reprezentativă din punct de vedere geografic având limite naturale compuse din Dunăre la sud, râul Olt la est și munții Carpați în partea de vest și de nord. Relieful prezintă forme diferite cu o desfășurare de la nord la sud, cu altitudini în unele zone de peste 2.500 de m.

Obiceiurile sunt considerate a fi spectaculoase manifestări folclorice, încifrând, de asemenea, sensuri intense în raport cu relațiile omului cu mediul înconjurător și cu relațiile dintre oameni. Obiceiurile exprimă atât „viața socială a oamenilor”¹ cât și aspectele rânduirii ei, contribuind totodată la înfăptuirea lor.

Obiceiurile se pot clasifica în obiceiuri „calendaristice sau de peste an”² sau obiceiuri caracteristice „vieții de familie”³, acestea formând o structură corelată cu ființa umană.

O parte însemnată din cultura tradițională populară este alcătuită din obiceiuri, deoarece viața omului, activitatea de pe tot parcursul anului împreună cu toate ocupațiile, legătura cu aproapele, toate acestea acum ca și în trecut aveau o legătură directă cu obiceiurile.

În folclorul românesc se pot găsi și astăzi obiceiuri ce și-au păstrat nealterată forma, fiind reprezentate de diverse *sărbători populare* fastuos exprimate prin dans și poezie.

---

* **Alexandru Zamfir**, muzeograf, Muzeul Județean *Aurelian Sacerdoțeanu* Vâlcea, e-mail: andu_andone@yahoo.com.

¹ Pop 1976, p. 3.

² Pop 1976, p. 3.

³ Pop 1976, p. 3.

Obiceiurile au fost grupate de către specialiștii în folclor în patru perioade care se află în concordanță cu cele patru anotimpuri:

- obiceiuri de primăvară;
- obiceiuri de vară;
- obiceiuri de toamnă;
- obiceiuri de iarnă.

În ceea ce privește obiceiurile de primăvară, acestea scoteau în evidență diferite perioade din evoluția vieții satești, aflate în strânsă legătură cu sărbători însemnate existente în calendarul de primăvară.

Ca de exemplu, interesul sporit pentru bunăstarea viitoarei recolte se exprima timpuriu, din prima parte a lunii februarie. În acest fel, viile și pomii aveau dedicată ziua *Sfântului Trifon*, ce se sărbătorea pe 1 februarie și care preceda *Întâmpinarea Domnului*, sărbătorită pe 2 februarie. Calendarul popular menționează această sărbătoare sub denumirea de *Strenia* sau *Ziua Ursului*.

Sfântul Trifon era considerat a fi în tradiția populară un protector al câmpurilor, grădinilor, fânețelor, livezilor și viilor. De asemenea, despre el se spunea că este patron al haitelor de lupi și cel care proteja turmele de oi.

În comuna Bălcești, județul Vâlcea, ziua Sfântului Trifon avea o însemnătate aparte pentru vița de vie, deoarece țăranii considerau această zi prielnică pentru stropitul viilor. Tot în județul Vâlcea, în comuna Mateești, aceeași sărbătoare era celebrată puțin diferit de locuitorii comunei, aceștia mergând pe câmpuri și dealuri acolo unde spuneau rugăciuni.

Încheierea lunii februarie marchează începutul primăverii și al unei noi perioade de creștere și dezvoltare a plantelor, toate acestea având o importanță aparte datorită sărbătorii creștine a *Aflării Capului Sfântului Ioan Botezătorul*, pe data de 24 februarie. În calendarul popular, această sărbătoare este cunoscută sub denumirea de *Dragobete*.

„Considerat adesea >>cap de primăvară<< sau >>începutul primăverii<<, Dragobetele patronează >>înfrățirea tuturor ființelor, a animalelor, păsărilor, dar și a omului<<”⁴. În comuna Bărbătești, sărbătoarea de *Dragobete* era considerată a fi ziua în care atât păsările cât și oamenii se însoțeau reciproc.

Prima parte a lunii martie debutează cu o succesiune de evenimente cu conotații miraculoase, sortite să determine noua

---

⁴ Bratiloveanu Popilian 2001.

perioadă dedicată roadelor, să neutralizeze dăunătorii ce le-ar putea pune în pericol, să garanteze sănătatea și sporul indivizilor.

Personajul în jurul căruia se insistă în primele zile ale lunii este *Baba Dochia*. Conform studiilor, „numele derivă de la Sfânta Muceniță Evdochia, narațiunile relevă în unanimitate un personaj malefic, viclean”⁵.

Hotărâtă să plece crezând ca a sosit primăvara, *Baba Dochia* pornește spre munte, renunțând treptat la cele *nouă cojoace*; dintr-o dată însă, vremea rea se așterne, lucru care duce la înghețul acesteia.

O legendă care circulă pe teritoriul comunei Stroești afirmă că prima izvorâre a râului Cerna s-a făcut din trupul *Babei Dochia*.

Primele zile ale lunii martie aveau, în județul Vâlcea, o însemnătate aparte datorită sătenilor care considerau că primele trei zile ale lunii anticipează cele patru anotimpuri. De exemplu, în comuna Șirineasa, primele trei zile ale lunii martie erau considerate a fi trei anotimpuri - primăvară, vară, toamnă; dacă prima zi era ploioasă așa ar fi fost și tot ce urma să vină, la fel și celelalte două anotimpuri.

În afara celor relatate mai sus, data de 1 martie marchează și sărbătoarea mărtișorului, sărbătorită în trecut cu precădere de copii și tineri care-și legau la mâini sau în jurul gâtului fire albe și roșii împletite pentru a-i proteja de boli, deochi și, în special, de farmece. În zona Oteșaniului, tinerele puneau la mâini și în jurul gâtului cele două fire bicolore, numite mărtișoare, pentru a avea o față frumoasă tot anul iar în momentul în care înfloreau primele flori acestea lăsau imediat mărtișorul la florile respective.

O altă sărbătoare dedicată culturilor, animalelor, gospodăriilor și caselor este sărbătoarea *Mucenicilor*, sărbătoare accentuată de practicile magice. Este ziua sfinților martiri, soldați ai cetății Sevasta din Armenia, cunoscuți în popor drept cei 40 de mucenici, osândiți la petrecerea unei nopți într-o apă înghețată. Tradiția populară amintește de un număr mare de practici uzitate în popor pentru a avea culturile rod bun în anul respectiv, animalele să fie sănătoase, gospodăriile să fie protejate de tot felul de vietăți ce se află prin preajmă.

Pentru a proteja casa de șerpi și alte lighioane, în comuna Oteșani, gospodina lua o cratiță care fusese așezată pe foc, deasupra căreia așeza cârpe cărora le dădea foc, moment în care se deplasa în jurul casei, al grajdului și prin locurile în care erau animalele curții pentru a le afuma. Această practică îi făcea pe gospodari să creadă că tot ce fusese afumat va fi păzit de tot răul.

---

⁵ Bratiloveanu Popilian 2001, p. 40.

Una dintre cele mai importante zile de sărbătoare marcate de calendarul creștin este ziua Sfântului Gheorghe, sărbătorită pe 23 aprilie. Acesta apare înfățișat în iconografie ca fiind călare pe un cal și răpunând un balaur. În concepția creștină, Sfântul Gheorghe reprezintă prototipul persoanei care se distinge prin vitejia de care dă dovadă.

O mică istorioară care circula printre sătenii comunei Roești amintea de un balaur care pusese stăpânire pe singura sursă de apă existentă și, mai mult decât atât, le cerea sătenilor în schimbul apei fie un copil, fie un flăcău. Balaurul a fost ucis de către Sfântul Gheorghe care este ilustrat în poveste ca fiind un tânăr frumos și viteaz, călare pe un cal alb.

Sfântul Gheorghe apare în toate poveștile ca apărător al binelui împotriva răului, cel ce salvează de fiecare dată colectivitatea de la necaz, de cealaltă parte și cei pentru care luptă sunt preocupați de a-și salva eroul ocrotitor.

Legată de sărbătoarea Sfântului Gheorghe este și ramura verde care se pune și se mai pune și astăzi la porțile gospodăriilor.

În comuna Roești se spune că cei fără credință îl urmăreau pe Sfântul Gheorghe pentru a-l ucide și așezau ca indiciu o ramură verde la locul de odihnă al sfântului din noaptea respectivă, în schimb, credincioșii, cei care îl protejau pe sfânt, puneau câte o ramură verde la toate casele pentru a crea o diversiune.

În acest cadru al sărbătorilor de primăvară se numără și cea mai importantă sărbătoare a creștinilor, *Sfintele Paști*. Înainte de *Sfintele Paști* avem, așa cum creștinii numesc și astăzi, lăsatul postului, care se împarte în două categorii: lăsatul postului de carne și lăsatul postului de brânză. În timpul lăsatului postului sunt marcate o serie de obiceiuri, ca de exemplu la Oteșani; la finalul mesei dedicate lăsatului postului masa se întorcea iar resturile de pe masă erau strânse de către gospodină în șorț fiind împrăștiate prin curte. Tot în comuna Oteșani, în aceeași zi, găinile primeau grâu pentru a face ouăle în propria curte.

Nici cei morți nu erau uitați în această perioadă, în special cei ce trecuseră în lumea de dincolo fără a avea parte de tot ritualul funerar; pentru aceștia gospodinele se trezeau dimineața și dădeau de pomană lumânări și dulciuri.

Duminica Floriilor este ultima duminică din perioada postului Paștelui și, conform rânduirii creștine, este, de asemenea, primul praznic împăratesc a cărui dată se schimbă. În ziua de *Florii* sunt stimulate însușirile miraculoase ale salciei, specie vegetală

binecuvântată de către preoți în timpul Sfintei Liturghii și distribuită celor aflați în biserică.

Sălciile primite în biserică dezvoltau, în percepția oamenilor, legături magice, unii dintre ei le puneau la mijloc pentru a se feri de durerile de spate, alții le agățau în pomi fructiferi pentru a avea rod în anul respectiv.

Un alt aspect interesant legat de sărbătoarea Paștilor se referă la noaptea de Înviere, atunci când enoriașilor li se oferă *paștile*, ce reprezintă una dintre tainele bisericesti, realizate din făină dospită. Prepararea *Paștilor* ținea de un obicei care se perpetua de la generație la generație, de exemplu, în comuna Zătreni, acest produs era gătit doar de o persoană de sex feminin, cea mai în vârstă și credincioasă din satul respectiv, din grâul cel mai sănătos, măcinat doar duminca, apa care se folosea trebuia adusă doar de o fată mare.

După sărbătoarea Paștilor urmează *Săptămâna Luminată* care se întinde între *Duminica Paștilor* și *Duminica Tomei*, reprezentând o înșiruire de momente ce au ca scop principal exprimarea bucuriei Învierii, biruința vieții împotriva morții.

Așa cum s-a putut observa din exemplele de mai sus, obiceiurile reprezintă acțiuni culturale de o complexitate sporită, având ca scop principal organizarea vieții indivizilor, marcând totodată momentele însemnate din viața cotidiană a fiecăruia dintre ei.

BIBLIOGRAFIE

Bratiloveanu Popilian 2001 – Marcela Bratiloveanu Popilian, Obiceiuri de primăvară din Oltenia, calendarul ortodox și practica populară, Ed. Constantin Matasă, București, 2001.

Pop 1976 – Mihai Pop, Obiceiuri tradiționale românești, București, 1976.

Restaurarea Icoanei Maica Domnului cu Pruncul – Studiu de caz

Diana Mirea*

Keywords: *icon, tempera on wood, restoration.*

Abstract: *The Restoration of the Icon of the Mother of God with the Baby - Case study. In this article we set out to present the restoration methodology approached in the case of the icon of the Mother of God with the Baby painted by an unknown artist in the 19th century. An X-ray was needed to observe that the work was not completely repainted and the browning caused problems in restoring the image to the initial form of perception.*

Descriere iconografică

Icoana care face obiectul studiului nostru este o lucrare de secol XIX¹ provenind din biserica de la Zărnești, Argeș, și prezintă pe Maica Domnului cu Pruncul Iisus în brațe, tronând, înconjurați de îngeri și de prooroci. Central și ușor supradimensionați, Maica Domnului înveșmântată într-un chiton albastru și un maforion de culoare roșie îl ține pe Iisus purtând o tunică de culoare albă. Iisus binecuvântează cu dreapta. Ambii privesc spre credincios.

Chipul Maicii Domnului este fin și frumos conturat iar cel al lui Iisus e sobru și plin de afecțiune în același timp². Ei stau pe un tron decorat cu ornamente baroce și pictat în nuanțe de ocră. Patru prooroci sunt reprezentați în picioare, lângă tron, câte doi pe fiecare latură iar doi îngeri veghează de sus.

Avem în fața noastră o compoziție încărcată ce valorifică din plin spațiul icoanei apropiindu-se în același timp de tipul reprezentărilor occidentale, mai umanizate.

Starea de conservare

În momentul intrării în restaurare stratul pictural prezenta: lacune ce se datorează fluctuațiilor de microclimat și fenomenului

---

* **Dr. Diana Mirea**, conservator, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea, Râmnicu Vâlcea, e-mail: scrociob_diana@yahoo.com.

¹ Dimensiuni: L:46,5 cm; l:40 cm; g:3,5 cm (cu ramă), 2,5 cm (suport).

Structură: suport din lemn de tei ramforsat cu două traverse semingropate din lemn de fag, grunduit și pictat în tempera grasă, ramă aplicată.

² Dionisie din Furna 2000, p.147-148.

de decoeziune precum și lacune datorate factorului uman (manipulări neglijente); exfolieri și ridicături ale stratului pictural sub formă de acoperiș datorate uscării și defomării tangențiale a lemnului și fluctuațiilor de microclimat; fragilizare; uzuri și eroziuni; lovituri mecanice și zgârieturi; brunizare; repictarea ramei și multiple alte repictări în funcție de degradările suferite anterior, în încercarea de reîntregire a imaginii; depuneri superficiale; depuneri aderente datorate folosirii în cult și condițiilor de păstrare neadecvate; depuneri ancrasate; picături; depozite de ceară și stropi de diverse alte proveniențe datorate utilizării în cult.

Suportul prezenta: orificii de zbor rămase în urma unui atac xilofag, desprinderi ale ramei sub care s-a adunat murdărie, depuneri aderente și o fisură în partea inferioară ce traversează întreaga grosime a icoanei.

Lemnul ramei a lucrat diferit de lemnul icoanei lăsând spațiu în care s-au acumulat depuneri

Repictare, brunizare, depuneri aderente, lacune

Cercetare și Investigații

În urma acestor constatări s-a hotărât efectuarea “testului aderenței rumegușului la ac” și „studiul morfologiei grămăjoarelor de rumeguș” pentru a vedea dacă atacul xilofag mai este activ. Acestea au însemnat așezarea icoanei pe o coală albă, într-o încăpere ferită de curenți de aer pentru 12 ore și studierea grămăjoarelor de rumeguș

formate. Grămăjoarele studiate nu erau umede și nici foarte adunate ceea ce a însemnat că atacul xilofag nu era activ. Aderența la ac a fost și ea relativă. Ambele teste au infirmat activitatea insectelor xilofage în interiorul lemnului.

Numeroasele zone repictate au impus efectuarea unei radiografii pentru a se observa dacă icoana a fost repictată total sau nu. În funcție de rezultat, fiecare posibilitate ar fi însemnat o metodologie de restaurare diferită. Stratul de repictare de pe ramă a fost îndepărtat total iar repictările de pe suprafața picturală doar parțial, în funcție de suprafață.

Radiografie

De asemenea s-au făcut o serie de teste de curățare în urma cărora s-a stabilit că îndepărtarea repictărilor de pe suprafața ramei să se facă cu o soluție formată din 100 ml alcool și 150 ml esențe, cunoscută în restaurare, și mecanic cu bisturiul. Suprafața picturală a fost curățată cu o soluție formată din 50 ml alcool și 200 ml esențe iar în zonele cu depuneri ancrasate și repictări cu soluția formată din 100 ml alcool și 150 ml esențe.

Intervenții de conservare-restaurare

Metodologia de conservare-restaurare odată stabilită, intervențiile au început cu fixarea foii japoneze cu ajutorul unui clei de pește în concentrație mică pentru a asigura stratul pictural în timpul intervențiilor ulterioare.

Pe suprafața picturală, ținându-se cont de pasta de culoare destul de consistentă utilizată, refacerea adeziunii stratului pictural la suport s-a făcut în profunzime, alternându-se presa caldă cu presa rece. Ca vehiculant s-a utilizat cleiul de pește în proporție de 9% în soluție apoasă.

Urmându-se metodologia clasică de specialitate recomandată, operațiunea de completare stratificată a lacunelor a început prin curățarea acestora cu apă alcoolizată. Odată curățate lacunele, s-a aplicat un lapte de chit fluid și fierbinte cu pensula, apoi completarea la nivel s-a făcut cu același chit cu adaos mai mare de cretă, prin aplicare cu spatula. După uscare, chiturile au fost șlefuite cu dopul de plută.

Curățarea s-a făcut cu soluțiile descrise mai sus, conform testelor de curățare, urmărindu-se îndeaproape acțiunea chimică a soluției pentru a obține o curățare uniformă. Acțiunea s-a întreprins prin intermediul unui tampon de vată fixat pe pensetă și frotând circular. După curățare, noi lacune au fost dezvăluite, acestea chituindu-se conform operațiunii descrise.

Pentru ca pictura originală să își redobândească continuitatea și profunzimea a fost nevoie de integrarea cromatică, optându-se pentru o abordare clasică cu un ton mai deschis și o nuanță mai rece. S-au folosit culori pe bază de apă și emulsie de gălbenuș de ou (1/4). Eroziunile au făcut obiectul tratării în velatura, suprafețele mici în ritocco iar zonele mari în tehnica tratteggio. Vernisarea s-a făcut cu verni de damar 12% aplicat prin pensulare și egalizat îndelung.

Detaliu din timpul intervenției asupra ramei

Icoana după chituire

Detaliu din timpul curățării

Pe verso, după o desprăfuire prealabilă, biocidarea suportului s-a făcut prin pensulare și prin injectare în orificiile de zbor cu o soluție de permetrină peperonil-butoxid (Per-xil 10), după care icoana a fost împachetată etanș operațiunea repetându-se după 10 zile. Curățarea acestuia s-a făcut cu apă alcoolizată dar mecanic cu bisturiul în zonele cu depuneri ancrasate. Fisurile, spațiile mici și orificiile de zbor au fost obturate cu fibră vegetală (cânepă) sau rumeguș în amestec cu o soluție de clei de pește 9% aplicate în straturi multiple.

Rama a pus probleme destul de serioase. În primul rând, ne referim la faptul că lemnul din care era constituită aceasta a lucrat diferit de suportul icoanei lăsând spațiu în care se acumulaseră diverse depuneri. În colaborare cu restauratorul lemn, rama care fusese aplicată a fost desprinsă și refixată în acord cu deformările icoanei. În acord cu rezultatul testelor de curățare, îndepărtarea repictărilor s-a făcut cu soluția aleasă mai sus, acționându-se cu prudență pentru a nu afecta în niciun fel originalul.

Concluzii

Dorim să atragem atenția asupra păstrării ulterioare a icoanei restaurate în condiții de microclimat și siguranță prevăzute de normele de conservare³ în vigoare indiferent dacă e vorba de un muzeu sau un proprietar privat, ca în cazul nostru. Păstrarea icoanei se va face într-o atmosferă ferită de praf și noxe atmosferice, într-o încăpere sănătoasă⁴ și stabilă din punct de vedere microclimatic, în care temperatura este de 20°C și umiditatea relativă de 50%, cu variații nu mai mari de 5% pe parcursul anului⁵.

Iluminatul trebuie să se încadreze între 150-200 luși. Depozitarea se va face la orizontală, ferită de praf și fără a suprapune ceva pe stratul pictural. Expunerea se va face la verticală ferind obiectul de tensionări sau uzuri suplimentare.

---

³ Conservarea preventivă este un domeniu foarte vast foarte bine structurat de Aurel Moldoveanu (vezi Moldoveanu 2003).

⁴ O încăpere sănătoasă înseamnă o încăpere curată în care nu sunt infiltrații iar instalațiile de curent, de apă etc. funcționează bine neexistând pericolul unei inundații sau incendiu.

⁵ Bernardi 2004, p.19.

Icoana după restaurare

BIBLIOGRAFIE

Bernardi 2004 – Bernardi Adriana, Conservare opere d'arte. Il microclima negli ambienti museali, ed. Il prato, Saonara, 2004.

Dionisie din Furna 2000 – Dionisie din Furna, Erminia picturii bizantine, ed. Sophia, București, 2000.

Gómez 2004 – Gómez Luisa, La restauración Examen científico aplicado a la conservación de obras de arte, ed. Catedra (Grupo Anaya SA), Madrid, 2004.

Moldoveanu 2003 – Moldoveanu Aurel, Conservarea preventivă, ed. Centrul Pentru Formare, Educație Permanentă și Management în Domeniul Culturii, București, 2003.

Restaurarea unei ii din colecția Muzeul Satului Vâlcean

Daniela Beu*

Keywords: *restoration, conservation, Romanian blouse, Bunești commune, Vâlcea County, 20th century.*

Abstract: *The Restoration of a Romanian blouse from the collection of the Village Museum of Vâlcea. The article presents the restoration of a Romanian blouse from the collection of the Village Museum of Vâlcea, dated back to the beginning of the 20th century from Bunești commune, Vâlcea County, number of inventory - 2087. An attempt was made to save the piece and return it to the exhibition circuit by removing dirt and recovering the object. Dusting, wet cleaning, consolidation on the support and completion operations were performed.*

The Romanian blouse is the main piece that makes up the folk costume. It was made by hand from cotton, hemp, silk, cut into straight sheets. The cloth was woven in horizontal warp, in 2 threads that allowed the execution of the motif by stitches on numbered threads. The ornamentation is arranged in the visible spaces - sleeve, chest because this was the area that did not degrade and could be appreciated from a decorative point of view.

Moto: „Portul românesc tradițional reprezintă îmbrăcămintea românului atât în zilele de lucru cât și în zilele de sărbătoare”.

Enciclopedia României (Portul românesc tradițional)¹.

Muzeul Satului Vâlcean este un muzeu etnografic care se întinde pe o suprafață de 8 ha, reconstituind imaginea unei așezări rurale sub forma unui sat-muzeu.

A intrat în circuitul de vizitare în anul 1974 și are în patrimoniu 12.000 de piese ce reprezintă obiecte de ceramică, lemn, textile, metal, mobilier, grupate în colecții.

Colecția *Port popular și textile de interior* are 3.500 de piese, compuse din ii, vâlnice, zăvelci, marama, fote, șoarte și bete.

---

* **Daniela Beu**, restaurator, Muzeul Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea, e-mail: daniela_beu@yahoo.com.

¹ <http://enciclopediaromaniei.ro/>

Obiectele sunt de o mare diversitate, valoare și scot în evidență frumusețea portului popular.

Ia (cămașa) este piesa principală care intră în alcătuirea costumului popular. Se realiza manual din bumbac, cânepă, borangic, croită în foi drepte. Pânza era țesută în război orizontal, în 2 ște, ce permitea executarea motivului prin cusături pe fire numărate. Ornamentica este aranjată în spațiile vizibile – mânecă, piept – deoarece aceasta era zona care nu se degrada dar care putea să fie apreciată din punct de vedere decorativ.

O deosebită importanță o aveau elementele de bază care o compun (încreț, altiță, râuri) cât și unitatea ei (cromatică, decor, tehnici). Aceste aspecte se văd în realizarea cămășii (iei) și transmit un mesaj pentru cei din jur, o poveste pentru generația viitoare și o istorie a modelului și tehnicii de execuție.

Descrierea obiectului

Piesa supusă studiului este o ie datată la începutul secolului XX din comuna Bunești, județul Vâlcea, nr. de inventar 2087.

Face parte din colecția „Port popular și textile din interior” din cadrul Muzeului Satului Vâlcean, restaurată în cadrul laboratorului de obiecte textile și prezentată în expoziția „Arta restaurării”.

Obiectul menționat a fost confecționat din bumbac subțire (marchizet), ață mouline (bumbac) de culoare vișinie, fir metalic auriu și paiete de culoare galbenă. Este realizată din 4 foi unite între ele cu cheița „puricel” încrețită în jurul gâtului, peste care este aplicată o bentiță. Aceasta este brodată cu punctul „înaintea acului” în motivul „cruce”, reprezentând credința omului în Dumnezeu. Însăși croiala având forma crucii iar partea de jos neterminată este pentru că femeile (țărăncile) considerau că perfecțiunea îi aparține lui Dumnezeu.

Tot ce există se află în Dumnezeu și nimic nu poate nici să existe, nici să fie conceput fără Dumnezeu.

(Filosoful evreu olandez Baruch Spinoza. *Citate celebre*)

Mânecele sunt alcătuite din altiță și râuri brodate pe lungimea mânecii, în partea de jos, strânsă într-o manșetă. Motivele sunt discrete, cusute cu punctul „tighelului” și umplute cu lăntșor din fir auriu și paiete (flori cu frunze). Foile cămășii sunt încheiate cu cheiță, decorul pieptului este legat de cel al mânecii.

Starea de conservare

Obiectul prezintă următoarele degradări:

- uzură funcțională – depuneri de praf și murdărie;
- fizico-mecanice – deșirări, pierderea țesăturii de bază, lipsa broderiei, lipsă fir metalic, lipsă paiete;
- factorul uman – rupturi cu pierderi de material.

Lucrările de conservare și restaurare

S-a încercat salvarea piesei și redarea ei în circuitul expozițional prin înlăturarea murdăriei și recuperarea obiectului.

S-au efectuat operații de desprăfuire, curățire umedă, consolidare pe suport și completare.

Suprafața prăfuită și murdară s-a curățat la început prin periere apoi s-au efectuat teste de rezistență a culorii la spălare. Culoarea (vișiniu) nu a migrat ceea ce nu a ridicat probleme la operația de curățire umedă care s-a realizat prin imersie în apă și detergent neutru. Uscarea a fost controlată efectuându-se pe suport. Consolidarea zonelor degradate s-a efectuat prin coasere cu „punctul bizantin” pe un suport de bumbac (marchizet) iar pentru golurile vizibile s-a croit un suport de bumbac și s-a completat motivul lipsă frunză, floare prin coasere cu broderie în punct „cruciuliță”, „jumătate de cruce”, „oblică”, fir metalic punct „lănțișor”. Tehnicile folosite au fost compatibile cu suportul.

Pe marginea mânecii și deschizătura pieptului s-a efectuat broderie cu inglița „colțunași”.

Ia a fost expusă în vitrină pe bust (manechin) iluminată din exterior.

În depozit se va proteja cu o husă, fără a fi rulată sau tensionată pe un suport confecționat din pânză.

BIBLIOGRAFIE

Stoica et al. 1972 – Georgeta Stoica, Elena Secoșan, Ion Vlăduțiu, Paul Petrescu, Arta populară din Vâlcea, Vâlcea, 1972.

Tăutu-Stănescu 1972 – Natalia Tăutu-Stănescu, Aplicații de broderii românești, ed. Albastros, 1972.

<http://enciclopediaromaniei.ro/>

<https://www.florideie.ro/>

<https://mobiasbanca.md/150-de-moldoveni/Varvara-Buzila>

Desprinderi de broderie și rupturi

Ia după restaurare

Protejarea patrimoniului muzeal – expoziția de bază a Muzeului de Artă „Casa Simian”

Rodica Rotaru*

Keywords: *museum, heritage, microclimate, humidity, temperature, light, protection, cultural goods.*

Abstract: *The Protection of the Museum Heritage - Main Exhibition of Simian House Art Museum. By presenting this article, we try to highlight the effort of specialists in the field of cultural heritage conservation, as well as the completion of a real image of the work in museum laboratories. The Art Exhibition of Simian House highlights this, through the patrimony it hosts.*

Muzeul este instituția culturală a cărei activitate este concentrată pe constituirea, conservarea și restaurarea patrimoniului muzeal, precum și evidența, protejarea și dezvoltarea lui prin îmbogățirea de colecții în scopul cunoașterii și educării publicului¹.

Alături de aceste funcții de specialitate ale lui, funcția de constituire și dezvoltare a patrimoniului muzeal este o activitate esențială: fără colecții muzeul nu poate exista².

Conservarea constituie, deci, una din funcțiile de bază ale muzeului. Muzeologia modernă acordă o atenție deosebită conservării preventive a bunurilor muzeale. Ea este ansamblul activităților desfășurate permanent în scopul prevenirii acțiunii factorilor de degradare a bunurilor cultural-artistice. Este realizată de către conservatorii de colecții în scopul păstrării și protejării patrimoniului muzeal.

Termenul de patrimoniu este de origine latină și poartă semnificația de moștenire, de ansamblu de bunuri transmise și transmisibile ce reprezintă o mărturie și o expresie a valorilor, credințelor, tradițiilor, care au rezultat de-a lungul timpului din interacțiunea factorilor umani și cei naturali.

---

* **Rodica Rotaru**, conservator, Muzeul Județean *Aurelian Sacerdoțeanu* Vâlcea, e-mail: rrotaru16@yahoo.com.

¹ Popescu 2009, p. 1.

² Florescu 1998, p. 21.

Este un tezaur de bunuri, de informații. Acest ansamblu de bunuri este stabil dar nu și constant, el se dezvoltă continuu prin donații, achiziții etc.

Degradarea bunurilor culturale duce la o pierdere ireparabilă a patrimoniului muzeal, prelungirea existenței lor depinde de o echipă de specialiști, ce caută întotdeauna să asigure obiectului de artă condiții care să-i permită evitarea degradărilor.

A preveni degradarea patrimoniului muzeal³, respectiv a obiectelor muzeale, înseamnă să se găsească cele mai bune metode de conservare a lor astfel încât să nu fie supuse acțiunii distructive a unor factori biologici, fizico-chimici, umani etc. În acest sens, conservarea preventivă urmărește asigurarea unor condiții corespunzătoare de microclimat precum și cerințe privind activitatea de mânăuire, ambalat, transport, expunere, depozitare și transport a bunurilor muzeale.

Ea presupune o strânsă colaborare între specialiști. În spatele fiecărei expoziții, fie permanentă sau temporară, stă un volum apreciabil de muncă realizat de personalul de specialitate format din restauratori, conservatori, fizicieni, biologi care, pe lângă organizarea propriu-zisă a expozițiilor ce constă în tematică, modul de etalare al pieselor, trebuie să asigure permanent condițiile microclimatice optime de păstrare și protejare a patrimoniului muzeal conform Normelor de Conservare în vigoare.

Scopul acestui articol este acela de a face cunoscut publicului vizitator importanța și protejarea valorilor muzeale. Vom face referire la expoziția de bază a Muzeului de Artă Râmnicu Vâlcea *Casa Simian* care găzduiește un patrimoniu mixt, eterogen, compus din colecții de pictură de șevalet, mobilier, icoane, tapiserie, sculptură din piatră și bronz care prezintă o deosebită importanță prin unicitatea sa.

Majoritatea materialelor din care sunt realizate obiectele din expoziția de bază a Muzeului de Artă Casa Simian sunt supuse în permanență acțiunii factorilor de microclimat. Asigurarea stabilității microclimatice este una din cele mai importante condiții prevăzute în Normele de Conservare în vigoare.

Microclimatul este ansamblul condițiilor din spațiul de păstrare și expunere a bunurilor culturale muzeale (temperatură, umiditate, compoziția chimică a aerului etc).

Studiul microclimatului înseamnă analiza mediului ambiant alături de alți factori de degradare care acționează în timp asupra sănătății bunurilor culturale, ducând la modificarea obiectului expus,

---

³ Părășanu 2012, p. 328.

asupra căruia se poate interveni și optimiza pentru a se ajunge la o stabilitate ambientală.

În expoziția de bază a Casei Simian, mobilierul de lemn este pus în valoare în poziție funcțională. Sculptura (din bronz, piatră, marmură) se etalează pe suporturi confecționate special din material neutru, care să asigure o bună stabilitate. Modalitatea de expunere a picturii de șevalet și a icoanelor este simeza. Expunerea bunurilor muzeale din expoziție este foarte stabilă astfel încât acestea să nu fie tensionate, deoarece atât contextul cât și poziția de expunere au o influență hotărâtoare asupra stării de sănătate a lor. Pentru realizarea expoziției s-au folosit lucrări din colecția muzeului, reprezentative pentru arta plastică românească modernă și contemporană.

Dacă în depozitele muzeale bunurile culturale se află în stare de repaus, ferite de praf, lumină, în expozițiile de bază și temporare ele devin mai vulnerabile⁴. Spațiile pentru expunere sunt sănătoase, curate, aceasta însemnând lipsa oricăror dăunători biologici, lipsa umidității ascensionale, precum și a infiltrațiilor⁵.

Valorile parametrilor microclimatici (T și UR) sunt monitorizate cu ajutorul aparatelor de măsură și control din dotarea instituției; acestea sunt amplasate în fiecare sală de expoziție. Dezumidificatoarele și umidificatoarele sunt acționate și puse în funcțiune atunci când valorile UR scad sau cresc peste valorile normale. Ele asigură un microclimat corespunzător păstrării obiectelor muzeale.

Importanța instalațiilor (căldură, energie) este de ordin primordial. În expoziție, instalația de energie poate provoca un incendiu iar instalațiile de căldură, inundații. În acest sens, instituția noastră are contracte de colaborare cu firme specializate care periodic urmăresc și verifică buna funcționare a acestora. Instalațiile de încălzire din sălile expoziționale sunt prevăzute cu robinete reglabile menite să asigure o temperatură de păstrare a unui ambient corespunzător și anume o temperatură T de 18 grade Celsius și o umiditate UR de 50%.

Pentru verificarea valorilor intensității luminoase în expoziția de bază a Muzeului de Artă se folosește luxmetrul. Ca și alte condiții de ambient (microclimat), valorile acceptabile de iluminat sunt clar stabilite.

---

⁴ Mirea, Rotaru 2018, p. 263.

⁵ Părăușanu 2012, p. 334.

Lumina poate fi un factor de degradare datorită energiei de activare care acționează asupra bunurilor muzeale⁶. În expoziție se recomandă iluminatul incandescent care are un grad mai mic de nocivitate în comparație cu celelalte două tipuri de lumină și anume: lumină naturală și fluorescentă⁷.

Geamurile sunt prevăzute cu stori pentru protejarea obiectelor împotriva acțiunii distructive a luminii naturale (razele soarelui sunt foarte bogate în radiații ultraviolete).

Întreg personalul angajat în muzee și colecții contribuie prin activitatea sa la protejarea patrimoniului muzeal. Plecând de la premiza că aceste condiții de microclimat menționate mai sus sunt respectate, patrimoniul cultural va rezista în timp și va încânta publicul vizitator. Ca persoană care face parte din echipa care ajută la păstrarea și protejarea patrimoniului muzeal, consider că expoziția Casei Simian îndeplinește condițiile de păstrare și protejare mai sus menționate și invită trecătorul la o călătorie în timp printre elemente stilistice, gotice, renaștentiste⁸, precum și la admirarea și contemplarea patrimoniului muzeal care de-a lungul anilor s-a îmbogățit considerabil.

“Protejarea patrimoniului cultural național, grija pentru fiecare obiect de artă, monument istoric ca și pentru întregul complex al tradițiilor strămoșești este o îndatorire a fiecărui membru al societății. Patrimoniul cultural cu componentele sale, oricare ar fi domeniul din care provin obiectele ce îl compun, caracterizează prin alte trăsături și anume unitate și unicitate, ceea ce îl face de neînlocuit”⁹.

---

⁶ Moldoveanu 2009, p. 31-38.

⁷ Popescu, p. 3.

⁸ Pliant Regio.

⁹ Darida 2018, p. 8.

BIBLIOGRAFIE

Darida 2018 – Ioan Darida, *Conservarea preventivă*, în Caietele restaurării, București, 2018, p. 6-9.

Florescu 1998 – Radu Florescu, *Bazele muzeologiei* (curs prescurtat), București, 1982.

Legea Nr. 182/2000 – Legea privind protejarea patrimoniului cultural național mobil.

Mirea, Rotaru 2018 – Mirea Diana, Rotaru Rodica, *Proiect de depozit sculptură. Depozitarea – o metodă de protejare a patrimoniului muzeal*, în Buridava, studii și materiale XIII, Rm. Vâlcea, 2018, p. 262-267.

Moldoveanu 2009 – Aurel Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București, 2009.

Părăușanu 2012 – Ovidiu Părăușanu, *Măsuri de conservare și protejare a exponatelor din spațiile expoziționale ale Muzeului de Istorie a județului Vâlcea*, în Buridava, studii și materiale, X, Rm. Vâlcea, 2012, p. 327-339.

Popescu – Iuliana Popescu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale artistice. Măsuri pentru reducerea efectelor negative ale acțiunii factorilor de microclimat* (note de curs).

Turcu – Mioara Turcu, *Conservarea pieselor de muzeu* (note de curs).

Muzeul de Artă Rm. Vâlcea. Casa Simian

Detaliu interior expoziție permanentă

Termohigrometru

Dezumidificator

In Memoriam Petre Purcărescu

Claudiu Tulugea

Petre Purcărescu (25 septembrie 1927 – 28 decembrie 2019)

Acest articol este dedicat unui om, Petre Purcărescu, care a avut o influență majoră asupra instituției noastre, la a cărei înființare a contribuit, atât din punct de vedere administrativ (organizatoric), cât și științific (păstrare a patrimoniului mobil și imobil, restaurare-conservare, publicistic). Nefiind o biografie în adevăratul sens al cuvântului, vom încerca să surprindem în rândurile de mai jos date esențiale despre personajul enunțat mai sus, ca prim director al Muzeului Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea.

Originile

Se naște în Râmnicu Vâlcea, la data de 25 septembrie 1927, pe strada Călărași nr. 10. În casa în care s-a născut Petre Purcărescu ar fi fost ulterior sediul Partidului Social Democrat (filiala Vâlcea) condus la nivel național de Ghiță Cristescu¹.

---

¹ Informație din paginile oferite de fiu, Gabriel Purcărescu, pagini scrise chiar de Petre Purcărescu.

Tatăl, Purcărescu Petre (1894-1978), a fost comandantul pompierilor civili din Rm. Vâlcea până în anul 1940, când sistemul se militarizează. Până la pensionare rămâne șeful serviciului Salubritate al orașului Rm. Vâlcea.

Mama, Purcărescu Sevastița (1897-1981), a fost inițial casnică, apoi telefonistă tot la primăria Rm. Vâlcea.

Familia Purcărescu a avut trei copii (doi băieți și o fată):

- Purcărescu Matilda (decedată în anii 60 ai secolului XX), sora personajului nostru, a studiat dreptul administrativ la Principele Mihail, lucrând ulterior la Docurile din Galați;

- Fratele mai mare, Purcărescu Ilie (decedat în anii 80 ai secolului trecut), a studiat la Facultatea de Drept, fiind încadrat la Cooperația Federală Cozia, unde a ocupat funcția de director. Ulterior va promova ca președinte al Județenei de Cooperație București.

Studii

Petre Purcărescu urmează ca și alți copii de familie bună din Rm. Vâlcea toate etapele educaționale ale vremii, dovedind o capacitate bună de asimilare și înțelegere a materiei predate, după cum urmează:

- face școala primară în Rm. Vâlcea, la nr. 1 (actuala Take Ionescu), pe care o absolvă în anul 1945;

- în anul 1948 absolvă Liceul Alexandru Lahovari;

- în toamna aceluiași an susține examenul de admitere la Academia de Științe Comerciale și Cooperatiste (AISCI), care se transformă ulterior, în baza decretului Prezidiului Marii Adunări Naționale (Decembrie 1948), în Institutul de Științe Economice și Planificare (ISEP), instituit de trei ani (absolvit în anul 1951)²;

- în anul 1957 se înscrie la Universitatea din Cluj la Facultatea de Istorie secția română;

- în anul 1960 este student în anul III la Universitatea din Cluj, conform adeverinței nr. 390/1960;

- în anul 1963 este depusă o nouă adeverință nr. 390/1963 a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, Facultatea de Istorie-Filozofie, a decanatului facultății din care reiese finalizarea anilor de studiu, dar fără examen de stat;

- în anul 1971, în Carnetul de Muncă, la Capitolul VII – Pregătirea Profesională, Petre Purcărescu apare ca Profesor de Istorie,

---

² Informație din paginile oferite de fiu, Gabriel Purcărescu, pagini scrise chiar de Petre Purcărescu.

confirmat prin Diploma nr. 39959/1971, emisă de Universitatea „Babeș-Bolyai”, facultatea de Istorie-Filozofie din Cluj³.

Familia

Pe 3 mai 1959 se căsătorește cu Grecu Angela, devenită ulterior Purcărescu Angela. Aceasta se naște la data de 11 iunie 1939 în comuna Ciuperceni-Noi, raionul Calafat, Regiunea Oltenia (deși părinții ei sunt originari din comunele vâlcene Tetoiu și Roșiile). În anul 1957 absolvă Școala Medie nr. 2 (Liceul de Fete), iar în 1963 Școala Tehnică Sanitară, ambele în Rm. Vâlcea. Ulterior va lucra ca asistent medical la CFR Rm. Vâlcea. Decesul survine în anul 2006. Cuplul Purcărescu are doi copii, ambii băieți:

- Purcărescu Ilie-Călin (n. 1960), absolvent al Liceului Vasile Roaită (actualmente Colegiul Național Mircea cel Bătrân), secția sportivă. Se va angaja ulterior la Federal Coop Rm. Vâlcea. Are un băiat, Purcărescu Vlademir (n. 1991), absolvent al Liceului Alexandru Lahovary și al Universității București, Facultatea de Psihologie, în cadrul căreia va rămâne ca angajat;

- Purcărescu Gabriel (n. 1964) absolvent al Liceului Vasile Roaită (actualmente Colegiul Național Mircea cel Bătrân), secția sportivă, finalizat în anul 1981. Este și absolvent al Universității Constantin Brâncoveanu (Facultatea de Economie) din Rm. Vâlcea. La momentul scrierii acestui articol este proprietarul unui service auto. Are un băiat, Purcărescu Ștefan Claudiu (n. 1986), absolvent al Liceului Alexandru Lahovary și al Universității Româno-Americane. Actualmente lucrează la ING București.

Activitatea Profesională

Pe 15 Septembrie 1951 este numit profesor la Școala Medie Tehnică de Comerț, în paralel cu Școala Profesională Comercială (ambele aflate în aceeași incintă) din Rm. Vâlcea, unde predă economie politică și tehnica organizării comerțului. Din 1 iunie 1953 este numit Director Adjunct al celor două școli, ca din 15 septembrie același an să devină Director Coordonator. Începând cu data de 15 iulie 1956 cele două școli se desființează. Dintre realizările asumate de personajul nostru în cadrul acestor două școli amintim:

- modernizarea bucătăriei, a sălii de mese și a cantinei școlilor;

---

³ Copie Carnetul de Muncă existent în dosarul întocmit de autorul articolului, în arhiva instituției.

- terenul de la Cetățuie deținut de Seminar este lucrat de elevii celor două școli, produsele obținute contribuind la ieftinirea mesei, dar și la acordarea mai multor burse. Ulterior se va renunța la lucrarea terenului din cauză că acesta este vândut de Episcopie, deși proprietar este Seminarul, care aparținea statului;

- în curtea școlilor este construită o bază sportivă compusă din teren de basket, două terenuri de volei, o pistă de alergare etc;

- înființează un cabinet metodic și un Consiliu de Conducere, încercând să lărgescă baza de luare a deciziilor la nivelul școlii;

- la inițiativa sa și cu aprobarea Ministerului Comerțului Interior se deschide o unitate comercială în incintă, la care lucrează numai elevii.

În vacanțele școlare din anii 1954 și 1955 este numit Director al Taberelor Naționale Argeș-Vâlcea, organizate în cadrul Ministerului Învățământului. Nu știm data exactă, dar cert este că pe parcursul anului 1955 se înscrie în Partidul Muncitoresc Român, devenit ulterior Partidul Comunist Român. Totodată este numit Președinte al APSR (Asociația Prieteniei Romîno-Sovietice) și este ales membru al Biroului regional al UTM Argeș (Uniunea Tineretului Muncitoresc). I se acordă tot acum Diploma de Merit pentru realizările din învățământ⁴.

Pe 15 august 1956, Petre Purcărescu este numit Director al unui incipient muzeu, care ulterior va deveni Muzeul Județean Vâlcea. Condiția este să se reprofileze din punct de vedere profesional. Ca urmare, începe studierea istoriei la Universitatea din Cluj, Facultatea de Istorie Secția Română. Clădirea în care se va amenaja viitorul muzeu este Casa Simian, la început plătindu-se chirie. Începuturile muzeisticii vâlcene se fac cu 3 angajați (Directorul, un muzeograf și un supraveghetor) și aproximativ 275 de piese de patrimoniu, luate de la Seminar, unde fuseseră folosite ca material didactic (științele naturii și 30 de piese neolitice). Ulterior, clădirea este trecută în proprietatea muzeului și încep modificările structurale, pentru a fi adaptată spațiului muzeal. Fostele garaje, spălătoria și camerele de serviciu (actualul Laborator de Restaurare-Conservare) sunt transformate în birouri, laborator de grafică și depozit de artă, în timp ce corpul principal împreună cu grădina și curtea interioară sunt transformate în spațiu expozițional. Între cele două corpuri erau cotețe și alte utilități care vor fi desființate.

---

⁴ Informație din paginile oferite de fiu, Gabriel Purcărescu, pagini scrise chiar de Petre Purcărescu.

Cele două corpuri sunt unite până la începutul anilor 60 cu o nouă construcție, al cărei spațiu va deveni ulterior expozabil. Probabil că în această perioadă are loc și controversatul moment în care este găsit în fosa septică a familiei Simian aurul care a stârnit atâta discuție și atâtea controverse. Concret, într-o discuție dintre Petre Purcărescu și istoricul Sorin Oane, cel din urmă povestește cum în arhivele CNSAS a găsit povestea scrisorii fraților Simian către cumnatul lor, Ștefănescu-Tică, din care reiese că exista în closetul Casei Simian cantitatea de 12 kg de aur. Petre Purcărescu a confirmat autenticitatea poveștii asistând, probabil în calitate de director, la săpăturile efectuate de Securitate⁵. Tot acum este organizată și o bibliotecă documentară, care deține și arhiva instituției. Legat de Secția de Artă, aceasta se va înființa prin alt controversat transfer, al Colecției Paul Capelleanu de la Liceul „Nicolae Bălcescu” (actualul Colegiu Național „Alexandru Lahovary”) la actualul Muzeu de Artă. Acest transfer a stârnit în rândul profesorilor de la liceu proteste și chiar furie, domolite ulterior de Ministerul Învățământului prin alt transfer de artă plastică⁶. Mutarea colecției Capelleanu s-a făcut în două etape: „la 21 ianuarie 1958, Petre Purcărescu, directorul Muzeului Raional de Istorie, însoțit de Dumitru Curechianu, muzeograf principal, au preluat de la directorul liceului, Ion Ceaușescu, în custodie pînă la 1 iulie 1958, un număr de 8 tablouri ale colecției Capelleanu, și anume: Ludovic Basarab (Țărancă în livadă), Burghilea (Apus de soare), Jiquididi (Marină și Peisaj), Dumitru Serafim (Cap de evreu), Jean Steriadi (De la pășunat), Arthur Verona (Un plăeș), autor necunoscut (Arab bătrîn). Ele nu s-au mai întors niciodată în școală. Ulterior, în ianuarie 1959, și celelalte opere de artă ale colecției au avut aceeași soartă. Conducerea muzeului susținea că o serie de tablouri fuseseră furate din incinta liceului și că operele de artă erau mai bine protejate și puse în valoare la noul Muzeu de artă raională”⁷. Istoricul Sorin Oane afirmă că au fost ridicate de la liceu 78 de tablouri și câteva sculpturi. La o cercetare atentă a Registrului Inventar al Muzeului de Artă, situația actuală a acestei colecții este următoarea: pictură – 36 de piese; grafică – 22 de piese; sculptură – 6 piese; pictură istorică – 4 piese.

---

⁵ Oane 2007, p. 145-146.

⁶ Oane 2011, p 195-197.

⁷ Oane 2011, p 195-197.

Totalul lor este de 68⁸. Conform Procesului Verbal din anul 1923 de predare-primire dintre Esmeralda Capelleanu și Liceul Lahovary, au existat cu totul 78 de piese, din care 4 schițe ale lui Steriadi, lipsă. Pictorul s-a angajat că le va trimite ulterior la Rm. Vâlcea. Nu știm dacă au mai fost trimise vreodată, dar diferența dintre cifrele angajate în discuție (muzeu-liceu) este vizibilă⁹.

Nucleul de artă plastică reprezentat de colecția mai sus amintită este completat cu două noi colecții, descoperite de personajul nostru la I.A.S. Rm. Vâlcea, într-un depozit (colecțiile de grafică Mircea Olarian și Anton Kaindl). Altă colecție este adusă de la București, de la colecționarul Ghiță Iancu (cu ajutorul Președintelui Comitetului de Stat pentru Cultură, Barbu Ștefan). Această colecție este donată cu condiția ca Raionul să-i plătească donatorului o pensie de 2000 lei pe lună timp de 10 ani. Tot Ghiță Iancu donează și o colecție de icoane pe sticlă tip Făgăraș. Tablourile Olgăi Greceanu de la Măldărăști sunt și ele transferate la noua secție. O decizie favorabilă artelor plastice, care va deveni în timp o cutumă (respectată și astăzi), este a Comitetului de Stat pentru Cultură, Direcția Artă, aceea de a organiza expoziții artiștilor, care apoi donau câte un tablou ce ulterior era transferat muzeului¹⁰.

În anul 1960 se înființează Comitetul pentru Cultură și Artă sub președinția lui Barbu Ștefan și ulterior P. Ungureanu, iar în anul 1964 o brigadă a Consiliului Culturii din București vizitează județul, prilej cu care se vor stabili profilele muzeului. Astfel, vor apărea:

- Secția de Istorie cu tematica „*Valea Oltului*”;
- Secția de Artă cu tematica „*Plastica Românească*”;
- Secția de Memorialistică „*Anton Pann*” și „*Gheorghe Magheru*”;
- Secția de Etnografie cu expunere în aer liber cu tematica „*Satul Vâlcean*”;

Câțiva ani mai târziu (?) Secția de Istorie este inaugurată, prilej cu care se organizează un simpozion cu participare universitară de la Universitatea București. Acum se ia decizia editării sub egida muzeului a unei reviste de specialitate, cu titlul generic „*Buridava*”, în care să fie publicate materialele susținute la simpozioanele locale, dar și teme de cercetare ale muzeografilor.

---

⁸ Registrul Inventar al Muzeului de Artă.

⁹ Proces-verbal aflat la biblioteca Muzeului Județean „A.S.” Vâlcea.

¹⁰ Informație din paginile oferite de fiu, Gabriel Purcărescu, pagini scrise chiar de Petre Purcărescu.

Cu prilejul vizitei lui Nicolae Ceaușescu din 1966, muzeul primește sarcina de a organiza reconstituirea taberei de luptă a generalului Magheru de la Râureni. Cronicile presei comuniste sunt favorabile, fapt ce atestă reușita acestui eveniment.

Ulterior, Secția de Istorie va fi mutată din fosta Casă Simian (actualmente Muzeul de Artă) în actualul sediu. Prin adresa nr. 569 din 10 iulie 1976, Muzeul Județean Vâlcea solicită trecerea din administrarea directă a Comitetului executiv al Consiliului Popular al municipiului Rm. Vâlcea în administrarea directă a instituției mai sus enunțată a imobilului din strada Lenin nr. 137 (fosta Școală nr. 1 din Rm Vâlcea).

Prin Decizia nr. 568 din 13 iulie 1976 se transmite acordul pentru acest transfer, în scopul realizării noii Secții de Istorie¹¹. Din păcate, reamenajarea clădirii și reorganizarea expoziției de bază s-a întins pe o perioadă mai lungă decât fusese prevăzut, la inaugurarea din 1982 Petre Purcărescu nemaifiind director.

În ceea ce privește Secția de Etnografie, încă din 1964 încep cercetările pe teren pentru identificarea monumentelor de arhitectură vernaculară care vor fi strămutate la noua locație (Bujoreni). Secția va fi inaugurată în anul 1974 cu 27 de unități. Deși inițial a fost aprobată suma de 100.000 lei pentru organizarea Secției de Etnografie, suma va fi suplimentată cu încă 200.000 lei. Proiectarea viitorului muzeu este făcută de către arhitectul Spirescu Spiridon. Ca suprafață, este alocat un spațiu de aproximativ 10 ha, stațiunea etnografică urmând a prinde viață în jurul unui monument de secol al XVIII lea, Cula Bujoreanu¹².

Prima formă de muzeu în zona Horezu este organizată în anul 1967 prin organizarea unei expoziții în Cula Greceanu, culă preluată de la IAS Horezu.

Anexa Culei Greceanu este predată în 14 octombrie 1969 către Muzeul Județean Vâlcea de la același IAS, așa cum aflăm din adresa nr. 2732 din 4 noiembrie 1976¹³.

În ianuarie 1969, la Ambasada RSR din Washington, Gheorghe I. Duca ratifica donația către statul român a ceea ce astăzi este nucleul Complexului Muzeal Măldărăști (Casa Duca,

---

¹¹ Decizia nr. 568 din 13 iulie 1976 aflată în Arhiva MJ,,AS” Vâlcea.

¹² Informație din paginile oferite de fiu, Gabriel Purcărescu, pagini scrise chiar de Petre Purcărescu.

¹³ Proces Verbal din 4 februarie 1976 la Consiliul Popular Măldărăști aflat în arhiva instituției.

Cula Duca, Anexa și terenul aferent) prin actul nr. 101¹⁴. Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, care a reprezentat statul român în cadrul donației, îl însărcinează pe directorul Petre Purcărescu să preia în administrație imobilele, cu scopul de a organiza un complex muzeal, prin Decizia nr. 250 din 24 aprilie 1975¹⁵.

Alt imobil care va deveni ulterior muzeu este clădirea cunoscută generic sub numele de Casa Memorială „Anton Pann”. Aflată la intersecția dintre străzile actuale Știrbei Vodă cu Carol I, clădirea a fost trecută în proprietatea statului în anul 1959. În același an s-a organizat o modestă expoziție memorială.

În 15 februarie 1979, Muzeul Județean Vâlcea face o cerere de strămutare a monumentului (în contextul reamenajării și lărgirii actualei străzi Știrbei Vodă) prin adresa nr. 179 către Consiliul Popular al Județului Vâlcea – Centru de Proiectare. Opt zile mai târziu vine răspunsul favorabil (adresa nr. 1212 din 23 februarie 1979) prin care se acceptă varianta mutării imobilului cu 60 m Nord față de amplasamentul inițial. Un alt amplasament propus a fost mutarea la Muzeul Satului Vâlcean, propunere respinsă de factorii decizionali¹⁶. Imobilul va fi mutat abia în noiembrie 1982, când personajul nostru nu mai are calitatea de director.

O puternică dezvoltare în direcția cercetării o cunosc săpăturile arheologice. În urma cererii muzeului, se obțin de la Institutul de Arheologie din București aprobările pentru a se cerceta situl de la Vlădești, unde este atestată o așezare preistorică de epoca bronzului, cultura Verbicioara.

În cercetarea din 1958 sunt descoperite 12 vase ceramice, organizându-se o expoziție arheologică. În anul 1959 încep construcțiile batalelor de pe malul Oltului, în punctul Stolniceni. Cu această ocazie apar fragmente ceramice romane, dar și un zid de aceeași factură. În urma cererii muzeului către Academie și Minister, se aprobă o cercetare arheologică de salvare, Uzina de Sodă Govora fiind nevoită să stopeze pentru o perioadă lucrările. Sunt descoperite așa zisele „therme mici” (băi publice) și fragmente de țiglă inscripționate, care atestau prezența aici a trei legiuni romane și a șapte cohorte, dar și a gărzii imperiale (Pedites Singulares).

---

¹⁴ Oferta de Donație aflată în Arhiva MJ, „AS” Vâlcea.

¹⁵ Decizia 250 din 24 aprilie 1975 aflată în Arhiva MJ, „AS” Vâlcea.

¹⁶ Dosar Casa Memorială „Anton Pann”, Arhiva Muzeului.

Prin aceste descoperiri este atestată prezența unităților militare din Moesia Inferior de sub comanda generalului Laberius Maximus (?). Descoperirile atrag atenția Institutului de Arheologie, a Academiei, dar și Ministerului Culturii. Deși Petre Purcărescu este încurajat să continue cercetările de către Minister, în instituțiile de profil (Academie și Institut) apar îndoieli privitoare la capacitatea muzeului de a continua săpătura de salvare. Este trimis să supravegheze cercetarea D. Tudor.

În anul următor, sunt descoperite în buza Oltului locuințe daco-romane de secol II-III-IV, un drum roman și un cuptor de ars ceramică¹⁷. Cercetările arheologice sunt continuate și în nordul municipiului Rm. Vâlcea, mai exact la Dăești – Sîmbotin, în așezarea romană de aici (spre sfârșitul deceniului 7 al sec. XX).

Istoriografie

Despre necesitatea înființării unui sat etnografic vâlcean, Petre Purcărescu vorbește prima dată în ziarul local Orizont, în 1970. Articolul său este un preambul la ceea ce va fi Muzeul Satului Vâlcean, elementele sale definitorii, arhitectura vâlceană cu specificul ei – casa cu foișor, pereții de lemn tencuiți și văruiți etc. Aflăm că inițial satul a fost proiectat să aibă 34 de monumente¹⁸.

Printre primele cercetări arheologice efectuate la castrul de la Sîmbotin – comuna Dăești sunt cele din anul 1970, efectuate de către D. Tudor, Hampartumian Nubar și Petre Purcărescu. Sunt descoperite fragmente ceramice de epocă romană, ziduri de incintă¹⁹ etc.

Aspecte despre navigația pe Olt aflăm dintr-un articol publicat în anul 1971 în același oficios local al comuniștilor vâlceni. Astfel, plutăritul începe la Gura Lotrului, spre Dunăre. Navigatul se făcea mai ales de către sibieni cu nave cu fundul plat, lungi de 14-15 metri, către Dunăre și apoi spre Marea Neagră²⁰.

Un alt mare merit al lui Petre Purcărescu este acela de a edita pentru prima oară o revistă specifică Muzeului Județean Vâlcea, care are articole de istorie antică, medievală și modernă, dar și de

---

¹⁷ Informație din paginile oferite de fiu, Gabriel Purcărescu, pagini scrise chiar de Petre Purcărescu.

¹⁸ Purcărescu 1970.

¹⁹ Tudor, Nubar, Purcărescu 1970, p. 245-250.

²⁰ Purcărescu 1971.

artă (sculptură și pictură) și etnografie, intitulată generic „*Buridava*”.

Interesant este că în primele numere lipsesc articolele de istorie contemporană. Revista apare în anul 1972 sub forma unor studii și materiale, din colectivul de redacție nelipsind bineînțeles directorul instituției. Are două articole, scrise în colaborare.

Primul, tratează probleme de arheologie, fiind descrise 26 de monede romane descoperite la Râureni. Autorii mai fac o trecere în revistă și a altor descoperiri numismatice din județ, dar și o descriere a evenimentelor istorice antice legate de emisiile monetare²¹.

Al doilea articol, tot în colaborare, surprinde evenimentele legate de Revoluția lui Tudor Vladimirescu în județul Vâlcea, dar și luptele de la Drăgășani²².

La doi ani după inaugurarea oficială a Muzeului Satului Vâlcean, Petre Purcărescu dă un interviu în ziarul local *Orizont*, din care aflăm că abia în 1980 era programată deschiderea secției de etnografie a județului. Tot de aici aflăm și despre intenția sa de a reface interiorul Culei Greceanu de la Măldărăști, grav afectat de anii în care fusese sediu de IAS²³.

Numărul 2 al revistei instituției, *Buridava*, apare în anul 1976. În articolul publicat împreună cu marele arheolog Dumitru Tudor, sunt descrise sondajele arheologice desfășurate în anul 1962 în situl arheologic de la Buridava Romană. Sunt identificate 4 sectoare arheologice (castrul roman și așezările civile)²⁴.

În anul 1979 apare numărul 3 al revistei muzeului, iar personajul supus studiului nostru publică un articol de epocă modernă, epocă ce începe să fie studiată asiduu și care îi va defini activitatea profesională până la sfârșitul vieții.

În articol este urmărită activitatea revoluționară a lui Ioan Nisipeanu în timpul evenimentelor de la 1848 și organizarea de către acesta a „*Guardiei naționale*”.

---

²¹ Nubar, Purcărescu 1972, p. 161-172. Există o explicație pentru citarea dificilă și de multe ori incorectă a numelui cercetătorului român de origine armeană, Hampartumian Nubar: „*Deși i s-a cerut, a refuzat să devină membru de partid. Toate acestea l-au obligat să semneze orice contribuție științifică sub pseudonim, folosind numai prenumele întreg și inițiala numelui: H. Nubar*” – vezi Nastasi 2013, p. 542. În cuprinsul nr. 1 al revistei *Buridava*, apare forma greșită Hampartunian, iar la pagina 161, Hampartuian.

²² Bălașa, Purcărescu 1972, p. 295-320.

²³ Apostol 1976.

²⁴ Tudor, Purcărescu 1976, p. 41-44.

Acum se relevă o altă latură a omului de muzeu, Petre Purcărescu, și anume aceea de păstrător al patrimoniului cultural al județului (este vorba despre achiziționarea a patru lucrări de artă, una reproducând portretul lui Ioan Nisipeanu)²⁵. Tot în acest număr, este publicat un document de la Mihnea Turcicul prin care acesta dă lui Dobru opt loturi de arătură în Lunca Sorocovenilor – Sutești, iar lui Stan moșie în Călina²⁶.

În anul 1982 apare ultimul număr al revistei „*Buridava*” serie veche, în care P. Purcărescu are un articol de arheologie despre un mormânt geto-dacic de incinerare. Lângă oasele calcinate sunt descoperite fragmente ceramice descrise de autor drept anforă dacică de tip thasian²⁷. Interesant este că acum autorul articolului nu mai apare în colectivul de redacție al revistei.

Tot în anul 1982, sub egida Muzeului Județean Vâlcea, apare revista „*Studii Vîlcene*” nr. V. Aici, Petre Purcărescu publică în colaborare cu Ion Botu un articol despre pomicultura vâlceană. Articolul face o trecere în revistă a arealului supus studiului, o istorie a speciilor endemice cultivate aici, dar și o trecere în revistă a pomilor importați și aseasonați. Ca timp, vorbim despre o perioadă de 2000 de ani, până la Cincinalul 1981-1985²⁸.

În anul următor, în „*Studii Vîlcene*” nr. VI apare articolul despre Muzeul Satului Vâlcean, care este o trecere în revistă a efortului depus de către etnografia vâlceni pentru realizarea acestei stațiuni de arhitectură vernaculară²⁹.

La capitolul Etnografie și Toponimie din *Studii Vîlcene* din 1985 îi apare articolul despre prima expoziție agro-industrială vâlceană, studiu ce tratează evenimente economice de la jumătatea secolului al-XIX-lea³⁰.

Împreună cu Costea Marinoiu și Valentin Cismaru, Petre Purcărescu publică lucrarea „*Istorie și continuitate*”, în anul 2000. Lucrarea, de 191 de pagini, are 9 capitole, Anexe și Bibliografie, fiind mai mult o prezentare generală a istoriei județului, cu accent preponderent pe realitățile economice³¹.

---

²⁵ Purcărescu 1979, p. 167-169.

²⁶ Purcărescu, Bălașa 1979, p. 227-228.

²⁷ Purcărescu 1982, p. 33-35.

²⁸ Botu, Purcărescu 1982, p. 155-160.

²⁹ Purcărescu 1983, p. 137-142.

³⁰ Purcărescu, 1985, p. 163-166.

³¹ Marinoiu, Purcărescu, Cismaru 2000.

Cercetător asiduu, Petre Purcărescu nu stă departe de perioada de domnie a lui Carol I. Astfel, în 2003 apare articolul legat de venirea domnitorului în țară, vizita acestuia în Oltenia din vara anului 1867, dar mai ales scoaterea în evidență a plimbării acestuia prin Râmnic și județ. Autorul scoate în evidență impulsivitatea de către domnitor a lucrărilor edilitare cerute de Carol³².

În revista *Studii Vâlcene* din 2006, publică un articol despre Râmnicul secolului al XIX-lea, în care sunt surprinse componente urbanistice (ulițe, străzi, poteci). Autorul face și o descriere în timp (peste 100 de ani) a dezvoltării acestor căi de comunicații, detaliind îmbunătățirile edilitare suferite de acestea. Sunt prezentate facsimiluri de documente, hărți și planuri episcopale³³.

În 2008 apare articolul despre Parcul Zăvoi în *Studii Vâlcene*. Autorul face o delimitare a parcului, vorbește despre documentele care stau la baza apariției sale, dar și despre folosința sa (pășunat, agricultură și livezi). Izvoarele parcului erau folosite ca apă potabilă pentru oraș. După 1850 Zăvoiu devine „*Grădină Publică*”, cu stabilimente pentru băi publice³⁴.

După anul 2010 Petre Purcărescu începe să publice articole despre viața economică a Râmnicului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Expozițiile agro-economice din revista *Studii Vâlcene* sunt descrise cu lux de amănunte, autorul detaliind inclusiv suprafața afectată, cât și materialul din care erau făcute saloanele expoziționale³⁵.

Tot în revista mai sus enunțată, apare articolul despre iluminatul public stradal. Aflăm că, după anul 1820, iluminatul în Râmnic se face cu felinare cu lumânări de ceară, ca după 1860 să fie folosite lămpi cu gaz lampant³⁶.

Cercetările despre Râmnicu Vâlcea în epoca modernă continuă cu un articol publicat în aceeași revistă, în anul 2011, despre piețele și târgurile orașului din aceeași a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Sunt evidențiate actele normative care stau la baza înființării acestora, legislația referitoare la produsele comercializate, la igienă și siguranță etc³⁷.

---

³² Purcărescu 2003, p. 103-114.

³³ Purcărescu 2006, p. 490-509.

³⁴ Purcărescu 2008, p. 51-63.

³⁵ Purcărescu 2010, p. 108-139.

³⁶ Purcărescu 2010, p. 605-610.

³⁷ Purcărescu 2011, p. 140-148.

În 2014 continuă incursiunile în istoria modernă a Râmnicului cu două articole publicate în aceeași revistă, *Studii Vâlcene*.

Primul articol descrie în amănunt eforturile autorităților locale de a dezvolta căile de comunicații de peste Olt, de peste Olănești, sistematizarea Ostrovului, dar și igienizarea și captarea apelor naturale, ridicându-se cișmelele și fântânile cu apă potabilă, multe dintre ele existente și astăzi³⁸.

În al doilea articol, autorul face o incursiune în istoria Râureniului, din antichitate și până în epoca modernă. Demersul este binevenit, dar ni se pare forțată ipoteza conform căreia bălciul de aici ar continua tradiția romană, la fel și ideea că acolo unde au fost așezări romane ar fi fost și astfel de bălciuri medievale și moderne³⁹.

Cercetarea arhivelor se dovedește prolifică și în anul 2015, când personajul supus studiului nostru publică alte două articole, tot în *Studii Vâlcene*.

În primul articol este abordată problema învățământului din Țara Românească, cu plecare legală din Regulamentul Organic⁴⁰.

Al doilea articol atacă problematica medicinei în județul Vâlcea. Articolul face o trecere în revistă a necesității îngrijirii medicale din cele mai vechi timpuri și până în prezent. Aflăm că în cercetările arheologice ale autorului s-a descoperit la Stolniceni o trusă medicală romană (bisturiu, spatulă și pensă din bronz). În epoca modernă se deschid mai multe farmacii în oraș.

După 1840 se aprobă aducerea unui medic în oraș, probabil sas. Tot după anul 1840 se construiește și un spital județean. Autorul face o trecere în revistă a tuturor medicilor din urbe (Paul Zigler, Martin Schulcht, Iosif Binder, Ișlie Zagrafos)⁴¹.

Concluzii

Fire retrasă și modestă, cu o putere de muncă deosebită, cu mare capacitate de înțelegere a timpului istoric dar și a vremurilor în care a trăit, Petre Purcărescu și-a pus amprenta asupra instituției mai mult decât oricine altcineva. Astfel, are meritul de a fi pus bazele Muzeului Raional în fosta Casă Simian care a stat la baza viitorului Muzeu Județean.

---

³⁸ Purcărescu 2014a, p. 69-74.

³⁹ Purcărescu 2014b, p. 180-185.

⁴⁰ Purcărescu 2015b, p. 204-210.

⁴¹ Purcărescu 2015a, p. 249-258.

Ulterior locația va deveni Muzeul de Artă. Clădirea care adăpostește acum Muzeul de Istorie a fost aleasă de personajul nostru cu mult înainte de inaugurare.

Complexul Muzeal Măldărești, organizat în decursul a mai multor ani, poartă amprenta aceluiași personaj, la fel și Casa Memorială „Anton Pann”.

În ceea ce privește Muzeul Satului Vâlcean, credem că în polemica paternității cu profesorul Vasile Roman a acestei stațiuni etnografice dreptatea este de partea lui Petre Purcărescu. Din actele din Arhiva instituției reiese că încă din 1964 etnografii vâlceni încep cercetările de teren pentru identificarea viitoarelor monumente de arhitectură vernaculară. În anul 1966 apare proiectul viitorului sat, care va fi înființat juridic în 1971 și inaugurat în anul 1974⁴². Ori Vasile Roman ajunge șeful Comitetului Județean de Cultură în 1968⁴³, când decizia de înființare a Secției de Etnografie fusese luată. Probabil că participarea sa la dezvoltarea stațiunii etnografice, până în anul 1979, când este înlăturat de la Comitetul mai sus amintit este una consistentă.

Nici Petre Purcărescu nu are o soartă mai bună. În anul 1980 este înlăturat și până la pensie (1989) își va desfășura activitatea ca muzeograf etnograf.

Apreciat mai mult după pensionare decât înainte, Petre Purcărescu devine un fervent participant al cenaclurilor istorice, al întâlnirilor forumiștilor, prezență activă a sălii Arhivelor Statului.

Activitatea sa, întinsă pe mai bine de trei decenii în slujba muzeografiei vâlcene, scoate în evidență firea polivalentă a personajului nostru, care s-a ocupat de arheologie, istorie medie, etnografie, dar și de economie și administrație.

După retragerea din activitatea profesională, va continua să cerceteze arhivele încă aproape trei decenii, să publice articole de specialitate, lucrând până cu câteva luni înainte de deces.

---

⁴² Deaconu 2009, p. 6.

⁴³ Deaconu 2009, p. 6.

BIBLIOGRAFIE

Apostol 1976 – Apostol Constantin, *Muzeul, focar de educație patriotică a maselor* – Interviu cu tovarășul Petre Purcărescu, director al Muzeului Județean Vâlcea, în *Orizont – Supliment Socio-Cultural*, mai 1976.

Bălașa, Purcărescu 1972 - Bălașa Dumitru, Purcărescu Petre, *Luptele pandurilor și eteriștilor pe Valea Oltului (1821)*, în *Buridava I*, Studii și materiale, Râmnicu Vâlcea, 1972, p. 295-320.

Botu, Purcărescu 1982 – Botu Ion, Purcărescu Petre, *Contribuții la istoricul pomiculturii vîlcene* în „*Studii Vîlcene V*”, Râmnicu Vâlcea, 1982, p. 155-160.

Deaconu 2009 – Deaconu Gheorghe, *Petre Purcărescu un ctitor de patrimoniu cultural*, în *Curierul de Râmnic* din 11 noiembrie 2009, p. 6.

Marinoiu, Purcărescu, Cismaru 2000 – Marinoiu Costea, Purcărescu Petre, Cismaru Valentin, *Istorie și continuitate*, Rm. Vâlcea, 2000.

Nastasi 2013 – Irina Nastasi, *In memoriam – Nubar Hampartumian (4 decembrie 1927 – 17 noiembrie 2013)*, în *Pontica*, 46, 2013, p. 541-543.

Nubar, Purcărescu 1972 - Hamparțunian Nubar, Purcărescu Petre, *Note pe marginea unui tezaur monetar din epoca romană, descoperit la Rîureni, județul Vâlcea*, în *Buridava I*, Studii și materiale, Râmnicu Vâlcea, 1972, p. 161-172.

Oane 2007 – Oane Sorin, *Istoria județului Vâlcea 1948-1965. Studiu de Caz*, Rm. Vâlcea, 2007.

Oane 2011 – Oane Sorin, *Colegiul Național „Alexandru Lahovary”. O istorie, câteva istorisiri și o mulțime de personalități*, Râmnicu Vâlcea, 2011.

Purcărescu 1970 – Purcărescu Petre, *Arhitectura populară vîlceană la scara unui sat*, în *Orizont – Supliment Socio-Cultural*, decembrie 1970.

Purcărescu 1971 – Purcărescu Petre, *Plutăritul și navigatul pe Olt în decursul vremii*, în *Orizont – Supliment Socio-Cultural*, aprilie 1971.

Purcărescu 1979 – Purcărescu Petre, *Portretul unui revoluționar vâlcean de la 1848*, în *Buridava III*, Studii și materiale, Râmnicu Vâlcea, 1979, p. 167-169.

Purcărescu 1982 – Purcărescu Petre, *Un mormînt daco-getic descoperit în municipiul Râmnicu Vâlcea*, în *Buridava IV*, Studii și materiale, Râmnicu Vâlcea, 1982, p. 33-35.

Purcărescu 1983 – Purcărescu Petre, *Muzeul arhitecturii populare vâlcene*, în „*Studii Vâlcene*”VI, Râmnicu Vâlcea, 1983, p. 137-142.

Purcărescu 1985 – Purcărescu Petre, *Prima expoziție agro-industrială organizată în județul Vâlcea*, în *Studii Vâlcene VII*, Râmnicu Vâlcea, 1985, p. 63-66.

Purcărescu 2003 – Purcărescu Petre, *Personalitatea prințului Carol I în documente vâlcene*, în *Studii Vâlcene*, serie nouă, nr. I (VIII), Râmnicu Vâlcea, 2003, p. 103-114.

Purcărescu 2006 – Purcărescu Petre, *Ulițe și străzi în Râmnicul secolului al XIX-lea*, în *Studii Vâlcene*, serie nouă, nr III, (X), Râmnicu Vâlcea, 2006, p. 490-509.

Purcărescu 2008 – Purcărescu Petre, *Contribuții la cunoașterea istoriei Parcului „Zăvoi”, din Râmnicu-Vâlcea*, în *Studii Vâlcene* serie nouă nr IV, (XI), Râmnicu Vâlcea, 2008, p. 51-63.

Purcărescu 2010 – Purcărescu Petre, *Expoziții vâlcene agro-economice*, în *Studii Vâlcene* serie nouă, nr VI (XIII), Râmnicu Vâlcea, 2010, p. 108-139.

Purcărescu 2010 – Purcărescu Petre, *Începuturile iluminatului public stradal în Râmnicu-Vâlcea*, în *Studii Vâlcene* serie nouă, nr VI (XIII), Râmnicu Vâlcea, 2010, p. 605-610.

Purcărescu 2011 – Purcărescu Petre, *Piețele și târgurile Râmnicului din epoca modernă*, în *Studii Vâlcene* serie nouă, nr VII (XIV), Râmnicu Vâlcea, 2011, p. 140-148.

Purcărescu 2014a – Purcărescu Petre, *Modernizarea podurilor și cișmelelor orașului Râmnicu Vâlcea în secolul al XIX-lea*, în *Studii Vâlcene* serie nouă, nr VIII (XV), Râmnicu Vâlcea, 2014, p. 69-74.

Purcărescu 2014b – Purcărescu Petre, *Semnificația bălciului de la Râureni în economia Râmnicului și a județului Vâlcea*, în *Studii Vâlcene* serie nouă, nr VIII (XV), Râmnicu Vâlcea, 2014, p. 180-185.

Purcărescu 2015a – Purcărescu Petre, *Aspecte din istoria medicinei în județul Vâlcea*, în *Studii Vâlcene* serie nouă, nr XI (XVI), Iași, 2015, p. 249-258.

Purcărescu 2015b – Purcărescu Petre, *Organizarea învățământului în baza Regulamentului Organic*, în *Studii Vâlcene* serie nouă, nr XI (XVI), Iași, 2015, p. 204-210.

Purcărescu, Bălașa 1979 – Purcărescu Petre, Bălașa Dumitru, *Un hrisov inedit de la Mihnea vodă Turcitul*, în *Buridava III*, Studii și materiale, Râmnicu Vâlcea, 1979, p. 227-228.

Tudor, Nubar, Purcărescu 1970 – Tudor D., Nubar H., Purcărescu P., *Săpăturile arheologice de la Castra Traiana, satul Sîmboțin, comuna Dăiești, județul Vâlcea*, în *Materiale*, 1970, p. 245-250.

Tudor, Purcărescu 1976 – Tudor Dumitru, Purcărescu Petre, *Prima campanie de săpături arheologice de la Buridava dacă*, în *Buridava II*, Studii și materiale, Râmnicu Vâlcea, 1976, p. 41-44.

